

maj

PALESTRA

5/2024

Pismo Adwokatury Polskiej

---

od 1924 roku

100-lecie PALESTRY

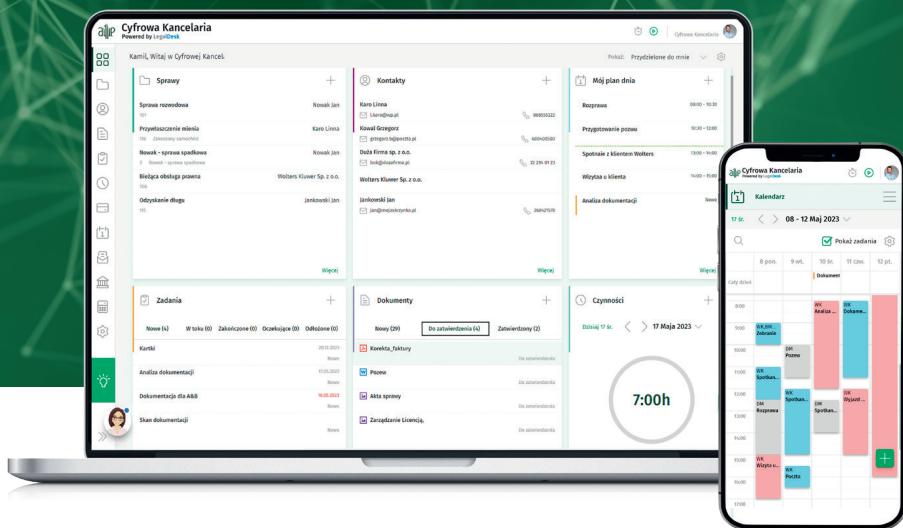

PALESTRA

Pismo Adwokatury Polskiej

Teraz możesz zyskać więcej!

Cyfrowa Kancelaria + LEX w specjalnej ofercie

Cyfrowa Kancelaria

Aplikacja do
zarządzania kancelarią

- pobieranie danych z PISP
- rejestrowanie czasu pracy
- zarządzanie zadaniami i współdzielenie dokumentów
- pobieranie danych z GUS
- rozliczanie klientów

Już od 15 zł/mies.

2 pierwsze miesiące bezpłatnie

LEX dla użytkowników Cyfrowej Kancelarii

System Informacji Prawnej

- baza aktów prawnych i orzecznictwa prawa polskiego i EU
- komentarze kanon ze wszystkich dziedzin prawa
- LEX Kompas Orzeczniczy 2.0
- moduły dodatkowe z wybranej dziedziny prawa

Już od 199 zł/mies.

5/2024

PALESTRA

Pismo Adwokatury Polskiej

Rok LXIX nr 798

ADWOKATURA
POLSKA

Szanowni Czytelnicy!

W piątym numerze „Palestry” w jubileuszowym roku obchodów 100-lecia Pisma Adwokatury Polskiej dominują kwestie związane z postępowaniem cywilnym, a zatem tematy ugód sądowych, zażaleń oraz doręczeń elektronicznych. Równocześnie w miesiącu maju, w którym wydawany jest niniejszy numer „Palestry” nie można zapominać o kolejnej rocznicy uchwalenia Konstytucji Trzeciego Maja, będącej istotnym wkładem Polski w światowy dorobek prawny konstytucjonalizmu. W aktualnym numerze „Palestry” można przeczytać artykuły: prof. dr. hab. Jacka Gołaczyńskiego pt. Doręczenia elektroniczne w sprawach cywilnych i karnych, dr. hab. Marcina Dziurdy, prof. UW pt. Zażalenie, czyli tam i z powrotem, sędziego Zbigniewa Miczka pt. Zawieranie ugód sądowych w trakcie tzw. rozpraw zdalnych, adw. dr. hab. Filipa Grzegorzcyka, prof. UEK pt. Kilka uwag z zakresu wykładni ustawy o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami, dr. Katarzyny Adydan pt. Funkcja „ochrony tymczasowej” w postępowaniu sądowoadministracyjnym w sprawach podatkowych na tle innych postępowań, adw. dr. Katarzyny Syroka-Marczewskiej pt. Zjawisko mobbingu wśród lekarzy i lekarek na tle przestępstwa z art. 207 Kodeksu karnego, a także mgr Eweliny Tomczyk pt. Wyjawienie lub wydanie środka dowodowego w postępowaniu w sprawach własności intelektualnej. Ponadto w numerze 5/2024 „Palestry” na Czytelników czeka przegląd najnowszego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka autorstwa adw. Marka Antoniego Nowickiego.

Redaktor naczelny: Michał Bieniak; **Sekretarz redakcji:** Adam Koziń;

Redaktor języka angielskiego: Anna Setkowicz;

Członkowie Kolegium Redakcyjnego: Stanislav Balik, Zbigniew Banaszczyk, Jacek Barcik, Wojciech Bergier, Józef Forystek, Piotr Fiedorczyk, Lech Gardocki, Paweł Gieras, Roman Hauser, Joseph Hoffmann, Krzysztof Kostański, Andrzej Kubas, Jan Kuklewicz, Katalin Ligeti, Erik Luna, Frank Meyer, Kamila Mrozek, Dariusz Mucha, Marek Antoni Nowicki, Piotr Ochwat, Szymon Pawelec, Krzysztof Piesiewicz, Piotr Piesiewicz, Krzysztof Pietrzykowski, Jerzy Pisuliński, Paweł Podrecki, Janusz Raglewski, Anna Rakowska-Trela, Stanisław Rymar, Marek Safjan, Philippe Sands, Piotr Sendecki, Elżbieta Skowrońska, Tomasz Sójka, Monika Strus-Wołos, Maciej Szpunar, Dobrosława Szumiło-Kulczycka, Dariusz Świecki, Jaromir Tauchen, Stephen C. Thaman, Andrzej Tomaszek, Józef Wójcikiewicz, Maria Zabłocka, Stanisław Zabłocki, Jerzy Zajadło, Piotr Zientarski, Jerzy Zięba

Wydawca: Naczelna Rada Adwokacka, ul. Świętojerska 16/33, 00-202 Warszawa

Kontakt do redakcji: tel./fax 22 831 27 78, 22 505 25 34, 22 505 25 35, e-mail: redakcja@palestra.pl

Nakład 500 egz. ISSN: 0031-0344, indeks 36851

Projekt i przygotowanie okładki: Michał Kupidura – qpidu.com; **Skład, łamanie i druk:** 811 sp. z o.o.

Spis treści

OD REDAKCJI

Michał Bieniak

Konstytucja, Konstytucja!.....5

ARTYKUŁY

Jacek Gołaczyński

Doręczenia elektroniczne w sprawach cywilnych i karnych.....7

Marcin Dziurda

Zażalenie, czyli tam i z powrotem.....25

Zbigniew Miczek

Zawieranie ugód sądowych w trakcie tzw. rozpraw zdalnych.....46

Filip Grzegorzcyk

Kilka uwag z zakresu wykładni ustawy o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami.....61

Katarzyna Adydan

Funkcja „ochrony tymczasowej” w postępowaniu sądownoadministracyjnym w sprawach podatkowych na tle innych postępowań.....79

Katarzyna Syroka-Marczewska

Zjawisko mobbingu wśród lekarzy i lekarek na tle przestępstwa z art. 207 Kodeksu karnego.....95

Ewelina Tomczyk

Wyjawienie lub wydanie środka dowodowego w postępowaniu w sprawach własności intelektualnej.....111

NAJNOWSZE ORZECZNICTWO

Marek Antoni Nowicki

Europejski Trybunał Praw Człowieka – przegląd orzecznictwa

(styczeń – marzec 2024 r.).....128

Konstytucja, Konstytucja!

Słowo to było powtarzane przez ostatnie dziewięć lat nadzwyczaj często. Co ciekawe, na przełomie roku 2023 i 2024 okazało się, że nowa opozycja również zaczęła się na nie powoływać. Przypomina to pewne znane powszechnie powiedzenie o punkcie widzenia.

Nie o tym jednak chcę napisać na początku majowego numeru „Palestry”. Nie jest ona bowiem pismem politycznym, lecz prawniczym, chociaż niestety prawnicy w ostatnim okresie musieli, a niektórzy zapewne chcieli, stać się politykami.

Maj to jednak w historii Polski miesiąc Konstytucji, tej jednej, jedynej, do której odwołują się wszystkie kolejne pokolenia, miesiąc Konstytucji Trzeciego Maja. Myślę jednak, że niewielu z tych, którzy dzisiaj się na nią powołują, ją przeczytało. Jeszcze mniej zna okoliczności jej uchwalenia.

Większość z nas posługuje się kalkami: konfederaci barscy – dobrzy, Targowica – zła, Stanisław Małachowski i bohaterowie wojny polsko-rosyjskiej, czyli Tadeusz Kościuszko i Józef Poniatowski – dobrzy.

Jedyna postać, do której mamy chyba ambiwalentny stosunek, to Stanisław August Poniatowski. Z jednej strony kochanek carycy, wróg konfederatów barskich, ostatecznie – targowiczanie, z drugiej zaś – obiady czwartkowe, Szkoła Rycerska, wspomniana Konstytucja.

Tymczasem ta tragiczna postać była jedną z nielicznych, która w tamtym czasie starała się pogodzić wodę z ogniem, zmniejszyć napięcia pomiędzy różnymi grupami społecznymi, można powiedzieć (odwołując się do dzisiaj popularnego sformułowania) – walczyć z polaryzacją społeczeństwa. Wszystko to na tle rysującej się zmiany sytuacji politycznej i militarnej na kontynencie europejskim. Coś nam to przypomina?

Poniósł klęskę. Najpierw wprowadził Konstytucję w warunkach faktycznego zamachu stanu, a następnie – w chwili kiedy Rzeczpospolita jeszcze się broniła – przystąpił do Targowicy, przypieczętowując tragiczny los Ojczyzny.

Sama Konstytucja była jednak jego największym dziełem i – gdyby nie warunki zewnętrzne – mogła prowadzić do naprawy państwa. W czasie kiedy większość Europy, poza Francją i Wielką Brytanią, rządzona była przez monarchów absolutnych, Polska – bez rewolucji i rozlewu krwi – wprowadzała trójpodział władzy.

Jednocześnie, na chwilę przed śmiercią Ludwika XVI na gilotynie i rzezią Wandei, uznawaną przez wielu za pierwsze nowożytne ludobójstwo, Konstytucja

cofa się w rewolucyjnych zapędach i pozostawia religię katolicką jako panującą, z jednoczesną deklaracją tolerancji dla innowierców. W ten sposób, m.in. starano się zapewnić przychylność dla zmian wśród konserwatywnej części szlachty i duchowieństwa.

Do naprawy Rzeczypospolitej zabrakło niewiele. Gdyby nie rosyjska interwencja, Stanisław August Poniatowski prawdopodobnie dzisiaj byłby uznawany za zbawcę Ojczyzny, a przyczynić się do tego mogły dobrze napisane przepisy, mające stanowić mądry kompromis pomiędzy różnymi grupami społecznymi, zwłaszcza wewnątrz narodu szlacheckiego.

Obserwując dzisiejszą rzeczywistość, myślę, że historia jest nauczycielką życia, jednak jej uczniowie są nadzwyczaj niepojętni albo jej po prostu nie znają.

adw. dr Michał Bieniak

redaktor naczelny miesięcznika „Palestra”

Pojęcia kluczowe: *elektroniczne doręczenie, portal informacyjny, adres do doręczeń*

Jacek Gołaczyński

Doręczenia elektroniczne w sprawach cywilnych i karnych

ABSTRAKT

Doręczanie elektroniczne pism sądowych według k.p.c., mimo ustawy o doręczeniach elektronicznych, będzie do 2029 r., czyli do wejścia w życie przepisów o doręczeniach elektronicznych, w odniesieniu do sądów powszechnych, realizowane zgodnie z art. 131^{1a} k.p.c. i art. 133a k.p.k., czyli za pośrednictwem systemu teleinformatycznego – portal sądów powszechnych. Pełnomocnicy profesjonalni, czyli adwokaci, radcowie prawni, rzecznicy patentowi, Prokuratoria Generalna Rzeczypospolitej Polskiej będą zobowiązani do założenia konta użytkownika w systemie teleinformatycznym nazwanym portalem informacyjnym oraz do odbierania pism sądowych, ewentualnie pism procesowych, w sytuacji, gdy sąd będzie w posiadaniu kopii cyfrowej takiego pisma. Portal informacyjny został już wcześniej wykorzystany do pozyskiwania informacji o sprawach sądowych, a na podstawie ustawy covidowej także do doręczeń elektronicznych pism sądowych. Nowela k.p.c. oraz innych ustaw z 7.07.2023 r. przeniosła rozwiązania z ustawy covidowej do k.p.c. i k.p.k. oraz wprowadziła zmiany w ustawach korporacyjnych, nakładając na pełnomocników obowiązek założenia konta użytkownika w tym systemie teleinformatycznym, aby uzyskać uprawnienie do odbierania pism sądowych (ewentualnie pism procesowych). Nowela k.p.c. i k.p.k. weszła w życie 15.03.2024 r., czyli po 6 miesiącach od dnia ogłoszenia ustawy z 7.07.2023 r. w Dzienniku Ustaw. Na tę zmianę nakładał się także obowiązek wynikający z ustawy o doręczeniach elektronicznych założenia adresu dla doręczeń zgodnie z art. 8 tej ustawy. Ustawa ta nałożyła na pełnomocników profesjonalnych obowiązek założenia adresu do doręczeń do 1.10.2024 r., ale wobec treści art. 155 ust. 7 ustawy o doręczeniach elektronicznych, jej przepisy będą stosowane do doręczeń elektronicznych dokonywanych w sądach powszechnych dopiero od 1.10.2029 r. Oznacza to, że założenie adresu do doręczeń, według zasad określonych w ustawie o doręczeniach, nie będzie skutkowało uzyskiwaniem na ten adres korespondencji z sądów powszechnych (w sprawach cywilnych i karnych). Od 15.03.2024 r. zastosowanie do doręczeń według k.p.c. i k.p.k. będą miały przepisy odpowiednio art. 131^(1a) k.p.c.

i art. 133a k.p.k. Natomiast zgodnie z art. 28 pkt 3 ZmKPC23 z 7.7.2023 r., w okresie do 14.03.2024 r. dla doręczeń elektronicznych, ale dokonywanych wyłącznie na podstawie przepisów k.p.c., zastosowanie miał nadal przepis art. 15zsz⁹ KoronawirusU.

I. WPROWADZENIE

Doręczenia elektroniczne wprowadzane były dotychczas sektorowo, na potrzeby danej procedury, czy dla usprawnienia kontaktu np. podatnika z urzędem skarbowym, ZUS-em, czy w sądownictwie cywilnym, sądowno-administracyjnym. Idea ujednoczenia doręczeń elektronicznych na pewno jest atrakcyjna dla przedsiębiorcy, pełnomocnika profesjonalnego, ale także dla podmiotów publicznych i niepublicznych oraz dla obywatela rozwiązanie techniczne zapewniające możliwość doręczenia korespondencji przez podmioty publiczne byłaby dużym ułatwieniem. Obecnie jednak w prawie polskim mamy różne rozwiązania regulujące doręczenia w poszczególnych procedurach sądowych. Artykuł ten nie obejmuje doręczeń w postępowaniu administracyjnym i sądowno-administracyjnym, a odnosi się wyłącznie do unormowań zawartych w postępowaniu cywilnym i po nowelizacji z 7.07.2023 r. także w postępowaniu karnym.

II. DORĘCZENIA ELEKTRONICZNE W K.P.C.

Doręczenia elektroniczne zostały wprowadzone do Kodeksu postępowania cywilnego¹ wraz z wprowadzeniem elektronicznego postępowania upominawczego. Doręczenia elektroniczne dokonywane były za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego elektroniczne postępowanie upominawcze, dostępnego za pomocą usług internetowych udostępnianych na stronach internetowych Ministerstwa Sprawiedliwości. Po kolejnej nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego ustawą nowelizującą z 10.07.2015 r.² doręczenia elektroniczne będą stosowane przez sąd nie tylko wówczas, gdy adresat wniósł pismo za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, ale także wtedy, gdy dokonał wyboru wnoszenia pism za pośrednictwem systemu teleinformatycznego.

Jednocześnie określono, że pismo doręczane w sposób elektroniczny uznaje się za doręczone z datą wskazaną w elektronicznym potwierdzeniu odbioru korespondencji, także wtedy, gdy data ta wypada w dzień ustawowo uznany za wolny od pracy. Wyłączono bowiem stosowanie art. 134 k.p.c. w odniesieniu do doręczeń elektronicznych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego. W przypadku braku

---

1 Dz.U. z 2023r. poz. 1550, dalej: k.p.c.

2 Dz.U. z 2015 r. poz. 1311 ze zm.

elektronicznego potwierdzenia odbioru korespondencji doręczenie uznaje się za skuteczne po upływie 14 dni od daty umieszczenia pisma w systemie teleinformatycznym. Powyższa regulacja wymaga od stron sprawdzania konta elektronicznego co najmniej w czternastodniowych odstępach czasu. Adresat, który dokonał wyboru wnoszenia pism za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, może w każdej chwili zrezygnować z doręczenia elektronicznego (art. 131¹ § 2¹ k.p.c.). W takim wypadku dalsze doręczenia tej osobie będą dokonywane w sposób „tradycyjny”, mimo że ona sama będzie wnosić pisma do sądu za pomocą systemu teleinformatycznego. Nie jest natomiast możliwa sytuacja odwrotna, w której strona, nie dokonując wyboru wnoszenia pism za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, będzie mogła skorzystać z doręczeń elektronicznych³.

W ZmKPC z 2019 r. zmieniono przepis art. 125 k.p.c. przez wprowadzenie § 2^{1a} o treści: „dokonanie wyboru wnoszenia pism procesowych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego oraz dalsze wnoszenie tych pism za pośrednictwem tego systemu jest dopuszczalne, jeżeli z przyczyn technicznych, leżących po stronie sądu, jest to możliwe”⁴. Jednocześnie w art. 6 ZmKPC z 2019 r. uchylono art. 20 ZmKPC z 2015 r., który stanowił, że w okresie 3 lat od wejścia w życie tej ustawy dokonanie wyboru wnoszenia pism procesowych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe oraz dalsze wnoszenie tych pism za pośrednictwem tego systemu jest dopuszczalne, jeżeli ze względów technicznych leżących po stronie sądu jest to możliwe. Celem tej regulacji było zapewnienie odpowiedniego czasu na utworzenie i sukcesywne wdrożenie systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe. Mimo jednak upływu 4 lat od uchwalenia ZmKPC z 2015 r., nie wdrożono systemu, o którym wyżej mowa, stąd też potrzeba nowelizacji art. 20 ZmKPC z 2015 r.⁵

Nowelizacją k.p.c. z 28.5.2021 r. przepis art. 15zsz¹ KoronawirusU⁶ wprowadził uproszczoną formę doręczeń elektronicznych w postępowaniu cywilnym. A zatem w okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19 oraz w ciągu roku od odwołania ostatniego z nich

3 E. Rudkowska-Ząbczyk (w:): *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, kom. do art. 131(1), Legalis; S. Kotecka, *Informatyzacja postępowania cywilnego w Polsce (w:) Informatyzacja postępowania sądowego i administracji publicznej*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2010, s. 10–12; J. Gołaczyński (w:): *Informatyzacja postępowania cywilnego. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016, kom. do art. 131(1), Legalis.

4 Ł. Goździaszek (w:): *Prawo nowych technologii*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, Warszawa 2022, s. 141.

5 M. Uliasz, *Zasada jawności sądowego postępowania egzekucyjnego w dobie informatyzacji*, Warszawa 2018, s. 73; A. Zalesińska (w:): *Informatyzacja postępowania cywilnego*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016, s. 164; J. Gołaczyński (w:): *Informatyzacja postępowania...*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, s. 139–140. Odnośnie do formy elektronicznej czynności procesowych zob. A. Kościółek, *Elektroniczne czynności procesowe w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2012, s. 214 i n.; E. Rudkowska-Ząbczyk, *Pisemne czynności procesowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2008, s. 241 i n.; Ł. Goździaszek, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, Warszawa 2014, s. 193; S. Cieślak, *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008, s. 125 i n.

6 Ustawa z 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2024 r. poz. 340), dalej: KoronawirusU.

w sprawach wymienionych w art. 15zsz¹ KoronawirusU, w pierwszym piśmie procesowym wnoszonym przez adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego lub Prokuratorię Generalną RP podaje się adres poczty elektronicznej do doręczeń i numer telefonu. Dalej w okresie wskazanym w ust. 1, w braku możliwości wykorzystywania systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe (art. 131¹ k.p.c.) sąd doręcza adwokatowi, radcy prawnemu, rzecznikowi patentowemu lub Prokuratorii Generalnej RP cyfrowe odwzorowanie zawiadomień, wezwań i orzeczeń przez umieszczenie ich w systemie teleinformatycznym służącym udostępnianiu tych pism⁷. Data doręczenia jest datą zapoznania się przez odbiorcę z pismem umieszczonym w portalu informacyjnym (art. 15zsz⁹ ust. 3 KoronawirusU). W przypadku braku zapoznania się pismo uznaje się za doręczone po upływie 14 dni od dnia umieszczenia pisma w portalu informacyjnym. Doręczenie, o którym tu mowa, wywołuje skutki procesowe określone w Kodeksie postępowania cywilnego właściwe dla doręczenia pisma procesowego, zawiadomienia, wezwania lub orzeczenia. Jednocześnie przewodniczący może odstąpić od doręczenia w sposób elektroniczny (przez portal informacyjny), jeżeli doręczenie jest niemożliwe ze względu na charakter pisma.

Należy odnotować pozytywnie powyższą regulację, ponieważ umożliwia w każdej sprawie cywilnej zastosowanie modelu doręczenia przewidzianego w art. 131¹ § 1 k.p.c., zgodnie z którym: sąd dokonuje doręczeń za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, jeżeli adresat wniósł pismo za pośrednictwem systemu teleinformatycznego albo dokonał wyboru wnoszenia pism za pośrednictwem tego systemu. W omawianej regulacji art. 15zsz⁹ nie ma, jak można zaobserwować, przesłanki dla stosowania doręczenia elektronicznego, w postaci wniesienia pisma lub wyboru wnoszenia pism procesowych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego⁸. Jak wyżej wskazano, system teleinformatyczny obsługujący składanie pism procesowych jeszcze nie powstał i dlatego obecna regulacja jako przesłankę stosowania doręczenia elektronicznego wskazuje jedynie stan zagrożenia epidemicznego lub stan epidemii oraz pod względem podmiotowym ogranicza zakres stosowania tej formy doręczenia w stosunku do adwokatów, radców prawnych, rzeczników patentowych lub Prokuratorii Generalnej RP. Można jedynie wskazać, że ustawodawca także posłużył się systemem teleinformatycznym dla doręczenia pism sądowych stronom reprezentowanym przez pełnomocników profesjonalnych i Prokuratorii Generalnej RP, a chodzi tu o system do udostępniania informacji (art. 9 § 1 zd. 3 k.p.c.).

W końcu podobnym rozwiązaniem zawartym w art. 15zsz⁹ ust. 3 KoronawirusU i zawartym w art. 131¹ § 2 k.p.c. jest oznaczenie daty doręczenia pisma. A zatem w art. 131¹ § 2 k.p.c. w przypadku doręczenia elektronicznego pismo uznaje się za doręczone w chwili wskazanej w elektronicznym potwierdzeniu odbioru korespondencji.

7 W portalu informacyjnym; A. Zalesińska (w:) *Informatyzacja postępowania...*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, s. 359–372.

8 L. Goździaszek (w:) *Prawo nowych technologii...*, s. 146.

Przepisu art. 134 § 1 k.p.c. nie stosuje się. W przypadku braku takiego potwierdzenia doręczenia elektroniczne uznaje się za skuteczne po upływie 14 dni od daty umieszczenia pisma w systemie teleinformatycznym. Natomiast przepis art. 15zsz⁹ ust. 3 KoronawirusU wyraźnie wskazuje, że datą doręczenia pisma sądowego jest data zapoznania się przez odbiorcę z pismem umieszczonym w portalu informacyjnym, a w sytuacji braku zapoznania się pismo uznaje się za doręczone po upływie 14 dni od dnia umieszczenia pisma w portalu informacyjnym. Stąd też powstaje wątpliwość, czy do art. 15zsz⁹ ust. 2 KoronawirusU należy stosować przepis art. 131¹ § 3 k.p.c. i wydane na jego podstawie Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 20.10.2015 r. w sprawie trybu i sposobu dokonywania doręczeń elektronicznych (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 452). Przepis art. 131¹ § 2 k.p.c. wyłącza bowiem z zakresu swojego stosowania przepis art. 134 k.p.c., który odnosi się do zagadnienia możliwości doręczenia w porze nocnej lub w dzień ustawowo wolny od pracy, uzależniając taką możliwość od zarządzenia prezesa sądu, i to jedynie w sprawach pilnych. Takiego wyłączenia, czyli zastosowania przepisu art. 134 k.p.c., nie zawiera art. 15zsz⁹ ust. 2 KoronawirusU.

Należy pamiętać, że nadal zastosowanie znajdzie przepis art. 149¹ k.p.c., który przewiduje, że sąd może wezwać strony, świadków, biegłego lub inne osoby w sposób, który uzna za najbardziej celowy, z pominięciem sposobów doręczeń przewidzianych w rozdziale 3 Dział I Tytuł VI Księga pierwsza k.p.c., jeżeli uzna to za niezbędne dla przyspieszenia rozpoznania sprawy. Wezwanie dokonane w ten sposób wywołuje skutki, jeżeli jest niewątpliwe, że doszło ono do wiadomości adresata w terminach określonych w art. 149¹ k.p.c. Ten przepis daje także możliwość dokonania wezwania pocztą elektroniczną, telefonicznie, przez komunikator elektroniczny itd. Pomocny będzie tu także przepis art. 15zsz⁹ ust. 1 KoronawirusU, który nakłada na adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego lub Prokuratorię Generalną RP obowiązek podania w pierwszym piśmie procesowym wniesionym do sądu swojego adresu poczty elektronicznej do doręczeń i numeru telefonu. Oczywiście przepis ten dotyczy jedynie pism procesowych wnoszonych w czasie stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii i w okresie roku po odwołaniu jednego z nich.

Pojęcie pisma sądowego podlegającego doręczeniu może także budzić wątpliwości. Pisma sądowe to obecnie: orzeczenia sądowe; zarządzenia przewodniczącego; zawiadomienia i wezwania o terminie posiedzenia jawnego, niejawnego; inne zarządzenia, np. o uzupełnieniu braków formalnych, o zobowiązaniu do zajęcia stanowiska.

Powstaje też zagadnienie, czy pismo sądowe doręczane przez portal informacyjny spełnia przesłanki, o których mowa w art. 53a ust. 1 PrUSP⁹. Przypomnijmy, że ten ostatni przepis określa status prawny dokumentu pochodzącego z sądowego systemu teleinformatycznego, a mianowicie że taki dokument ma moc dokumentu pochodzącego od sądu (dokument urzędowy), ale pod warunkiem, że jego treść można

9 Ustawa Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 334), dalej: PrUSP.

zweryfikować w systemie teleinformatycznym. Czy istnieje możliwość weryfikacji treści pisma sądowego publikowanego w portalu informacyjnym, traktowanym jako system teleinformatyczny? Obecnie nie ma, podobnie jak w przypadku elektronicznego postępowania upominawczego, możliwości weryfikacji w systemie informatycznym obsługującym to postępowanie istnienia i ważności wydanego w nim nakazu zapłaty. Weryfikację także ma obowiązek przeprowadzić komornik sądowy, przed wszczęciem postępowania egzekucyjnego w celu zaspokojenia należności stwierdzanej nakazem zapłaty. Sama strona, mając jedynie tzw. wydruk weryfikacyjny, może zweryfikować u komornika sądowego czy w sądzie, czy rzeczywiście nakaz zapłaty istnieje. Takiej procedury nie ma w przypadku portalu informacyjnego i dlatego powstaje pytanie, czy przez portal informacyjny następuje doręczenie samego pisma sądowego, czy jedynie treści tego pisma. W przypadku uznania, że doręczenie następuje przez zapoznanie się z treścią pisma sądowego, to nie będzie miał zastosowania przepis art. 53a ust. 1 PrUSP.

Istotne zmiany wprowadziła ustawa z 7.7.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1860) odnośnie do doręczeń elektronicznych w k.p.c. Ustawodawca postanowił przenieść rozwiązania dotyczące rozpraw zdalnych oraz doręczeń elektronicznych do ustaw procesowych, czyli do k.p.c., k.p.k. oraz innych ustaw. I tak art. 9 k.p.c. przewiduje się uchylenie w § 1 zdania trzeciego i dodanie po § 1 – § 11. Nowy § 11 zakłada, że przeglądanie akt sprawy oraz udostępnianie stronom odpisów, kopii lub wyciągów z akt sprawy może się odbywać za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe, zwanego dalej „systemem teleinformatycznym”, albo systemu teleinformatycznego, o którym mowa w art. 53e § 1 PrUSP, zwanego dalej „portalem informacyjnym”. Zmiana ta niewątpliwie odnosi się do systemu teleinformatycznego wykorzystywanego do chwili wybuchu pandemii COVID-19 do uzyskiwania informacji o sprawie, a w czasie pandemii na podstawie KoronawirusU także do doręczeń pism sądowych pełnomocnikom profesjonalnym¹⁰. Przepis ten odróżnia pojęcie „systemu teleinformatycznego” obsługującego postępowanie sądowe, czyli zgodnie z art. 125 k.p.c. i art. 131¹ k.p.c. umożliwiającego składanie pism procesowych oraz dokonywanie doręczeń elektronicznych w postępowaniu cywilnym, od pojęcia „system teleinformatyczny” z art. 53da PrUSP, zwanego portalem informacyjnym. Zmiana ta ma na celu wprowadzenie na stałe do k.p.c. możliwości doręczania pism sądowych pełnomocnikom za pośrednictwem portalu informacyjnego. W tym celu ustawodawca dokonuje również modyfikacji ustawy w art. 131^{1a} k.p.c. oraz art. 142 § 1 k.p.c.

Wprowadzono do k.p.c. przez ZmKPC23 z 7.7.2023 r. nową jednostkę redakcyjną, czyli art. 131^{1a}, stanowiącą, że w sytuacji niemożności doręczenia za pośrednictwem

¹⁰ G. Karaś, A. Zalesińska, Rozdział 1. *Doręczenia elektroniczne w trybie art. 15zsz⁹ KoronawirusU (w): Postępowanie cywilne w czasie pandemii, E-doręczenia, rozprawa zdalna, posiedzenia niejawnie, składanie pism procesowych*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2022, s. 25–63.

systemu teleinformatycznego, sąd doręcza adwokatowi, radcy prawnemu, rzecznikowi patentowemu lub Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej pisma sądowe poprzez umieszczenie ich treści w portalu informacyjnym. Taka metoda doręczenia nie dotyczy pism, które podlegają doręczeniu wraz z odpisami pism procesowych stron lub innymi dokumentami nie pochodzącymi od sądu. Mamy tu zatem do czynienia z przeniesieniem do ustawy procesowej (k.p.c.) rozwiązania zawartego w KoronawirusU (art. 15 zzs⁹). Ustawodawca zdecydował się w tym momencie na dopuszczenie doręczenia przez portal informacyjny również kopii pism procesowych stron lub innych dokumentów nie pochodzących od sądu w postaci elektronicznej, o ile sąd będzie taką kopią dysponował. Podobnie jak w KoronawirusU wskazano, że w takim przypadku datą doręczenia jest data zapoznania się przez odbiorcę z pismem umieszczonym w portalu informacyjnym. W przypadku braku zapoznania się pismo uznaje się za doręczone po upływie 14 dni od dnia umieszczenia pisma w portalu informacyjnym. Jednocześnie przewidziano, że przewodniczący zarządzi odstąpienie od doręczenia pisma za pośrednictwem portalu informacyjnego, jeżeli dokonanie doręczenia w taki sposób jest niemożliwe ze względu na charakter pisma, w szczególności jeżeli zachodzi potrzeba wydania stronie uwierzytelnionego odpisu orzeczenia lub tytułu wykonawczego. Kontynuacją regulacji odnoszącej się do doręczeń elektronicznych jest zmiana w art. 142 § 1 k.p.c., który stanowi, że doręczenie pisma jest potwierdzane przez odbiorcę: pisemnie; za pośrednictwem systemu teleinformatycznego operatora pocztowego, o którym mowa w art. 131 § 1 k.p.c.; dokumentem uzyskanym z systemu teleinformatycznego; dokumentem uzyskanym z portalu informacyjnego. Pozyskanie przez sąd informacji o doręczeniu pism sądowych doręczanych tradycyjnie za pośrednictwem operatora pocztowego następuje przez system teleinformatyczny tego operatora. W sądach istnieje możliwość ustalenia za pośrednictwem systemu teleinformatycznego Poczty Polskiej (operatora pocztowego) pisma sądowego w tym systemie. Sąd ma dostęp do tego systemu (EPO – elektroniczne potwierdzenie odbioru). Natomiast w przypadku doręczenia elektronicznego z art. 131¹ k.p.c. potwierdzenie odbioru następuje przez dokument uzyskany z tego systemu i podobnie rzecz się ma z dokumentem uzyskanym z systemu teleinformatycznego zwanego portalem informacyjnym¹¹.

Szczegółowy tryb i sposób doręczania pism sądowych za pośrednictwem portalu informacyjnego, jak również elektroniczna postać, w której pisma te są doręczane, została dookreślona w ramach rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości wydanego w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw informatyzacji.

11 S. Cieślak, *Forma czynności (w:) Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym kodeksie postępowania cywilnego*, red. K. Markiewicz, A. Torbus, Warszawa 2014, s. 165–164, przyp. 30; uchw. SN z 23.05.2012 r. (III CZP 9/12), Legalis; por. także post. SA w Białymstoku z 8.12.2010 r. (I A Cz 1065/10), OSA 2010/3, s. 46, czyli po 1.07.2016 r. (po wejściu w życie rozporządzenia eIDAS) należy stosować kwalifikowany podpis elektroniczny [art. 25 ust. 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 910/2014 z 23.7.2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym oraz uchylającego dyrektywę 1999/93/WE, Dz.Urz. UE L nr 257, s. 73].

Według art. 131^{1a} § 1 k.p.c. przez portal informacyjny nie następuje doręczenie odpisu pisma, a jedynie w portalu umieszczona zostaje jego treść. W ocenie ustawodawcy oznacza to, że pismo może być zamieszczone w portalu informacyjnym w dowolnej formie, a jedynym warunkiem jest umożliwienie zapoznania się z jego treścią. Zbędne jest natomiast opatrywanie go podpisem, adnotacjami lub pieczęciami, ponieważ nie stanowi ono odpisu¹². Jest to spójne z poglądem doktryny, który ukształtowany został na podstawie obowiązującego uprzednio art. 15zsz⁹ ust. 2 KoronawirusU. Użycie w przepisie sformułowania „doręczenie treści pisma” uznano za świadomą decyzję ustawodawcy.

Istotne znaczenie dla doręczeń elektronicznych dokonywanych za pośrednictwem portalu informacyjnego ma także zmiana art. 53e PrUSP. I tak, przepis ten stanowi, że „§ 1. O ile przepis szczególny tak stanowi, pisma sądowe doręcza się adwokatom, radcom prawnym, rzecznikom patentowym, prokuratorowi i Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej i organowi emerytalnemu określone przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych drogą elektroniczną za pośrednictwem kont w systemie teleinformatycznym (portal informacyjny). Za pośrednictwem portalu informacyjnego można też informować strony i ich pełnomocników o czynnościach podejmowanych w sprawie. § 2. Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw informatyzacji określi, w drodze rozporządzenia, warunki techniczne korzystania oraz funkcjonowania portalu informacyjnego, tryb zakładania, udostępniania i likwidacji konta w portalu informacyjnym, z uwzględnieniem sprawności postępowania, ochrony praw stron postępowania oraz zasad wykonywania zawodu przez adwokatów, radców prawnych i rzeczników patentowych. § 3. Do posiadania konta instytucjonalnego w portalu informacyjnym obowiązany jest organ emerytalny określony przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych”. Nadto wskazano w art. 157 § 1a PrUSP, że biegły wpisany na listę biegłych sądowych ma obowiązek posiadania konta w portalu informacyjnym. W przypadku skreślenia biegłego z listy przez właściwego sądu okręgowego występuje do Ministra Sprawiedliwości o usunięcie konta w systemie informacyjnym. Przepis ten nawiązuje do zmiany art. 184 k.p.c., który przewiduje, że sąd może zarządzić udostępnienie akt lub ich części biegłemu za pośrednictwem portalu informacyjnego. Obecnie zatem biegli sądowi, z listy biegłych sądowych (a zatem nie biegli *ad hoc*), będą mieli obowiązek posiadania konta użytkownika w portalu informacyjnym w celu komunikacji z sądem.

Podobne obowiązki zostały nałożone na pełnomocników profesjonalnych, czyli adwokatów, radców prawnych, rzeczników patentowych. I tak, w art. 4 nowelizowanej ustawy zmieniono ustawę z dnia 26.05.1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz.U. z 2022 r. poz. 1184 i 1268) przez dodanie art. 37d, że adwokat wykonujący zawód jest obowiązany posiadać konto w portalu informacyjnym, o którym mowa w art. 53da § 1 PrUSP.

12 Druk nr 3216, s. 2–3.

Nadto z tego przepisu wynika, że dziekan okręgowej rady adwokackiej występuje do Ministra Sprawiedliwości o usunięcie konta w portalu informacyjnym w przypadkach, o których mowa w art. 4b, albo w przypadku skreślenia adwokata z listy adwokatów, z wyjątkiem przypadku, o którym mowa w art. 72 ust. 1 pkt 3.

Podobnie w art. 5 nowelizowanej ustawy zmieniono ustawę z 6.07.1982 r. o radcach prawnych (Dz.U. z 2022 r. poz. 1166) przez dodanie art. 22¹¹, że radca prawny wykonujący zawód jest obowiązany posiadać konto w portalu informacyjnym, o którym mowa w art. 53da § 1 PrUSP. Dziekan okręgowej izby radców prawnych występuje do Ministra Sprawiedliwości o usunięcie konta w portalu informacyjnym w przypadkach, o których mowa w art. 22², art. 28 ust. 1 pkt 2 i 3 i ust. 2, art. 29 oraz art. 65².

Z kolei w art. 11 ustawy nowelizującej zmieniono ustawę z 11.04.2001 r. o rzecznikach patentowych (Dz.U. z 2023 r. poz. 303), po art. 16a dodaje się art. 16b w brzmieniu: „Rzecznik patentowy wykonujący zawód jest obowiązany posiadać konto w portalu informacyjnym, o którym mowa w art. 53da § 1 PrUSP. Prezes Urzędu Patentowego występuje do Ministra Sprawiedliwości o usunięcie konta w portalu informacyjnym w przypadku prawomocnego orzeczenia dyscyplinarnego o zawieszeniu prawa wykonywania zawodu rzecznika patentowego albo w przypadku prawomocnej decyzji o skreśleniu rzecznika patentowego z prowadzonej przez Urząd Patentowy listy rzeczników patentowych”.

W końcu w art. 24 ustawy nowelizującej zmieniono ustawę z 15.12.2016 r. o Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2022 r. poz. 2100 oraz z 2023 r. poz. 614) przez dodanie art. 36a, który stanowi, że Prokuratura Generalna jest obowiązana posiadać konto w portalu informacyjnym, o którym mowa w art. 53da § 1 PrUSP. Jednocześnie w art. 50 uchyla się ust. 4, a w art. 51 uchylono ust. 4.

Jak można odczytać intencję ustawodawcy, zmiany ustaw korporacyjnych (prawa o adwokaturze, ustawy o radcach prawnych, o rzecznikach patentowych) oraz ustawy o Prokuraturii Generalnej RP mają na celu jednoznaczne wyjaśnienie wątpliwości powstałych na gruncie art. 15 zzs¹ KoronawirusU, czy sama norma tej ustawy epizodycznej nakładająca na sąd obowiązek doręczania pism sądowych profesjonalnym pełnomocnikom stwarza jednocześnie obowiązek pełnomocników do założenia konta użytkownika w systemie teleinformatycznym (portalu informacyjnym). Obecnie obowiązek taki będzie wynikał z ustawy, czyli ustaw korporacyjnych wobec adwokatów, radców prawnych, rzeczników patentowych, Prokuraturii Generalnej RP, a dla organów rentowych dla spraw wewnętrznych oraz biegłych sądowych wpisanych na listę biegłych na podstawie PrUSP.

Ustawa z 7.07.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw wprowadziła szereg zmian również w ustawie z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego. Modyfikacje te dotyczą m.in. łączności

przedmiotowej, uprawnień prokuratora w razie wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia oraz w przypadku przestępstw ściganych z oskarżenia prywatnego, ale także kwestii doręczeń w postępowaniu karnym. Zmiany w przedmiocie doręczeń dotyczą art. 133 § 2a k.p.k., który rozszerza możliwość odbioru pism pozostawionych w placówkach pocztowych na podstawie pełnomocnictwa pocztowego, a także polegają na dodaniu art. 133a k.p.k., wprowadzającego do procesu karnego instytucję doręczeń za pośrednictwem portalu informacyjnego, o którym mowa w art. 53e § 1 PrUSP. Należy uznać, że art. 133a k.p.k. stanowi nowe rozwiązanie w procedurze karnej i zmierza do informatyzacji postępowania karnego¹³. Artykuł 133a k.p.k. przewiduje zatem możliwość doręczania za pomocą portalu informacyjnego pism procesowych lub innych pism prokuratorowi, obrońcy i pełnomocnikowi będącemu adwokatem lub radcą prawnym oraz Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej. Ustawa przewiduje zatem poszerzenie zakresu przedmiotowego portalu informacyjnego także na sprawy karne, co niewątpliwie przyczyni się do usprawnienia postępowania karnego poprzez przyspieszenie doręczeń w jurysdykcyjnej fazie tego postępowania. W procedurze cywilnej możliwość doręczania pism za pośrednictwem portalu informacyjnego została wprowadzona, jak wyżej wskazano, w ustawie covidowej (art. 15 zzs⁹ ust. 2 ustawy z 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, który to przepis wszedł w życie z dniem 3.7.2021 r.), ale przepis ten nie odnosił się do postępowania karnego. Dopiero zatem w nowym art. 133a k.p.k. przewidziano możliwość doręczeń elektronicznych przez portal informacyjny także w postępowaniu karnym.

W końcu istotne znaczenie ma zmiana w ustawie z 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, która przewiduje, że uchyla się art. 15 zzs¹ oraz art. 15 zzs⁹. Uchylenie art. 15 zzs⁹ jest konsekwencją zmiany wprowadzonej w art. 1 ustawy nowelizującej, czyli w Kodeksie postępowania cywilnego. Do spraw rozpoznawanych w oparciu o Kodeks postępowania cywilnego miały zastosowanie art. 15 zzs¹ dotyczący rozpraw zdalnych i art. 15 zzs⁹ dotyczący doręczeń elektronicznych profesjonalnym pełnomocnikom przez portal informacyjny (art. 28) (druk nr 3216, s. 74–76).

Należy też omówić reguły intertemporalne. I tak, z art. 35 ustawy nowelizującej ZmKPC23 z 7.7.2023 r. wynika, że czynności procesowe dokonane przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy zachowają swoją skuteczność, jeżeli zostały dokonane z zachowaniem wymogów określonych w ustawie zmienianej w art. 3 w brzmieniu dotychczasowym. Natomiast czynności dokonane przed dniem wejścia w życie niniejszej

¹³ Kodeks postępowania karnego dopuszczał jedynie możliwość doręczenia pism za pośrednictwem telefaksu lub poczty elektronicznej – art. 132 § 3 k.p.k.

ustawy zgodnie z art. 15zsz⁹ ustawy zmienianej w art. 11 uważa się za czynności dokonane zgodnie z art. 131^{1a} ustawy zmienianej w art. 1 (art. 39 ust. 3). Chodzi zatem o doręczenia elektroniczne dokonywane przez portal informacyjny w zakresie pism sądowych doręczanych pełnomocnikom profesjonalnym. Będą one wywierały skutek równoważny z doręczeniem elektronicznym opartym na art. 131^{1a} k.p.c. wprowadzonym niniejszą nowelizacją.

Z punktu widzenia zakresu niniejszego artykułu wskazać należy, że przepis art. 28 ZmKPC23 z 7.7.2023 r. przewidujący zmiany KoronawirusU uchylił przepis art. 15 zsz¹ dotyczący rozpraw zdalnych, ale zgodnie z art. 40 pkt 4 przepis ten stracił moc w zakresie ust. 1 pkt 1 i 2 oraz ust. 2 i 3 po upływie sześciu miesięcy od dnia ogłoszenia, czyli z dniem 15.03.2024 r. Natomiast zgodnie z art. 28 pkt 3, który dotyczył uchylenia art. 15zsz⁹ KoronawirusU (doręczenia elektroniczne), przepis ten wszedł w życie także po upływie sześciu miesięcy od dnia ogłoszenia ustawy, czyli z dniem 15.03.2024 r.

III. DORĘCZENIA ELEKTRONICZNE NA ADRES DO DORĘCZEŃ

Ustawa o doręczeniach elektronicznych¹⁴ przewiduje, że docelowo cała korespondencja podmiotów publicznych nadawana będzie w postaci elektronicznej – przy pomocy publicznej usługi rejestrowanego doręczenia elektronicznego lub publicznej usługi hybrydowej świadczonej przez operatora wyznaczonego (w odniesieniu do pojęcia „publiczna usługa hybrydowa”¹⁵ i „operator wyznaczony”¹⁶ należy sięgnąć do art. 2 DorElektrU). Świadczenie publicznej usługi rejestrowanego doręczenia elektronicznego oraz publicznej usługi hybrydowej w kontaktach z podmiotami publicznymi zostało powierzone operatorowi wyznaczonemu. Zaufani dostawcy (publiczny i kwalifikowani) będą wystawiali dowody wysłania i otrzymania zgodne z eIDAS – czyli dające pewność nadawcy i adresata oraz czasu doręczenia. Elektroniczne doręczenie jest usługą świadczoną na rzecz stron trzecich. Dostawca tej usługi jest niezależnym podmiotem. W szczególności niezależność ta może być zapewniona poprzez wykorzystanie technicznych lub organizacyjnych mechanizmów. Stąd też dostawca usługi elektronicznego doręczenia będzie „bezstronnym świadkiem”, który zapewnia dowody z całego procesu doręczenia. Ten standard przewiduje warunki wystawiania dowodów, zapewniając ich jednoznaczność, bezpieczeństwo oraz interoperacyjność. Usługi włączone w krajowy system e-doręczeń mają zapewnić wystawienie i przechowanie dowodów zgodnie z określonym w DorElektrU standardem. Podstawowym wynikiem działania usługi elektronicznego doręczenia, poza samym przekazaniem danych

14 Ustawa o doręczeniach elektronicznych z 13.01.2023 r. (Dz.U. z 2023 r. poz. 285), dalej: DorElektrU.

15 Zob. art. 2 pkt 7 DorElektrU.

16 Uwagi do art. 2 pkt 4 DorElektrU.

pomiędzy nadawcą a adresatem, jest zabezpieczenie i udostępnienie odpowiednich dowodów, w szczególności dowodu wysłania oraz otrzymania danych. Dowody wysłania, udostępnienia dokumentu do odbioru oraz odbioru są udostępniane nadawcy i adresatowi. Usługa rejestrowanego doręczenia elektronicznego zapewnia identyfikację zarówno nadawcy, jak i adresata. Identyfikacja ta może być realizowana każdorazowo na podstawie własnych lub zewnętrznych środków identyfikacji elektronicznej. Usługa rejestrowanego doręczenia elektronicznego może także po jednokrotnej identyfikacji udostępnić nadawcy lub adresatowi środki uwierzytelniające. W takim wypadku wystarczy jedynie uwierzytelnienie i nie jest konieczna każdorazowa identyfikacja. W odniesieniu do nadawców i adresatów będących osobami prawnymi, uwierzytelnienie na potrzeby nadania lub odbioru przesyłki może być realizowane na podstawie identyfikacji elektronicznej osoby prawnej, mechanizmu pieczęci elektronicznej lub certyfikatu uwierzytelnienia witryny internetowej. Do zabezpieczenia zarówno wysyłanych, jak i otrzymywanych danych używany jest zaawansowany podpis elektroniczny lub zaawansowana pieczęć elektroniczna, która ma na celu wykluczenie możliwości niewykrywalnej zmiany danych. Integralność wszystkich dowodów, w tym samej przesyłki, jest dodatkowo zabezpieczona kwalifikowanym elektronicznym znacznikiem czasu¹⁷.

Przepis art. 131² k.p.c. przewiduje także alternatywny dla art. 131¹ sposób doręczeń elektronicznych. I tak, według tego pierwszego przepisu w sytuacji, gdy warunki techniczne i organizacyjne sądu to umożliwiają, doręczeń dokonuje się na adres do doręczeń elektronicznych, o którym mowa w art. 2 pkt 1 ustawy z 18.11.2020 r. o doręczeniach elektronicznych¹⁸, wpisany do bazy adresów elektronicznych, o której mowa w art. 25 tej ustawy, a w przypadku braku takiego adresu – na adres do doręczeń elektronicznych powiązany z kwalifikowaną usługą rejestrowanego doręczenia elektronicznego, z którego adresat wniósł pismo (§ 1 art. 131² k.p.c.). Przepis art. 2 pkt 1 ustawy o doręczeniach elektronicznych wyjaśnia, że pod pojęciem adresu do doręczeń elektronicznych należy rozumieć adres elektroniczny, o którym mowa w art. 2 pkt 1 ustawy z 18.07.2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną¹⁹, podmiotu korzystającego z publicznej usługi rejestrowanego doręczenia elektronicznego lub publicznej usługi hybrydowej albo z kwalifikowanej usługi rejestrowanego doręczenia elektronicznego, umożliwiającą jednoznaczną identyfikację nadawcy lub adresata danych przesyłanych w ramach tych usług. Doręczenia można dokonać wobec strony będącej osobą fizyczną tylko wtedy, gdy wniosła ona pismo z adresu do

17 K. Chałubińska-Jentkiewicz (w.): *Ustawa o doręczeniach elektronicznych. Komentarz*, red. K. Chałubińska-Jentkiewicz, Legalis, kom. do art. 1.

18 Ustawa o doręczeniach elektronicznych z 18.11.2020 r. (Dz.U. z 2020 r. poz. 2320), tj. z 7.02.2022 r. (Dz.U. z 2022 r. poz. 569), tj. z 13.01.2023 r. (Dz.U. z 2023 r. poz. 285).

19 Dz.U. z 2020 r. poz. 344.

doręczeń elektronicznych albo wskazała ten adres jako adres do doręczeń. Nie dotyczy to doręczeń dla przedsiębiorców wpisanych do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (§ 2 art. 131² k.p.c.). Ustawodawca przewidział także, że doręczenia elektroniczne uregulowane w DorElektrU, obejmować będą także sądy powszechne, oraz, że obowiązek stosowania doręczeń elektronicznych dotyczyć będzie także doręczenia korespondencji z wykorzystaniem publicznej usługi rejestrowanego doręczenia elektronicznego w kontaktach z podmiotami niepublicznymi, które posiadają adresy do doręczeń elektronicznych wpisane do bazy adresów elektronicznych, zgodnie z jednym ze wskazanych sposobów:

1. na adres do doręczeń elektronicznych wpisany do bazy adresów elektronicznych;
2. jeśli adres do doręczeń elektronicznych podmiotu niepublicznego nie został wpisany do bazy adresów elektronicznych – na adres do doręczeń elektronicznych, z którego została nadana korespondencja;
3. w przypadku braku możliwości ustalenia adresu do doręczeń elektronicznych w sposób określony w pkt 1 i 2 – przy użyciu publicznej usługi hybrydowej.

Publiczna usługa hybrydowa to usługa pocztowa, o której mowa w art. 2 ust. 1 pkt PrPoczt.²⁰, czyli realizowana przez przesyłanie przesyłek listowych, których nadawcą jest podmiot publiczny przesyłający nadaną treść za pomocą środków komunikacji elektronicznej, a odbiorcą fizycznej formy przesyłki listowej jest podmiot niepubliczny, gdy nie ma technicznej i organizacyjnej możliwości doręczenia elektronicznego przez standardową przesyłkę listową. W uzasadnieniu do projektu wskazanej ustawy podkreślono, że wprowadzona możliwość wykorzystania ustandaryzowanych usług rejestrowanego doręczenia elektronicznego będzie stanowiła w przypadku wskazanych postępowań jedynie uzupełnienie w postaci zintegrowania obecnie wykorzystywanych systemów sądowych z systemem teleinformatycznym utrzymywanym przez ministra właściwego do spraw informatyzacji, zapewniającym funkcjonowanie doręczeń elektronicznych (druk sejmowy Nr 239 IX kadencja Sejmu, uzasadnienie do projektu, s. 101)²¹.

Przepis art. 131² k.p.c. przewiduje zatem doręczenia sądowe pism sądowych i procesowych stronom postępowania. Gdy zostaną stworzone warunki techniczne i organizacyjne w sądzie cywilnym, to doręczenie będzie realizowane na adres do doręczeń elektronicznych wpisany do bazy adresów elektronicznych albo na „kwalifikowany” adres do doręczeń elektronicznych, za pomocą którego wniesiono pismo.

20 Ustawa - Prawo pocztowe z 23.11.2012 r. (Dz.U. z 2023 r. poz. 1640), dalej: Pr.Poczt.; T. Skoczny, *Prawo pocztowe. Komentarz*, Warszawa 2018, Legalis, kom. do art. 2.

21 K. Flaga-Gieruszyńska (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2024, Legalis, kom. do art. 131(2) k.p.c.

Takie rozwiązanie jest dozwolone, jeśli adres do doręczeń elektronicznych strony albo uczestnika postępowania nie został wpisany do bazy adresów elektronicznych.

Natomiast doręczenia z wykorzystaniem publicznej usługi rejestrowanego doręczenia elektronicznego wobec osoby fizycznej można dokonać tylko wtedy, gdy adresat wniósł pismo, wykorzystując adres do doręczeń elektronicznych wpisany do bazy adresów elektronicznych albo adres do doręczeń elektronicznych powiązane z kwalifikowaną usługą rejestrowanego doręczenia elektronicznego, albo wskazał ten adres jako adres dla doręczeń. Nie dotyczy to doręczeń dokonywanych osobom fizycznym będącym przedsiębiorcami, wpisanym do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej. Z przepisu art. 8 DorElektrU wynika obowiązek posiadania adresu do doręczeń elektronicznych przez podmiot publiczny wpisany do bazy adresów elektronicznych, powiązane z publiczną usługą rejestrowanego doręczenia elektronicznego. Ten adres do doręczeń winien być wpisany do bazy adresów elektronicznych, która to baza jest powiązana z publiczną usługą rejestrowanego doręczenia elektronicznego (art. 8 uDorElektrU). Natomiast z art. 9 tejże ustawy wynika także obowiązek posiadania adresu do doręczeń wpisanego do bazy adresów elektronicznych, który jest powiązany z publiczną usługą rejestrowanego doręczenia elektronicznego albo kwalifikowaną usługą doręczenia elektronicznego adwokata wykonującego zawód, radcy prawnego wykonującego zawód, doradcy podatkowego wykonującego zawód, rzecznika patentowego wykonującego zawód, notariusza wykonującego zawód oraz podmiotu niepublicznego wpisanego do rejestru przedsiębiorców, o którym mowa w art. 1 ust. 2 pkt 1 ustawy z 20.08.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym²². Na wyżej wymienione podmioty obowiązek posiadania adresu do doręczeń został nałożony do dnia 1.10.2024 r.²³

Natomiast na podmiot niepubliczny wpisany do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej, o której mowa w art. 2 ustawy z 6.03.2018 r. o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punkcie Informacji dla Przedsiębiorcy²⁴, obowiązek posiadania adresu do doręczeń z art. 8 uDorElektrU powstanie od 10.10.2026 r.

Należy wskazać, że obowiązek posiadania adresu do doręczeń nie jest aktualny dla osób, o których mowa w ust. 1 pkt 1–7 art. 9, w przypadkach niewykonywania zawodu, zawieszenia prawa do wykonywania zawodu, zawieszenia w czynnościach zawodowych, zawieszenia w czynnościach służbowych, zawieszenia stosunku pracy lub zawieszenia praw wynikających z licencji. Z kolei z art. 10 ustawy o doręczeniach

22 Dz.U. z 2022 r. poz. 1683 i 2436.

23 Komunikat Ministra Cyfryzacji z dnia 29 maja 2023 r. w sprawie określenia terminu wdrożenia rozwiązań technicznych niezbędnych do doręczania korespondencji z wykorzystaniem publicznej usługi rejestrowanego doręczenia elektronicznego lub publicznej usługi hybrydowej oraz udostępnienia w systemie teleinformatycznym punktu dostępu do usług rejestrowanego doręczenia elektronicznego w ruchu (Dz. U. z 2023r. poz. 1077)

24 Dz.U. z 2022 r. poz. 541.

elektronicznych wynika uprawnienie do posiadania adresu elektronicznego dla podmiotu niepublicznego innego niż określony w art. 9 ust. 1 tejże ustawy.

IV. PODSUMOWANIE

Jak widać, doręczanie elektroniczne pism sądowych według k.p.c., mimo ustawy o doręczeniach elektronicznych, będzie realizowane do 2029 r., czyli do wejścia w życie przepisów o doręczeniach elektronicznych, w stosunku do sądów powszechnych, w oparciu o przepis art. 131^{1a} k.p.c. i art. 133a k.p.k., czyli za pośrednictwem systemu teleinformatycznego – portal sądów powszechnych. W tym zakresie pełnomocnicy profesjonalni, czyli adwokaci, radcowie prawni, rzecznicy patentowi, Prokuratoria Generalna Rzeczypospolitej Polskiej będą zobowiązani do założenia konta użytkownika w systemie teleinformatycznym nazwanym portalem informacyjnym oraz do odbierania pism sądowych, ewentualnie pism procesowych, w sytuacji, gdy sąd będzie w posiadaniu kopii cyfrowej takiego pisma. Portal informacyjny został już wcześniej wykorzystany do pozyskiwania informacji o sprawach sądowych, a na podstawie ustawy covidowej także do doręczeń elektronicznych pism sądowych. Nowela k.p.c. oraz innych ustaw z 7.07.2023 r. przeniosła rozwiązania z ustawy covidowej do k.p.c. i k.p.k. oraz wprowadziła zmiany w ustawach korporacyjnych, nakładając na pełnomocników obowiązek założenia konta użytkownika w tym systemie teleinformatycznym, aby uzyskać uprawnienie do odbierania pism sądowych (ewentualnie pism procesowych). Nowela k.c. i k.p.k. wchodzi w życie 15.03.2024 r., czyli po 6 miesiącach od dnia ogłoszenia ustawy z 7.07.2023 r. w Dzienniku Ustaw. Na tę zmianę nakłada się obowiązek wynikający z ustawy o doręczeniach elektronicznych założenia adresu dla doręczeń zgodnie z art. 8 tej ustawy. Ustawa ta co prawda wprowadza wobec pełnomocników profesjonalnych obowiązek założenia adresu do doręczeń do 30.12.2023 r., ale wobec treści art. 155 ust. 7 DorElektrU, jej przepisy będą stosowane do doręczeń elektronicznych dokonywanych w sądach powszechnych dopiero od 1.10.2029 r. Oznacza to, że założenie adresu do doręczeń, według zasad określonych w ustawie o doręczeniach, nie będzie skutkowało uzyskaniem na ten adres korespondencji z sądów powszechnych (w sprawach cywilnych i karnych). Od 15.03.2024 r. zastosowanie do doręczeń według k.p.c. i k.p.k. będą miały przepisy odpowiednio art. 131^{1a} k.p.c. i art. 133a k.p.k. Natomiast zgodnie z art. 28 pkt 3, ZmKPC23 z 7.7.2023 r., który dotyczył uchylenia art. 15zsz⁹ KoronawirusU (doręczenia elektroniczne), przepis ten wszedł w życie także po upływie 6 miesięcy od dnia ogłoszenia ustawy, czyli z dniem 15.03.2024 r., co oznacza, że do 14.03.2024 r. dla doręczeń elektronicznych, ale dokonywanych wyłącznie na podstawie przepisów k.p.c., zastosowanie miał nadal przepis art. 15zsz⁹ KoronawirusU.

prof. dr hab. Jacek Gołaczyński

Profesor zwyczajny nauk prawnych, w Zakładzie Prawa Cywilnego i Prawa Prywatnego Międzynarodowego Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. Kierownik Centrum Badań Problemów Prawnych i Ekonomicznych Komunikacji Elektronicznej. Autor wielu publikacji z zakresu prawa nowych technologii, prawa prywatnego międzynarodowego, międzynarodowego postępowania cywilnego, postępowania cywilnego. Prelegent na kilkudziesięciu ogólnopolskich i międzynarodowych konferencjach naukowych. Sędzia Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu. Redaktor naczelny „Kwartalnika Naukowego Prawo Mediów Elektronicznych”.

Full professor of laws at the Department of Civil Law and Private International Law of the Faculty of Law, Administration and Economics of the University of Wrocław. Head of the Research Centre for Legal and Economic Problems of Electronic Communication. Author of numerous publications on the law of new technologies, private international law, international civil proceedings, civil procedure. Speaker at dozens of national and international scientific conferences. Judge of the Court of Appeal in Wrocław. Editor-in-chief of the scientific quarterly Prawo Mediów Elektronicznych [Electronic Media Law].

ORCID: 0000-0002-3295-7099.

ABSTRACT

Keywords : *electronic service, information portal, address for service*

Electronic service in civil and criminal matters

Despite the existence of the Act on Electronic Service, according to the Code of Civil Procedure, the electronic service of court documents with regard to common courts, until 2029, i.e. until the entry into force of the provisions on electronic service, will be done in accordance with Article 131^{1a} of the Code of Civil Procedure and Article 133a of the Code of Criminal Procedure, i.e. through an ICT system – the portal of common courts. Professional counsels, i.e. advocates, attorneys at law, patent attorneys, the General Prosecutor’s Office of the Republic of Poland will be obliged to set up user accounts in the ICT system called the information portal and to receive court documents, possibly pleadings, in a situation when the court is in possession of a digital copy of such a letter. The information portal has previously been used to obtain information about court cases and, under the COVID Law, also to serve electronic court documents. The amendment of the Code of Civil Procedure and other statutes of 7 July 2023 transferred the solutions from the COVID Act to the Code of Civil Procedure and the Code of Criminal Procedure, and amended the statutes regulating legal sub-professions, requiring counsels to set up user accounts in this ICT system in order to be authorised to

receive court documents (or pleadings). The amendments to the Civil Procedure Code and the Criminal Procedure Code entered into force on 15 March 2024, i.e. 6 months after the promulgation of the Act of 7 July 2023 in the Journal of Laws. This amendment also overlapped with the obligation under the Act on Electronic Service to establish an address for service in accordance with Article 8 of that Act. The Act obligates professional counsels to establish an address for service by 1 October 2024, but considering the wording of Article 155⁷ of the Electronic Service Act, its provisions will apply to electronic service made in common courts only from 1 October 2029. This means that establishing an address for service, according to the rules set out in the Electronic Service Act, will not result in receiving correspondence from common courts (in civil and criminal cases) at that address. From 15 March 2024, the provisions of Article 131^{1a} of the Code of Civil Procedure and Article 133a of the Code of Criminal Procedure will apply to services according to the Code of Civil Procedure and the Code of Criminal Procedure, respectively. On the other hand, pursuant to Article 28³ of the amending statute of 7 July 2023, in the period until 14 March 2024, the provision of Article 15^{zzs}⁹ of the COVID Act continued to apply to electronic service, but exclusively if made pursuant to the provisions of the Code of Civil Procedure.

Bibliografia

- Chałubińska-Jentkiewicz Katarzyna** (w:) *Ustawa o doręczeniach elektronicznych. Komentarz*, red. K. Chałubińska-Jentkiewicz, Legalis, kom. do art. 1
- Cieślak Sławomir**, *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008
- Flaga-Gieruszyńska Kinga** (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2024, Legalis, kom. do art. 131² k.p.c.
- Gołaczyński Jacek** (w:) *Informatyzacja postępowania cywilnego. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016, kom. do art. 131(1), Legalis
- Gołaczyński Jacek** (w:) *Informatyzacja postępowania cywilnego*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016
- Goździaszek Łukasz**, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, Warszawa 2014
- Goździaszek Łukasz** (w:) *Prawo nowych technologii*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, Warszawa 2022

- Goździaszek Łukasz** (w:) *Prawo nowych technologii*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, Warszawa 2022
- Karaś Grzegorz, Zalesińska Anna**, *Rozdział 1. Doręczenia elektroniczne w trybie art. 15zsz⁹ KoronawirusU* (w:) *Postępowanie cywilne w czasie pandemii, E-doręczenia, rozprawa zdalna, posiedzenia niejawne, składanie pism procesowych*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2022
- Kościółek Anna**, *Elektroniczne czynności procesowe w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2012
- Kotecka Sylwia**, *Informatyzacja postępowania cywilnego w Polsce*, (w:) *Informatyzacja postępowania sądowego i administracji publicznej*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2010
- Rudkowska-Ząbczyk Edyta** (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, kom. do art. 131(1), Legalis
- Rudkowska-Ząbczyk Edyta**, *Pisemne czynności procesowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2008
- Skoczny Tadeusz**, *Prawo pocztowe. Komentarz*, Warszawa 2018, Legalis, kom. do art. 2.
- Uliasz Marcin**, *Zasada jawności sądowego postępowania egzekucyjnego w dobie informatyzacji*, Warszawa 2018
- Zalesińska Anna** (w:) *Informatyzacja postępowania cywilnego*, red. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016

Pojęcia kluczowe: zażalenie, skarga na orzeczenie referendarza sądowego, wniosek o uzasadnienie, skład sądu

Marcin Dziurda

Zażalenie, czyli tam i z powrotem

ABSTRAKT

Po zmianach dokonanych w latach 2019–2023 zażalenie z jednego z najprostszych środków zaskarżenia stało się jednym z najbardziej skomplikowanych. Wątpliwości budzi już sam katalog postanowień zaskarżalnych zażaleniem. Niejasne są przepisy dotyczące wpływu wniosku o uzasadnienie na zaskarżalność postanowienia. Spośród przepisów zmienionych w 2023 r. szczególne trudności powodują uregulowania dotyczące składu sądu w postępowaniu zażaleniowym. Wszystko przemawia za tym, by co do zasady przywrócić regulacje dotyczące zażalenia, które obowiązywały przed 7 listopada 2019 r.

I.

W wyniku dokonanych w ostatnich latach zmian legislacyjnych zażalenie z prostego środka zaskarżenia przekształciło się w jeden z najbardziej skomplikowanych. Trudności spowodowane nieprzemyślanymi zmianami przepisów próbowano łagodzić kolejnymi nowelizacjami, co jeszcze spotęgowało chaos prawny¹. W niniejszym artykule przedstawione zostaną największe trudności w stosowaniu zmienionych przepisów o zażaleniach.

II.

Pierwsze zmiany były niewielkie i w zasadzie powszechnie akceptowane, chociaż wprowadziły istotne wyjątki od zasady, że zażalenie ma

¹ Wnikliwie na ten temat P. Grzegorzczuk, *Zażalenie w postępowaniu cywilnym w świetle ustawy nowelizującej z 9.03.2023 r.*, „Polski Proces Cywilny” 2023/3, s. 377.

charakter dewolutywny (przysługuje do sądu wyższej instancji). Na skutek orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego² wprowadzono art. 394² k.p.c., przewidujący dosyć szeroki katalog postanowień sądu drugiej instancji, na które przysługuje zażalenie poziome (do innego składu sądu drugiej instancji)³. Wyroki te wydane były w okresie, w którym Trybunał Konstytucyjny szeroko interpretował przewidujący co najmniej dwuinstancyjność postępowania art. 176 ust. 1 Konstytucji RP⁴.

W rezultacie w art. 394² k.p.c. w brzmieniu nadanym 3.05.2012 r. przewidziano, że na postanowienia sądu drugiej instancji, których przedmiotem są oddalenie wniosku o wyłączenie sędziego, zwrot kosztów procesu, skazanie świadka, biegłego, strony, jej pełnomocnika oraz osoby trzeciej na grzywnę, zarządzenie przymusowego sprowadzenia i aresztowania świadka, odmowa zwolnienia świadka i biegłego od grzywny i świadka od przymusowego sprowadzenia, przysługuje zażalenie do innego składu tego sądu, z wyjątkiem postanowień wydanych w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji⁵.

To, że odstąpiono od dewolutywności zażaleń określonych w art. 394² k.p.c. i przewidziano, że są one rozpoznawane przez inny skład sądu, który je wydał (mają charakter poziomy), wynikało z przyczyn pragmatycznych, a jednocześnie systemowych. Chodziło o to, żeby nie obciążać Sądu Najwyższego rozpoznawaniem zażaleń na wydawane przez sądy apelacyjne postanowienia o charakterze niemerytorycznym. Nie mieści się to w podstawowej funkcji Sądu Najwyższego, jaką powinno być zapewnienie zgodności z prawem i jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych.

III.

Dopiero nowelizacja k.p.c. z 4.07.2019 r.⁶ poważnie naruszyła prostą, logiczną i łatwą do stosowania w praktyce konstrukcję zażalenia. Do najważniejszych zmian należało: wprowadzenie zażalenia poziomego na niektóre postanowienia sądu pierwszej instancji, uzależnienie dopuszczalności zażalenia od wniosku o uzasadnienie, odebranie sądowi *a quo* kompetencji do badania wymagań formalnych zażalenia,

2 Por. zwłaszcza wyroki TK z dnia 9.02.2010 r. (SK 10/09), OTK-A 2010/2, poz. 10 oraz z dnia 2.06. 2010 r. (SK 38/09), OTK-A 2010, poz. 46.

3 A jednocześnie uchylono art. 394¹ § 1 pkt 1 k.p.c., który wcześniej przewidywał zażalenie do Sądu Najwyższego na postanowienie sądu drugiej instancji co do kosztów procesu, które nie były przedmiotem rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji.

4 T. Wiśniewski (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, *Artykuły 367–505(39)*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021, teza 1 do art. 394².

5 Z dniem 18.04.2014 r. dodano w art. 394² zażalenie na postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

6 Ustawa z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469 ze zm.).

a także drastyczne ograniczenie katalogu postanowień sądu drugiej instancji kończących postępowanie w sprawie, na które przysługuje zażalenie.

Słabe przygotowanie merytoryczne nowelizacji z 4.07.2019 r. w połączeniu z nadmierną liczbą wprowadzonych równocześnie zmian doprowadziło do tego, że przepisy k.p.c., nie tylko zresztą o zażaleniu, stały się niespójne, pełne luk i wątpliwości interpretacyjnych. Rezultatem były bezprecedensowo liczne zagadnienia prawne kierowane do Sądu Najwyższego na podstawie art. 390 § 1 k.p.c.⁷

Przynajmniej część z tych luk próbowano naprawić w nowelizacji k.p.c. z 9.03.2023 r.⁸ Niestety, ustawodawca tylko z części nieudanych zmian dokonanych w 2019 r. wycofał się całkowicie. W wielu przypadkach próbował po raz kolejny poprawić te same przepisy, co doprowadziło do kolejnych luk prawnych i wątpliwości interpretacyjnych (zwłaszcza gdy idzie o podział między sąd *a quo* i sąd *ad quem* kompetencji w zakresie badania wymagań formalnych zażeń).

Kolejne zmiany wprowadziła nowelizacja k.p.c. z 7.07.2023 r.⁹ Dokonała dalszych zmian – niestety znów niekonsekwentnych – katalogu postanowień zaskarżalnych zażaleniem. Co gorsza, wprowadziła też napisane na kolanie, a przy tym aksjologicznie wątpliwe zmiany dotyczące składów sądów rozpoznających zażenia.

Ramy niniejszego artykułu nie pozwalają szczegółowo omówić wszystkich zmian legislacyjnych – a także tzw. zmian powrotnych – jakie dotknęły w ostatnich kilku latach zażalenie. Przedstawione zostaną najważniejsze z nich, które nadal wywołują trudności w praktyce.

IV.

Od 7.11.2019 r. zażalenie przestało być środkiem zaskarżenia z reguły dewolutywnym. Na skutek nowelizacji z 4.07.2019 r., zgodnie z dodanym art. 394^{1a} k.p.c., większość zażeń na postanowienia sądu pierwszej instancji przysługuje do innego składu tego samego sądu, czyli ma charakter poziomy.

Zamysł projektodawców szedł tak daleko, że zamierzali uczynić z zażenia poziomego podstawowy rodzaj tego środka zaskarżenia¹⁰. Stanowczo sprzeciwił się temu Sąd Najwyższy, który uznał, że także po zmianach wprowadzonych przez nowelizację z 4.07.2019 r. przewidziane ustawą przypadki zażenia, do rozpoznania którego właściwy jest inny skład sądu wydającego zaskarżone orzeczenie, należy kwalifikować

7 Szerzej M. Dziurda, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, „Monitor Prawniczy” 2021/17, s. 879.

8 Ustawa z 9.03.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 614).

9 Ustawa z 7.07.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1860).

10 Por. druk Sejmu VIII kadencji nr 3137, s. 87, gdzie stwierdzono, że proponuje się przyjąć jako zasadę „zażalenie poziome”, z wyłączeniem wyczerpująco wyliczonych kategorii spraw.

jako odstępstwa od modelowej konstrukcji zażalenia dewolutywnego – wyrażonej w art. 394 w związku z art. 395–397 k.p.c.¹¹

W tym przypadku ustawodawca skapitulował i w ramach nowelizacji z 9.03.2023 r. dodał art. 394 § 4 k.p.c., z którego wynika, że jeżeli przepis szczególnie przewiduje, iż stronie przysługuje zażalenie na postanowienie sądu, ale nie określa, jaki sąd ma je rozpoznać, zażalenie rozpoznaje sąd drugiej instancji.

W ten sposób rozwiązano problem licznych tzw. osieroconych zażaleń¹². Wziął się on stąd, że w ramach nowelizacji z 4.07.2019 r. nie wprowadzono przepisów ogólnych dotyczących zażaleń poziomych na postanowienia sądu pierwszej instancji. W art. 394^{1a} § 1 k.p.c. jedynie kazuistycznie wymieniono postanowienia, na które przysługuje takie zażalenie, a w § 2 odesłano do odpowiedniego stosowania przepisów o zażaleniu dewolutywnym (art. 394 § 2 i 3 oraz art. 395–397 k.p.c.).

Ustawodawca zapomniał, że katalogi określone w art. 394 § 1 k.p.c. (przewidującym zażalenia dewolutywne) oraz art. 394^{1a} § 1 k.p.c. (wymieniającym zażalenia poziome) nie obejmują wszystkich zażaleń na postanowienia sądu pierwszej instancji. Nie było zatem jasne, jaki charakter ma zażalenie w tych przypadkach, w których przepis przewiduje zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji, ale nie określa, czy ma ono charakter dewolutywny, czy poziomy. Dotyczy to zarówno zażaleń przewidzianych w postępowaniu nieprocesowym (np. art. 637 § 4 k.p.c.), w postępowaniach pomocniczych (np. art. 727 k.p.c.), jak i w ustawach odrębnych (np. art. 10 ust. 2 oraz art. 17 ust. 2 ustawy z 17.12.2009 r. o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym¹³).

Jedynie w nielicznych przypadkach wprost uregulowano, że określone zażalenia na postanowienia sądu pierwszej instancji (nieujęte w art. 394^{1a} § 1 k.p.c.) mają charakter poziomy. Por. np. art. 8 ust. 6 u.d.r.p.g. (na postanowienie w przedmiocie kaucji w postępowaniu grupowym przysługuje zażalenie do innego składu tego samego sądu) oraz art. 767⁴ § 1¹ k.p.c., w myśl którego w postępowaniu egzekucyjnym zażalenie rozpoznaje sąd, który wydał zaskarżone postanowienie.

Dobrze zatem, że nowelizacja z 9.03.2023 r. wprowadziła w art. 394 § 4 k.p.c. regułę, że jeżeli przepis szczególnie przewiduje, iż stronie przysługuje zażalenie na postanowienie sądu, ale nie określa, jaki sąd ma je rozpoznać, zażalenie rozpoznaje sąd drugiej instancji. Potwierdza to trafność stanowiska Sądu Najwyższego, że podstawowy model zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji nadal stanowi zażalenie dewolutywne.

11 Uchwała Sądu Najwyższego z 27.11.2020 r. (III CZP 12/20), OSNC 2021/4, poz. 25.

12 M. Dziurda, *Charakter zażalenia na postanowienie sądu I instancji po nowelizacji KPC*, „Monitor Prawniczy” 2021/11, s. 604.

13 Dz.U. z 2023 r. poz. 1212, dalej: u.d.r.p.g.

V.

Gdy chodzi o katalog zażaleń, w pewnym zakresie ustawodawca wycofał się z zażaleń poziomych na postanowienia sądu pierwszej instancji. Dotyczy to przede wszystkim postępowania zabezpieczającego. Nowelizacja z 4.07.2019 r. nadała zażaleniom w postępowaniu zabezpieczającym charakter poziomy, jednak już nowelizacja z 9.03.2023 r. dokonała zmiany powrotnej. Z art. 741 § 2 zd. pierwsze k.p.c. wynika obecnie, że zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji rozpoznaje sąd drugiej instancji. Dotyczy to wszelkich postanowień sądu pierwszej instancji w przedmiocie zabezpieczenia: o jego udzieleniu, odmowie udzielenia, zmianie oraz uchyleniu.

Zauważyć ponadto należy, że nowelizacja z 9.03.2023 r. dodała zażalenie na postanowienie o zabezpieczeniu wydane przez sąd drugiej instancji po raz pierwszy (nie w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji). Pozwala na to art. 734 *in fine* k.p.c., w myśl którego wniosek o udzielenie zabezpieczenia zgłoszony w toku postępowania rozpoznaje sąd tej instancji, w której toczy się postępowanie¹⁴. Przepis ten ma dosyć częste zastosowanie, ponieważ wnioski o zabezpieczenie często składane są dopiero w drugiej instancji – zwłaszcza w sytuacji, w której sąd pierwszej instancji uwzględnił roszczenie, a zatem można uznać je za uprawdopodobnione w rozumieniu art. 730¹ § 1 k.p.c.

W ramach nowelizacji z 9.03.2023 r. wprowadzono jednak swoistą konstrukcję jednostronnego zażalenia na postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia wydanego (po raz pierwszy) przez sąd drugiej instancji. Z art. 741 § 1 zd. drugie k.p.c. wynika, że zażalenie takie przysługuje tylko na „postanowienie sądu drugiej instancji o udzieleniu zabezpieczenia”. Jeżeli zatem sąd drugiej instancji oddali (złożony dopiero na tym etapie postępowania) wniosek o udzielenie zabezpieczenia, postanowienie takie jest niezaskarżalne¹⁵.

VI.

Niestety, w dalszym ciągu nie wprowadzono ogólnych przepisów o zażaleniu poziomym na postanowienie sądu pierwszej instancji. Skutki tego niedopatrzenia ustawodawcy ujawniły się po raz kolejny po dokonaniu przez nowelizację z 7.07.2023 r. głębokich zmian w zakresie składu sądu drugiej instancji.

Zmiany te, nieprzemyślane i napisane na kolanie, wywołują poważne wątpliwości przede wszystkim co do apelacji. W dodanym art. 367¹ § 1 k.p.c. wprowadzono sztuczną granicę 1.000.000 zł wartości przedmiotu zaskarżenia, dopiero powyżej

14 Z wyjątkiem przypadku, gdy sądem tym jest Sąd Najwyższy. Wtedy o zabezpieczeniu orzeka sąd pierwszej instancji.

15 Podobnie niezaskarżalne jest (także wydane po raz pierwszy) postanowienie sądu drugiej instancji o uchyleniu albo zmianie zabezpieczenia.

której w sprawach majątkowych apelacja rozpoznawana jest w składzie trzech sędziów. Tymczasem w wielu sprawach (zwłaszcza rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym, w którym zgodnie z art. 13 § 2 k.p.c. regulacja art. 367¹ k.p.c. ma odpowiednie zastosowanie) nie da się racjonalnie określić wartości przedmiotu zaskarżenia. Dotyczy to np. postępowań w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku, ale także zaskarżania niektórych uchwał organu stanowiącego spółki kapitałowej albo spółdzielni¹⁶. Do Sądu Najwyższego trafiły już pierwsze zagadnienia prawne dotyczące wykładni niejasnych regulacji art. 367¹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.¹⁷

Gdy chodzi o zażalenia, w ramach nowelizacji z 7.07.2023 r. próbowano wprowadzić zasadę, że zażalenia poziome – zarówno na postanowienia sądu pierwszej, jak i drugiej instancji – rozpoznawane są w składzie trzech sędziów (art. 394^{1a} § 1² k.p.c., art. 394² § 13 k.p.c. oraz art. 767⁴ § 1¹ k.p.c.), natomiast zażalenia dewolutywne rozpoznawane są w składzie jednego sędziego (art. 397 § 1 k.p.c.). Ponieważ, stosownie do art. 394¹ § 3 k.p.c., uregulowanie art. 397 § 1 k.p.c. ma odpowiednie zastosowanie do zażalenia do Sądu Najwyższego, od 28.09.2023 r. także Sąd Najwyższy rozpoznaje zażalenia w składzie jednego sędziego¹⁸.

Może się wydawać nieracjonalne, że bardziej istotne zażalenia (dewolutywne, w tym do Sądu Najwyższego) rozpoznawane są w składzie jednego sędziego, zaś te o mniejszym znaczeniu (poziome) – w składzie trzech sędziów. Jest w tym jednak pewien zamysł. Zażalenie poziome, rozpoznawane przez inny skład tego sądu, który je wydał¹⁹, z istoty rzeczy zapewnia mniejsze gwarancje procesowe, dlatego utrzymano przynajmniej kolegialność składu.

Niestety, na gruncie nowych przepisów powstał problem osieroconych składów. Wynika z tego, że w dalszym ciągu nie wprowadzono ogólnych przepisów o zażaleniach poziomych. Co najmniej zaś w kilku przypadkach po zmianach dokonanych przez nowelizację z 7.07.2023 r. z przepisów nie wynika, w jakim składzie rozpoznawane są poszczególne zażalenia poziome. Dotyczy to:

- przewidzianego w art. 741 § 2 k.p.c. zażalenia poziomego na postanowienie sądu drugiej instancji o udzieleniu zabezpieczenia,
- uregulowanego w art. 1214 § 4 k.p.c. zażalenia poziomego na postanowienie sądu apelacyjnego w przedmiocie uznania albo stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego w Rzeczypospolitej Polskiej lub ugody przed nim zawartej,

16 Dlatego w sprawach zaskarżenia uchwał obowiązują opłaty stałe, a właściwy rzeczowo jest zawsze sąd okręgowy (art. 17 pkt 42 k.p.c.).

17 Zob. zagadnienia prawne w sprawach III CZP 55/23 oraz III CZP 59/23.

18 Jest to dopuszczalne zgodnie z art. 77 § 1 ustawy z 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 2023 r. poz. 1093 ze zm.).

19 Potocznie określa się to jako rozpoznawanie zażalenia przez kolegę z pokoju. Bez wątpliwości niepożądany efekt zażeń poziomych – wobec braku kontroli sądu wyższej instancji – stanowi tworzenie się regionalizmów w orzecznictwie.

- wynikającego z art. 8 ust. 6 u.d.r.p.g. zażalenia poziomego na postanowienie w przedmiocie kaucji w postępowaniu grupowym.

Budzi poważne wątpliwości, w jakim składzie powinny być rozpoznawane te zażalenia. Nie ma przepisu, z którego wynikałby skład trzyosobowy. Uregulowania art. 394^{1a} § 1² k.p.c. oraz art. 394² § 1³ k.p.c. są (nadmiernie) kazuistyczne i przewidują skład trzyosobowy jedynie przy rozpoznawaniu zażeń przewidzianych, odpowiednio, w art. 394^{1a} § 1 k.p.c. oraz art. 394² § 1 i 1¹ k.p.c.

Tymczasem ogólna regulacja dotycząca składu sądu rozpoznającego zażalenie to art. 397 § 1 k.p.c., przewidujący skład jednoosobowy. Przepis ten powinien mieć zatem zastosowanie do wymienionych wyżej zażeń poziomych, skoro przewidujące je przepisy nie regulują składu. Z drugiej jednak strony są to zażalenie poziome, a – jak się wydaje – zamysłem ustawodawcy było, żeby rozpoznawać je w składzie kolegiальnym. Podstaw ku temu można jednak poszukiwać jedynie w stosowaniu *per analogiam*, odpowiednio, art. 394^{1a} § 1² k.p.c. (gdy chodzi o zażalenia poziome na postanowienia sądu pierwszej instancji) albo art. 394² § 1³ k.p.c. (w przypadku osieroconych zażeń poziomych na postanowienia sądu drugiej instancji). Za stosowaniem analogii opowiedziano się w uchwale SN z 30.4.2024 r., III CZP 60/23²⁰, w której przyjęto, że zażalenie na postanowienie sądu drugiej instancji o udzieleniu zabezpieczenia podlega rozpoznaniu przez inny skład tego sądu w składzie trzech sędziów (art. 394² § 1³ k.p.c. *per analogiam*).

VII.

Wraz z wprowadzeniem zażeń poziomych na niektóre postanowienia sądu pierwszej instancji (przy pozostawieniu zażeń dewolutywnych na inne takie postanowienia) w ramach nowelizacji z 4.07.2019 r. dodano art. 394^{1b} k.p.c., przewidujący, że jeżeli zaskarżono postanowienie, o którym mowa w art. 394 § 1 k.p.c. (zaskarżalne dewolutywnie) i zarazem w art. 394^{1a} § 1 k.p.c. (zaskarżalne poziomo), zażalenie rozpoznaje sąd drugiej instancji.

Początkowo budziło wątpliwości, jak szeroki jest zakres hipotezy art. 394^{1b} k.p.c. W części wypowiedzi przyjmowano, że może on obejmować także sytuacje, w których w jedynym dokumencie zatytułowanym „postanowienie” sąd pierwszej instancji zawarł dwa rozstrzygnięcia (postanowienia), z których jedno zaskarżalne jest dewolutywnie, a drugie poziomo.

Zwyciężyła jednak wąska wykładnia. W postanowieniu Sądu Najwyższego z 21.01.2022 r.²¹, wyjaśniono, że w art. 394^{1b} k.p.c. należy upatrywać reguły kolizyjnej na wypadek, gdy postanowienie zaskarżalne z racji swej treści zażaleniem poziomym

20 LEX nr 3710114.

21 III CZP 10/22, OSNC 2022/6, poz. 63.

kończy jednocześnie postępowanie w sprawie. Chodzi zatem o sytuację, w której na jedno postanowienie przysługują – na różnych podstawach prawnych – dwa zażalenia. W takiej sytuacji środek zaskarżenia rozpoznaje sąd drugiej instancji, który zgodnie z częścią wstępną art. 394 § 1 k.p.c. jest właściwy do rozpoznawania zażeń na postanowienia kończące postępowanie w sprawie, nawet gdyby przysługiwało na nie (ze względu na przedmiot) zażalenie poziome na podstawie art. 394^{1a} § 1 k.p.c.

Podjęcie to zostało potwierdzone w postanowieniu składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z 14.09.2023 r.²², w którym zauważono, że zgodnie z art. 394^{1a} § 1 pkt 7 k.p.c. do rozpoznania zażeń na postanowienia sądu pierwszej instancji, których przedmiotem jest odmowa uzasadnienia orzeczenia, właściwy jest sąd pierwszej instancji w innym składzie. W sytuacji jednak, w której postanowienie takie jest zarazem postanowieniem kończącym postępowanie w sprawie, unormowanie z art. 394^{1a} § 1 pkt 7 k.p.c. pozostaje w kolizji z ogólną regułą przekazującą do właściwości sądu drugiej instancji rozpoznawanie zażeń na postanowienia sądu pierwszej instancji kończące postępowanie w sprawie (art. 394 § 1 *in principio* k.p.c.). Kolizję tę należy rozstrzygać na rzecz właściwości sądu drugiej instancji. Zażalenie na postanowienie o odmowie doręczenia orzeczenia z uzasadnieniem, które kończy postępowanie w sprawie, rozpoznaje zatem zgodnie z art. 394^{1b} k.p.c. sąd drugiej instancji na zasadach ogólnych.

VIII.

W ramach nowelizacji z 4.07.2019 r. wprowadzono do k.p.c. przepisy dotyczące nadużycia prawa procesowego²³. W myśl art. 41 k.p.c. z uprawnienia przewidzianego w przepisach postępowania stronom i uczestnikom postępowania nie wolno czynić użytku niezgodnego z celem, dla którego je ustanowiono (nadużycie prawa procesowego). Nie wprowadzono jednak ogólnej sankcji procesowej nadużycia prawa procesowego, a jedynie sankcję kosztową (art. 226² k.p.c.).

W kilku przypadkach przewidziano jednak punktowe sankcje procesowe za nadużywanie uprawnień procesowych. W szczególności z art. 394³ § 1 k.p.c. wynika, że niedopuszczalne jest zażalenie wniesione jedynie dla zwłoki w postępowaniu. Zgodnie z § 2 za takie uważa się drugie i dalsze zażalenie wniesione przez tę samą stronę na to samo postanowienie, a także zażalenie na postanowienie wydane w wyniku czynności wywołanych wniesieniem przez tę samą stronę wcześniejszego zażenia – chyba że okoliczności sprawy wykluczają tę ocenę. Uregulowanie to miało w szczególności zapobiegać tzw. łańcuszkom zażeń, czyli niekończącym się zażaleniom na postanowienia o odrzuceniu poprzednio wniesionego zażenia jako niedopuszczalnego.

22 III CZP 135/22, LEX nr 3605045.

23 Por. K. Weitz, *Nadużycie „prawa” procesowego cywilnego*, „Polski Proces Cywilny” 2020/1, s. 7.

Stosownie do art. 394³ § 3 k.p.c., zażalenie uznane za wniesione jedynie dla zwłoki w postępowaniu pozostawia się w aktach sprawy bez żadnych dalszych czynności, w szczególności nie przedstawia się go do rozpoznania sądowi właściwemu. To samo dotyczy pism związanych z jego wniesieniem. O pozostawieniu zażalenia i pism związanych z jego wniesieniem zawiadamia się stronę wnoszącą tylko raz – przy wniesieniu zażalenia (art. 394³ § 4 k.p.c.).

Regulację art. 394³ k.p.c. uznaje się za przydatną. Pozostawienie niedopuszczalnego zażalenia w aktach sprawy nie wymaga decyzji procesowej, którą można byłoby zaskarżyć, co z kolei przerywa łańcuszek zażaleń. Należy jednak zauważyć, że ze względu na brak odesłania w art. 394¹ § 3 k.p.c. regulacja art. 394³ k.p.c. nie ma – jak się wydaje – zastosowania do zażaleń do Sądu Najwyższego, co wydaje się niedopatrzeniem ustawodawcy.

IX.

W ramach omawianych nowelizacji k.p.c. następowały liczne modyfikacje katalogu postanowień, na które przysługuje zażalenie²⁴. Niektóre z nich prowadziły jedynie do zmiany charakteru zażalenia. Przykładowo, nowelizacja z 9.03.2023 r. zażalenie na postanowienie, którego przedmiotem jest sprostowanie lub wykładnia orzeczenia albo ich odmowa, z katalogu zażaleń poziomych²⁵ przeniosła do dewolutywnych (art. 394 § 1 pkt 5¹ k.p.c.). Zmianę tę można ocenić pozytywnie. Należy pamiętać, że w uchwale Sądu Najwyższego z 11.09.2020 r.²⁶, przyjęto, iż od zażalenia na postanowienie w przedmiocie sprostowania albo odmowy sprostowania orzeczenia pobiera się opłatę określoną w art. 19 ust. 3 pkt 2 w zw. z art. 13 u.k.s.c.²⁷ Uznano, że nie ma zastosowania art. 22 u.k.s.c. przewidujący opłatę stałą w wysokości 100 zł. Zgodnie zatem ze stanowiskiem Sądu Najwyższego opłata od zażalenia na postanowienie w przedmiocie sprostowania albo odmowy sprostowania orzeczenia wynosi jedną piątą opłaty od pozwu, czyli maksymalnie nawet 40 000 zł.

W pewnym zakresie uzupełniano też katalog zażaleń. Zazwyczaj stanowi to reakcję na niedostatki legislacyjne zidentyfikowane w orzecznictwie. W stanie prawnym przed 1.07.2023 r. nie przysługiwało zażalenie na postanowienie sądu pierwszej

24 Istotne wątpliwości wywołał niestarannie zredagowany art. 394² § 1¹ pkt 3 k.p.c., przewidujący zażalenie poziome na postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie zwrotu kosztów procesu, „o ile nie wniesiono skargi kasacyjnej”. W uchwale Sądu Najwyższego z 30.09.2021 r. (III CZP 50/20) wyjaśniono, że wniesienie skargi kasacyjnej przez jedną ze stron (uczestnika postępowania) nie powoduje odrzucenia złożonego przez drugą stronę (innego uczestnika postępowania) zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji, którego przedmiotem jest zwrot kosztów postępowania apelacyjnego. Nie rozstrzygnęło to jednak wszystkich problemów interpretacyjnych wynikających z art. 394² § 1¹ pkt 3 k.p.c. – por. M. Dziurda, *Zażalenie na zwrot kosztów postępowania apelacyjnego w razie wniesienia skargi kasacyjnej przez stronę przeciwną*, „Monitor Prawniczy” 2022/7, s. 376.

25 Por. uchylony art. 394^{1a} § 1 pkt 8 k.p.c.

26 III CZP 86/19, OSNC 2021/2, poz. 9.

27 Ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1144 ze zm.).

instancji w przedmiocie wynagrodzenia kuratora, chociaż art. 394^{1a} § 1 pkt 9 k.p.c. przewidywał zażalenie na wynagrodzenie biegłego. Nie było to aksjologicznie spójne, dlatego w judykaturze dopuszczono zażalenie na postanowienie w przedmiocie wynagrodzenia kuratora procesowego w oparciu o art. 394^{1a} § 1 pkt 9 k.p.c. stosowany *per analogiam*. Dotyczyło to zarówno wynagrodzenia kuratora procesowego ustanowionego na podstawie art. 69 k.p.c. (uchwała Sądu Najwyższego z 5.11.2021 r.²⁸), jak i wynagrodzenia przewidzianego w art. 143–147 k.p.c. kuratora dla osoby nieznanej z miejsca pobytu (uchwała Sądu Najwyższego z 21.01.2022 r.²⁹)³⁰.

W ramach nowelizacji z 9.03.2023 r. dokonano stosownej zmiany art. 394^{1a} § 1 pkt 9 k.p.c., który obecnie wprost przewiduje zażalenie na postanowienie, którego przedmiotem jest m.in. „wynagrodzenie biegłego, mediatora, kuratora ustanowionego dla strony w danej sprawie i należności świadka”.

O braku konsekwencji ustawodawcy, a także o lekceważeniu elementarnej dbałości o spójność regulacji k.p.c. świadczy kolejna zmiana dokonana przez nowelizację z 9.03.2023 r., a mianowicie dodanie art. 394² § 1¹ pkt 4¹ k.p.c., przewidującego zażalenie na postanowienie sądu drugiej instancji, którego przedmiotem jest wynagrodzenie biegłego, mediatora i należności świadka (z wyjątkiem, rzecz jasna, postanowień wydanych w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji³¹). Znowu zapomniano o zażaleniu na postanowienie w przedmiocie wynagrodzenia kuratora procesowego, chociaż kurator na podstawie art. 69 § 1 k.p.c. może zostać ustanowiony także przez sąd drugiej instancji. W tej sytuacji Sąd Najwyższy stanie przed pytaniem, czy – w obliczu takiej nieudolności ustawodawcy – powinien znowu poszukiwać w analogii (tym razem do art. 394² § 1¹ pkt 4¹ k.p.c.) podstawy prawnej do zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie wynagrodzenia kuratora.

X.

Wiele trudności wywołało dokonane przez nowelizację z 4.07.2019 r. uchylenie art. 394¹ § 2 k.p.c. Na podstawie tamtego przepisu, obowiązującego do 6.11.2019 r., przysługiwało zażalenie do Sądu Najwyższego na każde postanowienie sądu drugiej instancji kończące postępowanie w sprawie, ale jedynie w sprawach kasacyjnych.

28 III CZP 68/20, OSNC 2022/6, poz. 58.

29 III CZP 37/22, OSNC-ZD 2023/2, poz. 16.

30 Na skutek powołanych uchwał Sądu Najwyższego dodano także uregulowanie, które przewiduje, że wynagrodzenie kuratora procesowego podlega podwyższeniu o podatek od towarów i usług. Nie umiejscowiono go jednak w k.p.c., ale w art. 91a ust. 2 u.k.s.c.

31 Artykuł 394² § 1¹ k.p.c. z założenia przewiduje zażalenia jedynie na te postanowienia sądu drugiej instancji, które zostały przezeń wydane po raz pierwszy, a nie na skutek rozpoznania zażalenia.

Przepis ten pozwalał Sądowi Najwyższemu kontrolować, czy sądy drugiej instancji nie ograniczają niezgodnie z prawem dostępu do SN³².

Nowelizacja z 4.07.2019 r. uchyliła art. 394¹ § 2 k.p.c., a w zamian w art. 394² § 1 k.p.c. wprowadziła zażalenie poziome jedynie na postanowienia sądu drugiej instancji w przedmiocie odrzucenia apelacji – za to we wszystkich sprawach, a nie tylko w tych, w których przysługuje skarga kasacyjna. Rozwiązanie to spotkało się ze zdecydowaną krytyką. Zwracano uwagę, że także na inne postanowienia sądu drugiej instancji kończące postępowanie w sprawie powinno przysługiwać zażalenie³³.

Pod wpływem tej krytyki ustawodawca stopniowo poszerzał katalog postanowień sądu drugiej instancji kończących postępowanie w sprawie zaskarżalnych zażaleniem poziomym. Nowelizacja z 9.03.2023 r. uzupełniła hipotezę art. 394² § 1 k.p.c., który obecnie przewiduje zażalenie poziome nie tylko na postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu apelacji, ale także na postanowienie tego sądu o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania i postanowienie o umorzeniu postępowania wywołanego wniesieniem apelacji.

Z kolei nowelizacja z 7.07.2023 r. dodała art. 394² § 1¹ pkt 5¹ k.p.c. – przewidujący, że przysługuje zażalenie poziome na postanowienie sądu drugiej instancji o odmowie uzasadnienia orzeczenia oraz jego doręczenia.

W dalszym ciągu jednak część postanowień sądu drugiej instancji kończących postępowanie w sprawie jest niezaskarżalna – np. w przedmiocie odrzucenia zażalenia na odrzucenie skargi kasacyjnej³⁴.

XI.

Nowelizacja z 4.07.2019 r. nadała zażaleniom na postanowienie sądu pierwszej instancji³⁵ w postępowaniu egzekucyjnym charakter poziomy. Jednakże nowelizacja z 9.03.2023 r. wprowadziła w art. 767⁴ § 1² k.p.c. wyjątki – wymieniając sprawy, w których zażalenia w postępowaniu rozpoznaje sąd drugiej instancji. Por. także art. 767⁴ § 1² k.p.c., zgodnie z którym sąd pierwszej instancji może w konkretnej sprawie, w której zażalenie ma charakter poziomy, przekazać to zażalenie do rozpoznania

32 Szerzej P. Grzegorzcyk, *W kwestii zażalenia do Sądu Najwyższego w postępowaniu cywilnym – wczoraj i dziś* (w: *Symbolae Andreae Marciniak dedicatae. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Marciniakowi*, red. J. Jagieła, R. Kulski, Warszawa 2022, s. 291).

33 Por. jednak także art. 394¹ § 1 k.p.c., w którym pozostawiono zażalenie do Sądu Najwyższego na postanowienie sądu drugiej instancji odrzucające skargę kasacyjną, a także na postanowienie (zarówno sądu drugiej, jak i pierwszej instancji) odrzucające skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Odrębną kwestię stanowi regulacja art. 398¹ § 1 k.p.c., w myśl której skarga kasacyjna przysługuje nie tylko od wydanego przez sąd drugiej instancji prawomocnego wyroku, ale także postanowienia w przedmiocie odrzucenia pozwu albo umorzenia postępowania kończących postępowanie w sprawie.

34 Szerzej M. Dziurda, *Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz do nowelizacji z 2023 roku*, Warszawa 2023, tezy 7–9 do art. 394².

35 W ramach nowelizacji z 4.07.2019 r. wprowadzono zasadę, że w postępowaniu egzekucyjnym właściwy rzeczowo jest zawsze sąd rejonowy.

sądowi drugiej instancji, jeżeli przemawia za tym waga zaskarżonego orzeczenia lub jego precedensowy charakter.

Nie jest jasne, dlaczego nowelizacja z 9.03.2023 r. wprowadziła w art. 767⁴ § 1¹ k.p.c. zastrzeżenie, że zażalenie w postępowaniu egzekucyjnym rozpoznaje sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, w składzie trzech sędziów, „orzekając jako sąd drugiej instancji”. Być może chodziło o to, żeby wyłączyć w postępowaniu egzekucyjnym zażalenie na postanowienie o odrzuceniu zażalenia, bowiem nie przewiduje go art. 394² § 11 k.p.c., zawierający katalog zażaleń na postanowienia sądu drugiej instancji³⁶. Zauważyć należy, że analogicznego uregulowania nie zawarto w art. 394^{1a} k.p.c. – tamten przepis nie przewiduje, że rozpoznając przewidziane w nim zażalenia poziomie, sąd pierwszej instancji „orzeka jako sąd drugiej instancji”³⁷.

Dokonana zmiana art. 767⁴ § 1¹ k.p.c. uwidacznia wadliwą konstrukcję art. 394^{1a} § 1 pkt 12 k.p.c., w myśl którego przysługuje zażalenie poziome na postanowienie sądu pierwszej instancji o odrzuceniu zażalenia. Inaczej jednak niż w art. 394² § 1¹ k.p.c. nie wyłączono zażaleń na postanowienia wydane w wyniku rozpoznania zażalenia. Literalnie zatem, jeśli sąd pierwszej instancji odrzuci zażalenie na postanowienie w przedmiocie odrzucenia zażalenia, w myśl art. 394^{1a} § 1 pkt 12 k.p.c. przysługuje na to kolejne zażalenie – i tak w nieskończoność. Remedium można poszukiwać w art. 394 § 2 pkt 2 k.p.c., w którym zażalenie na postanowienie wydane w wyniku czynności wywołanych wniesieniem przez tę samą stronę wcześniejszego zażalenia jest niedopuszczalne i można je pozostawić w aktach bez żadnych dalszych czynności.

XII.

Jedną z najważniejszych zmian wprowadzonych przez nowelizację z 4.07.2019 r. było wyłączenie możliwości wnoszenia apelacji i zażalenia wprost (bez wniosku o uzasadnienie³⁸). Obecnie warunkiem dopuszczalności tych środków odwoławczych jest złożenie wniosku o uzasadnienie (w odniesieniu do zażalenia art. 394 § 2 zd. pierwsze k.p.c. przewiduje, że termin do wniesienia zażalenia wynosi tydzień od dnia doręczenia postanowienia z uzasadnieniem). Autorzy nowelizacji z 4.07.2019 r. nie ukrywali, że wyłączenie możliwości wnoszenia apelacji i zażalenia bez uprzedniego wniosku o uzasadnienie wynikało z obawy, że mogłoby to służyć unikaniu ponoszenia opłaty od wniosku o uzasadnienie przewidzianej we wprowadzonym wówczas art. 25b u.k.s.c.

36 Uregulowanie art. 394^{1a} k.p.c. ma w postępowaniu egzekucyjnym odpowiednie zastosowanie na podstawie art. 13 § 2 k.p.c.

37 Por. także art. 398²³ § 3 k.p.c., w myśl którego rozpoznając określone skargi na orzeczenie referendarza sądowego, sąd działa jako sąd drugiej instancji.

38 Czyli wniosku o sporządzenie uzasadnienia i doręczenie odpisu orzeczenia z uzasadnieniem.

Początkowo opłata ta była jednolita i wynosiła 100 zł. Nowelizacja z 7.07.2023 r. dokonała jednak istotnej zmiany. Z art. 25b ust. 1 u.k.s.c. wynika obecnie, że opłata w wysokości 100 zł pobierana jest jedynie od wniosków o uzasadnienie orzeczeń merytorycznych – wyroków w procesie oraz postanowień co do istoty sprawy w postępowaniu nieprocesowym. Natomiast od wniosku o uzasadnienie postanowienia formalnego (niemerytorycznego) oraz zarządzenia pobierana jest opłata w wysokości 30 zł.

Od początku przewidziano jednak istotny wyjątek od zasady, że warunkiem dopuszczalności zażalenia jest wniosek o uzasadnienie skarżonego postanowienia (zarządzenia). Z art. 357 § 6 k.p.c. wynika, że wydając postanowienie podlegające zażaleniu, sąd może, według swej oceny opartej na rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy, postanowić o odstąpieniu od jego uzasadnienia, jeżeli w całości uwzględni zawarty w piśmie procesowym wniosek strony i podziela argumenty strony przytoczone na jego poparcie. W postanowieniu należy powołać to pismo³⁹. Ma to istotne skutki – jeżeli przy wydawaniu postanowienia sąd zastosuje art. 357 § 6 k.p.c., uzasadnienie nigdy nie powstanie, w związku z tym bezprzedmiotowe byłoby składanie wniosku o jego sporządzenie. W konsekwencji art. 394 § 2 zd. 2 stanowi, że jeżeli przy wydaniu postanowienia sąd odstąpił od jego uzasadnienia, termin liczy się od dnia ogłoszenia postanowienia, a jeżeli podlegało ono doręczeniu – od dnia jego doręczenia.

Odrębną kwestię stanowi to, że – mimo złożenia wniosku – uzasadnienie może nie zostać sporządzone. Zgodnie z art. 331 § 4 k.p.c. (mającym w myśl art. 397 § 3 k.p.c. odpowiednie zastosowanie w postępowaniu zażaleniowym), jeżeli sporządzenie uzasadnienia okaże się niemożliwe, prezes sądu zawiadamia o tym stronę. W takim przypadku termin do wniesienia środka zaskarżenia biegnie od dnia doręczenia tego zawiadomienia, o czym należy pouczyć stronę.

W uchwale Sądu Najwyższego z 20.12.2023 r.⁴⁰ wyjaśniono, że w przypadku zawiadomienia strony lub jej pełnomocnika o niemożliwości sporządzenia uzasadnienia postanowienia podlegającego zaskarżeniu, wniesienie zażalenia od tego postanowienia nie jest uwarunkowane skutecznym złożeniem wniosku o sporządzenie uzasadnienia i doręczenie postanowienia wraz z uzasadnieniem.

XIII.

W ramach nowelizacji z 4.07.2019 r. w zasadniczy sposób zmieniono art. 357 k.p.c., regulujący kwestie uzasadniania postanowień. Dodano m.in.

³⁹ Jeżeli pismo to zostanie doręczone później niż postanowienie, termin do złożenia zażalenia biegnie od dnia doręczenia tego pisma. Może się to zdarzyć w przypadku bezpośrednich doręczeń (art. 132 k.p.c.), jeśli odpis pisma dla pełnomocnika strony przeciwnej zostanie mu doręczony wyraźnie później niż egzemplarz dla sądu.

⁴⁰ III CZP 41/23, LEX nr 3647087.

art. 357 § 5 k.p.c., w myśl którego wydając postanowienie, nawet niepodlegające zażaleniu, sąd może przy nim zwięźle wskazać zasadnicze powody rozstrzygnięcia, jeżeli mając na względzie okoliczności sprawy, uzna, że pozwoli to na usprawnienie postępowania.

Budzi wątpliwości, czy wprowadzenie tego przepisu było potrzebne. Już w poprzednim stanie prawnym nie budziło wątpliwości, że sąd może podać motywy postanowienia niezaskarżalnego. Jest to praktyka jak najbardziej pożądana z punktu widzenia społecznego odbioru wymiaru sprawiedliwości.

Wprowadzenie możliwości wskazywania zasadniczych powodów rozstrzygnięcia w odniesieniu do postanowień zaskarżalnych spowodowało jednak istotne trudności praktyczne spowodowane tym, że nie jest czasem łatwo odróżnić zasadnicze motywy rozstrzygnięcia od uzasadnienia. Zwłaszcza w przypadku zarządzenia o zwrocie pozwu (do którego art. 357 § 5 k.p.c. ma odpowiednie zastosowanie zgodnie z art. 362 k.p.c.) ewentualne zasadnicze powody rozstrzygnięcia są z reguły treściowo tożsame z późniejszym uzasadnieniem.

Powodowało to, że strony po otrzymaniu postanowienia albo zarządzenia z zasadniczymi powodami rozstrzygnięcia od razu wnosili zażalenie – nie poprzedzając go wnioskiem o uzasadnienie. Jak jednak wyjaśnił Sąd Najwyższy w uchwale z 2.07.2021 r.⁴¹, termin do wniesienia zażalenia na zarządzenie o zwrocie pozwu, w którym wskazano zasadnicze powody rozstrzygnięcia, biegnie od dnia doręczenia uzasadnienia zgłoszonego na żądanie strony w terminie tygodnia od dnia doręczenia zarządzenia. Oznacza to, że podlega odrzuceniu zażalenie wniesione od razu na postanowienie (zarządzenie) doręczone z zasadniczymi powodami rozstrzygnięcia.

Żeby złagodzić te trudności, w ramach nowelizacji z 9.03.2013 r. dodano w art. 357 § 5 k.p.c. zd. drugie, z którego wynika, że wskazanie zasadniczych powodów rozstrzygnięcia następuje w sposób odróżniający je od uzasadnienia postanowienia. Jak nietrudno zauważyć, przepis ten nie daje żadnych konkretnych wskazówek, jaką formę powinny mieć zasadnicze powody rozstrzygnięcia.

Trudności praktyczne pogłębia uchwała Sądu Najwyższego z 6.10.2022 r.⁴², w której przyjęto, że postanowienie wydane na posiedzeniu niejawnym jest orzeczeniem nieistniejącym w sytuacji, gdy podpis został złożony wyłącznie pod całym dokumentem obejmującym sentencję i zasadnicze powody rozstrzygnięcia (art. 357 § 5 k.p.c.). Stanowisko to jest bardzo kontrowersyjne. Wydaje się, że w orzecznictwie bezrefleksyjnie rozszerza się zakres zastosowania reguły, że konieczne są dwa odrębne podpisy pod orzeczeniem – odrębnie pod sentencją, a odrębnie pod uzasadnieniem. Trafność tego stanowiska nie budzi wątpliwości w odniesieniu do wyroków. Można

41 III CZP 38/20, OSNC 2021/12, poz. 80. Szerzej M. Dziurda, *Termin do wniesienia zażalenia w razie zwięzłego wskazania zasadniczych powodów rozstrzygnięcia (art. 357 § 5 KPC)*, MoP 2021/23, s. 1274.

42 III CZP 112/22, OSNC 2023/4, poz. 35.

się zastanawiać, czy trafnie w judykaturze rozciągnięto je na postanowienia formalne. Budzi sprzeciw rozciąganie go na zasadnicze powody rozstrzygnięcia, które uzasadnieniem nie są.

Kwestia ta ma zaś bardzo istotne reperkusje praktyczne, nie wiadomo zatem, jak strona i jej pełnomocnik mają się zachować, jeżeli w sprawie zostanie wydane orzeczenie nieistniejące – to znaczy podpisane tylko raz, a nie dwa razy. W postanowieniu Sądu Najwyższego z 3.10.2023 r.⁴³ odmówiono odpowiedzi na pytanie prawne:

Czy zażalenie na postanowienie, które nie zostało podpisane:

- podlega odrzuceniu jako wniesione co do orzeczenia nieistniejącego czy
- skutkuje uchYLENIEM orzeczenia i przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania, gdyż brak podpisu stanowi istotną wadę zaskarżonej czynności, która zgodnie z art. 324 § 3 k.p.c. powinna być sygnowana podpisem?

W uzasadnieniu stwierdzono, że sąd drugiej instancji uzyskał już wiążącą go odpowiedź na pytanie o skutki niepodpisania sentencji postanowienia w uchwale z 6.10.2022 r. (III CZP 112/22), w której Sąd Najwyższy stwierdził, że postanowienie wydane na posiedzeniu niejawnym jest orzeczeniem nieistniejącym w sytuacji, gdy podpis został złożony wyłącznie pod całym dokumentem obejmującym sentencję i zasadnicze powody rozstrzygnięcia (art. 357 § 5 k.p.c.).

Nadal nie jest jednak oczywiste, kto jest uprawniony do oceny, czy postanowienie jest nieistniejące, i w jaki sposób powinien dać temu wyraz.

Za trafną uznać należy uchwałę Sądu Najwyższego z 12.10.2023 r.⁴⁴, w której przyjęto, że postanowienie wydane w postępowaniu restrukturyzacyjnym na posiedzeniu niejawnym i uzasadnione z urzędu, utrwalone wraz z uzasadnieniem w chwili wydania wyłącznie w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe z wykorzystaniem wzorców udostępnionych w tym systemie i opatrzone kwalifikowanym podpisem elektronicznym, jest orzeczeniem istniejącym. Por. także idącą w tym samym kierunku uchwałę Sądu Najwyższego z 12.10.2023 r.⁴⁵, dotyczącą zarządzenia w postępowaniu restrukturyzacyjnym.

43 III CZP 13/23, LEX nr 3611633.

44 III CZP 17/23, LEX nr 3613267.

45 III CZP 25/23, LEX nr 3613266.

XIV.

Na skutek nowelizacji z 4.07.2019 r. całkowitej zmianie uległy zasady uzasadniania zaskarżalnych postanowień wydanych na posiedzeniu niejawnym⁴⁶. Przed 7.11.2019 r. były one doręczane z urzędu z uzasadnieniem, co od razu otwierało tygodniowy termin do wniesienia zażalenia.

Autorzy projektu nowelizacji z 4.07.2019 r. doszli jednak do wniosku, że zachowanie dotychczasowej regulacji obniży wpływy z przewidzianych w art. 25b u.k.s.c. opłat od wniosku o uzasadnienie postanowienia (zarządzenia)⁴⁷. Żeby temu zapobiec, zasadę wynikającą z art. 357 § 2 k.p.c. odwrócili o sto osiemdziesiąt stopni. Z przepisu tego wynika, że co do zasady obecnie sąd doręcza jedynie sentencje postanowienia wydanego na posiedzeniu niejawnym. Jak zaś stanowi art. 357 § 2¹ k.p.c., postanowienie wydane na posiedzeniu niejawnym sąd uzasadnia tylko wtedy, gdy podlega ono zaskarżeniu, i tylko na żądanie strony zgłoszone w terminie tygodnia od dnia doręczenia postanowienia. Postanowienie z uzasadnieniem doręcza się tylko tej stronie, która zażądała sporządzenia uzasadnienia i doręczenia postanowienia z uzasadnieniem.

Na gruncie tego przepisu Sąd Najwyższy w uchwale z 20.08.2021 r.⁴⁸ zajął rygorystyczne stanowisko, że zażalenie wniesione w terminie tygodniowym od dnia doręczenia odpisu postanowienia z uzasadnieniem, mimo niezgłoszenia wniosku, o którym mowa w art. 357 § 2¹ k.p.c., podlega odrzuceniu jako niedopuszczalne⁴⁹. Innymi słowy, nawet pomyłka sądu – który doręczył zaskarżalne postanowienie wydane na posiedzeniu niejawnym od razu z uzasadnieniem – nie zwalnia strony z obowiązku złożenia (i opłacenia zgodnie z art. 25b u.k.s.c.) odpisu tego postanowienia z uzasadnieniem.

Koncepcja doręczania zaskarżalnych postanowień wydanych na posiedzeniu niejawnym na raty nie była należycie przemyślana. Nawet sędziowie nie uznawali jej za ułatwienie. Uzasadnienia postanowień formalnych są z reguły krótkie i nie nastroczają wiele pracy. Więcej trudności nastrocza obecna regulacja, w myśl której uzasadnienie

46 Co do zasady nie zmieniły się regulacje dotyczące uzasadniania zaskarżalnych postanowień wydanych na posiedzeniu jawnym. Zgodnie z art. 357 § 1 k.p.c. postanowienia ogłoszone na posiedzeniu jawnym sąd uzasadnia tylko wtedy, gdy podlegają one zaskarżeniu, i tylko na żądanie strony zgłoszone w terminie tygodniowym od dnia ogłoszenia postanowienia. Postanowienia te doręcza się tylko tej stronie, która zażądała sporządzenia uzasadnienia i doręczenia postanowienia z uzasadnieniem. Szczególną regulację zawarto w art. 205⁵ § 2¹ k.p.c., w myśl którego – chociaż posiedzenie przygotowawcze odbywa się według przepisów o posiedzeniu niejawnym (art. 205⁵ § 2 k.p.c.) – jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, postanowienia wydane w toku posiedzenia przygotowawczego ogłasza się w obecności stron i nie podlegają one doręczeniu. Protokół posiedzenia przygotowawczego zawiera wymienienie wydanych postanowień i stwierdzenie, czy zostały ogłoszone. Przepis ten wywołuje poważne wątpliwości interpretacyjne – por. M. Dziurda (w): *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. P. Rylski, Legalis 2023, nb. 19–30.

47 Początkowo opłata od wniosku o uzasadnienie postanowienia (zarządzenia) wynosiła 100 zł, ale od 1.07.2023 r. została obniżona do 30 zł.

48 III CZP 59/20, OSNC 2022/2, poz. 13.

49 Odrębną kwestię stanowi, że – jak przyjęto w uchwale Sądu Najwyższego z 26.10.2021 r. (III CZP 55/20), OSNC 2022/3, poz. 23 – nie podlega odrzuceniu zażalenie wniesione przez uczestnika postępowania przed doręczeniem mu odpisu postanowienia z uzasadnieniem, o którego sporządzenie ten uczestnik wnosił. Sąd Najwyższy potwierdził, że wniosek o uzasadnienie stanowi warunek dopuszczalności zażalenia, jeżeli jednak zostanie już złożone (i opłacone zgodnie z art. 25b u.k.s.c.), można wnieść zażalenie, nie czekając na doręczenie uzasadnienia.

postanowienia trzeba sporządzać po kilku tygodniach od wydania (bo wtedy z reguły wpływa wnioski), a w rezultacie sędzia musi sobie przypominać, dlaczego jakiś czas wcześniej wydał postanowienia określonej treści.

Ustawodawca zaczął zatem wprowadzać wyjątki od zasady, że warunkiem dopuszczalności zażalenia na postanowienie (zarządzenie) wydane na posiedzeniu niejawnym jest wniosek o doręczenie uzasadnienia. Już w okresie *vacatio legis* nowelizacji z 4.07.2019 r. wyłączono stosowanie tej reguły w postępowaniu upadłościowym i restrukturyzacyjnym⁵⁰.

Następnie Sąd Najwyższy w uchwale z 13.04.2022 r.⁵¹ przyjął, że złożenie wniosku o sporządzenie uzasadnienia i doręczenie postanowienia z uzasadnieniem nie stanowi przesłanki dopuszczalności zażalenia na postanowienie w postępowaniu egzekucyjnym (art. 766¹ § 1 k.p.c.). W uzasadnieniu stwierdził, że bezcelowe jest obciążanie sądu i uczestników postępowania egzekucyjnego czynnościami zbędnymi z perspektywy funkcji tego postępowania. Taki efekt powodowałoby uznanie, że sąd mimo sporządzenia uzasadnienia z urzędu doręcza stronie tylko postanowienie, a strona po jego doręczeniu może dopiero złożyć wniosek o doręczenie postanowienia wraz z uzasadnieniem. Jak uznał Sąd Najwyższy, przeciwwskazania dla przyjętej wykładni nie stanowią także kwestie fiskalne, związane z nałożeniem na strony obowiązku uiszczenia opłaty sądowej od wniosku o doręczenie orzeczenia z uzasadnieniem zgłoszonego w terminie tygodnia od dnia ogłoszenia albo doręczenia tego orzeczenia (art. 25b ust. 1 u.k.s.c.). Deklarowanym celem wprowadzenia tej opłaty było bowiem zwiększenie sprawności postępowania i odciążenie sędziów od obowiązku sporządzania uzasadnień w tych wszystkich przypadkach, w których strona nie zamierza wnieść środka zaskarżenia. Cel ten nie może być jednak zrealizowany, skoro sąd ma obowiązek sporządzić uzasadnienie z urzędu, niezależnie od tego, czy strona zdecyduje się na wywiedzenie środka zaskarżenia⁵².

W ramach nowelizacji z 9.03.2023 r. ustawodawca po raz kolejny zmodyfikował przepisy o uzasadnianiu postanowień wydanych na posiedzeniu niejawnym. W nowym art. 357 § 2² k.p.c. w sposób generalny przewidziano, że ilekroć przepis szczególny nakazuje sądowi uzasadnić z urzędu postanowienie wydane na posiedzeniu niejawnym, postanowienie to doręcza się z urzędu z uzasadnieniem (co od razu otwiera tygodniowy termin do zażalenia). Za superfluum należy zatem uznać znowelizowany art. 766¹ § 1 k.p.c., stanowiący, że w postępowaniu egzekucyjnym postanowienie wydane na

50 Por. art. 197 ustawy z 15.05.2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. z 2022 r. poz. 2309 ze zm.), w myśl którego w postępowaniu restrukturyzacyjnym orzeczenia zapadają w formie postanowień. Postanowienie wydane na posiedzeniu niejawnym uzasadnia się z urzędu, gdy przysługuje na nie środek zaskarżenia. Postanowienia te doręcza się wraz z uzasadnieniem. To samo dotyczy zarządzeń.

51 III CZP 85/22, OSNC 2022/11, poz. 108.

52 M. Dziurda, *Zaskarżanie postanowień w postępowaniu egzekucyjnym*, „Monitor Prawniczy” 2022/19, s. 1023.

posiedzeniu niejawnym sąd z urzędu uzasadnia i doręcza wraz z uzasadnieniem, gdy stronie przysługuje środek zaskarżenia, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.

Bardziej kontrowersyjne jest dodanie art. 357 § 2³ k.p.c., w myśl którego podlegające zaskarżeniu postanowienie wydane na posiedzeniu niejawnym sąd może z urzędu uzasadnić, jeżeli pozwoli to na usprawnienie postępowania lub jeżeli postanowienie dotyczy przyznania zwrotu kosztów osobie niebędącej stroną. W takim przypadku postanowienie z uzasadnieniem doręcza się wszystkim stronom lub osobom, których to postanowienie dotyczy. Przepis pozostawia sędziemu zbyt dużą arbitralność i w rezultacie takie same postanowienia wydawane na posiedzeniu niejawnym (np. o zawieszeniu postępowania albo w przedmiocie zabezpieczenia) będą w niektórych sprawach uzasadniane z urzędu (a zatem ich doręczenie od razu otworzy termin do zażalenia), a w innych sprawach sąd nadal będzie doręczał jedynie sentencje, zatem skuteczne zaskarżenie wciąż będzie wymagać złożenia i opłacenia wniosku o uzasadnienie. Nowa regulacja obniża zatem przewidywalność postępowania cywilnego.

Na szczęście wprowadzono ratunkową regulację art. 357 § 2⁴ k.p.c., stosownie do którego doręczenie przez sąd z urzędu postanowienia z uzasadnieniem wydanego na posiedzeniu niejawnym zwalnia stronę od obowiązku zgłoszenia wniosku o doręczenie postanowienia z uzasadnieniem. Zwiększa to w jakimś stopniu pewność prawa, najlepszym rozwiązaniem byłby jednak powrót do przepisów o uzasadnieniu postanowień na posiedzeniu niejawnym obowiązujących przed 7.11.2019 r.

XV.

Jedną z najważniejszych zmian dokonanych przez nowelizację z 4.07.2019 r. było wprowadzenie zasady, że badania wymagań formalnych zażalenia (podobnie zresztą jak apelacji) dokonuje jedynie sąd *ad quem*, czyli właściwy do rozpoznania środka zaskarżenia (sąd drugiej instancji, a w przypadku zażalenia poziomego – inny skład sądu, który wydał zaskarżone orzeczenia). Sądowi *a quo* pozostawiono zatem rolę skrzynki pocztowej, przekazującej akta sądowi *ad quem*.

W przypadku zażeń rozwiązanie to okazało się dysfunkcjonalne i nowelizacja z 9.03.2023 r. dokonała podziału kompetencji w zakresie badania wymagań zażalenia pomiędzy sąd *a quo* i sąd *ad quem*.

Gdy chodzi o zażalenie dewolutywne⁵³, z art. 395 § 1 k.p.c. wynika, że w przypadku wniesienia zażalenia sąd pierwszej instancji niezwłocznie przedstawia je wraz z aktami sądowi właściwemu do jego rozpoznania, chyba że zażalenie jest spóźnione

53 Jak wynika z art. 394¹ § 3 k.p.c., do zażeń do Sądu Najwyższego ma odpowiednie zastosowanie art. 398⁶ § 3 k.p.c., przewidujący, że Sąd Najwyższy odrzuca zażalenie, które podlegało odrzuceniu przez sąd drugiej instancji, albo zwraca je temu sądowi w celu usunięcia dostrzeżonych braków. Pozwala to przyjąć, że do zażeń do Sądu Najwyższego ma także zastosowanie art. 398⁶ § 2 k.p.c., w myśl którego sąd *a quo* odrzuca zażalenie wniesione po upływie terminu, zażalenia niespełniające wymagań formalnych oraz zażalenie, którego braków nie usunięto w terminie lub z innych przyczyn jest niedopuszczalne.

lub „z mocy prawa niedopuszczalne”. W takim przypadku sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, odrzuca zażalenie w składzie jednego sędziego. Z kolei art. 397 § 1¹ k.p.c. stanowi, że sąd drugiej instancji odrzuca zażalenie, jeżeli podlegało ono odrzuceniu przez sąd pierwszej instancji, jak również zażalenie, którego braków strona nie usunęła w wyznaczonym terminie.

Z przepisów nie wynika zatem, który sąd odrzuca zażalenie niedopuszczalne z innych przyczyn – na przykład z powodu braku pokrzywdzenia skarżącego (*gravaminis* – por. uchwałę 7 sędziów Sądu Najwyższego – zasadę prawną z 15.05.2014 r.⁵⁴).

Inaczej uregulowano tę kwestię w przypadku zażeń poziomych (zarówno na postanowienia sądu pierwszej, jak i drugiej instancji). Z art. 394^{1a} § 1¹ oraz art. 394² § 1² k.p.c. wynika, że to sąd *a quo* (skład sądu, który wydał zaskarżone postanowienie) odrzuca w składzie jednego sędziego zażalenie spóźnione, nieopłacone lub z „innych przyczyn niedopuszczalne”, jak również zażalenie, którego braków strona nie usunęła w wyznaczonym terminie.

Rzecz jasna, jeśli sąd *a quo* (skład, który wydał zaskarżone postanowienie) nie dostrzeże przyczyn odrzucenia zażalenia, może to uczynić sąd *ad quem* (skład wylosowany do rozpoznania zażalenia). Podstawy ku temu można upatrywać w odpowiednim stosowaniu do zażeń poziomych (na podstawie art. 394^{1a} § 2 oraz art. 394² § 2 k.p.c.) art. 397 § 1¹ k.p.c.

Nasuwa się zatem pytanie, w jakim składzie powinno zostać odrzucone zażalenie, jeżeli dochodzi do tego już po wylosowaniu składu do jego rozpoznania. Względy pragmatyczne przemawiają, że może to nastąpić w składzie właściwym do jego rozpoznania, czyli – przypadku zażeń poziomych przewidzianych w art. 394^{1a} § 1² oraz art. 394² § 1³ k.p.c. – w składzie trzech sędziów (por. art. 394^{1a} oraz art. 394² k.p.c.)⁵⁵.

XVI.

Powyższe przykłady ukazują, że obecne przepisy o zażaleniu wywołują nadmierne trudności interpretacyjne. Uzasadnia to postulat, żeby co do zasady powrócić do regulacji dotyczących zażalenia w kształcie, w jakim obowiązywały przed 7.11.2019 r.

54 III CZP 88/13, OSNC 2014/11, poz. 108.

55 Szerzej na ten temat, z uwzględnieniem koncepcji składów przemianych, M. Dziurda, *Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz do nowelizacji z 2023 roku*, Warszawa 2023, tezy 5–7 do art. 397.

Marcin Dziurda

Autor jest profesorem w Katedrze Postępowania Cywilnego Uniwersytetu Warszawskiego;

The author is a professor at the Department of Civil Procedure, Faculty of Law and Administration, University of Warsaw.

ORCID: 0000-0003-2896-818X.

ABSTRACT

Keywords: *interlocutory appeal, appeal against a judicial officer's ruling, request for statement of reasons, composition of the court panel*

Interlocutory appeal, or, there and back again

Following the amendments made between 2019 and 2023, interlocutory appeal, which used to be one of the simplest means of challenge, has become one of the most complex ones. Even the very catalogue of rulings subject to interlocutory appeal gives rise to concerns. The provisions concerning the impact of requests for the statements of reasons on the possibility of interlocutory appeals against rulings are unclear. As for the provisions that were amended in 2023, the regulations concerning the composition of the court panel in proceedings relating to interlocutory appeals cause particular difficulties. All of the above should speak in favour of the view that the regulations concerning interlocutory appeals that had been in effect before 7 November 2019 should be restored.

Bibliografia

- Dziurda Marcin**, *Charakter zażalenia na postanowienie sądu I instancji po nowelizacji KPC*, „Monitor Prawniczy” 2021/11
- Dziurda Marcin**, *Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz do nowelizacji z 2023 roku*, Warszawa 2023
- Dziurda Marcin**, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, „Monitor Prawniczy” 2021/17
- Dziurda Marcin**, *Termin do wniesienia zażalenia w razie zwięzłego wskazania zasadniczych powodów rozstrzygnięcia (art. 357 § 5 KPC)*, „Monitor Prawniczy” 2021/23
- Dziurda Marcin**, *Zaskarżanie postanowień w postępowaniu egzekucyjnym*, „Monitor Prawniczy” 2022/19
- Dziurda Marcin**, *Zażalenie na zwrot kosztów postępowania apelacyjnego w razie wniesienia skargi kasacyjnej przez stronę przeciwną*, „Monitor Prawniczy” 2022/7

Grzegorzcyk Paweł, *W kwestii zażalenia do Sądu Najwyższego w postępowaniu cywilnym – wczoraj i dziś (w:) Symbolae Andreae Marciniak dedicatae. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Marciniakowi*, red. J. Jagieła, R. Kulski, Warszawa 2022

Grzegorzcyk Paweł, *Zażalenie w postępowaniu cywilnym w świetle ustawy nowelizującej z 9.03.2023 r., „Polski Proces Cywilny” 2023/3 Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. 2, Artykuły 367–505(39)*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021

Weitz Karol, *Nadużycie „prawa” procesowego cywilnego, „Polski Proces Cywilny” 2020/1*

Pojęcia kluczowe: *podpis, protokół rozprawy, rozprawa zdalna (on-line), ugoda sądowa.*

Zbigniew Miczek

Zawieranie ugód sądowych w trakcie tzw. rozpraw zdalnych

ABSTRAKT

Celem artykułu są rozważania dotyczące możliwości zawierania ugód sądowych w czasie tzw. rozpraw zdalnych, a więc w sytuacji braku osobistej obecności jednej lub obu stron na rozprawie. W pierwszej kolejności dokonano analizy istniejących przepisów dotyczących charakteru podpisu osobistego i dopuszczalności zatwierdzenia ugody mimo braku złożenia pod nią podpisu. Następnie oceniono możliwość zawarcia ugody w trakcie rozprawy zdalnej, wskazując, że obecne uregulowania w zakresie prawa materialnego i procesowego nie stoją temu na przeszkodzie. Końcowo przedstawiono propozycję procedowania zawierania ugody w trakcie rozprawy zdalnej.

I. UWAGI WSTĘPNE

Rozwój stosunków społeczno-gospodarczych oraz mobilność społeczna, zwłaszcza związana z jednej strony z otwartością granic, a z drugiej strony z globalizacją stosunków gospodarczych, powoduje, że wzrasta zapotrzebowanie na środki komunikowania się na odległość. Z powodu postępu cyfryzacyjnego naturalne jest to, że największe możliwości dla bezpośredniej komunikacji w czasie rzeczywistym dają elektroniczne środki łączności. Pandemia związana z COVID-19 tylko przyspieszyła to, co było nieuchronne, a więc informatyzację postępowań sądowych. Szkoda tylko, że była to sytuacja wymuszona, a więc niepoparta szerszą dyskusją wśród całego środowiska prawniczego biorącego udział w postępowaniach sądowych oraz niepozwalająca w pełni wykorzystać możliwości społeczeństwa cyfrowego. Nie mogą stanowić tutaj usprawiedliwienia argumenty natury ekonomicznej, gdyż informatyzacja postępowań sądowych oparta na właściwie dobranych i skonfigurowanych systemach cyfrowych oraz zakup właściwego, uwzględniającego potrzeby techniczne, ale i powagę postępowań sądowych, sprzętu obsługującego to oprogramowanie jest inwestycją przyspieszającą przebieg postępowań sądowych, eliminującą uciążliwości związane z podróżami,

a tym samym zmniejszającą koszty społeczeństwa oraz samych sądów, które przecież finansowane są przez to samo społeczeństwo z ich podatków. Jednocześnie wskazać należy, że już istniejące procedury i środki techniczne pozwalają, przy właściwej interpretacji, na taki przebieg czynności procesowych, który pozwala je skutecznie przeprowadzić w sposób zdalny, czego przykładem jest możliwość zawierania ugód. Zwrócić należy uwagę, że zgodnie z art. 10 k.p.c. w sprawach, w których zawarcie ugody jest dopuszczalne, sąd dąży w każdym stanie postępowania do ich ugodowego załatwienia, w szczególności przez nakłanianie stron do mediacji. Wynikająca z tego przepisu tendencja do ugodowego załatwienia spraw cywilnych stanowi jednocześnie dyrektywę interpretacyjną, a jej uwzględnienie oznacza, że przepisy k.p.c. należy tak interpretować, żeby zachęcały one strony do polubownego kończenia ich sporów w drodze ugody, a nie odstraszały ich od tego¹. Mając na uwadze tę zasadę, podnieść należy, że przeszkody natury życiowej lub technicznej nie powinny eliminować tego sposobu zakończenia sporu tylko dlatego, że rozprawa (posiedzenie) odbywa się w sposób zdalny.

Ze względu na przedmiot opracowania skupiający się na formalnych elementach ugody, pominięte zostaną szersze rozważania w zakresie omówienia różnych koncepcji dotyczących istoty ugody sądowej², jako zbytecznych z punktu omawianych problemów. Pominięto również rozważania o dopuszczalności przeprowadzania rozpraw zdalnych jako niewpływających na zakres rozważań.

II. CHARAKTER PODPISU

Możliwość przeprowadzenia rozprawy (posiedzenia jawnego) w sposób zdalny przewiduje art. 151 § 2–9 k.p.c. Uczestniczenie w rozprawie w takiej formie w sposób naturalny eliminuje możliwość złożenia podpisu w protokole rozprawy lub załączniku do niej, co wydaje się prowadzić do niemożności dokonywania takich czynności procesowych, dla których złożenie podpisu jest konieczne. Zwrócić należy uwagę, że podpis w obrocie prawnym i czynnościach procesowych pełni funkcje: indywidualizacyjną, finalizacyjną, ostrzegawczą i dowodową³. Znaczenie podpisu jest istotne, bo wyraża nie tylko wyraźną wolę złożenia oświadczenia, ale jest też dowodem umiejętności czytania i pisania, a więc podpisania się „ze zrozumieniem”. Nie jest wystarczające, aby podpis „umożliwił ustalenie pochodzenia oświadczenia od osoby podpisującej”, bo to jest cecha prostszej formy tekstowej, a nie formy z podpisem⁴. Podpis niewywołujący

1 J. Lapiere, *Ugoda sądowa w polskim procesie cywilnym*, „Przegląd Sądowy” 1996/2, s. 21.

2 Zob. szerzej I. Wolwiak, *Ugoda sądowa w procesie*, „Monitor Prawniczy” 2020/8, s. 403–412 oraz powołane tam orzecznictwo i literatura.

3 Zob. szerzej A.K. Bieliński, *Charakter podpisu w prawie cywilnym materialnym i procesowym*, Warszawa 2007, s. 12–18 oraz powołane tam orzecznictwo i literatura.

4 W. J. Kocot, *Regulacja formy oświadczenia w nowym kodeksie cywilnym*, „Państwo i Prawo” 2023/4, s. 153.

skutków prawnych jest mimo to podpisem w powszechnym tego słowa znaczeniu⁵. Podkreślić należy, że w art. 87 § 1 pkt 4 ustawy z 14.02.1991 r. – Prawo o notariacie⁶, regulującym szczególnie obowiązki notariusza w nietypowych stanach, rozróżnia się sytuację, gdy osoba nie umie pisać lub nie może pisać. Potwierdzenie tego zostało zawarte w uzasadnieniu uchwały Sądu Najwyższego z 30.12.1993 r.⁷, gdzie stwierdzono, że podpis złożyć może jedynie osoba umiejąca i mogąca pisać oraz że składając podpis na dokumencie obejmującym oświadczenie woli, podpisujący wyraża wolę wywołania określonych skutków prawnych i daje jednocześnie wyraz temu, że dokument zawiera ostateczną, a nie jedynie projektowaną treść danego oświadczenia, że oświadczenie to jest zupełne oraz że pochodzi od osoby podpisanej.

Akceptując powyższe poglądy, stwierdzić należy, że istota podpisu sprowadza się w istocie do zakomunikowania zrozumienia i akceptacji treści zawartej w podpisywanym dokumencie oraz woli wywołania przez to określonych skutków prawnych. Jeżeli istnieją jednak inne możliwości potwierdzenia woli osoby, to niemożność złożenia podpisu nie może stać na przeszkodzie złożeniu oświadczenia woli. Zwrócić należy uwagę, że w art. 79 k.c. przewidziano, że osoba niemogąca pisać może złożyć oświadczenie woli w formie pisemnej w ten sposób, że uczyni na dokumencie tuszowy odcisk palca, a obok tego odcisku osoba przez nią upoważniona wypisze jej imię i nazwisko oraz złoży swój podpis, albo w ten sposób, że zamiast składającego oświadczenie podpisze się osoba przez niego upoważniona, a jej podpis będzie poświadczony przez notariusza, wójta (burmistrza, prezydenta miasta), starostę lub marszałka województwa z zaznaczeniem, że został złożony na życzenie osoby niemogącej pisać. Oznacza to, że ustawodawca dopuszcza skuteczność dokonania czynności prawnej w formie pisemnej, mimo braku podpisu osoby składającej oświadczenie woli.

III. UGODA W UJĘCIU MATERIALNYM

Wśród umów kodeksowych znajduje się uregulowana w art. 917–918 k.c. umowa ugody. Ugoda należy do klasycznych instytucji prawa cywilnego i może się wykazać długim, nieprzerwanym rodowodem historycznym, wywodzącym się jeszcze z prawa rzymskiego⁸. Zgodnie z treścią pierwszego z tych przepisów przez ugodę strony czynią sobie wzajemne ustępstwa w zakresie istniejącego między nimi stosunku prawnego w tym celu, aby uchylić niepewność co do roszczeń wynikających z tego stosunku lub zapewnić ich wykonanie albo by uchylić spór istniejący lub mogący powstać. Definicja ta pozwala określić elementy konstrukcyjne ugody, konstytuujące ten typ umowy:

5 A.K. Bieliński, *Charakter podpisu w prawie cywilnym materialnym i procesowym*, Warszawa 2007, s. 6.

6 Tj. Dz.U. z 2022 r. poz. 1799 ze zm., dalej: p.not.

7 Uchwała SN z 30.12.1993 r. (III CZP 146/93), OSNCP 1994/5, poz. 94.

8 A. Szpunar, *Z problematyki ugody w prawie cywilnym*, „Przegląd Sądowy” 1995/9, s. 4.

po pierwsze, umowa ta może być zawarta wyłącznie w sytuacji, gdy między stronami stosunku prawnego istnieje niepewność lub spór co do roszczeń wynikających z tego stosunku; po drugie, celem zawarcia umowy jest uchylenie tej niepewności lub sporu, po trzecie, strony dążą do osiągnięcia tego celu przez wzajemne ustępstwa⁹. Ugoda jako umowa należy do kategorii umów dwustronnie zobowiązujących¹⁰. Podstawą takiej kwalifikacji jest element wzajemnych ustępstw stron¹¹. Przy ustępstwie jednej tylko strony nie można byłoby zasadnie mówić o ugodzie, lecz o zamianie wcześniej zawartej umowy lub o nowacji i dotyczy to również ugód sądowych, natomiast czym innym jest zakres tych ustępstw¹². Kwestia elementu ustępstwa stron w ramach ugody sądowej, w szczególności strony pozwanej, musi być rozpatrywana przy uwzględnieniu procesowego charakteru takiej ugody, co powoduje, że po stronie powoda mogą to być jedynie ustępstwa o charakterze procesowym.

IV. UGODA W UJĘCIU FORMALNYM (PROCESOWYM)

Spór o charakter ugody sądowej ma długą historię¹³. W literaturze pojawił się pogląd, że ustawodawca w art. 917 k.c. i art. 223 k.p.c. miał na myśli inne instytucje, co uzasadniono tym, że tym samym słowom na tle obu ustaw mogą odpowiadać inne instytucje, co powoduje, że nie ma potrzeby zachowania tożsamości pojęć, skoro cel ten w istocie nie jest i nie może być osiągnięty¹⁴. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z 1.02.2000 r.¹⁵ wskazał, że podstawę materialnoprawną ugody zawieranej przed sądem (ugody sądowej) stanowią przepisy art. 917 i 918 k.c., zaś jedność systemu prawa nie uzasadnia traktowania ugody sądowej w oderwaniu od przepisów k.c. o ugodzie.

Ustawodawca nie sformułował definicji ugody sądowej, zaś samym pojęciem „ugody” posługuje się na gruncie k.p.c. w sposób dowolny, gdyż mówi o „ugodzie”, „ugodzie zawartej przed sądem”, „ugodzie zawartej przed mediatorem” i „ugodzie zawartej przed sądem polubownym”¹⁶. O możliwości zawarcia ugody przepisy k.p.c. mówią w wielu miejscach:

1. przy zawarciu ugody przed mediatorem (art. 183¹² § 2);
2. przy zawarciu ugody w ramach posiedzenia pojednawczego (art. 185 § 3);
3. przy zawarciu ugody w ramach posiedzenia przygotowawczego (art. 205⁸ § 2);

9 M. Pyziak-Szafnicka (w:) *System prawa prywatnego*, t. 8, *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, red. J. Panowicz-Lipska, Warszawa 2011, s. 977.

10 D. Dulęba, *Ugoda w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 2012, s. 142.

11 P. Kamiński, *Umowa ugody jako umowa wzajemna*, „Monitor Prawniczy” 2021/12, s. 654.

12 J. Gudowski (w:) *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga trzecia. Zobowiązania, praca zbiorowa*, Warszawa 1997, t. 2, s. 917.

13 Por. H. Trammer, *Ugoda wedle przepisów kodeksu postępowania cywilnego*, Kraków 1933, L. Lapiere, *Ugoda sądowa w polskim procesie cywilnym*, Warszawa 1968, D. Dulęba, *Ugoda w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 2012.

14 T. Wojciechowski, *Charakter prawny ugody sądowej*, „Przegląd Sądowy” 2006/6, s. 55.

15 Wyrok SN z 1.02.2000 r. (I PKN 503/99), OSNP 2001/12, poz. 411.

16 A. Franasz, *Charakter prawny ugody sądowej oraz skutki prawne jej zawarcia*, „Studia Prawnoustrojowe” 2014 /24, s. 243–244.

4. przy zawarciu ugody na rozprawie (art. 223 § 1);
5. przy zawarciu ugody w sprawach odwołań od decyzji Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (art. 479^{30a} § 1 i 2);
6. przy zawarciu ugody w sprawach odwołań od decyzji Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki (art. 479^{52a} § 1 i 2 w zw. z art. 479^{30a});
7. przy zawarciu ugody w sprawach odwołań od decyzji Prezesa Urzędu Komunikacji Elektronicznej (art. 479^{63a} § 1 i 2 w zw. z art. 479^{30a});
8. przy zawarciu ugody w sprawach odwołań od decyzji organu regulacyjnego (art. 479^{85a} § 1 i 2 w zw. z art. 479^{30a}).

Jeżeli chodzi o formę ugody zawieranej w trakcie procesu, to w pierwszej kolejności zwrócić należy uwagę na treść art. 157 i 158 k.p.c., odnoszących się do formy sporządzania protokołu z posiedzenia. Przepis art. 157 § 1 zd. 2 k.p.c. wprowadza ogólną zasadę, że protokół sporządza się, utrwalając przebieg posiedzenia za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk oraz pisemnie, pod kierunkiem przewodniczącego, zgodnie z art. 158 § 1 k.p.c. Ten ostatni przepis w zd. 2 wskazuje, że czynności stron wpływające na rozstrzygnięcie sądu (ugoda, zrzeczenie się roszczenia, uznanie powództwa, cofnięcie, zmiana, rozszerzenie lub ograniczenie żądania pozwu) oraz inne czynności stron, które według szczególnych przepisów ustawy powinny być wciągnięte, wpisane, przyjęte, złożone, zgłoszone lub wniesione do protokołu. Natomiast zd. 4 tego przepisu mówi, że czynności wymagające podpisu strony mogą być zamieszczane w odrębnym dokumencie stanowiącym część protokołu.

Same elementy formalne ugody w zakresie konieczności uzyskania podpisu uregulowane są niejednolicie. Pomijając kwestie ugód zawieranych przed mediatorem, w przypadku ugód zawartych na posiedzeniu pojednawczym (art. 185 § 3 k.p.c.) oraz na rozprawie (art. 223 § 1 k.p.c.) jej osnowę wciąga się do protokołu albo zamieszcza się w odrębnym dokumencie stanowiącym załącznik do protokołu i stwierdza podpisami stron, zaś niemożność podpisania ugody stwierdza się w protokole. Natomiast w przypadku ugody zawieranej w ramach posiedzenia przygotowawczego (art. 205⁸ § 2 k.p.c.) oraz w ramach postępowań odwoławczych od regulatorów rynku (art. 479^{30a} § 1 i 2, art. 479^{52a} § 1 i 2, art. 479^{63a} § 1 i 2 k.p.c. i art. 479^{85a} § 1 i 2 k.p.c.) ustawodawca nie przewidział możliwości braku podpisania ugody. Taka niekonsekwencja władzy wykonawczej jako projektodawcy, a także ustawodawcy na etapie uchwalania ustaw jest niezrozumiała, bo nie ma różnic między ugodą zawieraną na posiedzeniu pojednawczym a ugodą zawieraną na posiedzeniu przygotowawczym. Przywołać tutaj należy pogląd doktryny, że współczesna zasada formalizmu musi być rozumiana szerzej i obejmować nie tylko obowiązek dokonywania wszystkich czynności w postępowaniu sądowym w formie narzuconej i określonej przez prawo, w oznaczonym czasie i miejscu, ale także obowiązek ścisłej, deklaratywnej – właśnie „formalnej” – wykładni przepisów prawa procesowego. Należy pamiętać, że formalizm jest koniecznym,

choć – rzecz jasna – niewystarczającym warunkiem rządów prawa, jest więc także częścią formalizmu prawnego, wyrażającego się m.in. stanowieniem jasnych reguł postępowania, jednoznacznym ich odczytywaniem i bezwzględny przestrzeganiem¹⁷. O ile w przypadku postępowań odwoławczych od regulatorów rynku, będących postępowaniami odrębnymi na zasadzie art. 13 § 1 zd. 2 k.p.c., próbować można w drodze wykładni przepisów odpowiedniego zastosowania art. 223 § 1 zd. 3 k.p.c., to w przypadku ugody zawieranej na posiedzeniu przygotowawczym w ramach art. 205⁸ § 2 k.p.c. brak jest już takiej możliwości. Nie będzie miał tutaj zastosowania art. 205¹⁰ § 1 k.p.c. wskazujący, że odmowę lub niemożność złożenia przez stronę podpisu na projekcie planu rozprawy odnotowuje się w protokole. W doktrynie słusznie wskazuje się, że nie jest możliwe zastosowanie w takiej sytuacji w drodze analogii art. 233 § 1 zd. 3 k.p.c. Skoro ustawodawca nie zdecydował się na odesłanie do odpowiedniego stosowania na posiedzeniu przygotowawczym tego przepisu, lecz uregulowanie to powiecił w komentowanym przepisie, to brak odpowiednika art. 223 § 1 zd. 3 k.p.c. trudno uznać za przypadkowy i jest to luka aksjologiczna, a nie konstrukcyjna¹⁸. W doktrynie wskazuje się, że w obu przypadkach określonych w art. 205⁸ § 2 k.p.c. warunkiem skuteczności ugody jest jej podpisanie przez strony¹⁹.

Jeżeli chodzi o niemożność złożenia podpisu pod ugodą, to stwierdzić należy, że doktryna nie wypowiada się praktycznie w tej kwestii, oprócz ogólnikowego stwierdzenia, że jeżeli strona nie może ugody podpisać, sąd musi stwierdzić w protokole przyczynę braku podpisu²⁰. Niemożność taka może zachodzić jedynie z przyczyn natury faktycznej, a nie prawnej, zaś przykładowo wskazać należy takie sytuacje, gdy strona zawierająca ugodę i działająca w sprawie bez pełnomocnika procesowego:

1. jest niewidoma lub niedowidząca w stopniu uniemożliwiającym jej złożenie podpisu;
2. nie posiada palców/dłoni/rąk np. na skutek amputacji;
3. posiada wady fizyczne palców/dłoni/rąk lub jest sparaliżowana, w stopniu uniemożliwiającym jej złożenie podpisu;
4. nie umie pisać i/lub czytać.

Chodzi więc o takie sytuacje, gdy nie ma wątpliwości co do woli strony, posiada ona zdolność do czynności prawnych (zdolność do czynności procesowych), ale ze względu na faktyczne okoliczności nie może złożyć swego podpisu.

Należy przyjąć, że stwierdzenie przyczyny niemożności złożenia podpisu pod ugodą jest elementem niezbędnym dla oceny ważności ugody, gdyż art. 223 § 1 zd. 3

17 J. Gudowski, *O kilku naczelnych zasadach procesu cywilnego – wczoraj, dziś, jutro* (w:) *Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Stanisława Sołtysińskiego*, red. A. Nowicka, Poznań 2005, s. 1033 i powołana tam literatura.

18 M. Dziurda (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. P. Rylski, Warszawa 2022, Legalis, kom. do art. 205⁸, uwaga 78.

19 S. Cieślak (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I A. 1–424¹². Komentarz*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2020, s. 741.

20 P. Grzegorzczak, M. Jędrzejewska, K. Weitz (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, t. 2, s. 267.

k.p.c. stawia większe wymogi niż art. 87 § 2 p.not., gdzie stwierdzono, że o niemożności złożenia podpisu lub tuszowego odcisku notariusz czyni stosowną wzmiankę w treści sporządzonego dokumentu. Oceniając obowiązki notariusza w tym zakresie²¹, przywołać należy pogląd wyrażony w uzasadnieniu postanowienia Sądu Najwyższego z 4.12.1973 r.²², w którym stwierdzono, że do ważności aktu notarialnego wystarczy wskazanie, zgodnie z art. 45 § 3 p.not., iż osoba biorąca udział w akcie nie podpisała go bądź dlatego, że nie umie się podpisać, bądź też dlatego, że nie mogła złożyć podpisu, natomiast nie jest konieczne zamieszczenie w akcie notarialnym szczegółowej wzmianki, że osoba ta nie mogła się podpisać z powodu np. określonej choroby lub kalectwa, zwłaszcza jeżeli z okoliczności towarzyszących sporządzaniu aktu niedwuznacznie wynika stan zdrowia osoby biorącej udział w akcie. Wydaje się, że w przypadku ugody sądowej w razie niemożności podpisania ugody samo stwierdzenie „nie może pisać” nie będzie czyniło zadość obowiązkowi z art. 223 § 1 zd. 3 k.p.c., gdyż nie pozwala na dostateczną ocenę tej wyjątkowej jednak sytuacji.

V. ZAWARCIE UGODY W TRAKCIE ROZPRAWY ZDALNEJ

Mając na uwadze kwestie związane z prowadzeniem rozpraw zdalnych, należy rozważyć, czy nieobecność faktyczna strony lub jej pełnomocnika w miejscu, w którym znajduje się skład sądu orzekającego, jest sytuacją równoznaczną z niemożnością podpisania ugody, o jakiej mowa w art. 223 § 1 zd. 3 k.p.c. Z jednej strony nie zachodzi żadna z przeszkód z typu powyżej wymienionego, a więc wynikająca z indywidualnych cech osoby mającej podpisać ugody. Jeżeli strona/pełnomocnik byłoby obecni na rozprawie, to podpisaliby oni protokół lub załącznik do protokołu, zawierający treść ugody. W tym przypadku niemożność polega więc na nieobecności w miejscu, gdzie sąd odbywa rozprawę, przy czym strona/pełnomocnik uczestniczą w niej zdalnie, a więc ze wszystkimi skutkami, tak jakby uczestniczyli w sposób osobisty. W związku z tym wykładnia przepisów winna zmierzać do zagwarantowania wszystkich praw i obowiązków, w tym do możliwości zawarcia ugody. Podkreślić należy, że przebieg rozpraw jest – co do zasady – na podstawie art. 157 § 1 zd. 2 k.p.c. utrwalany za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk lub obraz i dźwięk, więc można odtworzyć przebieg rozprawy oraz stanowiska stron, w tym treść oświadczenia o zawarciu ugody. Podnieść też należy, że ze względu na sporządzanie protokołu za pomocą programu informatycznego treść (osnowę) ugody sporządza się najczęściej w formie załącznika

21 Orzeczenie zapadło na tle art. 37 ustawy z 25.05.1951 r. – Prawo o notariacie (tj. Dz.U. z 1963 r. nr 19, poz. 106) który stanowił: „Jeżeli biorący udział w czynności nie umie lub nie może pisać, powinien na dokumencie złożyć tuszowy odcisk palca, obok tego zaś odcisku inna osoba wypisze imię i nazwisko nie umiejącego lub nie mogącego pisać, umieszczając swój podpis”, oraz art. 45 § 3 stanowiącego, że: „Jeżeli w akcie bierze udział osoba nie umiejąca lub nie mogąca podpisać się, notariusz stwierdza, że osoba ta aktu nie podpisała, i podaje, z jakich powodów”, a więc ich treść się pokrywa znaczeniowo z obecnie obowiązującymi art. 88 § 1 pkt 4 i § 2 p.not.

22 Wyrok SN z 4.12.1973 r. (III CRN 294/73), OSNCP 1974/11, poz. 193.

do protokołu, który jest podpisywany przez strony w czasie rozprawy. W przypadku gdy rozprawa ma charakter zdalny, nie ma przeszkód, aby strona/pełnomocnik przesłał przed rozprawą, nawet w formie elektronicznej, podpisany dokument zawierający treść ugody, a następnie potwierdzili w czasie rozprawy jego treść. Jeżeli nie będzie wątpliwości co do woli stron w zakresie zawarcia ugody oraz jej treści, to nie ma przeszkód do uznania, iż doszło do zawarcia ugody, przy czym w protokole należy odnotować, iż przyczyną braku podpisu pod ugodą jest okoliczność prowadzenia rozprawy w sposób zdalny.

Istnieje jeszcze możliwość doprowadzenia do sytuacji, że strony złożą podpisy pod ugodą w czasie rozprawy prowadzonej w sposób zdalny. Zgodnie z art. 78 § 1 k.c. do zachowania pisemnej formy czynności prawnej wystarcza złożenie własnoręcznego podpisu na dokumencie obejmującym treść oświadczenia woli. Do zawarcia umowy wystarcza wymiana dokumentów obejmujących treść oświadczeń woli, z których każdy jest podpisany przez jedną ze stron, lub dokumentów, z których każdy obejmuje treść oświadczenia woli jednej ze stron i jest przez nią podpisany.

Do zachowania formy pisemnej umowy wystarczy:

1. złożenie przez wszystkie strony umowy podpisu na jednym dokumencie, który obejmuje treść ich oświadczeń woli, lub
2. wymiana dokumentów obejmujących treść oświadczeń woli, z których każdy jest podpisany przez jedną ze stron, lub
3. wymiana dokumentów obejmujących treść oświadczenia woli jednej ze stron i podpisanego przez tę stronę.

Warianty drugi i trzeci są podyktowane względami natury praktycznej, a jednocześnie stanowią wyraz uwzględnienia przez ustawodawcę istniejących w obrocie obyczajów i wygody stron, co tworzy podstawę dla sprawnego zawarcia umowy w przepisanej formie, szczególnie w wypadkach, gdy ma to miejsce „na odległość”, to jest przy braku jednoczesnej obecności stron²³. Możliwość zawierania ugód w trakcie rozpraw tzw. zdalnych jest realizacją tego postulatu.

Kierując się możliwością sporządzenia załącznika do protokołu zawierającego treść ugody w sposób określony w art. 78 § 1 zd. 2 k.c., należy stwierdzić, że możliwe jest takie przeprowadzenie rozprawy zdalnej, która pozwoli na zawarcie ugody, podpisanej przez obydwie strony.

VI. KROK PIERWSZY: PRZEDSTAWIENIE PROJEKTU UGODY

Zawarcie ugody zazwyczaj poprzedzają rozmowy i negocjacje. W sytuacjach gdy roszczenia są wieloaspektowe albo płatność ma następować w ratach, dobrą praktyką jest przesłanie projektu ugody pocztą elektroniczną do sądu przed rozprawą.

23 K. Górską, *Zachowanie zwykłej formy pisemnej czynności prawnych*, Warszawa 2007, s. 52.

Przygotowanie i przedstawienie jej na nośniku elektronicznym (najczęściej jest to pen-drive) na rozprawie jest o tyle kłopotliwe, że zazwyczaj ze względu na zabezpieczenie sprzętu informatycznego znajdującego się na sali rozpraw nie jest możliwe uruchomienie takiego nośnika i przekopiowanie przygotowanego tekstu. Trzeba też otwarcie przyznać, że nie wszyscy pracownicy sądu, w tym niestety również sędziowie, potrafią korzystać z programów informatycznych, w szczególności z arkuszy kalkulacyjnych (np. Excel), w których często sporządzane są zestawienia. Wszystkie te okoliczności powodują utrudnienia i wydłużenie czasu rozprawy.

Podnieść też należy, że przesłanie w formie elektronicznej projektu ugody przed rozprawą da sędziemu możliwość sprawdzenia postanowień projektowanej ugody pod względem dopuszczalności jej zawarcia, zaś protokolantowi na właściwe jej przygotowanie pod względem redakcyjnym. Zwrócić należy uwagę, że osnowa ugody (treść) powinna dokładnie określać rozmiar świadczeń i sposób oraz treść ich wykonania, a także wskazywać, które roszczenia objęte procesem mają to świadczenie zaspokoić²⁴, zaś treść ugody musi być jasna, gdyż nie jest dopuszczalne późniejsze rozstrzygnięcie wątpliwości co do oświadczeń w drodze postanowienia sądu, tak jak usuwane są wątpliwości co do treści wyroku, jak też nie jest dopuszczalny wniosek o uzupełnienie ugody²⁵. Sposób sformułowania treści ugody – w szczególności rodzaju wzajemnych ustępstw – jest bardzo istotny ze względu na to, że w świetle przepisu art. 777 § 1 pkt 1 k.p.c. ugoda zawarta przed sądem jest tytułem egzekucyjnym, a po nadaniu jej przez sąd klauzuli wykonalności staje się tytułem wykonawczym²⁶.

Tymczasem zdarza się, że projekt ugody określa walutę polską jako PLN zamiast złotych, brak jest słownego wyrażenia kwot albo w przypadku kwot określonych w groszach pojawiają się wyrażenia np. 75/100 lub nawet 00/100, w przypadku roszczeń w walutach obcych używa się określeń rozliczeniowych np. USD zamiast dolary amerykańskie, jak też błędnie określa się nazwy części waluty, np. przy walucie euro używa się wyrażen grosze lub centy zamiast poprawnego eurocenty. Często też projekty zawierają różne skrótowce albo podpunkty bez zwyczajowej numeracji stosowanej w wyrokach, w szczególności wyliczenia od litery i, ii, iii... itd. To wymienienie odnosi się tylko do kwestii redakcyjnych, nie mówiąc już o kwestiach merytorycznych, zwłaszcza sytuacji, gdy w ugodzie projektuje się uregulowanie zagadnień niebędących przedmiotem procesu. Podnieść należy, że w zakresie ugody zawieranej przed mediatorem obecnie obowiązujący art. 183¹⁴ § 21 k.p.c. stanowi, że ugoda taka może dotyczyć roszczeń objętych różnymi postępowaniami sądowymi. Brak takiej regulacji przy ugodzie zawieranej w ramach art. 223 k.p.c. nie pozwala na przyjęcie, że może

24 M. Jędrzejewska (w:) *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem*, red. K. Piasecki, Warszawa 1989, t. 1, s. 388.

25 M. Jędrzejewska (w:) *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2006, t. 1, s. 521 i powołane tam orzecznictwo.

26 D. Ilków, *Aspekty procesowe ugody sądowej zawartej w toku postępowania egzekucyjnego*, „University Law Review” 2013, vol. 2, s. 120–121.

ona obejmować roszczenia objęte innymi postępowaniami, chyba że jedna ze stron w ramach ustępstw będzie zrzekała się roszczeń nimi objętych. Szersze rozważania dotyczące tego problemu²⁷ przekraczają zakres niniejszego opracowania.

VII. KROK DRUGI: SPORZĄDZENIE PROJEKTU UGODY

Przepisy k.p.c. i Regulaminu urzędowania sądów powszechnych nie przewidują żadnych procedur w zakresie przebiegu sporządzania ugody oprócz tego, że musi ona zostać ujęta w protokole lub załączniku oraz podpisana przez strony. W praktyce wykształciły się jednak zwyczaje, że po sporządzeniu projektu ugody następuje jej odczytanie. Wydaje się, że przy obecnych możliwościach technicznych lepszym rozwiązaniem jest wydruk przygotowanego projektu oraz jego samodzielna analiza, zwłaszcza porównanie z tekstem wcześniej uzgodnionym przez strony. Nie ma co ukrywać, że większość prawników z racji wykonywania zawodu jest raczej tzw. „wzrokowcami” i łatwiej przyswajają sobie treść czytaną niż słyszaną. W przypadku strony uczestniczącej zdalnie przesłanie projektu winno nastąpić w formie poczty elektronicznej.

VIII. KROK TRZECI: ZAAKCEPTOWANIE PROJEKTU UGODY

Po uzgodnieniu treści ugody należy sporządzić jej ostateczny tekst i przedstawić do zaakceptowania stronom. Ważne jest tutaj sprawdzenie nie tylko samej merytoryki, ale również jej formalnych aspektów, w szczególności czy nie występują powtórzenia, literówki, niewłaściwa numeracja i tym podobne nieścisłości o charakterze redakcyjnym.

IX. KROK CZWARTY: PODPISANIE UGODY PRZEZ OBECNĄ NA ROZPRAWIE STRONĘ

W sytuacji gdy strony uzgodnią ostatecznie treść ugody, należy tak przygotowany załącznik do protokołu wydrukować oraz przedstawić obecnej na rozprawie stronie do podpisania. Dla zaufania drugiej strony pożądane jest, aby samo podpisanie odbyło się w takim miejscu sali rozpraw, aby było to widoczne dla strony uczestniczącej w sposób zdalny. Wydaje się, że najlepszym miejscem do tego będzie barierka dla świadków, bo znając niezadowolające uwarunkowania techniczne wielu sal rozpraw, można stwierdzić, że akurat to miejsce zwyczajowo jest w dobrym zasięgu kamer.

²⁷ Zob. W. Siedlecki (w:) *System prawa procesowego cywilnego*, red. W. Berutowicz, Wrocław 1987, t. 2, s. 184 i powołana tam literatura, gdzie Autor ten twierdził, że dla ważności ugody obojętne jest, czy ugoda zawarta została w granicach powództwa, bo w ramach uprawnień nadanych stronom przez prawa materialne strony mogą zawrzeć ugody sądową nawet wtedy, gdy przekracza ona granice powództwa.

X. KROK PIĄTY: ZESKANOWANIE PODPISANEJ UGODY I PRZESŁANIE JEJ POCZTĄ ELEKTRONICZNĄ STRONIE UCZESTNICZĄCEJ ZDALNIE W ROZPRAWIE

Dokument ugody podpisany przez stronę obecną na rozprawie należy opatrzyć pieczęcią sądu (w celu zapewnienia legitymizacji dokumentu), a następnie zeskanować i przesłać pocztą elektroniczną do strony uczestniczącej w rozprawie w sposób zdalny. Wymaga to zapewnienia dostępu do właściwego sprzętu technicznego (zwykajowo sądy są już w nie wyposażone) oraz odpowiednich umiejętności pracowników sądowych.

XI. KROK PIĄTY: PODPISANIE UGODY PRZEZ STRONĘ UCZESTNICZĄCĄ ZDALNIE

Strona biorąca zdalny udział w rozprawie winna wydrukować przesłany jej dokument oraz podpisać go w taki sposób, aby czynność ta była widoczna dla sądu i drugiej strony postępowania, a następnie okazać do kamery podpisany dokument.

XII. KROK SZÓSTY: ZESKANOWANIE PODPISANEGO DOKUMENTU I PRZESŁANIE GO POCZTĄ ELEKTRONICZNĄ DO SĄDU

Po podpisaniu dokumentu ugody strona uczestnicząca zdalnie w rozprawie winna go zeskanować i przesłać pocztą elektroniczną do sądu. Po wydrukowaniu tego dokumentu – najlepiej w wersji kolorowej (można skorzystać z drukarek dostępnych w oddziałach administracyjnych lub informatycznych) – należy go dołączyć do akt sprawy. W tym momencie w aktach znajdować się będzie już kopia dokumentu, który potwierdza zawarcie ugody. Ze względu na brak oryginału podpisu strony uczestniczącej zdalnie w rozprawie nie ma jeszcze możliwości zakończenia postępowania, chyba że sąd skorzysta w tym miejscu z możliwości stwierdzenia braku podpisu na zasadzie art. 223 § 1 zd. 3 k.p.c. Dlatego też celowe będzie odroczenie rozprawy bez podawania terminu z informacją, iż postanowienie w przedmiocie umorzenia postępowania zostanie wydane na posiedzeniu niejawnym po nadejściu do sądu oryginału podpisanego dokumentu.

XIII. KROK SIÓDMY: PRZESŁANIE ORYGINAŁU PODPISANEGO DOKUMENTU DO SĄDU POCZTĄ TRADYCYJNĄ

Strona uczestnicząca zdalnie w rozprawie winna zostać zobowiązana do przesłania do sądu pocztą tradycyjną oryginału podpisanego przez siebie dokumentu (wydrukowanego skanu) ugody. Jest to spowodowane tym, że składający podpis powinien go złożyć na oryginale nośnika zawierającego oświadczenie woli, a sam skan podpisu

nie jest wystarczający do zachowania formy pisemnej, tak jak i jego kserokopia²⁸. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z 23.11.2007 r.²⁹ wskazał, że dopuszczając w art. 78 § 1 zd. 2 k.c. możliwość zachowania pisemnej formy umowy w drodze wzajemnej wymiany podpisanych dokumentów, ustawodawca zakładał, że każda ze stron będzie dysponowała dokumentem obejmującym treść oświadczeń woli opatrzonym własnoręcznym podpisem drugiej strony lub dokumentem obejmującym treść oświadczenia woli drugiej strony i opatrzonym jej własnoręcznym podpisem, natomiast wymaganiu temu nie czyni zadość sytuacja, w której jedna ze stron dysponuje jedynie kopią podpisu drugiej strony, brak bowiem podpisu na dokumencie nie może być sanowany przez przyznanie osoby co do faktu sporządzenia dokumentu.

Przenosząc powyższe rozważania na potrzeby omawianej kwestii, trzeba wskazać, że aby móc stwierdzić zawarcie ugody w aktach sprawy, muszą znaleźć się oryginały podpisów obu stron procesu zawierających ugodę. Gdy dokument taki znajdzie się już w aktach, będzie w nich dokument zawierający ośnowę ugody stanowiący załącznik do protokołu podpisany przez obie strony procesu, a więc spełniający wymóg z art. 223 § 1 zd. 2 k.p.c.

XIV. KROK ÓSMY: WYDANIE POSTANOWIENIA O UMORENIU POSTĘPOWANIA NA POSIEDZENIU NIEJAWNYM

Umorzenie postępowania w literaturze przedmiotu charakteryzowane jest m.in. jako trwały i ostateczny zastój postępowania, będący środkiem ostatecznym, stosowanym tam, gdzie osiągnięcie celów procesu staje się nieaktualne³⁰. Zgodnie z art. 355 k.p.c. sąd umarza postępowanie, m.in. gdy strony zawarły ugodę. Zawarcie w tym przepisie na mocy nowelizacji k.p.c. z 4.07.2019 r. egzemplifikacji przyczyn zbędności lub niedopuszczalności wydania wyroku uzasadniających umorzenie postępowania potwierdziło wcześniejsze stanowiska wyrażone w orzecznictwie i literaturze, że zawarcie przez strony skutecznej (a więc uznanej przez sąd za dopuszczalną w ramach kontroli przeprowadzonej w oparciu o art. 203 § 4 w zw. z art. 223 k.p.c.) ugody sądowej prowadzi do umorzenia postępowania na podstawie art. 355 k.p.c.³¹ Zgodnie z art. 148 § 3 k.p.c., co do zasady, sąd wydaje postanowienia na posiedzeniu niejawnym, więc postanowienie o umorzeniu postępowania na skutek zawarcia ugody nie wymaga przeprowadzenia rozprawy.

28 M. Załucki (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2023, s. 225.

29 Wyrok SN z 23.11.2007 r. (IV CSK 228/07), OSNC zb.dod. 2008/C, poz. 88.

30 A. Góra-Błaszczkowska (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I A. 1–424¹². Komentarz*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2020, s. 1036.

31 A. Olaś (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, red. T. Zembrzuski, Warszawa 2020, t. 1, s. 796.

XV. PODSUMOWANIE

Zawarcie ugody przed sądem w toku procesu oznacza w świetle przepisów k.p.c. dorozumianą wolę odstąpienia od zgłoszonego w pozwie żądania udzielenia ochrony sądowej, ponieważ celem ugody sądowej jest niedopuszczenie do dalszego postępowania sądowego, a tym samym wyłączenie merytorycznego rozstrzygnięcia przez sąd³². Zawsze tam, gdzie możliwe jest rozwiązanie sporu poprzez porozumienie stron, a więc właściwie bez udziału władzy publicznej, należy wspierać takie działania, gdyż brak rozstrzygnięć władczych w zakresie spełnienia obowiązku sprzyja jego realizacji. Wykonując, ugodę strona realizuje swoje własne decyzje, a nie narzucone z góry rozstrzygnięcie sądu, co powoduje ich samoakceptację, a tym samym dużo większą wolę spełnienia świadczenia. Pamiętając o tym, że każda władza, w tym sądownicza, pełni służebną rolę dla społeczeństwa, a jej działania winny cechować się nastawieniem na rozwiązywanie problemów, a nie ich tworzenie. Przedstawiona powyżej koncepcja zawierania ugód w czasie tzw. rozpraw zdalnych wychodzi naprzeciw temu postulatowi, bo z jednej strony uwzględnia rozwój społeczeństwa cyfrowego i ułatwień w zakresie komunikacji bezpośredniej, a tym obniża koszty udziału w postępowaniach sądowych, a z drugiej strony zapewnia spełnienie materialnych i procesowych wymogów zawarcia skutecznej i ważnej ugody sądowej.

SSR Zbigniew Miczek

Autor jest sędzią w Sądzie Rejonowym w Tarnowie oraz wykładowcą Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

The author is a judge at the District Court in Tarnów and a lecturer at the Jagiellonian University in Kraków.

ORCID 0009-0002-7041-579X

---

32 H. Pietrzkowski, *Orzeczenia i ugody w praktyce sądów cywilnych*, Warszawa 2007, s. 144.

ABSTRACT

Keywords: *signature, record of the hearing, remote (online) hearing, court settlement*

Making court settlements during so-called remote hearings

The purpose of this article is to consider the possibility of concluding court settlements during so-called remote hearings, i.e. without personal presence of one or both parties at the hearing. It first analyses the existing provisions concerning the nature of the personal signature and the admissibility of approving a settlement despite the absence of a signature. Next, the possibility of concluding a settlement agreement during a remote hearing is assessed. The author indicates that the current substantive and procedural law regulations do not prevent this. Finally, a procedural proposal for concluding a settlement agreement during a remote hearing is presented.

Bibliografia załącznikowa

Bieliński Arkadiusz Krzysztof, *Charakter podpisu w prawie cywilnym materialnym i procesowym*, Warszawa 2007

Cieślak Sławomir (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I A. 1–424¹² Komentarz*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2020

Dulęba Daniel, *Ugoda w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 2012

Dziurda Marcin (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. P. Rylski, Warszawa 2022

Franusz Anna, *Charakter prawny ugody sądowej oraz skutki prawne jej zawarcia*, „*Studia Prawnoustrojowe*” 2014 /24

Góra-Błaszczkowska Agnieszka (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I A. 1–424¹² Komentarz*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2020

Górska Katarzyna, *Zachowanie zwykłej formy pisemnej czynności prawnych*, Warszawa 2007

Grzegorzcyk Paweł, Jędrzejewska Maria, Weitz Karol (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016

Gudowski Jacek (w:) *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga trzecia. Zobowiązania*, praca zbiorowa, Warszawa 1997

Gudowski Jacek, *O kilku naczelnych zasadach procesu cywilnego – wczoraj, dziś, jutro (w:)* *Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Stanisława Sołtysińskiego*, red. A. Nowicka, Poznań 2005

- Ilków Diana**, *Aspekty procesowe ugody sądowej zawartej w toku postępowania egzekucyjnego*, „University Law Review” 2013
- Jędrzejewska Maria** (w:) *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem*, red. K. Piasecki, Warszawa 1989
- Jędrzejewska Maria** (w:) *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2006
- Kamiński Paweł**, *Umowa ugody jako umowa wzajemna*, „Monitor Prawniczy” 2021/12
- Kocot Wojciech Jerzy**, *Regulacja formy oświadczenia w nowym kodeksie cywilnym*, „Państwo i Prawo” 2023/4
- Lapierre Jerzy**, *Ugoda sądowa w polskim procesie cywilnym*, „Przegląd Sądowy” 1996/2
- Olaś Andrzej** (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, red. T. Zembrzuski, Warszawa 2020
- Pietrkowski Henryk**, *Orzeczenia i ugody w praktyce sądów cywilnych*, Warszawa 2007
- Pyziak-Szafnicka Małgorzata** (w:) *System prawa prywatnego, t. 8, Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, red. J. Panowicz-Lipska, Warszawa 2011
- Siedlecki Władysław** (w:) *System prawa procesowego cywilnego*, red. W. Berutowicz, Wrocław 1987
- Szpunar Adam**, *Z problematyki ugody w prawie cywilnym*, „Przegląd Sądowy” 1995/9
- Trammer Henryk**, *Ugoda wedle przepisów kodeksu postępowania cywilnego*, Kraków 1933
- Wojciechowski Tomasz**, *Charakter prawny ugody sądowej*, „Przegląd Sądowy” 2006/6
- Wolwiak Ireneusz**, *Ugoda sądowa w procesie*, „Monitor Prawniczy” 2020/8
- Załucki Mariusz** (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2023

Pojęcia kluczowe: wynagrodzenie, spółki Skarbu Państwa, członkowie zarządu, członkowie rady nadzorczej, wykładnia prawa

Filip Grzegorzcyk

Kilka uwag z zakresu wykładni ustawy o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami

ABSTRAKT

W 2016 roku przyjęto ustawę o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami. Ze względu na nowatorskie podejście ustawodawcy do regulowanej materii, pojawiły się problemy z interpretacją przepisów tej ustawy. W artykule zaproponowano interpretację ustawy zgodną z intencją ustawodawcy.

I. WPROWADZENIE

9.06.2016 r. została uchwalona ustawa o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami¹. Ze względu na konstrukcję przyjętą w tym akcie normatywnym, tj. zasadę korporacyjnego wdrażania jego postanowień, o osiągnięciu zakładanych przez ustawodawcę skutków można mówić począwszy od drugiej połowy roku 2017², tj. po przyjęciu odpowiednich uchwał korporacyjnych przez organy określonych spółek. Warto dodać, że na mocy tej ustawy uchylono przepisy nakazujące stosowanie do spółek handlowych ustawy o wynagradzaniu osób kierujących niektórymi podmiotami prawnymi³.

Jakkolwiek przedmiotowy akt normatywny z pewnością nie ma znaczenia fundamentalnego dla systemu prawa, to stosowanie go budzi emocje w dyskursie publicznym ze względu na fakt, że to właśnie na jego podstawie kształtowane są

1 Ustawa z 9.06.2016 r. o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami (Dz.U. z 2020 r. poz. 1907 ze zm.), dalej: u.z.k.w.

2 Art. 21 ust. 1 u.z.k.w.

3 Ustawa z 3.03.2000 r. o wynagradzaniu osób kierujących niektórymi podmiotami prawnymi (Dz.U. z 2019 r. poz. 2136), dalej: u.w.o.k. lub ustawa kominowa.

wynagrodzenia menedżerów i członków rad nadzorczych w spółkach kontrolowanych przez Skarb Państwa, jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki, państwowe i komunalne osoby prawne⁴. Kilka lat obowiązywania tej ustawy zaowocowało literaturą przedmiotu⁵, a i obecnie doświadczenia te skłaniają do refleksji nad problemami i wątpliwościami związanymi z jej stosowaniem. Do najciekawszych zaliczyć należy następujące zagadnienia (badawcze):

1. wybrane skutki przyjętego modelu wdrożenia ustawy;
2. forma zatrudnienia członków zarządu w spółkach kontrolowanych przez Skarb Państwa, jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki, państwowe i komunalne osoby prawne;
3. wpływ ustawy o budżecie⁶ na stosowanie ustawy o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami;
4. pojęcie wynagrodzenia a niektóre „świadczenia dodatkowe”.

Niniejsze opracowanie stanowić ma głos w dyskusji nad wskazanymi dylematami zdiagnozowanymi jako trudne dla praktyki gospodarczej.

II. WYBRANE SKUTKI PRZYJĘTEGO MODELU WDROŻENIA USTAWY

Ustawa o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami nie jest unowocześnioną, kolejną wersją ustawy kominowej z 2000 r., stąd nazywanie jej nową ustawą kominową nie wydaje się właściwe. Odnosi się ona bowiem do innego zakresu podmiotowego oraz (w konsekwencji) przyjmuje inną metodę regulacji. Tym sposobem ustawodawca całkowicie zmienia podejście do regulowanej materii, m.in. w celu usunięcia niedoskonałości rozwiązań zawartych w tzw. ustawie kominowej.

W zakresie podmiotowym ustawy o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami nie ma mowy o spółkach. Ustawa adresowana jest

4 Liczba spółek, do których ustawa może znaleźć zastosowanie, wynosi co najmniej kilkaset. Według rozporządzenia Rady Ministrów z 28.10.2022 w sprawie wykazu spółek, w których prawa z akcji Skarbu Państwa wykonuje Prezes Rady Ministrów lub inni członkowie Rady Ministrów, pełnomocnicy Rządu lub państwowe osoby prawne, w tym jednoosobowe spółki Skarbu Państwa (Dz.U. z 2022 r., poz. 2369), istnieją 194 spółki z bezpośrednim udziałem Skarbu Państwa. Do tej liczby należy dodać ich spółki zależne (zgodnie z art. 4 ust. 7 zd. 2 p. 1 u.z.k.w. wskazującym, że celem zarządczym warunkującym możliwość otrzymania części zmiennej wynagrodzenia przez członka organu zarządczego spółki będącej przedsiębiorcą dominującym jest ukształtowanie i stosowanie zasad wynagradzania w podmiotach zależnych w zgodzie z u.z.k.w.; w praktyce przesądza to o stosowaniu u.z.k.w. do wszystkich spółek bezpośrednio i pośrednio zależnych od spółek kontrolowanych przez Skarb Państwa). Ponadto należy uwzględnić kilkaset spółek kontrolowanych przez jednostki samorządu terytorialnego, ich związki oraz komunalne osoby prawne, a także ich spółki zależne.

5 Literatura przedmiotu nie jest bogata, a wśród niej wskazać można przykładowo: A. Rzetecka-Gil, *Ustawa o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami. Komentarz*, LEX/el. 2017; R. Adamus, M. Gazda, *Kształtowanie wynagrodzeń osób kierujących niektórymi podmiotami prawnymi. Komentarz*, Warszawa 2017; F. Grzegorzczak, *Nowa regulacja prawna dotycząca kształtowania wynagrodzeń w spółkach kontrolowanych przez Skarb Państwa w kontekście zasady społecznej gospodarki rynkowej*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2017, t. XXXVII, s. 279–287; F. Grzegorzczak, M. Dec-Kruczkowska, *The New Polish Remuneration Model for Managers: A Discussion of the New Remuneration Act*, „Public Governance” 2020/1, s. 30–43.

6 Tj. ustawach o szczególnych rozwiązaniach służących realizacji ustawy budżetowej na dany rok.

do tzw. podmiotów uprawnionych do wykonywania praw udziałowych⁷. Podmioty te obowiązane są do wdrażania w spółkach, metodami korporacyjnymi, rozwiązań wynikających z ustawy. Stąd należy wywieść, że przedmiotowa ustawa szanuje odrębność prawa prywatnego i innych gałęzi prawa. Oznacza to także, że państwo zdecydowało o „punktowym” skorzystaniu z właściwego instrumentu imperium (ustawy) dla uregulowania kwestii należących do zakresu dominium, ale ostatecznie w sposób korporacyjny (czyli zgodnie z Kodeksem spółek handlowych⁸, a więc stosując instrument typowy dla sfery dominium). Innymi słowy, ustawodawca jasno wskazał, że państwo chce posiadać w kontrolowanych przez siebie spółkach określony model wynagrodzenia menedżerów i w związku z tym narzuca swoim organom obowiązek takiego wykonywania swej woli w ramach dominium, by model ten wdrożyć.

Przyjęcie powyższych założeń eliminuje całkowicie zarzut o naruszeniu spójności systemu prawa tudzież niewłaściwej ingerencji w domenę prawa prywatnego i innych gałęzi prawa. Państwo realizuje postulat, by działać w sposób typowy dla spółek jako kategorii podmiotów prawa prywatnego z wszelkimi tego konsekwencjami.

Zagadnienie to ma charakter nie tylko teoretycznoprawny, ale także praktyczny, szczególnie jeśli wziąć pod uwagę fundamentalnie nietrafne poglądy Autorów dostępnych na rynku kompleksowych opracowań problematyki regulowanej u.z.k.w. wydanych jako komentarze⁹. Przykładem niezrozumiałych, a wręcz chybionych, wywodów są rozważania na temat możliwości zaskarżenia uchwały w sprawie wynagrodzeń „w sytuacji gdy zostanie podjęta uchwała w sprawie wynagrodzeń, lecz nie zostaną zawarte w niej elementy obligatoryjne, lub zostaną wprowadzone, lecz z przekroczeniem zasad wskazanych w ustawie o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami, powstaje pytanie o konsekwencje takich naruszeń oraz w szczególności o możliwość zaskarżenia takiej uchwały”¹⁰. Dalej Autorka cytowanego opracowania wskazuje przesłanki wniesienia powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały, pomijając element polegający na tym, że art. 252 k.s.h. oraz art. 425 k.s.h. pozwalają na stwierdzenie nieważności uchwały sprzecznej z prawem. Autorzy drugiego z komentarzy stawiają natomiast: „pytanie, czy uchwała w sprawie kształtowania wynagrodzeń o treści sprzecznej z ustawą może podlegać zaskarżeniu na podstawie art. 252 lub art. 425 KSH. Problem ten nabiera szczególnego znaczenia w przypadku spółek z mniejszościowym udziałem Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego. Mimo wszystko należy udzielić odpowiedzi twierdzącej na

7 Zgodnie z art. 1 ust. 3 u.z.k.w. „Ustawa ma zastosowanie do podmiotów reprezentujących: 1) Skarb Państwa, jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki, 3) państwowe osoby prawne, 4) komunalne osoby prawne – w zakresie wykonywania praw z akcji przysługujących tym podmiotom, zwanych dalej «podmiotami uprawnionymi do wykonywania praw udziałowych»”. Dalej, stosownie do kontekstu: podmiot uprawniony lub podmioty uprawnione.

8 Ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 18 ze zm.), dalej: k.s.h.

9 Zob. przypis 5.

10 A. Rzetecka-Gil, *Ustawa...*, komentarz do art. 5, teza 7.

to pytanie. W ślad za J. Frąckowiakiem (...), wskazać trzeba, że «uchwała sprzeczna z ustawą» jest jednoznaczna z naruszeniem przepisów prawa wymienionych w art. 87 Konstytucji RP, a więc nie tylko przepisów KSH¹¹.

Odnosząc się do zaprezentowanych poglądów, trzeba przede wszystkim zgodzić się, że przepisy ustawy o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami stanowią bez wątpienia przepisy prawa w rozumieniu art. 87 Konstytucji RP¹². Wypada także stwierdzić, że nie wszystkie przepisy składające się na system prawny mogą być brane pod uwagę jako wzór do oceny ewentualnej sprzeczności uchwały z prawem. Artykuł 5 ustawy o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami właśnie do grupy takich przepisów należy. Wykładnia literalna art. 2 i art. 3 u.z.k.w. jasno wskazuje, że normy prawne zawarte w tej ustawie w swej hipotezie ujmują tzw. podmiot uprawniony, czyli *de facto* organ państwa (samorządu terytorialnego), który został zobowiązany do podjęcia próby przegłosowania uchwał o określonej treści. To nie spółka jest objęta zakresem podmiotowym ustawy ani nie spółka znajduje się w hipotezie norm prawnych przez tę ustawę ustanowionych. Z treści art. 5 u.z.k.w. wynikają określone „wytyczne normatywne”, ale wyłącznie dla podmiotu uprawnionego. Z pewnością art. 5 u.z.k.w. nie kształtuje „powszechnego”, ustawowego wzorca, według którego można oceniać brak zgodności uchwały z ustawą. Ów brak zgodności może być przedmiotem analizy, ale na zupełnie innej płaszczyźnie, tj. na płaszczyźnie ewentualnej odpowiedzialności podmiotu uprawnionego. Idea wyrażona przez ustawodawcę jest czytelna: otóż zasady wynikające z ustawy o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami mogą stać się prawem wewnątrz korporacyjnym jedynie wtedy, gdy uchwała zaproponowana i wniesiona pod obrady organu właścicielskiego spółki uzyska wymaganą większość. O sposobie realizacji obowiązku nałożonego na określone podmioty w ustawie o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami rozstrzyga treść jej art. 2 ust. 2 i art. 3 ust. 2, natomiast sama decyzja co do podjęcia uchwały należy do udziałowców (akcjonariuszy). Gdyby miało być inaczej, ustawodawca skonstruowałby przepisy ustawy o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami w sposób znany z ustawy o wynagradzaniu osób kierujących niektórymi podmiotami prawnymi, czyli objąłby określoną grupę spółek zakresem podmiotowym i wprowadził przepisy imperatywne w zakresie wynagrodzeń. Skoro ustawodawca powierzył w przedmiotowym zakresie kompetencję organom spółek, to z pewnością nie było też jego intencją wprowadzanie tych rozwiązań na mocy orzeczeń sądowych. Wreszcie przyjęcie poglądu wyrażonego przez Autorów komentarzy powoduje, że w każdej spółce kapitałowej każdy wspólnik mógłby zaproponować rozwiązania przewidziane przez tę ustawę, a w sytuacji

11 R. Adamus, M. Gazda, *Kształtowanie...*, komentarz do art. 5, teza 34.

12 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. nr 78 poz. 483).

nieuzyskania wymaganej większości głosów wnieść powództwo o stwierdzenie niezgodności uchwały z przepisami prawa. Taka wykładnia także nie zasługuje na aprobatę.

Skoro więc przepisy ustawy o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami nie mogą stanowić z mocy tej ustawy wzorca do oceny zgodności uchwały z prawem, to pozbawione sensu jest wnoszenie powództwa o stwierdzenie niezgodności takiej uchwały z tym nieistniejącym wzorcem.

Analizowana ustawa systemowo należy do prawa publicznego i przewiduje wąski zakres podmiotowy i przedmiotowy. W związku z tym wątpliwe wydaje się domniemywanie, jakoby ustawodawca narzucił cały system wynagradzania menedżerów, który kompletnie wymykałby się innym rozwiązaniom systemowym, jak np. te z zakresu prawa pracy, prawa ubezpieczeń społecznych czy prawa podatkowego. Skoro ustawa o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami systemowo należy do prawa publicznego, z wielką ostrożnością należy podchodzić do automatycznego przenoszenia zawartych w niej rozwiązań, pojęć czy definicji na grunt innych gałęzi prawa, jak np. prawo cywilne czy prawo pracy. Wreszcie, skoro ustawa o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami stanowić ma remedium na niedoskonałości ustawy o wynagradzaniu osób kierujących niektórymi podmiotami prawnymi, do wykładni tej pierwszej nie można stosować rozumowania aktualnego na gruncie tej drugiej.

Na marginesie warto poruszyć kwestię ewentualnej „niezgodności” zasad wynagradzania i treści umów o świadczenie usług zarządzania z zasadami określonymi w ustawie o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami. Trzeba kolejny raz przypomnieć, że obowiązki wynikające z przedmiotowej ustawy są adresowane do podmiotów uprawnionych. Zatem dopóki nie uda się metodą korporacyjną wdrożyć zasad wynikających z ustawy o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami jako prawa wewnątrzkorporacyjnego, dopóty zasady te z punktu widzenia spółek nie obowiązują. W konsekwencji niewdrożenie do prawa wewnątrzkorporacyjnego zasad wynikających z ustawy w sensie normatywnym i logicznym uniemożliwia badanie zgodności z ustawą o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami zawartych umów łączących menedżerów ze spółką. Zaniechanie przez podmiot uprawniony w zakresie wdrożenia ustawy o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami lub ewentualne niepowodzenie w tym zakresie nie może rodzić negatywnych konsekwencji prawnych po stronie spółki, jej organów i piastunów organów, z wyjątkiem przypadku, o którym mowa w art. 12a u.z.k.w. Co więcej, nawet jeśli zasady wynikające z przedmiotowej ustawy zostały inkorporowane do prawa wewnętrznego spółki, to umowy łączące menedżerów ze spółką mogą być oceniane wyłącznie z punktu widzenia treści aktów wewnątrzkorporacyjnych, mimo że treściowo zdeterminowanych ustawą o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących

niektórymi spółkami, a w zakresie zgodności z tą ustawą – wyłącznie z punktu widzenia oceny spełnienia obowiązków przez podmiot uprawniony.

III. FORMA ZATRUDNIENIA CZŁONKA ZARZĄDU

Autorzy komentarzy formułują zdecydowany pogląd, z którego wynika, że ustawa o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami dopuszcza jedynie kontrakt menedżerski (umowę o świadczenie usług zarządzania) będący umową cywilnoprawną jako podstawę prawną stosunku łączącego zarządzającego ze spółką. R. Adamus i M. Gazda jednoznacznie i bez uzasadnienia stwierdzają, że, w odróżnieniu od ustawy o wynagradzaniu osób kierujących niektórymi podmiotami prawnymi, ustawa o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami: „(...) – co do zasady – nie pozwala na zawarcie z członkiem organu zarządzającego umowy o pracę. O ile przepisy szczególne nie stanowią inaczej, możliwe jest wyłącznie zawarcie umowy cywilnoprawnej o świadczenie usług zarządzania. Będzie to umowa o świadczenie usług (art. 750 w zw. z art. 734 KC)”¹³. Z kolei A. Rzetecka-Gil stwierdza, że: „Ustawa o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami wprowadza wymóg («spółka zawiera») zawarcia z członkiem organu zarządzającego ściśle określonej umowy o charakterze cywilnoprawnym: o świadczenie usług zarządzania”. Według Autorki „*A contrario* płyną z tego trzy wnioski: a) z członkiem organu zarządzającego nie może nie być zawarta umowa, b) z członkiem organu zarządzającego nie można zawrzeć innej umowy cywilnoprawnej niż o świadczenie usług zarządzania, c) z członkiem organu zarządzającego nie można zawrzeć jakiegokolwiek stosunku pracy, bez względu na jego podstawę (np. umowa o pracę). Umowa o świadczenie usług zarządzania ma charakter prawny umowy o świadczenie usług, do której w zakresie nieuregulowanym przez ustawę o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu cywilnego o zleceniu (art. 750 w zw. z art. 734 k.c.)”¹⁴. W tym miejscu należy wyrazić poważną obawę co do tego, czy stan normatywny jest aż tak jednoznaczny.

Nie budzi wątpliwości, że powołanie na stanowisko członka zarządu przez właściwy organ spółki rodzi tzw. stosunek organizacyjny pomiędzy spółką a członkiem zarządu. Równoległe można (choć nie jest to niezbędne) nawiązać drugi stosunek prawny pomiędzy spółką a członkiem zarządu. Może to być stosunek pracy¹⁵ lub inny

13 R. Adamus, M. Gazda, *Kształtowanie...*, komentarz do art. 5, teza 6.

14 A. Rzetecka-Gil, *Ustawa...*, komentarz do art. 5, teza 3.

15 Zob. np. art. 203 § 1 zd. 2 k.s.h., który stanowi, że „Nie pozbawia go to roszczeń ze stosunku pracy lub innego stosunku prawnego dotyczącego pełnienia funkcji członka zarządu”. Podobnie w art. 203¹ zd. 2 k.s.h. czytamy, że „Wynagrodzenie członków zarządu zatrudnionych na podstawie umowy o pracę lub innej umowy określa organ albo osoba powołana uchwałą zgromadzenia wspólników do zawarcia umowy z członkiem zarządu”. W spółce akcyjnej odpowiednio: art. 370 § 1 zd. 2 oraz art. 378 § 1 k.s.h.

stosunek prawny (bez jakiegokolwiek dookreślenia normatywnego, o jaki stosunek mogłoby chodzić), przy czym, pomimo nieco odmiennych skutków prawnych nawiązania jednego lub drugiego z nich, Kodeks spółek handlowych, będący dla spółek handlowych podstawowym źródłem regulacji, nie przesądza o szczegółach ani też żadnemu z nich nie daje pierwszeństwa czy innego typu preferencji. Przepisy Kodeksu spółek handlowych posługują się pojęciami typu „wynagrodzenie”, „umowa o pracę”, „inna umowa”, „stosunek pracy”, „inny stosunek prawny dotyczący pełnienia funkcji członka zarządu” czy wreszcie „umowa z członkiem zarządu”.

Analizując to zagadnienie z punktu widzenia przepisów prawa pracy, trzeba podkreślić, że na gruncie Kodeksu pracy¹⁶ nie budzi wątpliwości, że zatrudnienie może mieć charakter pracowniczy lub niepracowniczy, przy czym to pierwsze jest regulowane prawem pracy, natomiast stosunki zatrudnienia niepracowniczego podlegają m.in. (choć nie wyłącznie) prawu cywilnemu. W odniesieniu do osób pełniących niektóre funkcje kierownicze prawo wyjątkowo dopuszcza możliwość swobodnego wyboru rodzaju umowy (stosunku prawnego) przy identycznych parametrach¹⁷, tym bardziej że „(...) jeżeli umowa tworzy zobowiązanie do świadczenia usług o charakterze ciągłym, zobowiązaną do świadczenia tych usług jest osoba fizyczna, a umowa ma charakter odpłatny, powstaje problem kwalifikacji jej jako umowy z art. 750 KC lub umowy o pracę (...)”¹⁸. Oczywiście jest zatem, że w przypadku umów zawieranych z członkami zarządu umowa o pracę jest jednym z wariantów zatrudnienia.

Sytuacja jest nieco bardziej złożona w przypadku zatrudnienia członka zarządu na podstawie umowy innej aniżeli umowa o pracę. W takim wypadku zastosowanie znajdują przepisy Kodeksu cywilnego¹⁹. Umowa cywilnoprawna, której przedmiotem świadczenia niepieniężnego jest zarządzanie, może mieć bardzo zróżnicowaną treść. W tym miejscu trzeba wskazać art. 750 k.c., stanowiący, że do umów o świadczenie usług, które nie są uregulowane innymi przepisami, stosuje się odpowiednio przepisy o zleceniu (art. 734 i n. k.c.)²⁰. Większość doktryny prawa cywilnego oraz judykatura Sądu Najwyższego wskazują, że art. 750 k.c. (a w konsekwencji art. 734 k.c.) nie znajduje zastosowania do tych umów nienazwanych, których regulacja prawna może

16 Ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2022 r. poz. 1510 ze zm.), dalej: k.p.

17 J. Stelina (w): *Kodeks pracy. Komentarz*, red. A. Sobczyk, Warszawa 2023, komentarz do art. 22, teza IV.I.

18 P. Machnikowski (w): *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, komentarz do art. 750, teza I.5.

19 Ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2022 r. poz. 1360, ze zm.), dalej: k.c.

20 Według K. Kopaczyńskiej-Pieczniak przepis ten: „(...) reguluje reżim prawny umów, które łącznie spełniają dwie przesłanki: są umowami o świadczenie usług i jednocześnie nie są uregulowane innymi przepisami. Umowy, do których stosuje się uregulowanie zawarte w art. 750 k.c., są umowami nienazwanymi. Charakteryzują się tym, że ich przedmiotem jest świadczenie usług (...)”. Dalej Autorka wskazuje, że ten „(...) znajduje zastosowanie do umów o świadczenie usług polegających na dokonywaniu czynności faktycznych, które nie są uregulowane innymi przepisami (...)”, co oznacza: „(...) że przepis ten nie dotyczy umów o świadczenie usług, które podpadają pod przepisy dotyczące którejkolwiek umowy nazwanej, uregulowanej w kodeksie cywilnym bądź w innych aktach prawnych (...)”; zob.: K. Kopaczyńska-Pieczniak (w): *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3, *Zobowiązania – część szczególna*, red. A. Kidyba, Warszawa 2014, komentarz do art. 750, tezy 1 i 3.

być ustalona poprzez subsumpcję kodeksowych przepisów typizujących inne umowy nazwane niż zlecenie²¹. Oznacza to, że członek zarządu może być zatrudniony na podstawie umowy cywilnoprawnej, do której (w zależności od konkretnych postanowień w niej zawartych) znajdują zastosowanie przepisy o umowie zlecenia lub innej umowy nazwanej.

Oba zaprezentowane warianty zatrudnienia członków zarządu znajdowały potwierdzenie na gruncie ustawy o wynagradzaniu osób kierujących niektórymi podmiotami prawnymi²².

Z kolei art. 5 ust. 1 pkt 1 u.z.k.w. stanowi, że projekty uchwał w sprawie wynagrodzeń przewidują, że z członkiem organu zarządzającego spółka zawiera umowę o świadczenie usług zarządzania na czas pełnienia funkcji, z obowiązkiem świadczenia osobistego takiego członka, bez względu na to, czy działa on w zakresie prowadzonej działalności gospodarczej. I tutaj pojawia się następujące pytanie – czy przedmiotowy przepis może być traktowany jako ograniczający formy zatrudniania członków zarządu wynikające z Kodeksu spółek handlowych?

Próbę udzielenia odpowiedzi na to pytanie należy rozpocząć od przypomnienia roli ustawy o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami w systemie prawa. Jak już wspomniano, mamy do czynienia z ustawą „incydentalną”, która nie ma na celu dokonania zmiany systemu prawa, a jedynie uregulowanie ważnej, ale skądinąd wycinkowej materii wynagrodzenia członków organów niektórych spółek. Nawet ustawa o wynagradzaniu osób kierujących niektórymi podmiotami prawnymi, która zakresem podmiotowym wprost obejmowała spółki, nie uczyniła w tym zakresie wyłomu w systemie. Konstrukcja ustawy o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami polegająca na korporacyjnym wdrażaniu określonych zmian odnośnie do wynagradzania wskazuje na niechęć ustawodawcy do ingerencji w materię kodeksową regulowaną przez Kodeks spółek handlowych. A Kodeks spółek handlowych przewiduje zasadniczo możliwość nawiązania dwóch różnych stosunków prawnych (o czym wyżej). Można mieć poważne wątpliwości, czy ustawodawca, mając ewentualnie wolę uczynienia w Kodeksie spółek handlowych wyłomu, zrobiłby to w taki właśnie sposób. Ośmielam

21 Zob. R. Gąszczyk, *Umowy o usługi – uwagi de lege lata i wnioski de lege ferenda*, Warszawa 2018, s. 113–114. Autor prezentuje także przeciwne stanowisko mniejszości, zob. też U. Walasek-Walczak, *Komentarz do art. 27 ustawy o działalności leczniczej*, LEX/el. 2012.

22 Analiza treści ustawy o wynagradzaniu osób kierujących niektórymi podmiotami prawnymi potwierdza dopuszczalność obu tych konstrukcji, choćby w art. 13, który mówi o „postanowieniach umów o pracę” oraz „umów cywilnoprawnych”, czy w art. 3 odnoszącym się do „umowy o świadczeniu usług w zakresie zarządzania”, przy czym należy przypomnieć, że ustawa ta obecnie nie obejmuje zakresem podmiotowym spółek handlowych. W tym miejscu, dla porządku, warto zauważyć, że ustawa o wynagradzaniu osób kierujących niektórymi podmiotami prawnymi daje preferencję umowie o pracę, zaś umowę o świadczeniu usług w zakresie zarządzania traktuje jako jej alternatywę uwarunkowaną zawarciem umowy ubezpieczenia (art. 3 ust. 2 u.w.o.k.).

się wątpić, szczególnie że można znaleźć przykłady zdecydowanego wyrażenia tej woli przez ustawodawcę²³.

Co zatem przesądził ustawodawca w art. 5 ust. 1 pkt 1 u.z.k.w.? Otóż dokonując wykładni językowej, łatwo zauważyć, że ustawodawca przesądził, że projekty uchwał w sprawie wynagrodzeń powinny przewidywać, że z członkiem organu spółka zawiera umowę o świadczenie usług zarządzania. Lektura tekstu ustawy o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami w najmniejszym stopniu nie wskazuje, jakoby ustawodawca wykluczył stosunek pracy czy przesądził charakter stosunku cywilnoprawnego. Ustawodawca nie przesądził ani tego, czy umowa ta ma być nienazwana, typowa czy nietypowa, ani czy ma być regulowana takim czy innym aktem prawnym, ani tego, w jakim zakresie. Ustawodawca „odmówił” nawet przesądzenia, czy członek zarządu powinien pełnić funkcję w ramach działalności gospodarczej. Wbrew stwierdzeniom Autorów komentarzy w ustawie o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami nie pada sformułowanie „umowa cywilnoprawna”, a „automatyczne” przeniesienie sformułowania „umowa o świadczenie usług zarządzania” na grunt art. 750 k.c. w zw. z art. 734 k.c. jest daleko idącym uproszczeniem, cokolwiek kontrowersyjnym z punktu widzenia poglądów doktryny i orzecznictwa. W tym kontekście ograniczenie zakresu pojęcia „umowa o świadczenie usług zarządzania” do rozumienia tego pojęcia jako umowy o usługę, do której zawsze znajdują zastosowanie przepisy o umowie zlecenia, należy uznać za nieuprawnione.

Ustawodawca bowiem, formułując art. 5 ust. 1 pkt 1 u.z.k.w., posłużył się językiem potocznym praktyki gospodarczej, zwyczajnie odniósł się do treści umowy, której istotę stanowi świadczenie usług zarządzania, a inaczej mówiąc – do umowy, której przedmiotem świadczenia niepieniężnego jest świadczenie usług zarządzania. W konsekwencji należy przyjąć, że na gruncie ustawy o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami nie doszło do jakiegokolwiek ograniczenia form zatrudnienia członków zarządu, zatem aktualne pozostają wszystkie dopuszczone przez Kodeks spółek handlowych.

Jedynym przypadkiem, w którym zastosowanie umowy o pracę jest niemożliwie, jest sytuacja, w której członek organu zarządzającego podmiotu dominującego pełni jednocześnie funkcję członka zarządu podmiotu zależnego w rozumieniu art. 4 pkt 14 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów²⁴. Tutaj ustawa bezwzględnie zakazuje pobierania wynagrodzenia, co wyklucza zawarcie umowy o pracę²⁵.

23 Widać to choćby w art. 3 u.z.k.w., który wyraźnie przelamuje „korporacyjny” model ustawy, a także na gruncie ustawy z 16.12.2016 r. o zasadach zarządzania mieniem państwowym (Dz.U. z 2023 r. poz. 973), w której np. art. 19c w sensie konstrukcyjnym wyraźnie odbiega od pozostałych przepisów.

24 Ustawa z 16.02.2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. z 2021 r. poz. 275 ze zm.), dalej: u.o.k.i.k.

25 Art. 5 ust. 1 pkt 3 u.z.k.w.

IV. WPŁYW TZW. USTAWY OKOŁOBUDŻETOWEJ NA STOSOWANIE USTAWY O ZASADACH KSZTAŁTOWANIA WYNAGRODZEŃ OSÓB KIERUJĄCYCH NIEKTÓRYMI SPÓLKAMI

Opinia publiczna niejednokrotnie epatowana jest informacjami na temat zarobków w spółkach Skarbu Państwa, stąd czasem pojawiają się pomysły ich ograniczenia. W przestrzeni publicznej pojawiają się nawet informacje o nielegalnym pobieraniu wynagrodzeń w niektórych spółkach, głoszone także przez przedstawicieli środowiska akademickiego²⁶. Wobec powyższego warto wyjaśnić mechanizm tzw. zamrażania wynagrodzeń.

Od roku 2017 w tzw. ustawach okołobudżetowych pojawiały się konsekwentnie przepisy rzekomo „zamrażające” wynagrodzenia w spółkach Skarbu Państwa, a konkretnie przewidujące, że podstawę wymiaru, o której mowa w art. 1 ust. 3 pkt 11 u.z.k.w., stanowi przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw bez wypłat nagród z zysku w czwartym kwartale 2016 r.²⁷ Rozwiązanie to wzbudziło pewne wątpliwości w dyskursie publicznym, stąd potrzeba dokonania wykładni wydaje się uzasadniona.

Przede wszystkim trzeba przypomnieć konkluzje rozważań zawartych w pkt 1 niniejszego opracowania, tj. wskazać, że problematyka wynagrodzeń w spółkach nie jest regulowana jakąkolwiek inną ustawą aniżeli Kodeks spółek handlowych, chyba że w danej spółce przyjęto rozwiązania przewidziane ustawą o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami. Przyjęcie w danej spółce rozwiązań przewidzianych innymi ustawami także jest możliwe, o ile taki projekt zostanie zgłoszony i uzyska poparcie wymaganej większości w głosowaniu organu właściwego. Oznacza to więc brak jakiegokolwiek automatyzmu w stosowaniu ustawy okołobudżetowej. Powstaje jednak pytanie, czy ustawa okołobudżetowa wprowadza obowiązek takiej implementacji.

Aby odpowiedzieć na to pytanie, należy sięgnąć do przepisów ustawy o finansach publicznych²⁸. Zgodnie z jej art. 109 ust. 1 ustawa budżetowa jest podstawą gospodarki finansowej państwa w danym roku budżetowym. Z kolei budżet państwa określa m.in. łączną kwotę planowanych wydatków budżetu państwa²⁹. Wydatki budżetu państwa są przeznaczone w szczególności na funkcjonowanie organów władzy publicznej, w tym organów administracji rządowej, organów kontroli i ochrony prawa oraz sądów

---

26 <https://businessinsider.com.pl/gospodarka/aleja-milionerow-pis-teraz-miedzyzdroje-pozniej-inne-miejscowosci/crxkc6x>, [data dostępu: 14.07.2023 r.], <https://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly/8743742,nielegalne-zarobki-w-spolkach-skarbu-panstwa-ko-prezentuje-raport.html> (dostęp: 14.07.2023 r.).

27 Zob. np.: art. 28 ustawy z 8.12.2017 r. o szczególnych rozwiązaniach służących realizacji ustawy budżetowej na rok 2018 (Dz.U. poz. 2371 ze zm.); art. 11 ustawy z 1.12.2022 r. o szczególnych rozwiązaniach służących realizacji ustawy budżetowej na rok 2023 (Dz.U. poz. 2666).

28 Ustawa z 27.08.2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2022 r. poz. 1634 ze zm.), dalej: u.f.p.

29 Art. 110 ust. 1 pkt 2 u.f.p.

i trybunałów oraz na zadania wykonywane przez administrację rządową³⁰. Dodatkowo art. 109 ust. 5 u.f.p. stanowi jednoznacznie, że ustawa budżetowa nie może zmieniać innych ustaw. Wreszcie, co eliminuje jakiegokolwiek wątpliwości, art. 9 pkt 14 u.f.p. wyłącza m.in. banki i spółki handlowe z zakresu jednostek sektora finansów publicznych. Na podstawie tych przepisów trzeba zważyć, że:

1. przedmiotem regulacji ustawy budżetowej jest gospodarka finansowa państwa, a gospodarka finansowa spółek handlowych z oczywistych powodów nie stanowi elementu gospodarki finansowej państwa;
2. ustawa budżetowa określa wydatki budżetowe państwa, a wynagrodzenia w spółkach handlowych są ich (tych spółek) wydatkami, a nie wydatkami państwa;
3. wydatki budżetu państwa są przeznaczane w szczególności na funkcjonowanie organów władzy publicznej, do których spółek handlowych zaliczyć nie sposób;
4. spółki handlowe są wyraźnie wyłączone z zakresu sektora finansów publicznych, zatem ustawa o finansach publicznych i regulująca gospodarkę finansową państwa ustawa budżetowa spółek handlowych nie dotyczy;
5. ustawa o finansach publicznych zakazuje dokonywania zmian ustawowych przez ustawę budżetową.

Ustawa o szczególnych rozwiązaniach służących realizacji ustawy budżetowej, nazywana powszechnie ustawą okołobudżetową, służy realizacji ustawy budżetowej, a jej charakter jest *stricte* „techniczny”. Biorąc pod uwagę przytoczone przepisy ustawy o finansach publicznych, należy zauważyć, że wszystkie normy dotyczące ustawy budżetowej obowiązują także w odniesieniu do ustawy okołobudżetowej. Oznacza to, że nie może ona regulować kwestii gospodarki finansowej spółek handlowych, w tym ich wydatków, ani w ogóle dotyczyć jednostek niewchodzących do sektora finansów publicznych. Ustawa okołobudżetowa nie może też dokonywać zmian innych ustaw. Wobec powyższego tezę, jakoby na podmiocie uprawnionym ciążył obowiązek inkorporowania do spółek art. 11 ustawy okołobudżetowej, należy zdecydowanie odrzucić.

Czy powyższe oznacza, że omawiany przepis ustawy okołobudżetowej jest normatywnie pusty, co by stało w sprzeczności z zasadą racjonalnego ustawodawcy? Otóż nie. Należy zauważyć, że przepis ten znalazłby zastosowanie, gdyby ustawa o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami odnosiła się do jednostek sektora finansów publicznych. Przedmiotowa ustawa zasadniczo tego nie czyni, choć nie wyklucza. Zgodnie z jej art. 12 ust. 1 niektóre kluczowe przepisy ustawy o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami³¹ można pod pewnymi warunkami stosować odpowiednio do podmiotów

30 Art. 112 u.f.p.

31 Tj, art. 4, art. 5 ust. 1 pkt 3 oraz art. 10 i art. 11 u.z.k.w.

objętych zakresem podmiotowym ustawy o wynagradzaniu osób kierujących niektórymi podmiotami prawnymi. Warunkiem tym jest ujęcie określonych podmiotów lub grupy podmiotów w wykazie będącym rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów³². Ustawodawca nie zróżnicował podmiotów objętych ustawą o wynagradzaniu osób kierujących niektórymi podmiotami prawnymi z punktu widzenia ich przynależności do sektora finansów publicznych. O uwzględnieniu w wykazie decydować ma jedynie istotność znaczenia danego podmiotu dla realizowanej przez państwo polityki zdrowotnej, naukowej, kulturalnej, transportowej, energetycznej, obronnej, rolnej, regionalnej lub zagranicznej lub dla sektora gospodarki, w ramach którego prowadzi działalność, ze względu na przedmiot prowadzonej działalności, liczbę zatrudnionych pracowników, osiągnięty roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych lub sumy aktywów ich bilansu. Z powyższego wynika, że w wykazie znaleźć się mogą zarówno podmioty należące, jak i nienależące do sektora finansów publicznych, przy czym o ich kwalifikacji do pierwszej z tych grup decydować będzie ustawa o finansach publicznych. Prezes Rady Ministrów wydał rozporządzenie stanowiące wykaz podmiotów, do których stosowane są przepisy ustawy o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami, a składa się on z dwóch pozycji, tj. Polskiej Agencji Żeglugi Powietrznej i przedsiębiorstwa państwowego „Porty Lotnicze”³³. Pierwszy z nich stanowi agencję wykonawczą w rozumieniu ustawy o finansach publicznych, co przesądza o jego przynależności do sektora finansów publicznych. Drugi z nich, jako przedsiębiorstwo państwowe, z mocy tej samej ustawy, z sektora finansów publicznych jest wykluczony. Należy więc przyjąć *de lege lata*, że ustawa o budżecie znajduje zastosowanie do Polskiej Agencji Żeglugi Powietrznej. Nie można też wykluczyć jej stosowania do innych podmiotów (czy nawet kategorii podmiotów), o ile zostaną uwzględnione w wykazie Prezesa Rady Ministrów.

Gdyby wolą ustawodawcy było „zamrożenie” wynagrodzeń w spółkach handlowych, należałoby to uczynić poprzez wprowadzenie stosownej nowelizacji w art. 4 u.z.k.w. polegającej na doprecyzowaniu, do IV kwartału którego roku należy się odnosić w celu ustalenia tzw. mnożnika (czego ustawodawca jednak nie uczynił), oraz wdrożenie tej zmiany do prawa wewnątrz korporacyjnego. Niezależnie od powyższego, w niektórych spółkach doszło do „zamrożenia” podstawy wynagrodzenia. W takim przypadku należy jednak mówić o realizacji woli właścicielskiej, która została wdrożona do przepisów spółkowych. Dopóki faktycznie uzyskiwana przez członków organów korporacyjnych kwota wynagrodzenia przemnożona przez aktualny wskaźnik mieści się w widełkach ustawy, podmiot uprawniony spełnia nałożony nań

32 Art. 12 ust. 2 u.z.k.w.

33 Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 29.01.2019 r. w sprawie wykazu podmiotów posiadających istotne znaczenie dla polityki transportowej realizowanej przez państwo (Dz.U. poz. 194), przy czym należy wskazać, że od 15.03.2023 r. Polskie Porty Lotnicze mają status SA powstałego z przekształcenia p.p. „Porty Lotnicze” na podstawie ustawy z 22 lipca 2022 r. o usprawnieniu procesu inwestycyjnego Centralnego Portu Komunikacyjnego (Dz.U. z 2022 poz. 1846).

obowiązek ustawowy. Przekroczenie tak obliczanych progów widełkowych wymaga natomiast podjęcia interwencji przez ten podmiot.

V. POJĘCIE WYNAGRODZENIA A NIEKTÓRE „ŚWIADCZENIA DODATKOWE”

Zgodnie z art. 4 ust. 1 u.z.k.w. projekt uchwały w sprawie zasad kształtowania wynagrodzeń członków organu zarządzającego oraz projekt uchwały w sprawie kształtowania wynagrodzeń członków organu zarządzającego przewidują, że wynagrodzenie całkowite członka organu zarządzającego składa się z części stałej, stanowiącej wynagrodzenie miesięczne podstawowe, określonej kwotowo, oraz części zmiennej, stanowiącej wynagrodzenie uzupełniające za rok obrotowy spółki. Ponadto, zgodnie z art. 5 ust. 2 u.z.k.w., projekty tych uchwał mogą przewidywać m.in. wysokość odprawy dla członków organu zarządzającego, o której mowa w art. 7, oraz wysokość i warunki przyznania członkom organu zarządzającego odszkodowania z tytułu zakazu konkurencji, o którym mowa w art. 8. Z powyższego wynika kilka wniosków.

Po pierwsze, pojęcie wynagrodzenia (wynagrodzenia całkowitego) członka organu zarządzającego na gruncie ustawy o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami składa się z części stałej oraz części zmiennej, co wyczerpuje zakres tego pojęcia. Oznacza to, że żadne inne świadczenia zawarte w umowie pomiędzy menedżerem a spółką nie mogą być rozumiane jako wynagrodzenie ani do niego zaliczane. Warto dodać, że pojęcia wynagrodzenia nie można utożsamiać choćby z pojęciem dochodu w rozumieniu ustaw podatkowych. Ponadto ustawa o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami nie przewiduje możliwości nieustalenia wynagrodzenia, choćby ze względu na treść art. 5 ust. 1 pkt 3 miałyby ono nie być pobierane. Po drugie, ustawa o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami przewiduje, w postaci katalogu otwartego, dwa rodzaje świadczeń najbardziej popularnych w obrocie gospodarczym, które mogą zostać uwzględnione w umowie, tj. odprawa i odszkodowanie z tytułu zakazu konkurencji po ustaniu funkcji, przy czym oczywiste jest, że katalog otwarty oznacza dopuszczalność innych świadczeń zawartych w umowie. Powodem, dla którego ustawodawca wskazał w ustawie te dwa rodzaje świadczeń, jest jedynie ich limitowanie, o ile zostaną one uwzględnione w umowie³⁴. Ponadto ustawa o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami nie zakazuje ustanawiania innych świadczeń ani nie wprowadza limitu ich wartości³⁵. Po trzecie, ustawa o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi

34 Cel ustawodawcy jest jasny: ograniczenie tzw. złotych spadochronów.

35 Nawiasem mówiąc, należy jasno rozróżnić świadczenia dodatkowe, czyli świadczenia niestanowiące wynagrodzenia, i składniki mienia oddane członkowi organu zarządczego do dyspozycji w celu umożliwienia mu wykonywania umowy (np. biuro, środek transportu, obsługa administracyjno-techniczna itp.).

spółkami nie zawiera odpowiednika art. 11 u.w.o.k. przewidującego tzw. świadczenia dodatkowe dla zarządzających (m.in. bytowe, socjalne, komunikacyjne czy ubezpieczeniowe), limitując ich wartość. Jak już zauważono, przepisy ustawy o wynagradzaniu osób kierujących niektórymi podmiotami prawnymi i ich interpretacja nie mogą stanowić podstawy do wykładni ustawy o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami, gdyż te drugie uchwalono w celu eliminacji z obrotu prawnego niedoskonałości tych pierwszych.

Jedną z kwestii kontrowersyjnych na gruncie omawianych przepisów ustawy o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami (choć niestety niedostrzeżonych przez komentatorów) jest sytuacja prawna członka organu zarządzającego, który pełni funkcję członka takiego organu także w podmiocie zależnym w rozumieniu art. 4 pkt 14 u.o.k.i.k. Artukół 5 ust. 3 pkt 1 u.z.k.w. stanowi, że projekty uchwał w sprawie wynagrodzeń powinny zawierać postanowienie skutkujące niepobieraniem przez taką osobę wynagrodzenia. Biorąc pod uwagę zakres pojęcia „wynagrodzenie” oraz regułę interpretacyjną *exceptiones non sunt extendendae*, należy przyjąć, że zastosowanie art. 5 ust. 3 pkt 1 u.z.k.w. nie powinno rozciągać się na świadczenia dodatkowe, tj. nie ma przeszkód, aby w umowie z członkiem organu zarządzającego zawrzeć przepisy o odprawie oraz umowę o zakazie konkurencji po ustaniu funkcji. Na mocy art. 7 u.z.k.w. wysokość odprawy nie może przekraczać trzykrotności części stałej (ustalonego) wynagrodzenia. Odnośnie do umowy o zakazie konkurencji po ustaniu funkcji przepisy ustawy wymagają wykładni.

Artykuł 8 ust. 2 u.z.k.w. nakazuje do spraw, o których mowa w ust. 1 art. 8 określającym zasady dotyczące umowy o zakazie konkurencji po ustaniu funkcji, odpowiednio stosować art. 101¹ § 1 oraz art. 101²–101⁴ k.p., jednocześnie wskazując, że odszkodowanie za każdy miesiąc nie może być wyższe niż 100% otrzymanego³⁶ wynagrodzenia miesięcznego podstawowego. Nie budzi to wątpliwości w standardowej sytuacji otrzymywania przez członka organu zarządzającego wynagrodzenia. Pewne wątpliwości mogą pojawić się odnośnie do sytuacji członka organu, który takiego wynagrodzenia nie pobiera. Wykładnia językowa nakazuje odczytywać znaczenie tego przepisu następująco: otóż sformułowanie „przy czym odszkodowanie za każdy miesiąc nie może być wyższe niż 100% wynagrodzenia miesięcznego podstawowego otrzymanego” w pierwszej kolejności uzupełnia wskazane przepisy Kodeksu pracy dotyczące umowy o zakazie konkurencji. W rezultacie wysokość odszkodowania nie może być ustalona na poziomie wyższym aniżeli 100% otrzymanego wynagrodzenia miesięcznego podstawowego. Tak całościowo rozumianą normę wynikającą z Kodeksu pracy i ustawy o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi

36 Podkr. autora.

spółkami należy stosować odpowiednio³⁷ przy formułowaniu projektu uchwały o zasadach wynagradzania. W przypadku członka organu zarządzającego, który nie otrzymuje wynagrodzenia, odpowiednie stosowanie oznacza rozumienie wynagrodzenia otrzymanego jako wynagrodzenie ustalone (analogicznie jak w przypadku odprawy). Zastosowanie wykładni dającej wynik polegający na odszkodowaniu wynoszącym 0 stanowiłoby oczywisty absurd z co najmniej kilku przyczyn, tj.:

- odszkodowanie jako takie z założenia nie może wynosić 0, ponieważ nie jest w stanie pokryć jakiegokolwiek szkody;
- jeśli odszkodowanie miałyby wynosić 0, to zastrzeżenie jakiegokolwiek kary umownej na wypadek niewykonania lub nienależytego wykonania przez członka organu zarządzającego umowy o zakazie konkurencji oznaczałoby umowę, w której jedna ze stron jest wyłącznie zobowiązana, a druga wyłącznie uprawniona, co nie mieści się w aksjologii umów gospodarczych, zasadzie poszanowania dobrych obyczajów, zasadzie poszanowania słusznych interesów innych przedsiębiorców³⁸ czy nawet zasadach współżycia społecznego;
- jeśli odszkodowanie miałyby wynosić 0, to ochrona spółki przed skutkami podjęcia przez członka organu zarządzającego działalności konkurencyjnej stawałaby się iluzoryczna ze względu na zupełny brak motywacji po stronie tej osoby do przestrzegania zakazu.

Ustalenia te potwierdzają jedynie prawidłowość wyniku zastosowanej wykładni językowej, o której mowa powyżej.

Rozważając problematykę świadczeń dodatkowych, warto odnieść się do kwestii pracowniczych planów kapitałowych³⁹ i pracowniczych programów emerytalnych⁴⁰.

Ustawa o pracowniczych planach kapitałowych przewiduje zasadniczo powszechność i obligatoryjność systemu. Systemem tym z mocy ustawy objęci są (o ile wyrażą w tym zakresie wolę) pracownicy, osoby fizyczne wykonujące m.in. pracę na podstawie umowy o świadczenie usług, do której stosuje się art. 750 k.c. (oraz – nawiasem mówiąc – członkowie rad nadzorczych)⁴¹. Ustawa o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami nie odnosi się do pracowniczych planów kapitałowych. Oznacza to, że członkowie organów zarządzających spółek kontrolowanych przez Skarb Państwa (i samorząd terytorialny, państwowe i komunalne osoby prawne) są uprawnieni do uczestnictwa w tych planach bez żadnych ograniczeń

37 Podkr. autora. Odpowiednie stosowanie oznacza stosowanie wprost, z modyfikacjami wynikającymi z okoliczności danego stosunku prawnego, a nawet wyłączenie możliwości zastosowania przepisu – zob. np.: wyrok SN z 23.01.2008 r. (V CSK 377/07), <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/orzeczenia2/v%20csk%20377-07-1.pdf> (dostęp: 6.03.2024).

38 Art. 9 ustawy z 06.03.2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2023 r. poz. 221 ze zm.).

39 Ustawa z 4.10.2018 r. o pracowniczych planach kapitałowych (Dz.U. z 2023 r. poz. 46), dalej: u.PPK.

40 Ustawa z 20.04.2004 r. o pracowniczych programach emerytalnych (Dz.U. z 2023 r. poz. 710), dalej: u.PPE.

41 Art. 2 pkt 18 lit. a, lit. d oraz lit. e u.PPK.

i innych warunków. Odnośnie do pracowniczych programów emerytalnych sytuacja jest jedynie nieznacznie odmienna ze względu na fakt, że nie są one obligatoryjne, choć ich prowadzenie zwalnia z obowiązku prowadzenia pracowniczego planu kapitałowego⁴². Na mocy art. 2 ust. 1 pkt 2 u.PPK członkowie zarządu są objęci zakresem podmiotowym ustawy jako osoby zatrudnione na podstawie umowy zawartej w wyniku powołania lub wyboru do organu reprezentującego osobę prawną. Trzeba wskazać, że ustawa o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami także nie odnosi się do pracowniczych programów emerytalnych. Prawo uczestnictwa w PPE przysługuje pracownikowi⁴³ w rozumieniu art. 2 u.PPE. Do PPE przystępuje się na warunkach określonych w umowie zakładowej⁴⁴, umowa ta nie może przewidywać dla uczestnictwa pracowników żadnych warunków poza określonymi ustawą⁴⁵. Milczenie ustawy o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami na temat pracowniczych programów emerytalnych oraz bezwzględnie obowiązujący charakter przepisów ustawy o pracowniczych programach emerytalnych wskazują, że wszelkie postanowienia umów zakładowych uniemożliwiające lub ograniczające uczestnictwo członka organu zarządzającego w programie są nieważne z mocy prawa.

Oba systemy zakładają dobrowolność potencjalnych uczestników odnośnie do przystąpienia do nich. W związku z powyższym wydaje się dopuszczalne na gruncie art. 353¹ k.c. przyjęcie przez członka organu zarządzającego zobowiązania do nieprzystępowania do PPE lub rezygnacji z PPK. W praktyce może to być postanowienie zawarte w uchwałach w sprawie kształtowania wynagrodzeń i w konsekwencji w umowach o świadczenie usług zarządzania. Zobowiązanie takie nie uniemożliwiłoby jednak uczestnictwa w tych programach, a jego naruszenie rodziłoby jedynie odpowiedzialność kontraktową.

VI. PODSUMOWANIE

Przeprowadzona analiza pozwala na wyciągnięcie kilku zasadniczych wniosków. Pierwszy z nich dotyczy regulowanej materii. Otóż nie budzi wątpliwości, że ma ona charakter istotny z punktu widzenia funkcjonowania swobodnego styku państwa i gospodarki, dotycząc członków organów zarządzających i nadzorczych setek spółek krajowych i zagranicznych, w tym kluczowych z punktu widzenia ich znaczenia dla gospodarki i bezpieczeństwa państwa. Ten fakt wskazuje, że w 2016 r. podjęto słuszną decyzję, by architekturę normatywną tego obszaru regulacji prawnej poddać

---

42 Art. 133 ust. 1 u.PPK.

43 Art. 5 ust. 1 i ust. 4 u.PPE.

44 Art. 18 ust. 1 u.PPE.

45 Art. 5 ust. 6 u.PPE.

gruntownej reformie. Z pewnością udział w dyskusji naukowej i praktycznej posłuży lepszemu zrozumieniu analizowanej materii.

Omawiana ustawa wprowadza nowy, wcześniej nieznanym ustawodawstwu sposób realizacji zamierzeń ustawodawcy z poszanowaniem odrębności systemowej prawa spółek oraz z uwzględnieniem realnej kontroli korporacyjnej. Taka idea oceniana jest jako kontrowersyjna i budząca wątpliwości w praktyce. W moim przekonaniu nie oznacza to jednak, że jest to pomysł zły. Przeciwnie, wykładnia ustawy zwyczajnie wymaga oderwania się od schematów myślowych narzucanych tzw. ustawą kominową. Widać potrzeba na to więcej czasu.

Pomimo swoich niedoskonałości ustawa o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami zrealizowała dwa zasadnicze cele. Po pierwsze, wyeliminowała częściowo z obrotu prawnego wątpliwą merytorycznie i prowokującą zjawiska patologiczne ustawę kominową. Po drugie, ukształtowała zasady wynagradzania członków organów spółek w sposób jak najbardziej bliski benchmarkom rynkowym (także odnośnie do zastosowanego mechanizmu), zachowując jednak pewną dozę wrażliwości społecznej w kontekście zasady społecznej gospodarki rynkowej. Wykładni ustawy należy dokonywać, uwzględniając powyższe cele.

adw. dr hab. Filip Grzegorzcyk, prof. UEK

Autor jest adwokatem (ORA w Krakowie), profesorem Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.

The author is an advocate (District Bar Association in Kraków) and a professor at the Cracow University of Economics.

ORCID: 0000-0002-5094-2771

email: filip.grzegorzcyk@uek.krakow.pl

ABSTRACT

Keywords: *remuneration, State-owned companies, members of management board, members of supervisory board, interpretation of law*

A few comments on the interpretation of the Act on the Principles of Shaping the Remuneration of Persons Managing Certain Companies

The Act on the Principles of Shaping the Remuneration of Persons Managing Certain Companies was adopted in 2016. Due to an innovative approach adopted by the legislator with respect to the regulated matters, interpreting the Act caused problems. The article provides an interpretation in tune with the legislator's intention.

Bibliografia załącznikowa

- Adamus Rafał, Gazda Maciej**, *Kształtowanie wynagrodzeń osób kierujących niektórymi podmiotami prawnymi. Komentarz*, Warszawa 2017
- Gąsczyk Roman**, *Umowy o usługi – uwagi de lege lata i wnioski de lege ferenda*, Warszawa 2018
- Grzegorz Filip, Dec-Kruczkowska Małgorzata**, *The New Polish Remuneration Model for Managers: A Discussion of the New Remuneration Act*, „Public Governance” 2020/1, s. 30–43
- Grzegorz Filip**, *Nowa regulacja prawna dotycząca kształtowania wynagrodzeń w spółkach kontrolowanych przez Skarb Państwa w kontekście zasady społecznej gospodarki rynkowej*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2017, t. XXXVII, s. 279–287
- Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3, *Zobowiązania – część szczególna*, red. A. Kidyba Warszawa 2014
- Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2023
- Kodeks pracy. Komentarz*, red. A. Sobczyk, Warszawa 2023
- Rzetecka-Gil Agnieszka**, *Ustawa o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami. Komentarz*, LEX/el. 2017

Pojęcia kluczowe: *administracyjne wstrzymanie skutków prawnych decyzji*

Katarzyna Adydan

Funkcja „ochrony tymczasowej” w postępowaniu sądowoadministracyjnym w sprawach podatkowych na tle innych postępowań

ABSTRAKT

Artykuł przedstawia wyniki przeprowadzonej analizy dotyczącej stosowania instytucji tzw. „ochrony tymczasowej”, przewidzianej w art. 152 § 1 p.p.s.a., w postępowaniu administracyjnym. W artykule omówione zostały wybrane kwestie związane ze stosowaniem tej ochrony w postępowaniu sądowoadministracyjnym w sprawach podatkowych z uwzględnieniem celów, jakie mają być osiągnięte w związku z jej zastosowaniem. Celem analizy było zweryfikowanie tezy prezentowanej w doktrynie, zgodnie z którą stosowanie art. 152 § 1 p.p.s.a. nie stanowi podstawy do twierdzenia, że każdy akt lub czynność nie wywołuje skutków prawnych do czasu uprawomocnienia się wyroku uwzględniającego skargę na akt lub czynność oraz że stosowanie tego artykułu wymaga odniesienia się do charakteru postępowania i okoliczności sprawy. Analiza praktyki stosowania tej regulacji pozwoliła na potwierdzenie, że celem art. 152 § 1 p.p.s.a. jest zasadniczo ochrona strony postępowania (adresata decyzji administracyjnej). W konsekwencji stwierdzono, że przepisu tego nie można stosować automatycznie, a jego zastosowanie wymaga rozstrzygnięcia z uwzględnieniem charakteru aktu lub czynności oraz okoliczności sprawy. Ponadto podjęto próbę omówienia możliwych konsekwencji przyjętej interpretacji dla stosowania ochrony tymczasowej w postępowaniach pozapodatkowych, odnosząc się do przykładów z branży budowlanej oraz farmaceutycznej.

Instytucja tzw. „ochrony tymczasowej” przewidziana w art. 152 § 1 p.p.s.a. wprowadza regulę wstrzymania oddziaływania skutków prawnych ostatecznych decyzji objętych nieprawomocnym wyrokiem uwzględniającym skargę na akt lub czynność. Z uwagi na objęcie zakresem ww. regulacji postępowań różnorodnych aktów i czynności wywołujących skutki prawne w wielu odmiennych obszarach regulowanych przez prawo administracyjne, stosowanie art. 152 § 1 p.p.s.a. budzi liczne wątpliwości

i kontrowersje rozstrzygane w postępowaniach sądowoadministracyjnych. W artykule omówione zostały wybrane kwestie związane ze stosowaniem ochrony przewidzianej w art. 152 § 1 p.p.s.a. w postępowaniu sądowoadministracyjnym w sprawach podatkowych, z uwzględnieniem celów, jakie mają być osiągnięte w związku ze stosowaniem ww. instytucji w postępowaniach dotyczących spraw podatkowych. Celem analizy przedstawionej w artykule jest weryfikacja prezentowanej w doktrynie tezy, zgodnie z którą stosowanie art. 152 § 1 p.p.s.a. nie powinno stanowić podstawy do twierdzenia, że każdy akt lub czynność nie wywołuje skutków prawnych do chwili uprawomocnienia się wyroku uwzględniającego skargę na akt lub czynność oraz że stosowanie art. 152 § 1 p.p.s.a. wymaga odniesienia się do charakteru postępowania i okoliczności sprawy.

I. WPROWADZENIE

Regulacja art. 152 § 1 ustawy z 30.08.2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi¹ stanowi jeden z przejawów instytucji tzw. „ochrony tymczasowej” w postępowaniu sądowoadministracyjnym. Wprowadzenie ww. regulacji związane jest z obowiązującą zasadą dwuinstancyjności postępowania sądowego i koniecznością uregulowania kwestii zasad obowiązywania wywołujących skutki prawne aktów lub czynności będących przedmiotem sporu w okresie, kiedy nie zapadło jeszcze prawomocne rozstrzygnięcie. Zgodnie z treścią przepisu art. 152 § 1 p.p.s.a., obowiązującą począwszy od 15.08.2015 r.², w przypadku uwzględnienia skargi na akt lub czynności, taki akt lub czynność nie wywołuje skutków prawnych do chwili uprawomocnienia się wyroku (z wyjątkiem sytuacji, w której sąd postanowi inaczej)³. Wspomniana powyżej nowelizacja wprowadziła ogólną zasadę braku wywoływania skutków prawnych przez zaskarżoną czynność do momentu uprawomocnienia się orzeczenia, od której odstępstwo dokonywane może być przez sąd⁴. Celem niniejszego artykułu jest omówienie wybranych aspektów dotyczących stosowania regulacji w postępowaniach toczących się w sprawach podatkowych i ma posłużyć weryfikacji tezy prezentowanej wśród przedstawicieli doktryny, zgodnie z którą regulacja art. 152 § 1 p.p.s.a. nie powinna stanowić podstawy do twierdzenia, że każdy akt lub czynność nie wywołuje skutków prawnych do chwili uprawomocnienia się wyroku uwzględniającego skargę na akt lub

1 Tj. Dz.U. z 2023 r. poz. 1634 z późn. zm., dalej: p.p.s.a.

2 Art. 152 zmieniony przez art. 1 pkt 41 ustawy z 9.4.2015 r. (Dz.U. z 2015 r. 658) zmieniającej p.p.s.a. z dniem 15.08.2015 r. Niniejszy artykuł dotyczy praktyki stosowania regulacji w brzmieniu obowiązującym od 15.08.2015 r. Ewentualne odniesienia do brzmienia przepisu i jego stosowania przed 15.08.2015 r. będą miały charakter wyłącznie pomocniczy.

3 Nadmienić należy, że przepis art. 152 § 2 p.p.s.a. wyłącza z zakresu zastosowania regulacji przewidzianej w § 1 akty prawa miejscowego, przy czym praktyka stosowania art. 152 § 2 p.p.s.a. nie została objęta zakresem analizy.

4 Wcześniejsze brzmienie przepisu wskazywało na konieczność każdorazowego orzekania przez sąd pierwszej instancji w zakresie dotyczącym wstrzymania skuteczności czynności, co skutkowało powstawaniem istotnych wątpliwości i rozbieżności w praktyce stosowania przepisu. Dokonana zmiana miała zasadniczo na celu wprowadzenie ustawowej reguły „zawieszenia” skutków uchylonego aktu lub czynności do dnia uprawomocnienia się wyroku – por. wyrok WSA w Gliwicach z 21.04.2017 r. (I SA/Gl 1474/16), LEX nr 2299008.

czynność⁵ oraz że stosowanie art. 152 § 1 p.p.s.a. powinno uwzględniać charakter aktu lub czynności, a także okoliczności sprawy⁶. Poruszona tematyka ma istotne implikacje praktyczne nie tylko w zakresie dotyczącym postępowań sędziowsko-administracyjnych w sprawach podatkowych, ale również wszelkich innych rozstrzygnięć dotyczących obszarów oddziaływania władztwa administracyjnego, podlegających kontroli sędziowsko-administracyjnej. W związku z tym przedstawione zostanie też znaczenie podstawowych tez niniejszego opracowania dla wybranych innych postępowań sędziowsko-administracyjnych, w celu porównania ich specyfiki ze specyfiką postępowań podatkowych.

II. CEL I FUNKCJA OCHRONNA REGULACJI ART. 152 § 1 P.P.S.A.

Kluczowym aspektem zastosowania art. 152 § 1 p.p.s.a., który może stanowić punkt wyjścia do prowadzenia rozważań, jest cel obowiązywania instytucji tzw. ochrony tymczasowej w postępowaniu sędziowsko-administracyjnym. Istota funkcjonowania instytucji ochrony tymczasowej związana jest z obowiązującą w polskim porządku prawnym zasadą dwuinstancyjności postępowania administracyjnego oraz zasadą, zgodnie z którą wyrok wydany przez wojewódzki sąd administracyjny⁷ jest nieprawomocny i nie wywołuje skutków prawnych do momentu jego uprawomocnienia. Regulacja art. 152 § 1 p.p.s.a. odnosi się do skutków związanych z zakwestionowaniem czynności i aktów administracyjnych w rozstrzygnięciach WSA, do momentu prawomocnego zakończenia postępowania sędziowsko-administracyjnego. „Tymczasowość” regulacji przewidzianej w art. 152 § 1 p.p.s.a. przejawia się w czasowym ograniczeniu jej stosowania, obejmującym zasadniczo okres od momentu uwzględnienia przez WSA skargi na czynność lub akt do momentu uprawomocnienia się tego orzeczenia. Z uwagi na możliwość zaskarżenia rozstrzygnięcia do Naczelnego Sądu Administracyjnego⁸ istnieje konieczność uregulowania statusu prawnego aktów i czynności podlegających kontroli sędziowsko-administracyjnej, które zostały zakwestionowane nieprawomocnym wyrokiem WSA, co jest przejawem realizacji funkcji ochronnej. Przedstawiciele doktryny podkreślają, że ochrona tymczasowa przewidziana w art. 152 § 1 p.p.s.a. ma na celu zapobieganie negatywnym skutkom wykonania przez adresatów władczych aktów organów administracji publicznej obowiązków wynikających z treści tych rozstrzygnięć

5 M. Jagielska, J. Jagielski, M. Grzywacz, R. Stankiewicz (w:) *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Komentarz*, red. R. Hauser, M. Wierzbowski, Warszawa 2023, Legalis, Nb 12 do art. 152 p.p.s.a.

6 T. Woś (w:) *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Komentarz*, red. T. Woś, Warszawa 2016, uw. 8–16 do art. 152, LEX/el.

7 Dalej: WSA.

8 Dalej: NSA.

czy też czynności tych organów, które zostały zakwestionowane w skardze do sądu administracyjnego⁹.

Powyższa teza znajduje potwierdzenie w praktyce orzeczniczej dotyczącej spraw podatkowych, które to sprawy są polem szczególnych oddziaływań antagonistycznych interesów Skarbu Państwa reprezentowanych przez organy administracji skarbowej oraz interesów podatników, a także innych podmiotów, na których ciążyą obowiązki publicznoprawne nakładane przepisami prawa podatkowego. Zgodnie ze stanowiskiem prezentowanym przez sądy administracyjne art. 152 § 1 p.p.s.a służy zabezpieczeniu interesów strony przed negatywnymi działaniami organów podatkowych¹⁰. Zgodnie z uzasadnieniem NSA zaprezentowanym w wyroku z 27.09.2022 r.¹¹: „Instytucja procesowa, o której mowa w art. 152 § 1 p.p.s.a., służy ochronie strony przed możliwymi negatywnymi konsekwencjami na skutek dalszego wykonywania zaskarżonego aktu”. Mając na uwadze powyższe, zasadne jest uznanie, że beneficjentem funkcji ochronnej i gwarancyjnej, z którą związana jest instytucja ochrony tymczasowej w postępowaniach z zakresu prawa podatkowego, jest zasadniczo strona tego postępowania¹².

Z uwagi na ochronną i gwarancyjną funkcję obowiązywania instytucji ochrony tymczasowej, ww. przepis powinien być interpretowany szeroko. W szczególności na aprobatę zasługuje stanowisko prezentowane w orzecznictwie sądów administracyjnych, zgodnie z którym art. 152 § 1 p.p.s.a. stanowi ochronę przed negatywnymi skutkami działań organów podatkowych nie tylko w stosunku do podatników i płatników, ale również podmiotów trzecich, które mogą ponosić odpowiedzialność podatkową w sytuacjach określonych w przepisach¹³. Potwierdzenie powyższego twierdzenia stanowi wyrok NSA z 29.06.2023 r.¹⁴, rozstrzygający w zakresie skutków uchylenia decyzji wymiarowej wydanej wobec podatnika (spółki) w świetle dyspozycji wynikającej z art. 152 § 1 p.p.s.a dla stwierdzenia odpowiedzialności osób trzecich za zobowiązanie podatkowe. W przytoczonej sprawie zaskarżonemu wyrokowi WSA organ podatkowy wnoszący skargę kasacyjną zarzucił dokonanie wadliwej (rozszerzającej) wykładni art. 152 p.p.s.a. poprzez uznanie, że nieprawomocne uchylenie przez WSA decyzji wymiarowej wydanej wobec spółki wywołało skutek w postępowaniu w sprawie orzeczenia

9 A. Plucińska-Filipowicz, T. Filipowicz, *Przepis art. 152 PostępowSądAdmU w wyroku uwzględniającym skargę*, „Nieruchomości” 2014/5 (dodatek), s. 2. Jakkolwiek tekst ten dotyczy brzmienia przepisu obowiązującego do 2015 r., przywołane stanowisko nie straciło na aktualności w związku z dokonaną zmianą i może zostać odniesione do obecnie funkcjonującej regulacji.

10 Tak przykładowo: NSA w wyroku z 29.06.2023 r. (III FSK 2245/21), LEX nr 3611971 czy wyroku z 27.09.2022 r. (III FSK 3657/21), LEX nr 3426860.

11 II FSK 810/21, LEX nr 3437540.

12 Warto wskazać, że analogiczne rozumienie celu funkcjonowania regulacji zostało zaprezentowane przykładowo w stanowisku przedstawionym w przygotowanej przez przedstawicieli Ministerstwa Finansów odpowiedzi na interpelację nr 32604 z 22.05.2015 r., dotyczącej niewykonywania przez organy Służby Celnej wyroku sądu dotyczącego zwolnienia ze służby – <https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=27FCA08D> (dostęp: 8.04.2024 r.).

13 Por. art. 107 i n. ustawy z 29.08.1997 r. – Ordynacja podatkowa (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 2383 z późn. zm.).

14 NSA z 29.06.2023 r. (III FSK 2245/21), LEX nr 3611971.

o odpowiedzialności podatkowej członka zarządu za zaległości podatkowe, tj. wadliwe w ocenie organu podatkowego stwierdzenie, że zastosowanie art. 152 p.p.s.a. wobec decyzji wymiarowej powinno stanowić przyczynę do zawieszenia postępowania podatkowego prowadzonego w sprawie odpowiedzialności podatkowej osoby trzeciej za zaległości podatkowe spółki. Organ powoływał się w tym zakresie na argument, zgodnie z którym art. 152 p.p.s.a nie pozbawia decyzji wymiarowej skutków prawnych w zakresie przymiotu ostateczności i nie stanowi przeszkody do prowadzenia postępowania podatkowego w sprawie dotyczącej odpowiedzialności podatkowej osoby trzeciej. Argumentacja organu nie została podzielona przez NSA. Zgodnie z konstatacją NSA przepis art. 152 § 1 p.p.s.a. może mieć wpływ na prawa lub obowiązki stron w innym postępowaniu, jeżeli są one uzależnione od uzyskania przez uchyloną decyzję przymiotu ostateczności. Stanowisko NSA pozwoliło zatem na rozszerzenie funkcji ochronnej art. 152 § 1 p.p.s.a. poprzez potwierdzenie, że zastosowanie ww. regulacji może zapobiegać negatywnym skutkom wykonywania zakwestionowanej decyzji wymiarowej dla podmiotu będącego stroną innego postępowania.

Odniesienie się do wykładni celowościowej w postępowaniu, w którym zastosowanie znajduje art. 152 § 1 p.p.s.a., może mieć kluczowe znaczenie dla prawidłowego zastosowania analizowanej regulacji. Powyższe stwierdzenie wynika przede wszystkim z praktyki obrotu, gdzie ze względu na różnorodny charakter aktów i decyzji administracyjnych, w tym również odmienny sposób oddziaływania takich aktów i decyzji na sytuację prawną jednostki, nie sposób przyjąć, że art. 152 § 1 p.p.s.a. może być jednolicie stosowany do wszystkich rodzajów aktów i decyzji administracyjnych, która to teza będzie podlegała weryfikacji w toku dalszej analizy.

III. PROBLEMATYKA DOTYCZĄCA OKREŚLENIA SKUTKÓW NIEPRAWOMOCNYCH ROZSTRZYGNIEĆ WSA W ŚWIETLE STOSOWANIA ART. 152 P.P.S.A.

Zasadność prezentowanej wśród przedstawicieli doktryny tezy, zgodnie z którą art. 152 § 1 p.p.s.a. nie powinien stanowić podstawy do twierdzenia, że każdy akt lub czynność nie wywołuje skutków prawnych do chwili uprawomocnienia się wyroku uwzględniającego skargę na akt lub czynność, powinna zostać przeanalizowana z odniesieniem się do skutków, jakie może implikować zastosowanie art. 152 § 1 p.p.s.a. Zgodnie z przywołaną już treścią przepisu uwzględnienie skargi na akt lub czynność, co do zasady, powoduje niewywoływanie skutków prawnych przez zaskarżony akt do momentu uprawomocnienia się wyroku. Przepis nie przewiduje alternatywnych dyspozycji w odniesieniu do charakteru aktu prawnego/czynności, której dotyczy¹⁵.

15 Wyjątkiem w tym zakresie jest wspomniana dyspozycja art. 152 § 2 p.p.s.a., wyłączająca spod działania omawianej regulacji akty prawa miejscowego, która jednakże nie stanowi przedmiotu analizy.

Mając na uwadze szeroki zakres zastosowania art. 152 § 1 p.p.s.a., obowiązującego zasadniczo w postępowaniach w sprawach z zakresu kontroli działalności administracji publicznej niezależnie od ich charakteru, przeprowadzono analizę w oparciu o wybrane rozstrzygnięcia z zakresu postępowań dotyczących spraw podatkowych, z uwzględnieniem okoliczności, w jakich doszło do stosowania art. 152 § 1 p.p.s.a. i wykładni zastosowanej w celu dekodowania normy ww. przepisu w danej sprawie. Analiza była prowadzona z ukierunkowaniem na dokonanie odpowiedzi na pytanie, czy istnieją czynności lub akty, do których nie znajdzie zastosowania art. 152 p.p.s.a., pomimo spełnienia przesłanek wskazanych w przywołanym przepisie, w szczególności czy prawidłowe jest przyjęcie, że ww. regulacja nie znajduje zastosowania do kategorii orzeczeń dotyczących aktów niepodlegających wykonaniu czy niewymagających wykonania, a także do aktów wykonanych (skonsumowanych) przed wydaniem wyroku przez WSA.

Jako modelowy przykład zastosowania art. 152 § 1 p.p.s.a. w sprawie z zakresu prawa podatkowego można wskazać skutek w postaci wstrzymania możliwości egzekwowania wymagalnego zobowiązania podatkowego do czasu uprawomocnienia się wyroku sądu administracyjnego w przedmiocie uchylecia postanowienia o egzekucji. Na podstawie analizy praktyki orzeczniczej w sprawach dotyczących stosowania art. 152 § 1 p.p.s.a. do rozstrzygnięć WSA w przedmiocie aktów wydawanych w toku postępowań egzekucyjnych dotyczących zobowiązań podatkowych¹⁶, nie powinno budzić wątpliwości, że zastosowanie art. 152 § 1 p.p.s.a. powoduje „zawieszenie” skutków prawnych uchylonego aktu, którego konsekwencją jest wstrzymanie możliwości egzekwowania wymagalnego obowiązku do czasu uprawomocnienia się wyroku WSA, które w wymiarze procesowym przejawia się w obowiązku zawieszenia postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 56 § 1 pkt 1 ustawy z 17.06.1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji¹⁷. Jednocześnie, mając na uwadze niekwestionowany brak wpływu art. 152 § 1 p.p.s.a. na utratę wymagalności obowiązku stanowiącego podstawę do prowadzenia postępowania egzekucyjnego, należy stwierdzić, że stanowisko prezentowane w orzecznictwie potwierdza, że wstrzymanie możliwości egzekwowania wymagalnego obowiązku ma charakter tymczasowy, trwający do czasu uprawomocnienia się wyroku WSA. Nie sposób zatem przyjąć, że zastosowanie art. 152 § 1 p.p.s.a. może skutkować definitywnym ustaniem tego obowiązku, skutkującym bezprzedmiotowością postępowania egzekucyjnego, stanowiącą jedną z przesłanek do dokonania umorzenia postępowania¹⁸. W powyższym przykładzie widoczny

16 Por.: wyrok NSA z 11.08.2021 r. (III FSK 3951/21), LEX nr 3241504; wyrok WSA w Warszawie z 22.05.2020 r. (V SA/Wa 2196/19), LEX nr 3085140 [na dzień ukończenia niniejszego artykułu orzeczenie to zgodnie z informacją z Centralnej Bazy Orzecznictwa Sądów Administracyjnych nie miało przymiotu prawomocności – przyp. autorki].

17 T.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 2505 z późn. zm.

18 Por. wyrok NSA z 11.08.2021 r. (III FSK 3951/21), LEX nr 3241504.

jest efekt tymczasowego zawieszenia skuteczności zaskarżonego aktu, przejawiający się w obowiązku zawieszenia prowadzonego postępowania egzekucyjnego, który to obowiązek realizuje cel przepisu, jakim jest ochrona podatnika przed czynnościami organu egzekucyjnego, których podstawa została zakwestionowana w skardze do sądu administracyjnego. Potwierdzenie braku wpływu stosowania art. 152 § 1 p.p.s.a. na utratę wymagalności obowiązku stanowiącego podstawę do prowadzenia postępowania egzekucyjnego należy natomiast uznać za spójne z tymczasowym charakterem ochrony przewidzianej w art. 152 § 1 p.p.s.a.¹⁹

Nie zawsze jednak okoliczności, w których prowadzone jest postępowanie sądowoadministracyjne, pozwalają na przyjęcie modelowego rozwiązania. Wieloaspektowość omawianej problematyki ukazuje analiza linii orzeczniczej dotyczącej możliwości zaliczania wpłat dokonywanych przez podatników na poczet ich zobowiązań podatkowych, wynikających z aktów zakwestionowanych w toku kontroli sądowoadministracyjnej. W wydawanych rozstrzygnięciach NSA aprobuje stanowisko potwierdzające możliwość dokonania zaliczenia wpłaty na poczet zobowiązania podatkowego wynikającego z decyzji wymiarowej, która nie ma charakteru decyzji ostatecznej w związku z uchyleniem decyzji organu odwoławczego wyrokiem sądowym²⁰. W przywołanych rozstrzygnięciach NSA powołał się na funkcjonującą nadal w obrocie (choć pozbawioną charakteru decyzji ostatecznej) decyzję wymiarową organu I instancji oraz na charakter czynności dokonania wpłaty na poczet zaległości podatkowej przez podatnika, która rodzi skutek z mocy prawa i ma charakter dobrowolny. W wyroku NSA z 15.02.2023 r. postanowienie o zaliczeniu wpłaty wydane przez organ podatkowy zostało natomiast uznane za czynność o charakterze formalnym, informującym o sposobie zaliczenia nadpłaty zwrotu, w związku z czym decydujące znaczenie zostało przypisane ustaleniu, czy zaległość podatkowa, na poczet której doszło do zaliczenia dokonanych wpłat, istniała w chwili powstania nadpłaty, czyli złożenia deklaracji/korekty deklaracji wykazującej zwrot podatku, w której dochodzi do zaliczenia nadpłaty na poczet zobowiązania podatkowego²¹. W drugim z przywołanych rozstrzygnięć, tj. w wyroku NSA z 27.09.2022 r., wykładnia dokonana przez NSA doprowadziła do dopuszczenia możliwości zaliczenia dobrowolnej wpłaty dokonanej przez podatnika na poczet zobowiązania podatkowego w sytuacji, w której deklaratoryjne postanowienie organu o zaliczeniu ww. wpłaty na poczet zaległości w podatku dochodowym od osób fizycznych wydane zostało w momencie, w którym

19 Por. wyrok NSA z 24.04.2018 r. (II FSK 2561/17), LEX nr 2503325.

20 Por. wyrok NSA z 27.09.2022 r. (II FSK 810/21), LEX nr 3437540; wyrok z 15.02.2023 r. (II FSK 1883/20), LEX nr 3558610.

21 W analogicznej sprawie wypowiedział się również WSA w Gdańsku w wyroku z 23.05.2018 r. (I SA/Gd 295/18), LEX nr 2507623, który podkreślił, że dopiero wyeliminowanie ostatecznej decyzji z obrotu prawnego (które ma miejsce w momencie uprawomocnienia się orzeczenia uchylającego tę decyzję) wywołuje skutek w postaci ustania wymagalności istniejącego obowiązku podatkowego. Do tego czasu WSA dopuścił wywodzenie skutków prawnych z zobowiązania podatkowego stanowiącego podstawę do zaliczenia dokonanej przez podatnika wpłaty na poczet tego zobowiązania podatkowego.

decyzja organu odwoławczego w przedmiocie decyzji wymiarowej została już uchylona nieprawomocnym wyrokiem WSA.

Można zatem uznać, że przyjęte przez NSA stanowisko wpisuje się w tym zakresie w twierdzenie, że kwestionowanie aktu w toku kontroli sądowoadministracyjnej (w analizowanych sprawach kwestionowana była decyzja organu drugiej instancji wpływająca na ostateczny charakter decyzji wymiarowej) nie powinno wpływać na wywołane już skutki prawne (tu: na zaliczenie nadpłaty/wpłaty na poczet zobowiązania podatkowego przed wydaniem wyroku WSA uchylającego decyzję organu drugiej instancji nadającej decyzji wymiarowej walor ostateczności). Omawiane rozstrzygnięcie stanowi zatem przykład wykładni przepisu art. 152 § 1 p.p.s.a. dokonanej w sposób świadczący za prawidłowością twierdzenia, że celem ochrony tymczasowej jest dokonanie swoistego „zamrożenia” stanu zastanego na moment wydania wyroku uchylającego zaskarżony akt, w celu utrzymania statusu *quo* do momentu uzyskania prawomocnego rozstrzygnięcia. Z drugiej strony, przyjmując prezentowane przez niektóre sądy administracyjne stanowisko, zgodnie z którym postanowienie w sprawie zaliczenia nadpłaty na poczet zaległości podatkowej nie może zostać wydane w dniu, w którym zaległość ta już się zdezaktualizowała²², należałoby uznać, że z uwagi na nieostateczny status ww. decyzji na moment wydania przez organ podatkowy postanowienia o zaliczeniu nadpłaty/wpłaty stanowi przykład zgoła innej wykładni, pozwalającej na wywodzenie skutków prawnych z tych decyzji wymiarowych już po wydaniu wyroku WSA uchylającego decyzję organu odwoławczego w przedmiocie tych decyzji. Analiza argumentacji przedstawionej w uzasadnieniu do omawianych rozstrzygnięć prowadzi natomiast do wniosku, że kluczowe dla określenia implikacji stosowania art. 152 § 1 p.p.s.a. jest odniesienie się do wykładni celowościowej tego przepisu, tj. funkcji instytucji ochrony tymczasowej, a zatem celu, którym jest ochrona strony postępowania przed negatywnymi skutkami wynikającymi z kwestionowanych w toku kontroli sądowoadministracyjnej aktów i czynności organów podatkowych. Zgodnie z uzasadnieniem przedstawionym przez NSA w analizowanym wyroku z 15.02.2023 r.: „(...) w niniejszej sprawie kwestionowane postanowienia o zaliczeniu wpłaty na poczet zaległości podatkowych nie kreuje żadnego obowiązku podatkowego, nie rozstrzyga i nie przesądza o istnieniu tych zaległości i nie wywołuje negatywnych skutków dla skarżącego. Przeciwnie, w pewnych sytuacjach, zaliczenie to może przynieść dla zobowiązanego pozytywne skutki, gdyż w określonym zakresie tamuje dalszy bieg odsetek za zwłokę od zaległości podatkowych”. Omawiane rozstrzygnięcia potwierdzają zatem, że wykładnia art. 152 § 1 p.p.s.a. powinna być dokonywana każdorazowo z uwzględnieniem celu funkcjonowania przepisu, jakim jest ochrona strony postępowania (adresata

22 Por. szerzej K. Janczukowicz, *Postanowienie o zaliczeniu nadpłaty na poczet zaległości podatkowej a dezaktualizacja tej zaległości po dniu powstania nadpłaty*, LEX/el.

decyzji) przed negatywnymi skutkami decyzji kwestionowanych nieprawomocnym rozstrzygnięciem sądu administracyjnego.

Kolejnym rozstrzygnięciem wartym przytoczenia jest wyrok NSA z 27.09.2022 r.²³, dotyczący uchylenia nieprawomocnym wyrokiem WSA postanowienia w przedmiocie uchylenia terminu do wniesienia odwołania wydanego w postępowaniu prowadzonym przeciwko spółce (podatnikowi) i implikacji wywoływanych przez tę czynność w postępowaniu prowadzonym w przedmiocie solidarnej odpowiedzialności wspólników tej spółki. Postanowienie w przedmiocie uchylenia terminu do wniesienia odwołania jest przykładem aktu, który nie podlega wykonaniu, lecz stanowi potwierdzenie okoliczności o uchybieniu strony do wniesienia odwołania w ustawowym terminie. W przywołanej sprawie zastosowanie art. 152 § 1 p.p.s.a. do postanowienia o uchybieniu terminowi do wniesienia odwołania spowodowało podważenie stanowiska organu podatkowego w postępowaniu toczącym się przeciwko spółce (podatnikowi). Tym samym zastosowanie art. 152 § 1 p.p.s.a. uniemożliwiło powoływanie się przez organ podatkowy na fakt uchybienia terminowi do wniesienia odwołania, aż do momentu prawomocnego zakończenia postępowania sądownoadministracyjnego w tym zakresie. Pomimo argumentacji organu podatkowego opierającej się na twierdzeniu, że nieprawomocne orzeczenie WSA nie pozbawia decyzji wymiarowej skutków prawnych w zakresie przymiotu ostateczności ani nie stanowi przeszkody do wydania decyzji dotyczącej odpowiedzialności podatkowej osoby trzeciej za zaległości podatkowe spółki, NSA nie podzielił stanowiska organu. NSA uznał, że kwestia uchybienia terminu do wniesienia odwołania pozostaje otwarta, a zatem nie było możliwe kategoryczne przesądzenie, że decyzja wymiarowa doręczona spółce korzystała z przymiotu ostateczności i nie można było wywodzić skutków w tym zakresie dla wspólników spółki jawnej. Pomimo zatem, że przedmiotem nieprawomocnego rozstrzygnięcia WSA było postanowienie niepodlegające wykonaniu, to skutkowało ono implikacjami w zakresie dotyczącym statusu decyzji, z której wywodzone były skutki prawne dla strony postępowania oraz odpowiedzialnych solidarnie podmiotów trzecich. Ponownie, w uzasadnieniu wyroku, NSA powołał się na wykładnię celowościową przepisu. Zgodnie z argumentacją przedstawioną przez NSA: „Pomimo, że wyrok sądu pierwszej instancji nie jest prawomocny, to jednak powoduje wyeliminowanie niekorzystnych skutków dla strony, jakie z uchylonego aktu dla niej wynikają. W rozpatrywanej sprawie, negatywnym skutkiem dla Spółki, byłoby przesądzenie wniesienia odwołania z uchybieniem terminu. Po wyeliminowaniu omawianego postanowienia, do czasu prawomocnego zakończenia postępowania wywołanego wniesieniem skargi kasacyjnej, organ podatkowy nie może zasadnie twierdzić, że decyzja jest ostateczna.

23 III FSK 3657/21, LEX nr 3426860.

Wniosek taki wyprowadzić można z powołanego już wcześniej art. 152 p.p.s.a. W ten sposób ustawodawca «zabezpieczył» stronę przed negatywnymi skutkami, jakie mogą wynikać z uchylonego orzeczenia”. NSA podkreślił jednocześnie, że uchylenie postanowienia o odmowie przywrócenia terminu do wniesienia odwołania nie jest tożsame ze skutkiem przywrócenia terminu, a zatem że kwestia ta pozostaje „otwarta” do momentu prawomocnego zakończenia postępowania.

Przywołane rozstrzygnięcie potwierdza zatem, że głównym celem omawianej regulacji jest zawieszenie oddziaływania zaskarżonych aktów lub czynności administracyjnych w sposób pozwalający na zabezpieczenie interesu strony poprzez utrzymanie statusu *quo* do momentu otrzymania prawomocnego rozstrzygnięcia. Jednocześnie wykluczono możliwość dokonywania rozszerzającej wykładni art. 152 p.p.s.a. w taki sposób, aby przepis ten mógł skutkować konsekwencjami analogicznymi do przywrócenia terminu, co potwierdza, że omawiana regulacja ma charakter wyłącznie procesowy i gwarancyjny, mający na celu tymczasowe zabezpieczenie strony przed negatywnymi skutkami wynikającymi z niepewności co do rozstrzygnięcia. W analizowanym kontekście warto jeszcze raz odnieść się do przywoływanego już wyroku NSA z 29.06.2023 r.²⁴, który również został wydany w przedmiocie zastosowania art. 152 p.p.s.a. w postępowaniu prowadzonym wobec podmiotu trzeciego, przy czym dotyczy stosowania ochrony tymczasowej w związku z kwestionowaniem decyzji określającej wysokość zobowiązania podatkowego. Zgodnie z tezą zaprezentowaną w ww. rozstrzygnięciu: „Wylimowanie z obrotu prawnego decyzji określającej podatnikowi wysokość zobowiązania podatkowego powoduje, że organ podatkowy prowadzący postępowanie wobec osoby trzeciej nie może stwierdzić, że ponosi ona odpowiedzialność w takim zakresie, jaki wynikał z uchylonej decyzji wymiarowej”. Podobnie jak w przywołanym powyżej rozstrzygnięciu, stanowisko organu podatkowego zostało oparte na twierdzeniu, że nieprawomocne uchylenie decyzji wymiarowej przez WSA nie pozbawia tej decyzji skutków prawnych i nie stanowi przeszkody do prowadzenia postępowania podatkowego w sprawie dotyczącej odpowiedzialności podatkowej osoby trzeciej. Zgodnie ze wskazaniami organu podatkowego wnoszącego skargę kasacyjną, wadliwość rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji była skutkiem błędnego utożsamiania wątpliwości dotyczących prawidłowości decyzji wymiarowej oraz przeszkody uniemożliwiającej orzekanie o odpowiedzialności podatkowej osoby trzeciej za zaległości wynikające z tej decyzji wymiarowej, błędnie wywodzonej z pozbawienia decyzji przymiotu ostateczności w związku z zastosowaniem art. 152 § 1 p.p.s.a. Zgodnie natomiast z argumentacją przeciwną, przedstawioną przez NSA w uzasadnieniu do wyroku oddalającego skargę organu podatkowego, brak możliwości wydania rozstrzygnięcia w postępowaniu o odpowiedzialności osoby trzeciej wynikał z braku wywoływania przez uchyloną decyzję skutków prawnych, jakie ustawodawca

24 Por. wyrok NSA z 29.06.2023 r. (III FSK 2245/21), LEX nr 3611971.

wiąże z wydaniem decyzji ostatecznej. Z powyższego rozstrzygnięcia wywodzić można zatem zasadę, że stosowanie regulacji przewidzianej w art. 152 § 1 p.p.s.a. powinno wykluczać możliwość podejmowania dalszych działań prawnych również w przypadku innych postępowań, których rozstrzygnięcie dokonywane jest z uwzględnieniem rozstrzygnięcia wynikającego z decyzji, której ostateczny charakter podlega kwestionowaniu i której skutki są na podstawie art. 152 § 1 p.p.s.a. ograniczone do momentu prawomocnego rozstrzygnięcia w postępowaniu sądownoadministracyjnym.

Mając na uwadze przywołane przykłady z praktyki orzeczniczej dotyczącej spraw podatkowych, za kluczowy i niepomijalny element w procesie stosowania art. 152 § 1 p.p.s.a. należy uznać odwołanie się do skutków wykładni celowościowej przepisu i funkcji ochronnej i gwarancyjnej regulacji przewidzianej w art. 152 § 1 p.p.s.a., przejawiającej się w zapobieżeniu ponoszeniu przez stronę postępowania negatywnych konsekwencji wynikających z działań organów podatkowych, które podlegają kwestionowaniu na podstawie nieprawomocnego wyroku sądu administracyjnego. Analiza praktyki stosowania art. 152 § 1 p.p.s.a. w sprawach z zakresu prawa podatkowego wykazała, że stosowanie omawianej formy ochrony tymczasowej sprowadza się zasadniczo do zawieszenia skutków wywoływanych przez zaskarżony akt lub czynność i utrzymania statusu *quo* zastanego na moment wydania rozstrzygnięcia WSA do momentu prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy. Mając jednakże na uwadze złożoność i wieloaspektowość stanów faktycznych, w których wydawane są rozstrzygnięcia, oraz aktów i czynności administracyjnych podlegających kontroli, należy stwierdzić, że stosowanie art. 152 § 1 p.p.s.a. wymaga każdorazowego uwzględnienia charakteru aktu lub czynności i skutków, jakie wywołują dla strony postępowania. Nie w każdym przypadku zastosowanie art. 152 § 1 p.p.s.a. będzie skutkowało jednolitymi, dającymi się w prosty sposób przewidzieć konsekwencjami, co byłoby oczywiście pożądane z perspektywy realizacji zasady pewności prawa i prowadzenia postępowania zgodnie z zasadą zaufania do organów podatkowych, przy czym nie przystawałoby do różnorodności stanów faktycznych i konsekwencji prawnopodatkowych, które z nich wynikają. Wyniki przeprowadzonej analizy nie pozwalają zatem na przyjęcie, że regulacja ta może być jednolicie stosowana do wszystkich decyzji oraz aktów administracyjnych, przy czym niezależnie od skutków wywodzonych z zastosowania art. 152 p.p.s.a. w konkretnej sprawie, ostatecznym celem powinno być każdorazowo zabezpieczenie strony przed ponoszeniem negatywnych konsekwencji wynikających do momentu prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy.

Podzielić należy stanowisko, zgodnie z którym zawieszenie skuteczności aktu administracyjnego na podstawie art. 152 § 1 p.p.s.a. nie powinno być utożsamiane z wyeliminowaniem takiego aktu z obrotu. Przepis art. 152 § 1 p.p.s.a. jedynie „zawiesza” skutki prawne uchylonego aktu. Powoływanie się na skutki rozstrzygnięć w sprawach, w których zastosowanie znajduje instytucja ochrony tymczasowej przewidziana

w art. 152 § 1 p.p.s.a., jest możliwe wyłącznie w sytuacji, gdy służy to tymczasowemu zabezpieczeniu praw podatnika jako beneficjenta regulacji przewidzianej w art. 152 § 1 p.p.s.a. Na aprobatę zasługuje prezentowane w orzecznictwie stanowisko, zgodnie z którym art. 152 p.p.s.a. odnosi się do wszelkich uchylanych aktów, czyli również takich, które nie podlegają wykonaniu²⁵, w związku z czym regulacja ta ma szerszy zakres zastosowania w porównaniu do art. 61 § 3 p.p.s.a., odnoszącego się wprost do „wstrzymania wykonania w całości lub w części aktu lub czynności”²⁶. Sam fakt, że zakres zastosowania art. 152 p.p.s.a. jest szerszy niż zakres art. 61 § 3 p.p.s.a. odnoszący się do czynności oraz aktów podlegających wykonaniu, nie oznacza jednocześnie, że znajduje on takie samo zastosowanie do wszystkich rodzajów aktów i decyzji administracyjnych. Podzielić w tym zakresie należy tezę, że skutki wywodzone z zastosowania art. 152 § 1 p.p.s.a. powinny uwzględniać charakter aktu lub czynności, a także okoliczności sprawy i w niektórych sytuacjach ww. artykuł nie będzie stosowany do aktów lub czynności w zakresie, w jakim zostały już wykonane (skonsumowane)²⁷, a które jednocześnie nie przyczyniają się do powstania negatywnych skutków dla strony, lub w sytuacji, w której zastosowanie art. 152 § 1 p.p.s.a. nie może zostać odniesione do jakichkolwiek przejawów mocy prawnej danego aktu lub czynności, które mogą zagrażać sytuacji podatnika.

IV. KONSEKWENCJE PRZYJĘTEJ INTERPRETACJI DLA STOSOWANIA OCHRONY TYMCZASOWEJ W POSTĘPOWANIACH POZAPODATKOWYCH

Zastosowanie art. 152 § 1 p.p.s.a. znalazło najszersze odzwierciedlenie w orzecznictwie w sprawach z zakresu prawa podatkowego. Wnioski niniejszej analizy mają jednak znacznie szersze konsekwencje, co można zobrazować na kilku przykładach.

Szeroką analizę tego zagadnienia przedstawił J. Piecha, który swoje rozważania poświęcił kwestii sposobu stosowania art. 152 § 1 p.p.s.a. do rozstrzygnięcia wojewódzkiego sądu administracyjnego w przedmiocie skargi na sprzeciw Ministra Sprawiedliwości w sprawie wpisu na listę radców prawnych. Na podstawie rozważań dotyczących stosowania art. 152 § 1 p.p.s.a. autor ten wykazał, że nie biorąc pod uwagę normatywnego wymiaru (istoty) instytucji sprzeciwu, można stwierdzić, że rezultaty czysto literalnej wykładni tego przepisu nie mieszczą się w regułach zdrowego rozsądku²⁸.

25 Wyrok NSA z 27.09.2022 r. (III FSK 3657/21), LEX nr 3426860.

26 Wyrok NSA z 27.09.2022 r. (III FSK 3657/21), LEX nr 3426860.

27 T. Woś (w:) *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Komentarz*, red. T. Woś, Warszawa 2016, uw. 12 do art. 152.

28 Por. szerzej J. Piecha, *Skutki uwzględnienia przez wojewódzki sąd administracyjny skargi na sprzeciw Ministra Sprawiedliwości w sprawie wpisu na listę radców prawnych*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe” 2023/1, s. 63–82.

Do ciekawych wniosków może też prowadzić odniesienie reguł wypracowanych w postępowaniach podatkowych do dwóch innych kategorii postępowań, z zakresu prawa budowlanego oraz farmaceutycznego.

W tym pierwszym przypadku spotykamy się z obszarem, w którym przejawy władztwa administracyjnego odgrywają szczególną rolę, regulując procesy związane z wieloetapowym planowaniem, budową oraz użytkowaniem budynków, budowli i infrastruktury. Przykładem rozstrzygnięcia potwierdzającego konieczność uwzględnienia charakteru decyzji i skutków, jakie wywołuje stosowanie regulacji art. 152 § 1 p.p.s.a. do decyzji o pozwoleniu na budowę, jest wyrok WSA w Gdańsku z 18.09.2019 r.²⁹, w którym sąd potwierdził, że sytuacja, w której po uchyleniu nieprawomocnym wyrokiem WSA rozstrzygnięć organu administracyjnego w przedmiocie wydania pozwolenia na budowę inwestor prowadził dalsze roboty budowlane, nie oznacza automatycznie uzyskania kompetencji do władczego działania ze strony organów nadzoru budowlanego. Poza kontrowersją pozostaje, że zawieszenie mocy prawnej decyzji o pozwoleniu na budowę powoduje konieczność wstrzymania prowadzonych w związku z realizacją inwestycji prac budowlanych³⁰. Wskazane rozstrzygnięcie potwierdza jednakże, że obowiązek wstrzymania robót nie ma charakteru bezwzględnego, gdyż „nie może powodować negatywnych skutków dla wykonanych już elementów budowy czy też dla bezpieczeństwa ludzi ze strony tych niedokończonych elementów inwestycji. W związku z tym za dopuszczalne należy uznać wykonanie takich robót, które w niezbędnym zakresie zabezpieczą dotychczas zrealizowaną budowę (...), a także takich, które służyć będą zapewnieniu bezpieczeństwa ludzi ze strony niedokończonych fragmentów zabudowy”. Prace mają zostać wstrzymane, ale z wyłączeniem prac zabezpieczających; inwestor nie ma też obowiązku usuwania elementów już wykonanych, co potwierdza widoczną w orzecznictwie podatkowym zasadę, że wstrzymanie nie działa wstecz i nie powoduje obowiązku przywrócenia stanu sprzed wydania zakwestionowanej decyzji.

Podobnym przykładem może być decyzja o przeniesieniu zezwolenia na prowadzenie apteki ogólnodostępnej, wydana w trybie art. 104a Prawa farmaceutycznego³¹. Zastosowanie art. 152 § 1 p.p.s.a. w przypadku wyroku uchylającego decyzję o przeniesieniu zezwolenia stałoby w sprzeczności z interesem stron tego postępowania. Nie spełniałoby więc funkcji gwarancyjnej, rozumianej jako podjęcie odpowiednich i skutecznych działań zaradczych, ograniczających ryzyko narażenia strony postępowania na ponoszenie negatywnych konsekwencji wynikających z kwestionowania mocy obowiązującej aktów i czynności administracyjnych, wpływających bezpośrednio na

29 Wyrok WSA w Gdańsku z 18.09.2019 r. (II SA/Gd 161/19), Legalis nr 2235483.

30 K. Szocik (w.): D. Kafar, J. Kornecki, K. Sielicki, M. Stachal, K. Szocik, *Prawo budowlane elektroniczacja procesu budowlanego*, Warszawa 2022, Legalis, rozdz. X.2.1.

31 Ustawa z 6.09.2001 r. – Prawo farmaceutyczne (t.j. Dz.U. 2022 r. poz. 2301 ze zm.).

jej sytuację prawną, do momentu prawomocnego zakończenia postępowania. Wprost przeciwnie – kreowałyby dla strony dodatkowe ryzyko związane z wprowadzeniem stanu niepewności prawnej, mogącej narazić stronę na straty ekonomiczne związane z zakłóceniem prowadzenia bieżącej działalności, która to działalność nie stanowi jednocześnie przejawu wykonywania zaskarżonej decyzji (która to decyzja została już wykonana w momencie przeniesienia zezwolenia). Kierując się więc wykładnią celowościową przepisu, należy uznać, że w tym przypadku art. 152 § 1 p.p.s.a. nie znajduje zastosowania z uwagi na brak warunków oraz adresata pozwalających na zastosowanie ww. przepisu z zachowaniem celu regulacji, jakim jest ochrona strony postępowania. Stosowanie przepisu nie może przy tym powodować negatywnych skutków, zwiększających ryzyko związane z istnieniem stanu niepewności prawnej do czasu wydania prawomocnego rozstrzygnięcia, podobnie jak ograniczony jest zakres jego zastosowania w sprawach budowlanych z uwagi na fakt, że nie może powodować negatywnych skutków dla wykonanych już elementów budowy.

Jednocześnie decyzja ta, chociaż stanowi dla jej adresata podstawę do bezterminowego działania, to jednak jej skutek prawny zostaje wywołany „jednorazowo” (punktowo), inaczej aniżeli w przypadku pozwolenia na budowę, gdzie proces budowlany zostaje rozciągnięty w czasie. W tym przypadku natomiast, z chwilą kiedy decyzja stała się ostateczna, przeniesienie zezwolenia jest dokonane; poprzedni uprawniony traci uprawnienie do prowadzenia apteki, a adresat decyzji nabywa to uprawnienie. Wydaje się więc w tej sytuacji w pełni uprawnione uznanie, że należy do tego typu decyzji odnieść również argumentację dotyczącą niemożliwości zastosowania art. 152 § 1 p.p.s.a. do decyzji już wykonanych.

V. KONKLUZJE

Konkludując, należy stwierdzić, że celem art. 152 § 1 p.p.s.a. jest ochrona strony postępowania (adresata decyzji administracyjnej). W konsekwencji przepisu tego nie można stosować automatycznie, ale jego zastosowanie wymaga każdorazowo rozstrzygnięcia z uwzględnieniem charakteru aktu lub czynności oraz okoliczności sprawy. Teza, zgodnie z którą praktyka stosowania art. 152 p.p.s.a. nie pozwala na automatyczne przyjęcie, że każdy akt lub czynność nie wywołuje skutków prawnych do chwili uprawomocnienia się wyroku uwzględniającego skargę na akt, jest w mojej ocenie prawdziwa przy założeniu, że brak możliwości zastosowania art. 152 p.p.s.a. wynika z braku możliwości określenia skutku (efektu) wywołanego tą decyzją lub aktem, który powinien podlegać wstrzymaniu na podstawie art. 152 p.p.s.a w celu realizacji funkcji ochronnej regulacji. Praktyka stosowania przepisu art. 152 p.p.s.a., której przykłady zostały przywołane w niniejszym artykule, potwierdza, że przepis ten nie może być jednolicie stosowany do wszystkich rodzajów aktów i czynności administracyjnych.

Kluczowym i niepomijalnym elementem w procesie stosowania art. 152 § 1 p.p.s.a. jest odwołanie się do skutków wykładni celowościowej przepisu i funkcji ochronnej i gwarancyjnej regulacji przewidzianej w art. 152 § 1 p.p.s.a., przejawiającej się w zapobieżeniu ponoszeniu przez stronę postępowania negatywnych konsekwencji wynikających z działań organów podatkowych, które podlegają kwestionowaniu na podstawie nieprawomocnego wyroku sądu administracyjnego.

dr Katarzyna Adydan

Autorka jest doktorem nauk prawnych, doradczynią podatkową, starszą prawniczką w dziale doradztwa podatkowego act Bieniak Smołuch Wielhorski Wojnar i Partnerzy. Adwokaci, Radcowie Prawni i Doradcy Podatkowi sp.p.

The author is a doctor of laws, a certified tax advisor, and a senior lawyer in the tax consultancy department at act Bieniak Smołuch Wielhorski Wojnar i Partnerzy. Adwokaci, Radcowie Prawni i Doradcy Podatkowi sp.p.
e-mail: katarzyna.adydan@actlegal-bsww.com

ABSTRACT

Keywords: *interim protection, administrative proceedings, suspension of the legal effects of a decision*

The function of “interim protection” in tax-related proceedings before administrative courts compared to other proceedings

The article presents the results of an analysis regarding the application in administrative procedure of the institution of so-called „interim protection”, provided for in Article 152(1) of the Law on Proceedings Before Administrative Courts (LPBAC). The article discusses selected issues related to the application of protection provided for in Article 152(1) LPBAC in administrative court proceedings in tax matters, taking into account the objectives to be achieved in connection with the application of the aforementioned institution. The aim of the analysis presented in the article is to verify the thesis presented in legal scholarship, according to which

the application of Article 152(1) LPBAC does not warrant the statement that no act or action produces legal effects until the judgment granting the appeal against the act or action becomes final, and that the application of Article 152(1) LPBAC requires consideration of the nature of the proceedings and the circumstances of the case. The analysis of the practice of applying the regulation confirms that the aim of Article 152(1) LPBAC is primarily to protect the party to the proceedings (addressee of the administrative decision). As a result, it is concluded that this provision cannot be applied automatically, and its application must be decided on a case-by-case basis, taking into account the nature of the act or action and the facts of the case. Additionally, an attempt is made to discuss the possible consequences of the adopted interpretation for the application of interim protection in non-tax proceedings, with references to examples from the construction and pharmaceutical industries.

BIBLIOGRAFIA

- Hauser Roman, Wierzbowski Marek**, *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Komentarz*, Warszawa 2023
- Janczukowicz Krzysztof**, *Postanowienie o zaliczeniu nadpłaty na poczet zaległości podatkowej a dezaktualizacja tej zaległości po dniu powstania nadpłaty*, LEX/el.
- Piecha Jacek**, *Skutki uwzględnienia przez wojewódzki sąd administracyjny skargi na sprzeciw Ministra Sprawiedliwości w sprawie wpisu na listę radców prawnych*, „Radca Prawny ZN” 2023/1
- Plucińska-Filipowicz Alicja, Filipowicz Tomasz**, *Przepis art. 152 PostępsądAdmU w wyroku uwzględniającym skargę*, „Nieruchomości” 2014/5 (dodatek)
- Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Komentarz*, red. T. Woś, Warszawa 2016
- Szocik Krzysztof** (w:): D. Kafar, J. Kornecki, K. Sielicki, M. Stachal, K. Szocik, *Prawo budowlane. Elektroniczacja procesu budowlanego*, Warszawa 2022, Legalis

Słowa kluczowe: *mobbing, prawo karne, art. 207 Kodeksu karnego, lekarz, lekarka*

Katarzyna Syroka-Marczewska

Zjawisko mobbingu wśród lekarzy i lekarek na tle przestępstwa z art. 207 Kodeksu karnego

ABSTRAKT

Artykuł zawiera zestawienie art. 94 (3) Kodeksu pracy, który definiuje mobbing, oraz art. 207 Kodeksu karnego, dotyczącego przestępstwa znęcania się, w odniesieniu do lekarzy i lekarek. Wybór pracowników ochrony zdrowia wynika w szczególności z niepokojących sygnałów samego środowiska medycznego dotyczących skali mobbingu. W artykule przedstawiono zakresy krzyżowania się zjawiska mobbingu i przestępstwa znęcania się. Pomimo zasadniczych różnic, odmiennych podstaw normatywnych, są także wspólne elementy, które wymagają precyzyjnego badania w procesie stosowania prawa.

I. WSTĘP

Różnorodność rozwiązań prawnych regulujących mobbing stanowiła zachętę do przeanalizowania tego zagadnienia. W niniejszym opracowaniu Autorka chciała by się odnieść do dwóch źródeł. Pierwszym z nich będą przepisy art. 94 (3) Kodeksu pracy¹. Drugim z nich zaś będzie art. 207 Kodeksu karnego². Autorka, mając na uwadze, iż w prawie karnym nie ma jednego przepisu, który mógłby być identyfikowany jako przestępstwo mobbingu, ponieważ z mobbingiem wiążą się przestępstwa przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową (art. 218³, 219, 220 k.k.) oraz przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu, wolności, czci i nietykalności cielesnej (art. 155, 156, 157, 158 § 1–2, art. 190 § 1, art. 191 § 1, art. 207, 212 § 1–2, art. 216 § 1–2,

1 Ustawa z 26.06.1974 r. Kodeks pracy (Dz.U z 2022 r. poz. 1510 ze zm.), dalej: k.p.

2 Ustawa z 6.06.1997 r. Kodeks karny (Dz.U z 2022 r. poz. 1138 ze zm.), dalej: k.k.

3 Kwalifikacja kumulatywna będzie uzasadniona również wtedy, gdy znęcanie, oprócz typowych dla tego przestępstwa dóbr, narusza jeszcze inne dobra chronione przepisami prawa karnego, przykładowo znęcanie się nad pozostającym w stosunku zależności od sprawcy pracownikiem może realizować również znamiona przestępstwa z art. 218 § 1a k.k. Szerzej zob. W. Radecki, *Przestępstwa z rozdziału XXVIII KK (w:) System prawa karnego*, t. 10, Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym, red. J. Warylewski, Warszawa 2016; W. Wróbel (w:) *Kodeks karny. Część szczególna*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017, t. 2.

art. 217 § 1 k.k.), podjęła świadomą decyzję, aby skupić się w opracowaniu na analizie art. 207 k.k. Ponadto ramy objętościowe opracowania uniemożliwiają analizę wszystkich wspomnianych regulacji w prawie karnym, które mogłyby dotyczyć mobbingu. Wybór tematu wynika z faktu, że omawiana tematyka nie jest w ocenie Autorki w wystarczający sposób akcentowana w trwającym dyskursie naukowym. Zwiększona świadomość prawna w tym obszarze wśród adwokatów i adwokatek może pozytywnie wpłynąć na relacje z klientami, których sytuacja prawna może być bardzo różna. Wybór lekarzy i lekarek wynika z analizowanych przez Autorkę opracowań i niepokojących sygnałów samego środowiska medycznego dot. skali mobbingu. Zgodnie z informacjami opublikowanymi w raporcie z badania ilościowego realizowanego w 2013 r. przez Naczelną Izbę Lekarską oraz Polską Akademię Nauk blisko co czwarty respondent spotkał się z jakąś formą mobbingu w miejscu pracy⁴. 10 lat później, tj. w 2023 r., Prezes Naczelnej Rady Lekarskiej – Łukasz Jankowski wskazał, że ok. 4 proc. lekarzy na stanowiskach kierowniczych w ochronie zdrowia mobbinguje swoich podwładnych, a gdy chodzi o jednostki akademickie, nawet połowa pracowników wskazuje na mobbing⁵. Być może skala zjawiska jest związana ze specyfiką pracy⁶ lekarzy i lekarek. Pracownicy tego sektora funkcjonują bowiem jako grupa, do której należą osoby z często skrajnie różnymi postawami, poglądami i systemami wartości⁷. Ponadto osoby wykonujące ten zawód z jednej strony mają dużą samodzielność w podejmowaniu decyzji medycznych, zaś z drugiej strony są podporządkowane systemowi organizacji pracy w danym podmiocie leczniczym, np. na oddziale w szpitalu, gdzie otrzymują polecenia i wytyczne od swoich przełożonych. Nie bez znaczenia jest także hierarchiczność, a być może niekiedy nawet feudalizm w relacjach zawodowych pomiędzy poszczególnymi przedstawicielami zawodów medycznych. Wydaje się także, że pracownicy ochrony zdrowia poddawani są specyficznym warunkom pracy, trudno porównywalnym z warunkami, w jakich świadczą pracę inne grupy pracowników⁸. Zjawisko to jest tym bardziej niebezpieczne, gdyż mobbingowany pracownik, doznający rozstroju zdrowia może zacząć nieprawidłowo wykonywać swoją pracę, co przekłada się na sytuację pacjentów⁹. W niniejszym opracowaniu Autorka chciałaby skupić się na lekarzach i lekarkach także dlatego, że często są to osoby zatrudnione na tzw. kontraktach, czyli umowach cywilnoprawnych o charakterze zlecenia lub świadczenia usług. Zatem pojawia się w tym kontekście pytanie, czy mogą one

4 https://nil.org.pl/uploaded_files/1575629152_raport.pdf (dostęp: 21.10.2023 r.).

5 <https://nil.org.pl/biuro-prasowe/my-w-mediach/6103-mobbing-w-ochronie-zdrowia> (dostęp: 21.10.2023 r.).

6 P. Grabowski, *Mobbing – patologia zarządzania (w): Zdrowie i jego ochrona – między teorią a praktyką*, red. V. Korporowicz, Warszawa 2006, s. 117 i n.

7 K. Zdziebło, E. Kozłowska, *Mobbing w środowisku pracy pielęgniarek*, „Problemy Pielęgniarstwa” 2010/18, s. 213.

8 T. Chauvin, K. Czapska-Malecka, P. Gogol, *Stosunek pracy lekarzy na kontraktach w kontekście ochrony przed mobbingiem*, „Przegląd Prawa Medycznego” 2020/4, s. 207.

9 <https://mobbingwmiescjupracypol/wp-content/uploads/2018/12/ebook-mobbing-w-plac%3b%3bkach-medycznych.pdf> (dostęp: 21.10.2023 r.).

korzystać z ochrony wynikającej z ochrony prawa pracy i prawa karnego, skoro nie są pracownikami. W ostatnich latach zmiany gospodarcze w Polsce sprawiły, że nastąpił istotny wzrost zatrudnienia modyfikujący zakładaną przez ustawodawcę konstrukcję stosunku pracy¹⁰, dlatego w ocenie Autorki tak ważna jest dyskusja w tym zakresie.

II. CHARAKTERYSTYKA ZJAWISKA MOBBINGU

Pojęcie mobbingu jest trudne do jednoznacznego zdefiniowania ze względu na fakt, że jest to zjawisko wielopostaciowe¹¹. Samo słowo mobbing pochodzi od angielskiego czasownika „to mob” – co oznacza „napadać na kogoś, zaczepiać, nagabywać, atakować”. Zakres znaczeniowy tego terminu różni się w zależności od tego, czy spojrzymy na mobbing z perspektywy prawa, czy też perspektywy społeczno-kulturowej. Z reguły definicje mobbingu formułowane na gruncie psychologii mają szerszy zakres niż definicje prawne¹².

Międzynarodowa Organizacja Pracy określa mobbing jako obraźliwe zachowanie wyrażające się poprzez okrutne, złośliwe lub upokarzające uświadczanie jednostki lub grupie pracowników, którzy stają się podmiotem psychicznego dręczenia¹³. Komisja Europejska definiuje mobbing jako wszelkie niewłaściwe postępowanie, przejawiające się w sposób trwały, powtarzający się lub ciągły, w zachowaniu, w słowie wypowiedzianym lub pisanym, w czynach lub gestach, które to zachowanie jest zamierzone i narusza osobowość, godność bądź integralność fizyczną lub psychiczną innej osoby¹⁴. Z kolei według Europejskiej Agencji Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy mobbing to powtarzające się nieracjonalne zachowanie wobec pracownika lub grupy pracowników, które stwarza ryzyko dla zdrowia i bezpieczeństwa¹⁵.

10 O przyczynach i efektach zob. K. Muszyński, *Polityka regulacji zatrudnienia w Polsce. Kryzys ekonomiczny a destandaryzacja stosunków pracy*, Warszawa 2019.

11 A. Bechtowska-Gebhardt, T. Stalewski, *Mobbing – patologia zarządzania personelem*, Warszawa 2004, s. 7 i n.

12 G. Jędrejek, *Mobbing – środki ochrony prawnej*, Warszawa 2011, s. 27 i n.

13 A. Kucharska, *Informator dla pracodawcy. Państwowa Inspekcja Pracy*, Warszawa 2019, s. 5.

14 M.T. Romer, M. Najda, *Mobbing w ujęciu psychologiczno-prawnym*, Warszawa 2010, s. 4–5.

15 J. Marciniak, *Przeciwdziałanie mobbingowi w miejscu pracy. Poradnik dla przedsiębiorców*, Warszawa 2008, s. 18.

Jak słusznie zauważył M. Bosak oraz A. Danilewicz, ustawodawca gwarantuje ofiarom mobbingu określoną przepisami ochronę¹⁶, zarówno w zakresie roszczeń cywilnych, jak i ochrony prawnokarnej¹⁷.

Paradoksalność mobbingu polega na tym, że dotyczy on częściej najlepszych i najwydajniejszych pracowników oraz młodych z wyższym wykształceniem niż przeciętnych w zespole¹⁸. Być może takich osób boją się ich współpracownicy, ponieważ zawiązują poziom i zagrażają w szansach awansu. Być może boją się również przełożeni, ponieważ mądrzejszy od niego podwładny może zakwestionować jego władzę i autorytet. Być może powody mobbingu są zupełnie inne niż te, o których mowa powyżej. Dlatego też każda sytuacja mobbingu powinna być analizowana indywidualnie. Jak słusznie zauważył A. Grządkowski, na rodzenie się przemocy w miejscu pracy mają wpływ m.in. czynniki indywidualne, organizacyjne oraz społeczne¹⁹.

III. MOBBING W KODEKSIE PRACY

Mobbing został zdefiniowany w przepisach prawa, tj. w art. 94 (3) k.p. Oznacza działania lub zachowania dotyczące pracownika lub skierowane przeciwko pracownikowi, polegające na uporczywym i długotrwałym nękaniu lub zastraszaniu pracownika, wywołujące u niego zaniżoną ocenę przydatności zawodowej, powodujące lub mające na celu poniżenie lub ośmieszenie pracownika, izolowanie go lub wyeliminowanie z zespołu współpracowników. Już na pierwszy rzut oka widać, że legalna definicja mobbingu jest mało czytelna. Jak słusznie zauważył W. Cieślak, razi m.in. nagromadzenie zwrotów ocennych, dla przykładu warto odwołać się do „uporczywości i długotrwałości”, które prowadzą do znacznej dowolności w diagnozowaniu mobbingu w praktyce i, co za tym idzie, do braku spójności orzecznictwa w tych sprawach²⁰. W orzecznictwie uporczywość jest postrzegana jako rozciągnięte w czasie, stale powtarzane i nieuchronnie

16 M. Bosak i A. Danilewicz, *Odpowiedzialność cywilna i karna za mobbing*, „Prokuratura i Prawo” 2010/4, s. 105. Autorzy podkreślają, że ciężar udowodnienia faktu, na podstawie którego można domagać się konkretnych świadczeń od pracodawcy – mobbera, spoczywa na pracowniku. Pracodawca zaś, chcąc oczyścić się z zarzutów, powinien udowodnić, że fakty świadczące o mobbingu nie miały miejsca lub że konkretne zachowanie pozbawione jest jego cech, względnie że zostało spowodowane wyłącznie przez pracownika. Zgodnie z brzmieniem art. 943 § 3 k.p. pracownik, który w wyniku działań mobbingowych doznał uszczerbku na zdrowiu, może domagać się zadośćuczynienia. Drugą z możliwości o charakterze pieniężnym, jaką zapewniają ofierze mobbingu przepisy art. 943 § 4 k.p., jest uzyskanie odszkodowania. Szerzej w publikacji M. Bosak i A. Danilewicz, *Odpowiedzialność cywilna i karna za mobbing*, „Prokuratura i Prawo” 2010/4.

17 Jak już wspomniano, w prawie karnym nie ma jednego przepisu, który mógłby być identyfikowany jako przestępstwo mobbingu, ponieważ z mobbingiem wiąże się przestępstwa przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową (art. 218, 219, 220 k.k.) oraz przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu, wolności, czci i nietykalności cielesnej (art. 155, 156, 157, 158 § 1–2, art. 190 § 1, art. 191 § 1, art. 207, art. 212 § 1–2, art. 216 § 1–2, art. 217 § 1 k.k.).

18 A. Fiutak, *Wróg w miejscu pracy*, „Magazyn Pielęgniarki i Położnej” 2008/3, s. 28–29.

19 Szerzej A. Grządkowski, *Mobbing a znęcanie się*, „Prokuratura i Prawo” 2011/12, s. 74 i n.

20 W. Cieślak, *Z karnoprawnej problematyki mobbingu (w:) Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji jubileuszu 70. urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarca*, red. Ł. Pohl, Poznań 2009, s. 72.

(z punktu widzenia ofiary) zachowania, które są uciążliwe i mają charakter ciągły²¹. Z kolei nękanie w rozumieniu art. 94 (3) § 2 k.p. oznacza ustawiczne dręczenie, niepokojenie, czy też dokuczanie pracownikowi²². Należy podkreślić, że przesłanki „uporczywości” i „długotrwałości” wzajemnie na siebie oddziałują i nie da się ich rozważać oddzielnie, dlatego intensyfikacja negatywnych zachowań skłania do uznania za długotrwały okresu krótszego niż w przypadku mniejszego ich nasilenia²³. Ocena uporczywości i długotrwałości oddziaływania na pracownika medycznego ma charakter zindywidualizowany i powinna być odnoszona do każdego, konkretnego przypadku.

Ustalenie mobbingu powinno opierać się na obiektywnych kryteriach, a nie jedynie na subiektywnych odczuciach pracownika²⁴. Ocena, czy nastąpiło nękanie i zastraszanie pracownika oraz czy działania te miały na celu doprowadzenie i mogły doprowadzić lub doprowadziły do zaniżonej oceny jego przydatności zawodowej, do jego poniżenia, ośmieszenia, izolacji bądź wyeliminowania z zespołu współpracowników, powinna opierać się na obiektywnych kryteriach²⁵. Kryteria te zaś zdaniem sądu powinny wynikać z rozsądnego postrzegania rzeczywistości, prowadzącego do właściwej oceny intencji drugiej osoby w określonych relacjach społecznych²⁶. Jeśli zatem pracownik postrzega określone zachowania jako mobbing, to zaakceptowanie jego stanowiska uzależnione jest od obiektywnej oceny tych przejawów zachowania w kontekście ujawnionych okoliczności faktycznych²⁷. Badanie i ocena subiektywnych odczuć osoby, która uważa, że znęca się nad nią jej przełożony, nie może stanowić jedynej podstawy do ustalania odpowiedzialności za mobbing²⁸.

21 Wyrok Sądu Najwyższego z 29.01.2019 r. (III PK 6/18), Lex nr 2619173.

22 Wyrok Sądu Najwyższego z 10.10.2012 r. (II PK 68/12), OSNP 2013/17–18, poz. 204. Nękanie w ocenie Sądu Najwyższego oznacza także ustawiczne dręczenie, niepokojenie czy też dokuczanie komuś, zob. wyrok Sądu Najwyższego z 20.10.2016 r. (I PK 243/15), Lex nr 2186566.

23 Wyrok Sądu Najwyższego z 20.10.2016 r. (I PK 243/15), Lex nr 2186566.

24 O obiektywnych kryteriach jest mowa w szczególności w następujących rozstrzygnięciach sądów: zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 1.01.2021 r. (III APa 12/20), Lex nr 3338711; postanowienie Sądu Najwyższego z 2.06.2020 r. (III PK 63/19), Lex nr 3207615; postanowienie Sądu Najwyższego z 28.05.2020 r. (III PK 134/19), Lex nr 3177867; wyrok Sądu Najwyższego z 29.01.2019 r. (III PK 6/18), Lex nr 2619173; postanowienie Sądu Najwyższego z 26.06.2019 r. (I PK 239/18), Lex nr 2687517; wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 28.05.2019 r. (III APa 4/19), Lex nr 2781441; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 24.10.2018 r. (III APa 20/18), Lex nr 2637899; wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 24.05.2018 r. (III APa 15/17), Lex nr 2584010; wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 5.07.2013 r. (III APa 10/13), Lex nr 1353665; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 22.01.2013 r. (III APa 23/12), Lex nr 1280353; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 15.12.2006 r. (III APa 170/05), Lex nr 310407. Ponadto w jednym z wyroków sąd orzekł, że do uznania określonego zachowania za mobbing wymagane jest stwierdzenie, że pracownik był obiektem oddziaływania, które według obiektywnej miary może zostać uznane za wywołujące jeden ze skutków wymienionych w art. 94 (3) § 2 k.p. [zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 7.11.2012 r. (III APa 11/12), Lex nr 1254314]. Z kolei w ocenie Sądu Apelacyjnego w Warszawie „ustalenie mobbingu opierać się musi na obiektywnych kryteriach, a nie jedynie na subiektywnych odczuciach pracownika [zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 24.10.2018 r. (III APa 20/18), Lex nr 2637899].

25 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 13.01.2021 r. (III APa 12/20), Lex nr 3338711.

26 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 24.10.2018 r. (III APa 20/18), Lex nr 2637899.

27 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 10.08.2017 r. (III APa 15/17), Lex nr 2379841.

28 Wyrok Sądu Najwyższego z 7.05.2009 r. (III PK 2/09), <https://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/orzeczenia1/iii%20pk%202-09-1.pdf> (dostęp: 21.10.2023 r.).

Warto w tym kontekście zauważyć, że mobbing może mieć charakter pionowy (ukośny): mobber i mobbingowany są na różnych poziomach w hierarchii zatrudnienia (najczęściej występuje w relacjach pracodawca–pracownik) lub poziomy (prosty): nie ma podporządkowania, w strukturze zatrudnienia występują na tym samym poziomie (pracownik–pracownik). W związku z powyższym przykładów mobbingu jest wiele. Może się wyrażać m.in. w ciągłym przerywaniu wypowiedzi lub reagowaniu krzykiem ze strony przełożonego danego lekarza lub lekarki. Zdarzają się także sytuacje, w których lekarz starszy stażem, ale zatrudniony na równorzędnym stanowisku, krytykuje albo upomina swojego współpracownika w obecności pacjentów lub innych osób z personelu medycznego. Świadome, nieuzasadnione ignorowanie samodzielności decyzyjnej pracowników medycznych oraz bezprawne ograniczanie uprawnień do wykonywania określonych procedur medycznych i innych czynności związanych z opieką nad pacjentem również mogą być uznane za mobbing²⁹. Wielokrotne sugerowanie, że na miejsce danego pracownika czeka wielu innych, bądź groźenie krzywdą może nosić znamiona zastraszania. Muszą to być jednak sytuacje, które w osobie pokrzywdzonej faktycznie wywołują obawę co do spełnienia groźby i doprowadzają one do odczuwania zaniżonej oceny przydatności zawodowej (czyli subiektywno-objektywnego odczucia, jakim pracownikiem jest, a jakim była osoba doświadczająca mobbingu). W ocenie Sądu Apelacyjnego powierzenie prac poniżej kwalifikacji i uwłaczających, odsunięcie od odpowiedzialnych i złożonych zadań także może być postrzegane jako mobbing³⁰. Kluczowe jest to, aby zachowania mobbera były naganne, niemające usprawiedliwienia w normach moralnych czy zasadach współżycia społecznego, a taki charakter mogą mieć również niebędące bezprawnymi w rozumieniu innych przepisów zachowania polegające na realizacji uprawnień względem podwładnych czy współpracowników, np. zastosowanie kary porządkowej czy wydawanie poleceń³¹. Pojęcie mobbingu nie obejmuje zachowań pracodawcy dozwolonych prawem. W konsekwencji pracodawca ma prawo korzystać z uprawnień, jakie wynikają z umownego podporządkowania, w szczególności z prawa stosowania kontroli i nadzoru nad wykonywaniem pracy przez pracowników³². Z mobbingiem nie można również mylić uzasadnionej krytyki pracy pracownika, kiedy jest to zwracanie uwagi pracownikowi, wskazywanie błędów, sugerowanie poprawy w sytuacjach niewywiązywania się z obowiązków bądź wywiązywania się z nich w sposób nierzetelny oraz dający efekty niskiej jakości, ponieważ są to działania leżące w kompetencjach kadry kierowniczej³³.

29 D. Wąsik, *Złośliwe lub uporczywe naruszanie praw pracowniczych członków personelu medycznego (art. 218 § 1a K.K.) – problematyka prawnokarna*, „Prokuratura i Prawo” 2020/10–11, s. 51 i n.

30 Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 27.09.2012 r. (III APa 27/12), Lex nr 1307530.

31 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 31.01.2018 r. (III APa 25/16), Lex nr 2467973.

32 Wyrok Sądu Najwyższego z 22.04.2015 r. (II PK 166/14), <https://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/orzeczenia3/ii%20pk%20166-14-1.pdf> (dostęp: 21.10.2023 r.).

33 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 4.07.2013 r. (III APa 12/13), [https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/15100000001521_III_APa_000012_2013_Uz_2013-07-04_001](https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/15100000001521_III_APa_000012_2013_Uz_2013-07-04_001) (dostęp: 21.10.2023 r.).

Mobbingiem nie jest jednorazowy i przypadkowy czyn, ale zachowanie powtarzające się i trwające przez dłuższy czas, przy czym nie musi to być sześć miesięcy, a ma charakter indywidualny – może być to kilka tygodni, miesięcy lub nawet lat³⁴. Zdaniem Sądu Najwyższego nie jest możliwe sztywne określenie minimalnego okresu niezbędnego do zaistnienia mobbingu, zatem długotrwałość nękania lub zastraszania pracownika musi być rozpatrywana w sposób zindywidualizowany i uwzględniać okoliczności konkretnego przypadku³⁵. Sąd Najwyższy w rozważaniach zawartych w wyroku z 29.03.2007 r.³⁶ uznał, że instytucja mobbingu jest kwalifikowanym deliktem prawa pracy.

Przedmiotem ochrony art. 94 (3) § 1 k.p. jest przede wszystkim ochrona dóbr osobistych pracownika, a także ochrona nietykalności cielesnej, czci i godności³⁷. Pomimo tego, że w definicji mobbingu nie wyrażono *expressis verbis* naruszenia godności pracownika, to nie budzi wątpliwości, że zachowania upokarzające, ośmieszające pracownika i wywołujące u niego zaniżoną samoocenę jako pracownika, w bezpośredni sposób dotykają godności³⁸.

W świetle art. 94 (3) k.p. ofiarą mobbingu może stać się jedynie osoba zatrudniona na podstawie umowy o pracę, powołania, wyboru, mianowania lub spółdzielczej umowy o pracę. Osoby doświadczające mobbingu poza stosunkiem pracy (np. osoby zatrudnione na podstawie umowy zlecenia) pozostają tym samym poza kodeksową ochroną przed mobbingiem³⁹. Mogą natomiast dochodzić swoich roszczeń przed sądem cywilnym w oparciu o przepisy regulujące ochronę dóbr osobistych⁴⁰. Warto w tym kontek-

34 <https://mobbingmiejscupracy.pl/wp-content/uploads/2018/12/ebook-Mobbing-w-plac%C3%B3wkach-medycznych.pdf> (dostęp: 21.10.2023 r.).

35 Wyrok Sądu Najwyższego z 17.01.2007 r. (I PK 176/06), OSNP 2008/5–6, poz. 58.

36 Wyrok Sądu Najwyższego z 29.03.2007 r. (II PK 228/06), „Monitor Prawa Pracy” 2007/7, s. 364.

37 A. Grządkowski, *Mobbing...*, s. 75.

38 D. Dorre-Nowak, *Ochrona godności i innych dóbr osobistych pracownika*, Warszawa 2005, s. 253

39 Zgodnie z ogólnymi regułami rozkładu ciężaru dowodzenia (art. 6 k.c. w zw. z art. 300 k.p.) ciężar dowodu wykazania tych przesłanek spoczywa na pracowniku. Dopiero wykazanie przez pracownika takich okoliczności pozwala na przerzucenie na pracodawcę obowiązku przeprowadzenia dowodu przeciwnego. Pracownik, u którego mobbing wywołał rozstrój zdrowia, może dochodzić od pracodawcy odpowiedniej sumy tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę. Wysokość zadośćuczynienia zależna jest od wielu czynników, m.in. od stopnia uszczerbku na zdrowiu, postawy mobbera czy wpływu, jaki miał mobbing na sytuację pokrzywdzonego. Co ważne, to musi zachodzić ścisły związek pomiędzy rozstrojem zdrowia pracownika a mobbingiem w pracy. Zadośćuczynienie bowiem ma być rekompensatą za doznane krzywdy. Postępowanie dowodowe w sprawie o zadośćuczynienie z tytułu mobbingu można podzielić na dwa etapy. W pierwszym należy ustalić, czy mobbing był stosowany. Drugi etap obejmuje czynności mające na celu zbadanie, czy doszło do rozstroju zdrowia lub szkody wskutek działań o charakterze mobbingowym. Szczegółowe omówienie wykracza poza ramy niniejszego opracowania. Szerzej na ten temat zob. m.in. w: J. Adamska, J. Bieluk, M. Kun-Buczko, *Procedury antymobbingowe i antydyskryminacyjne. Obowiązki pracodawcy. Komentarz praktyczny, orzecznictwo, kwestie odszkodowawcze. Compliance*, Warszawa 2021, s. 249–268; G. Jędrejek, *Mobbing. Środki ochrony prawnej*, Warszawa 2011, s. 54 i n.; I. Gredka-Ligarska, *Mobbing a odpowiedzialność cywilnoprawna*, „Z Problematyki Prawa Pracy i Polityki Socjalnej” 2020/1, s. 89 i n.; K. Kędziora, K. Śmiszek, *Dyskryminacja i mobbing w zatrudnieniu*, Warszawa 2010, s. 150 i n.; A. Bechowska-Gebhardt, T. Stalewski, *Mobbing. Patologia zarządzania personelem*, Warszawa 2004, M. Chakowski, *Mobbing. Aspekty prawno-organizacyjne*, Bydgoszcz 2011; M.T. Romer, *Mobbing i jego konsekwencje*, „Prawo Pracy” 2005/12; A. Szalkowski, *Problem mobbingu w stosunkach pracy*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2002/9; M. Zych, *Mobbing w polskim prawie pracy*, Warszawa 2007.

40 <http://www.ptpa.org.pl/poradnik-antydyskryminacyjny/mobbing/> (dostęp: 21.10.2023 r.).

ście zauważyć, że niejednokrotnie osoby zatrudnione w ochronie zdrowia na umowę cywilnoprawną (tzw. kontrakty) nie będą mogły skorzystać z ochrony przed mobbingiem wynikającym z prawa pracy, co moim zdaniem nie zasługuje na aprobatę. Nie dotyczy to oczywiście sytuacji, w której zawarcie takiej umowy to tylko fikcja, a rzeczywistą wolą obu stron było zawarcie umowy o pracę albo umowa jest tylko z nazwy umową cywilnoprawną, wypełniając jednocześnie wszystkie elementy kluczowe dla stosunku pracy.

Wracając do rozważań dotyczących kontraktów medycznych, warto wskazać, że zgodnie z art. 5 ustawy o działalności leczniczej⁴¹ aktywność zawodowa lekarzy może być wykonywana w formie jednoosobowej działalności gospodarczej jako indywidualna praktyka lekarska, indywidualna praktyka lekarska wyłącznie w miejscu wezwania, indywidualna specjalistyczna praktyka lekarska, indywidualna specjalistyczna praktyka lekarska wyłącznie w miejscu wezwania, indywidualna praktyka lekarska wyłącznie w zakładzie leczniczym na podstawie umowy z podmiotem leczniczym prowadzącym ten zakład lub indywidualna specjalistyczna praktyka lekarska wyłącznie w zakładzie leczniczym na podstawie umowy z podmiotem leczniczym prowadzącym ten zakład oraz spółki cywilnej, spółki jawnej albo spółki partnerskiej jako grupowa praktyka lekarska. Jedną z cech formy zatrudnienia na podstawie kontraktu jest to, iż lekarz wykonujący swoje czynności nie jest podporządkowany jako pracownik w ramach umowy o pracę. Kontrakt ma swoje wady i zalety zarówno z punktu widzenia lekarza świadczącego usługi na kontrakcie, jak i zarządzających placówką medyczną. Bardzo często wynagrodzenie wyliczone na podstawie umowy cywilnoprawnej jest wyższe niż to ustalone w umowach o pracę. Dzieje się tak m.in. dlatego, że stronie umowy cywilnoprawnej zawieranej z podmiotem leczniczym nie przysługują świadczenia socjalne⁴², które gwarantuje umowa o pracę, co dla pracodawcy może oznaczać oszczędność i pozwala na zaoferowanie osobom pozostającym na kontrakcie bardziej korzystnych warunków pracy⁴³. Możliwość zawierania kontraktów lekarskich, czyli umów cywilnoprawnych, pozwala także na bardziej elastyczną organizację pracy, ale może także prowadzić do omijania norm czasu pracy⁴⁴.

Jak słusznie zauważyła T. Liszcz, stan rzeczy, w którym szersza ochrona przyznana jest pracownikom zatrudnionym na podstawie umów o pracę niż na kontraktach, powinien ulec zmianie, w szczególności w odniesieniu do przepisów antymobbingowych⁴⁵.

41 Ustawa z 15.04.2011 r. o działalności leczniczej (Dz.U. z 2022 r. poz. 633 ze zm.).

42 Jako przykład warto wskazać uprawnienia związane z rodzicielstwem czy odpłatny urlop wypoczynkowy. Z punktu widzenia zasady swobody umów nie ma jednak żadnych przeszkód prawnych, aby strony ustaliły w umowie, że za określoną ilość dni wolnych zleceniobiorcy przysługiwać będzie określone w umowie wynagrodzenie.

43 <http://medcalmaestro.pl/index.php/kontrakty-w-medycynie-o-wadach-i-zaletach-dla-zarzadzajacych-i-lekarzy/5/> (dostęp: 21.10.2023 r.).

44 Jak stanowi art. 95 ust. 2 ustawy z dnia 15.04.2011 r. o działalności leczniczej (Dz. U. z 2023 r. poz. 991, 1675, 1972), dyżurem medycznym jest wykonywanie przez określoną grupę profesjonalistów medycznych czynności zawodowych poza normalnymi godzinami pracy. Szerzej nt. dyżurów medycznych (w:) *Ustawa o zawodach lekarza i lekarza dentyisty. Komentarz*, red. E. Zielińska, Warszawa 2022, s. 505 i n.

45 T. Liszcz, *Aksjologiczne podstawy prawa pracy. Zarys problematyki*, Lublin 2018, s. 14 i n.

„Monopolizujące” powiązanie definicji mobbingu ze stosunkiem pracy stwarza wrażenie, jakoby zjawisko systematycznego i długotrwałego prześladowania mogło występować jedynie w pracowniczym układzie sytuacyjnym i przez to jest sprzeczne z prezentowanymi współcześnie poglądami psychologicznymi i socjologicznymi⁴⁶.

IV. MOBBING NA TLE PRZESTĘPSTWA Z ART. 207 K.K.

Sytuacje, w których mobbingowi towarzyszą działania lub zaniechania wobec pracownika wypełniające znamiona przestępstwa, nie należą do rzadkości.

Zgodnie z treścią art. 207 § 1 k.k. kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Ponadto art. 207 § 3 k.k. penalizuje sytuację, kiedy następstwem zachowania, o którym mowa powyżej, jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie⁴⁷. Należy jednak zauważyć, że art. 207 k.k. ani żaden inny przepis prawa karnego nie określa katalogu praw pracowniczych, których naruszenie skutkowałoby odpowiedzialnością karną⁴⁸. Takiego katalogu nie zawiera również k.p., co jest konsekwencją tego, że prawa pracownicze nie wynikają wyłącznie z k.p., ale również z innych źródeł prawa. Jak wskazuje się zasadnie w doktrynie, nie jest możliwe precyzyjne wskazanie wszystkich uprawnień pracowniczych⁴⁹.

Sąd Najwyższy uznał, że ustawowe określenie „znęca się” oznacza działanie lub zaniechanie polegające na umyślnym zadawaniu bólu fizycznego lub dotkliwych cierpień moralnych, powtarzającym się albo jednorazowym, lecz intensywnym i rozciągniętym w czasie⁵⁰. Znęcanie się fizyczne i psychiczne mogą występować niezależnie od siebie lub łącznie. W zakresie mobbingu częściej będziemy mieli do czynienia ze znęcaniem psychicznym⁵¹, które polegać może np. na znieważaniu, groźbach bezprawnych, straszeniu, wyszydzeniu oraz poniżaniu. Znęcanie psychiczne to także powodowanie dyskomfortu psychicznego u ofiary, wzbudzanie u niej poczucia zagrożenia, niepokoju, obawy o własny los i własne mienie, straszenie, groźenie, używanie inwektyw, uprzykrzanie jej życia, robienie jej na złość⁵². Jak widać, są to zachowania charakterystyczne także dla zjawiska mobbingu.

46 M. Woiński, *Odpowiedzialność karna za mobbing (w:) Wieloaspektowość mobbingu w stosunkach pracy*, red. T. Wyka, Cz. Szmidt, Warszawa 2012, s. 209.

47 Sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

48 E. Kumor-Jezińska, *Odpowiedzialność karna pracodawcy za naruszenie obowiązku informacyjnego o przejściu zakładu pracy na innego pracodawcę*, „Roczniki Administracji i Prawa. ROK XIV”, s. 218.

49 *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2021, Legalis, komentarz on-line do art. 218 k.k., nb 1.

50 Zob. uchwała Sądu Najwyższego z 9.06.1976 r. (VI KZP 13/75), OSNKW 1976/7–8, poz. 86, pkt 2; wyrok Sądu Apelacyjnego z 8.03.2012 r. (II AKA 388/11), Lex nr 1129381.

51 Takie sytuacje mogą być również kwalifikowane jako mobbing.

52 J. Lachowski (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa 2020.

Dla obu form znęcania (chodzi o znęcanie fizyczne i psychiczne) konieczne jest wyrządzenie przez sprawcę poważnych dolegliwości u pokrzywdzonego, poważnego bólu fizycznego lub cierpienia moralnego⁵³. O przyjęciu znęcania się rozstrzygają więc społecznie akceptowane wartości wyrażające się w normach etycznych i kulturowych. Ocenny charakter omawianego pojęcia rodzi po stronie sądu obowiązek rozważenia na podstawie całokształtu okoliczności sprawy, czy z obiektywnego punktu widzenia zachowanie sprawcy nosi cechy znęcania się. Jak słusznie zauważył A. Grządkowski, znamiona przestępstwa z art. 207 § 1 k.k. zarówno przedmiotowe, jak i podmiotowe powinny być interpretowane i stosowane na ogólnych zasadach w sposób restryktywny, a podstawa przyjęcia znęcania się fizycznego lub psychicznego powinna być przedstawiona w sposób klarowny⁵⁴.

Znęcanie się określone w art. 207 § 1 k.k. jest przestępstwem indywidualnym, gdyż pokrzywdzonym jest osoba najbliższa lub osoba pozostająca ze sprawcą w stosunku zależności⁵⁵. Analizując zatem przestępstwo znęcania się w odniesieniu do mobbingu, warto zwrócić uwagę, że ustawodawca posługuje się pojęciem stosunku zależności. Oznacza ono, że los danej osoby zależy od innej osoby, mającej nad nią przewagę. Jest to taki stan, w którym sytuacja jednej osoby (w analizowanym zakresie dotyczyć to będzie przede wszystkim sytuacji zawodowej) uzależniona jest od sprawcy. Stosunek zależności zachodzi wówczas, gdy pokrzywdzony nie jest zdolny, z własnej woli, przeciwstawić się znęcaniu i znosi je, z obawy przed pogorszeniem swoich dotychczasowych warunków. Stosunek ten może wynikać także z sytuacji faktycznej stwarzającej dla sprawcy sposobność znęcania się, przy wykorzystaniu przewagi sprawcy nad słabszym pokrzywdzonym. Bez wątplenia jesteśmy w stanie wyobrazić sobie np. lekarza w trakcie specjalizacji, który doświadcza od swojego przełożonego przykrości i nie jest im się w stanie przeciwstawić⁵⁶. Jak słusznie wskazuje Sąd Najwyższy, stosunek zależności może istnieć z mocy prawa albo na podstawie umowy, np. między pracodawcą a pracownikiem⁵⁷. Może też wynikać z sytuacji faktycznej, stwarzającej dla sprawcy sposobność znęcania się przy wykorzystaniu nad ofiarą przewagi, jaką mu daje łącząca ich więź materialna lub osobista⁵⁸. Warto podkreślić już w tym miejscu, że do istoty przestępstwa z art. 207 k.k. nie należy wykorzystywanie tej relacji, lecz jedynie pozostawanie w niej⁵⁹.

53 Zob. wyrok Sądu Najwyższego z 6.08.1996 r. (WR 102/96), „Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych” 1997/2, poz. 8.

54 A. Grządkowski, *Mobbing...*, s. 73.

55 *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2021.

56 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 13.11.2008 r. (II AKa 303/08), „Kraakowskie Zeszyty Sądowe” 2009/3, poz. 48.

57 Postanowienie Sądu Najwyższego z 29.01.2019 r. (IV KK 752/18), <https://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/Orzeczenia3/IV%20KK%20752-18.pdf> (dostęp: 21.10.2023 r.).

58 Postanowienie Sądu Najwyższego z 23.02.2016 r. (III KK 262/15), LEX nr 2068007.

59 J. Lachowski (w:) V. Konarska-Wrzosek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 1123.

Przestępstwo znęcania się⁶⁰ zostało w Kodeksie karnym skonstruowane jako zachowanie z reguły wielodziałaniowe. Pojęcie znęcania się, w podstawowej postaci, ze swej istoty zakłada powtarzanie przez sprawcę w pewnym przedziale czasu zachowań skierowanych wobec pokrzywdzonego⁶¹.

Poszukiwanie odpowiedzi na pytanie o zakres prawnokarnej ochrony przed sytuacjami, które mogą być zakwalifikowane jako mobbing, wymaga odwołania się do definicji legalnej tego zjawiska. Jak już wspomniano, tylko część z sytuacji kwalifikowanych jako mobbing będzie wypełniała znamiona określone w art. 207 k.k. W niektórych obszarach art. 94(3) k.p. i art. 207 k.k. się krzyżują. Znaczącą rolę w procesie subsumpcji obu zjawisk powinny odgrywać znamiona opisowe, które mogą mieć znaczenie rozgraniczające i jednocześnie kwalifikujące. W zasadzie za wspólny mianownik można uznać pozostawanie w stosunku zależności (np. służbowej w miejscu pracy) i wykorzystywanie tej zależności do naruszania dóbr osobistych osób zależnych⁶². Wspólnym mianownikiem będzie też przedsięwzięcie czynności o charakterze „znęcania się” psychicznego, gdyż użycie siły fizycznej będzie już albo znęcaniem fizycznym, albo innym czynem wypełniającym znamiona przestępstwa z części szczególnej Kodeksu karnego⁶³.

Znaczące różnice w zakresie ochrony prawnej, która wynika z art. 94(3) k.p. i art. 207 k.k., dotyczą tego, kto może być sprawcą. Mobberem może być zarówno pracownik, jak i pracodawca. W świetle definicji legalnej w Kodeksie pracy odpowiedzialność może także ponieść współpracownik albo podwładny, który mobbinguje swojego przełożonego. Takiej możliwości nie daje art. 207 k.k., który wśród swoich znamion wskazuje na konieczność stosunku zależności od sprawcy, co sprawia, że odpowiedzialność karna będzie dotyczyła jedynie relacji przełożony–pracownik, a nie odwrotnie lub relacji między współpracownikami.

Krzyżowanie się wzajemne art. 207 k.k. i art. 94 (3) k.p. dotyczy podmiotu, któremu oba przepisy dają ochronę. W przypadku prawa karnego jest ona szersza, ponieważ stosunek zależności moim zdaniem może wynikać zarówno ze stosunku pracy, jak i umowy cywilnoprawnej, np. kontraktu lekarza/lekarki. W przypadku Kodeksu pracy tylko pracownik może skorzystać z art. 94(3). Jak już wspomniałam, konieczne są zmiany, ponieważ mobbing bez wątpienia może spotkać każdą osobę wykonującą pracę, bez względu na podstawę zatrudnienia. Rosnąca liczba zatrudnionych na innych niż umowa o pracę podstawach nie przekłada się jednak na szersze objęcie tych

60 Przestępstwo z art. 207 § 1–2 k.k. można popełnić w zamiarze bezpośrednim oraz ewentualnym [zob. wyrok Sądu Najwyższego z 18.03.2015 r. (III KK 432/14), Lex nr 1663408 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z 23.05.2017 r. (III KK 157/17), Lex nr 2329441].

61 Postanowienie Sądu Najwyższego z 11.12.2003 r. (IV KK 49/03), Lex nr 108048.

62 A. Grządkowski, *Mobbing...*, s. 71.

63 A. Grządkowski, *Mobbing...*, s. 71.

osób reżimem ochronnym kodeksowego prawa pracy⁶⁴. Kolejna różnica dotyczy skutku. Jak już wspomniano, przestępstwo znęcania się jest przestępstwem formalnym z działania lub zaniechania (wyjątek art. 207 § 3 k.k.⁶⁵). Dla jego bytu nie jest wymagane spowodowanie jakichkolwiek skutków. Jeżeli chodzi o ochronę wynikającą z Kodeksu pracy, to jest ona uzależniona od tego, czy nękanie lub zastraszanie pracownika wywołało u niego zaniżoną ocenę przydatności zawodowej, spowodowało lub miało na celu poniżenie lub ośmieszenie pracownika, izolowanie go lub wyeliminowanie z zespołu współpracowników.

Zjawisko mobbingu i przestępstwo znęcania się pomimo zasadniczych różnic, odmiennych podstaw normatywnych, zawierają wspólne elementy, które wymagają precyzyjnego badania w procesie stosowania prawa⁶⁶. Jednocześnie unormowanie mobbingu w przepisach Kodeksu pracy rozszerza zakres ochrony osób pozostających w stałych lub przemijających stosunkach zależności w miejscu pracy, zwiększając jednocześnie instrumentarium dochodzenia swoich praw w sytuacji ich naruszenia.

V. ZAKOŃCZENIE

Każdy człowiek, zarówno w życiu prywatnym, jak i w życiu zawodowym, ma prawo do ochrony swoich praw i wolności. W ocenie Autorki państwo poprzez regulacje prawne (w odniesieniu do przedmiotu niniejszego artykułu analizowany był art. 94(3) k.p. i art. 207 k.k.) powinno umożliwić jednostce ochronę przysługujących jej praw. Kryminalizacja naruszeń praw pracownika wzmocniła wydzźwięk ich ochrony oraz wywarła skutki prewencji ogólnej w świetle ich przestrzegania⁶⁷. Jak już wspomniano, Autorka ma świadomość, że w prawie karnym nie ma jednak jednego przepisu, który mógłby być identyfikowany jako przestępstwo mobbingu. Zawarte w definicji legalnej mobbingu określenia można odnieść do ustawowych znamion przestępstwa z art. 207 k.k. Jednak nie oznacza to, iż każde zachowanie naruszające unormowanie zawarte w przepisie art. 94 (3) k.p. będzie stanowić o realizacji ustawowych znamion analizowanego przestępstwa. Wydaje się, że taka kwalifikacja będzie dotyczyć zachowań długotrwałych i szczególnie dotkliwych dla poszkodowanego.

Mobbing niejednokrotnie jest postrzegany jako jedno z najbardziej niszczących działań antyspołecznych w miejscu pracy⁶⁸ oraz czynnik dużo bardziej dewastujący

64 *Kodeks pracy. Komentarz*, red. K. Walczak, Warszawa 2020; L. Florek, Ł. Pisarczyk, *Prawo pracy*, Warszawa 2021, s. 4.

65 Szerzej zob. K. Siwek, *W sprawie skutkowego charakteru przestępstwa znęcania się*, „Prokuratura i Prawo” 2018/11; R. Krajewski, *Targnięcie się na życie jako skutek przestępstwa znęcania*, „Prokuratura i Prawo” 2017/4.

66 A. Grządkowski, *Mobbing...*, s. 106.

67 B. Kugacz, *Prawnokarna ochrona praw pracownika – wybrane zagadnienia*, „Pracownik i Pracodawca” 2020/5, s. 63.

68 L. Cortina, *Unseen injustice: Incivility as modern discrimination in organizations*, „Academy of Management Review” 2008/33, s. 40 i n.

zdrowie i – co za tym idzie – ochotę do pracy niż wszystkie inne stresory⁶⁹. Bez wątplenia mobbing niesie za sobą negatywne konsekwencje zarówno dla ofiary, jak i bliskich jej osób. W przestrzeni ochrony zdrowia te konsekwencje mogą dotyczyć także dostępności świadczeń zdrowotnych i tym samym pacjentów. Lekarz/lekarzka będący/-a ofiarą mobbingu może zrezygnować z pracy w danym podmiocie leczniczym albo ze względu na problemy ze zdrowiem psychicznym korzystać ze zwolnień lekarskich – w obu przypadkach dostęp pacjentów do świadczeń zdrowotnych może zostać znacznie utrudniony⁷⁰. Mobbing zatem w ocenie Autorki należy postrzegać nie tylko jako problem jednostkowy, ale całego społeczeństwa.

adw. dr Katarzyna Syroka-Marczewska

Adwokat, dr nauk prawnych, adiunkt na Wydziale Prawa i Administracji, Uniwersytet Warszawski. Zasadniczym przedmiotem zainteresowań jest prawo medyczne, prawo farmaceutyczne oraz prawo karne. Autorka licznych publikacji w tym zakresie.

Attorney, doctor of laws, assistant professor at the Faculty of Law and Administration, University of Warsaw. Her main areas of interest are medical law, pharmaceutical law, and criminal law. Author of numerous publications in these fields.

ORCID: 0000-0003-4177-6721

k.syroka-marczewska@wpia.uw.edu.pl

ABSTRACT

Keywords: *mobbing (workplace bullying), criminal law, Article 207 of the Polish Penal Code, physician*

The problem of mobbing among physicians against the background of the offence defined in Article 207 of the Polish Penal Code

The article contains an analysis of Article 94 (3) of the Polish Labor Code, which defines mobbing, and Article 207 of the Polish Penal Code, which concerns the

69 S. Einarsen, *The nature and causes of bullying at work*, „International Journal of Manpower” 1999/10, s. 18 i n.

70 K. Syroka-Marczewska, *Problematyka mobbingu w medycynie na tle przestępstwa z art. 218 § 1a k.k.*, „Studia Iuridica Toruniensia” 2023/32, s. 204.

offence of abuse, in relation to physicians. The choice of health care workers results in particular from disturbing signals from the medical community regarding the widespread nature of mobbing. The article presents the view that only some of the situations qualified as mobbing will meet the criteria set out for the offence of abuse. Despite fundamental differences, different normative bases, there are also common elements that require precise examination in the process of applying the law.

BIBLIOGRAFIA

- Adamska Jolanta, Bieluk Jerzy, Kun-Buczko Magdalena**, *Procedury antymobbingowe i antydyskryminacyjne. Obowiązki pracodawcy. Komentarz praktyczny, orzecznictwo, kwestie odszkodowawcze. Compliance*, Warszawa 2021
- Bechtowska-Gebhardt Agata, Stalewski Tadeusz**, *Mobbing – patologia zarządzania personelem*, Warszawa 2004
- Bosak Maria, Danilewicz Alina**, *Odpowiedzialność cywilna i karna za mobbing*, „Prokuratura i Prawo” 2011/12
- Chakowski Maciej**, *Mobbing. Aspekty prawno-organizacyjne*, Bydgoszcz 2011.
- Chauvin Tatiana, Czapska-Małecka Karolina, Gogol Paweł**, *Stosunek pracy lekarzy na kontraktach w kontekście ochrony przed mobbingiem*, „Przegląd Prawa Medycznego” 2020/4.
- Cieślak Wojciech**, *Z karnoprawnej problematyki mobbingu (w:) Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70. urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarcza*, red. Ł. Pohl, Poznań 2009
- Cortina Lilia**, *Unseen injustice: Incivility as modern discrimination in organizations*, „Academy of Management Review” 2008/33
- Dorre-Nowak Dominika**, *Ochrona godności i innych dóbr osobistych pracownika*, Warszawa 2005
- Einarsen Stale**, *The nature and causes of bullying at work*, „International Journal of Manpower” 1999/10
- Fiutak Agnieszka**, *Wróg w miejscu pracy*, „Magazyn Pielęgniarki i Położnej” 2008/3
- Florek Ludwik, Pisarczyk Łukasz**, *Prawo pracy*, Warszawa 2021
- Grabowski Paweł**, *Mobbing – patologia zarządzania (w:) Zdrowie i jego ochrona – między teorią a praktyką*, red. V. Korporowicz, Warszawa 2006
- Gredka-Ligarska Iwona**, *Mobbing a odpowiedzialność cywilnoprawna*, „Z Problematyki Prawa Pracy i Polityki Socjalnej” 2020/18
- Grządkowski Arkadiusz**, *Mobbing a znęcanie się*, „Prokuratura i Prawo” 2011/12
- Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2021, Legalis
- Jędrejek Grzegorz**, *Mobbing. Środki ochrony prawnej*, Warszawa 2011

- Kędziora Karolina, Śmiszek Krzysztof**, *Dyskryminacja i mobbing w zatrudnieniu*, Warszawa 2010.
- Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2021.
- Kodeks pracy. Komentarz*, red. W. Muszalski, K. Walczak, Warszawa 2021.
- Krajewski Radosław**, *Targnięcie się na życie jako skutek przestępstwa znęcania*, „Prokuratura i Prawo” 2017/4.
- Kucharska Anna**, *Informator dla pracodawcy*, Warszawa 2019.
- Kugacz Bartłomiej**, *Prawnokarna ochrona praw pracownika – wybrane zagadnienia*, „Pracownik i Pracodawca” 2020/5.
- Kumor-Jezińska Ewelina**, *Odpowiedzialność karna pracodawcy za naruszenie obowiązku informacyjnego o przejściu zakładu pracy na innego pracodawcę*, „Roczniki Administracji i Prawa. ROK XIV”
- Lachowski Jerzy (w:)** *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa 2020
- Liszczyńska Teresa**, *Aksjologiczne podstawy prawa pracy. Zarys problematyki*, Lublin 2018.
- Marciniak Jarosław**, *Przeciwdziałanie mobbingowi w miejscu pracy. Poradnik dla przedsiębiorców*, Warszawa 2008
- Muszyński Karol**, *Polityka regulacji zatrudnienia w Polsce. Kryzys ekonomiczny a destandardyzacja stosunków pracy*, Warszawa 2019
- Radecki Wojciech**, *Przestępstwa z Rozdziału XXVIII KK, (w:) System prawa karnego, t. 10, Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, red. J. Warylewski, Warszawa 2016.
- Romer Maria Teresa, Najda Magdalena**, *Mobbing w ujęciu psychologiczno-prawnym*, Warszawa 2010
- Romer Maria Teresa**, *Mobbing i jego konsekwencje*, „Prawo Pracy” 2005/12
- Siwek Kamil**, *W sprawie skutkowego charakteru przestępstwa znęcania się*, „Prokuratura i Prawo” 2018/11
- Syroka-Marczewska Katarzyna**, *Problematyka mobbingu w medycynie na tle przestępstwa z art. 218 § 1a k.k.*, „Studia Iuridica Toruniensia” 2023/32
- Szałkowski Adam**, *Problem mobbingu w stosunkach pracy*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2002/9
- Ustawa o zawodach lekarza i lekarza dentystry. Komentarz*, red. E. Zielińska, Warszawa 2022.
- Wąsik Damian**, *Złośliwe lub uporczywe naruszanie praw pracowniczych członków personelu medycznego (art. 218 § 1a k.k.) – problematyka prawnokarna*, „Prokuratura i Prawo” 2020/10–11
- Woźniak Mateusz**, *Odpowiedzialność karna za mobbing, (w:) Wieloaspektowość mobbingu w stosunkach pracy*, red. T. Wyka, C. Szmidt, Warszawa 2012, s. 209
- Wróbel Włodzimierz (w:)** *Kodeks karny. Część szczególna*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017, t. 2

Zdziebło Kazimiera, Kozłowska Ewa, *Mobbing w środowisku pracy pielęgniarek*,
„Problemy Pielęgniarstwa” 2010/18
Zych Małgorzata, *Mobbing w polskim prawie pracy*, Warszawa 2007

Słowa kluczowe: *wyjawienie środka dowodowego, wydanie środka dowodowego, postępowanie cywilne, własność intelektualna*

Ewelina Tomczyk

Wyjawienie lub wydanie środka dowodowego w postępowaniu w sprawach własności intelektualnej

ABSTRAKT

Przedmiotem niniejszego artykułu jest analiza środka prawnego wyjawienia lub wydania środka dowodowego, umożliwiającego skuteczne dochodzenie ochrony praw własności intelektualnej w postępowaniu cywilnym. Środek ten jest niezmiernie istotny dla powoda, bowiem może on dzięki niemu wejść w posiadanie dowodów istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, które znajdują się we władaniu pozwanego.

I. UWAGI WPROWADZAJĄCE

Wyjawienie lub wydanie środka dowodowego jest jednym z trzech środków prawnych (obok zabezpieczenia środków dowodowych oraz wezwania do udzielenia informacji) umożliwiających dochodzenie ochrony praw własności intelektualnej, wprowadzonych do Kodeksu postępowania cywilnego¹ z dniem 1.07.2020 r., kiedy to weszła w życie nowelizacja k.p.c. na podstawie której dodano w Tytule VII „Postępowania odrębne” nowy Dział IVg „Postępowanie w sprawach własności intelektualnej”.

Powyższa nowelizacja k.p.c. stanowiła implementację Dyrektywy 2004/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 29.04.2004 r. w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej². Natomiast sam środek procesowy wyjawienia lub wydania środka dowodowego scharakteryzowany został w art. 6 ust. 1 dyrektywy 2004/48/WE, zgodnie z którym państwa członkowskie zapewniają, że na wniosek strony, która przedstawiła należyte dostępne dowody wystarczające do poparcia jej roszczeń oraz – potwierdzające te roszczenia – wyszczególnione dowody znajdujące się pod kontrolą strony przeciwnej, właściwe organy sądowe mogą nakazać przedstawienie takich dowodów

1 Dz.U. z 1964 r. nr 43 poz. 296 ze zm., dalej: k.p.c.

2 Dz.U.U.E.L. z 2004 r. nr 157, s. 45, dalej: dyrektywa 2004/48/WE.

przez stronę przeciwną, pod warunkiem zapewnienia ochrony informacji poufnych. Ponadto na takich samych warunkach, w przypadku naruszenia popełnionego na skalę handlową, państwa członkowskie podejmują środki niezbędne umożliwiające właściwym organom sądowym nakazanie, w miarę potrzeb i na wniosek strony, przekazania dokumentów bankowych, finansowych lub handlowych, które znajdują się pod kontrolą strony przeciwnej, pod warunkiem ochrony informacji poufnych (art. 6 ust. 2 dyrektywy 2004/48/WE).

Środek ten ma umożliwić powodowi zdobycie wiedzy o faktach dotyczących naruszeń jego prawa, których on samodzielnie nie może poznać w przestrzeni pozasądowej³. Wynika to z praktycznych problemów, które może napotkać powód chcący dochodzić ochrony przysługujących mu praw. Nie zawsze znajduje się on bowiem w posiadaniu wszystkich dowodów istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, które powinny zostać ujawnione w postępowaniu przed sądem.

W związku z powyższym wyjawienie lub wydanie środka dowodowego ma na celu umożliwienie powodowi zdobycia wiedzy o faktach dotyczących naruszeń jego praw, których nie jest on w stanie pozyskać samodzielnie. W przeciwnym razie powód, nie będąc w posiadaniu tego typu dowodów, nie będzie w stanie uzyskać ochrony prawnej. Wyjawienie lub wydanie środka dowodowego ma zatem charakter pomocniczy i służy niwelowaniu asymetrii w dostępie do informacji, jaka zachodzi na gruncie procesu cywilnego między powodem a pozwanym⁴.

II. ZAKRES ZASTOSOWANIA

Zgodnie z brzmieniem art. 479¹⁰⁶ k.p.c. wyjawienie lub wydanie środka dowodowego to instytucja mająca zastosowanie wyłącznie w sprawach o naruszenia praw własności intelektualnej. Będą to zatem sprawy o ochronę praw autorskich i pokrewnych, o ochronę praw własności przemysłowej oraz o ochronę innych praw na dobrach niematerialnych (art. 479⁸⁹ § 1 k.p.c.). Ponadto do katalogu spraw własności intelektualnej zaliczyć należy również sprawy o: zapobieganie i zwalczanie nieuczciwej konkurencji; ochronę dóbr osobistych w zakresie, w jakim dotyczy ona wykorzystania dobra osobistego w celu indywidualizacji, reklamy lub promocji przedsiębiorcy, towarów lub usług oraz ochronę dóbr osobistych w związku z działalnością naukową lub wynalazczą (art. 479⁸⁹ § 2 k.p.c.).

Należy jednak zaznaczyć, iż wniosek ten nie przysługuje w sprawie, która należy do katalogu spraw własności intelektualnej z art. 479⁸⁹ k.p.c., ale nie jest sprawą

3 Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk nr 45 Sejmu VIII kadencji, s. 21, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=45> (dostęp: 30.10.2023 r.).

4 B. Karolczyk, *Art. 479¹⁰⁶ (w:) Postępowanie cywilne w sprawach własności intelektualnej. Komentarz dla pełnomocników procesowych i sędziów*, red. L. Marcinoska-Boulangé, D. Sierżant, S. Stepaniuk, M. Sznajder, B. Karolczyk, Warszawa 2021.

o naruszenie prawa⁵. Ponadto, jak podkreśla A. Gołaszewska, definicja spraw własności intelektualnej zawarta w art. 479⁸⁹ § 1 k.p.c. ma charakter procesowy i nie można jej utożsamiać z pojęciem „praw własności intelektualnej”⁶.

Co więcej, skorzystanie z tego środka procesowego możliwe jest tylko i wyłącznie jednocześnie z wniesieniem pozwu lub w trakcie trwającego już postępowania w sprawie. Można zatem stwierdzić, iż wniosek ten nie ma charakteru autonomicznego (samodzielnego), w przeciwieństwie do np. wniosku o udzielenie zabezpieczenia, gdyż jest dostępny wyłącznie dla powoda, a skierowany może być tylko przeciwko pozwanemu⁷. Natomiast pozyskane w ten sposób przez powoda materiały i informacje mogą być wykorzystane tylko i wyłącznie w tym konkretnym postępowaniu, w którym taki wniosek został złożony⁸.

Wniosek o wyjawienie lub wydanie środka dowodowego złożony przedwcześnie, tj. przed wszczęciem postępowania (poprzez np. umieszczenie go we wniosku o udzielenie zabezpieczenia roszczeń), podlega odrzuceniu na mocy art. 199 § 1 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. w związku z niedopuszczalnością drogi sądowej w tym zakresie⁹. Zatem jak wskazuje się w literaturze, właściwym środkiem prawnym, który można wykorzystać jeszcze przed wytoczeniem powództwa w takiej sytuacji, jest zabezpieczenie środka dowodowego¹⁰.

Uprawnionym do złożenia wniosku o wyjawienie lub wydanie środka dowodowego jest zatem powód, a zobowiązanym pozwany dysponujący danym środkiem¹¹. Zgodnie z wykładnią językową art. 479¹⁰⁶ k.p.c. należy uznać, iż kierowanie przedmiotowego wniosku w stronę osoby trzeciej jest niedopuszczalne. Jak wskazuje bowiem T. Targosz zgodnie z wzorem dyrektywy 2004/48/WE środek ten nie służy do wydobywania dowodów znajdujących się w posiadaniu osób trzecich (w przeciwieństwie do wezwania do udzielenia informacji adresatem wniosku o wyjawienie lub wydanie środka dowodowego nie może być zatem np. bank lub inna instytucja finansowa niebędąca pozwanym)¹².

5 M. Rejdak, 3.2. Zakres zastosowanie, legitymacja czynna i bierna, przebieg postępowania (w:) *System Prawa Procesowego Cywilnego*. t. 2. cz. 3. *Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji. Postępowania odrębne w szczególnych kategoriach spraw*, red. S. Cieślak, Warszawa 2023.

6 A. Gołaszewska, *Postępowanie odrębne w sprawach własności intelektualnej w orzecznictwie sądów powszechnych, Reforma Prawa Własności Intelektualnej część III*, red. A. Adamczak, Kielce 2023, s. 91.

7 B. Karolczyk, *Art. 479¹⁰⁶ (w:) Postępowanie cywilne...*

8 K. Jasińska, 1.8. *Postępowania w sprawach własności intelektualnej a inne postępowania odrębne (w:) Metodyka pracy pełnomocnika w sprawach cywilnych z zakresu prawa własności intelektualnej*, red. K. Jasińska, Z. Pinkalski, J. Rasiewicz, A. Sokolowska-Lawniczak, Warszawa 2021.

9 Postanowienie SO w Warszawie z 28.03.2022 r., XXII GWo 123/21, LEX nr 3613748.

10 M. Rejdak, 3.2. *Zakres zastosowanie, legitymacja czynna i bierna, przebieg postępowania (w:) System...*

11 Tak również m.in. M. Rejdak, 3.2. *Zakres zastosowanie, legitymacja czynna i bierna, przebieg postępowania (w:) System...*, s. 979.

12 T. Targosz, *Art. 80 (w:) Ustawy autorskie. Komentarze, Prawo autorskie i prawa pokrewne. Ochrona baz danych. Zbiorowe zarządzanie prawami autorskimi i prawami pokrewnymi*, red. R. Markiewicz, Warszawa 2021, t. 2, s. 1880 i 1883.

W art. 479¹⁰⁶ k.p.c. wymienione zostały przykładowe środki dowodowe, o wyjawienie lub wydanie których może wnioskować powód. Są to: dokumenty bankowe, finansowe lub handlowe. Na gruncie prawa procesowego środkiem (źródłem) dowodowym może być: dokument prywatny; dokument urzędowy; inny dokument tekstowy, którego wystawcę można zidentyfikować; dokument tekstowy, którego wystawcy nie można zidentyfikować; dokument nietekstowy, a także inny środek dowodowy – w formie pisemnej, elektronicznej lub dokumentowej¹³. Katalog dokumentów nietekstowych jest otwarty¹⁴. Mogą to być różnego rodzaju nagrania, zdjęcia, zrzuty ekranu oraz papierowe czy też elektroniczne kopie dokumentów. Ponadto wyrażane są głosy, iż ze względów celowościowych należy uznać, że dane osobowe potencjalnych świadków, zwłaszcza numer telefonu lub adres e-mail, także mogą być przedmiotem wyjawienia¹⁵. W literaturze wskazuje się również, że przedmiotem wniosku mogą być wszystkie rzeczowe środki dowodowe, np. rzeczy, zbiory rzeczy¹⁶.

Pojęcia dowodu i środka dowodowego są wielokrotnie utożsamiane¹⁷. Pojawiają się także poglądy odmienne, zgodnie z którymi nie są to pojęcia synonimiczne, bowiem aby mówić o dowodzie, konieczne są co do zasady łącznie następujące czynności: zgłoszenie wniosku dowodowego, ocena wniosku i wydanie postanowienia o dopuszczeniu dowodu oraz przeprowadzenie dowodu i ocena dowodu – nie mamy więc do czynienia z dowodem, jeżeli sąd wniosek (środek) dowodowy pominął i dowodu nie przeprowadził¹⁸. Środek dowodowy jest zatem zaledwie potencjalnym dowodem¹⁹.

Artykuł 479¹⁰⁶ k.p.c. precyzuje również, że środkiem dowodowym, o którego wyjawienie lub wydanie powód wnioskuje, musi dysponować pozwany. Pozwany nie może być zatem wezwany do sporządzenia dokumentu, który nie istnieje czy nie powstał wcześniej, bez związku z toczącym się postępowaniem cywilnym²⁰.

Z praktycznego punktu widzenia należy zauważyć, iż twierdzenie powoda o nieposiadaniu środka dowodowego stanie się zapewne pierwszą formą obrony. Istotne zatem będzie, jak sąd w danej sytuacji oceni takie twierdzenie pozwanego. Samo tego typu twierdzenie należałoby uznać za niewystarczające, gdyż doprowadziłoby to do bezużyteczności instytucji wyjawienia lub wydania środka dowodowego. Należy zatem rozważyć, jak w sposób prawidłowy pozwany powinien w takim przypadku popierać swoje twierdzenie o nieposiadaniu poszczególnych dowodów. Jedną

13 J. Sadowski, *Art. 243² (w:) Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Szancilo, Warszawa 2023, t. 1.

14 Wyrok SA w Łodzi z 13.11.2014 r. (I ACa 984/14), LEX nr 1554749.

15 B. Karolczyk, *Art. 479¹⁰⁶ (w:) Postępowanie cywilne...*

16 A. Gołaszewska, *Art. 479¹⁰⁶ (w:) Prawo własności przemysłowej. Komentarz*, red. Ł. Żelechowski, Warszawa 2021, t. 8b.

17 Ł. Błaszczak (w:) *Dowody w postępowaniu cywilnym*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, E. Rudkowska-Ząbczyk, Warszawa 2010, s. 9, 15; P. Ryłski (w:) *Dowody w postępowaniu cywilnym...*, s. 302; I. Gil, P. Gil, *Dowodzenie w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2019.

18 B. Karolczyk, *Art. 479¹⁰⁶ (w:) Postępowanie cywilne...*

19 B. Karolczyk, *Art. 479¹⁰⁶ (w:) Postępowanie cywilne...*

20 M. Rejdak, 3.2. *Zakres zastosowanie, legitymacja czynna i bierna, przebieg postępowania* (w:) *System...*

z opcji wydaje się być wykazanie, iż dowodem tym dysponuje osoba trzecia, czy też stwierdzenie (poparte dowodami), że ten środek dowodowy uległ np. zniszczeniu.

W art. 479¹⁰⁶ k.p.c. przewidziane zostały dwie formy realizacji dostępu do środków dowodowych: wyjawienie oraz wydanie. Przepisy działu IVg dotyczącego postępowania w sprawach własności intelektualnej nie zawierają definicji legalnej pojęć wyjawienia ani wydania środka dowodowego. W przypadku wykładni pojęcia wyjawienia należy sięgnąć do jego interpretacji na gruncie przepisów innych postępowań (spadkowego i egzekucyjnego), natomiast pojęciu wydania należy zatem przypisać jego językowe znaczenie.

Kolejnym kryterium, które powód musi spełnić zgodnie z art. 479¹⁰⁶ k.p.c., jest uprawdopodobnienie roszczenia. W przepisach dotyczących postępowania w sprawach własności intelektualnej nie ma definicji legalnej pojęcia uprawdopodobnienia roszczenia. Należy się zatem posiłkować w tym zakresie rozumieniem powyższego terminu przyjętym na gruncie doktryny i orzecznictwa, zgodnie z którym „roszczenie jest uprawdopodobnione, jeżeli na pierwszy rzut oka, tj. bez głębszego wnikania we wszystkie możliwe aspekty faktyczne i prawne sprawy, istnieje szansa – w świetle przytoczonych przez wnioskodawcę twierdzeń faktycznych popartych dowodami lub środkami niebędącymi dowodami w rozumieniu kodeksu postępowania cywilnego – że przysługuje ono uprawnionemu”²¹. Nie jest zatem konieczne przedstawienie niepodważalnych dowodów, a jedynie wzbudzenie w sądzie przekonania, iż na podstawie przedstawionych twierdzeń i dowodów roszczenie przysługuje wnioskodawcy. Jak wskazuje K. Kurosz w uprawdopodobnieniu chodzi bowiem o pewien poziom prawdopodobieństwa, niewymagający pewności²².

W nawiązaniu do interpretacji art. 6 dyrektywy 2004/48/WE (regulującego środek procesowy, który w polskim porządku prawnym przyjął postać wyjawienia lub wydania środka dowodowego) w doktrynie wskazuje się, że przewidziany na gruncie art. 479¹⁰⁶ k.p.c. standard dowodzenia w postaci uprawdopodobnienia roszczenia w intencji ustawodawcy unijnego jest standardem niższym niż uprawdopodobnienie wymagane na gruncie art. 9 dyrektywy 2004/48/WE dla zabezpieczenia roszczeń²³.

T. Targosz wskazuje natomiast, że chodzi tu o uprawdopodobnienie konkretnego, sformułowanego w pozwie roszczenia, a nie jedynie faktu naruszenia (co stanowi odejście od unijnego wzorca w tym zakresie, ale może być poniekąd usprawiedliwione tym, że najczęściej uprawdopodobnienie naruszenia wystarcza także do

21 Postanowienie SA w Krakowie z 15.06.2015 r. (I ACz 1036/15), *Legalis*.

22 K. Kurosz, *Standard dowodzenia w ramach środków pomocniczych służących pozyskiwaniu dowodów i informacji a zakres przedmiotowy postępowania w sprawach własności intelektualnej* (w:) *Reforma Prawa Własności Intelektualnej część III*, red. A. Adamczak, Kielce 2023, s. 149.

23 T. Targosz, *Środki pomocnicze w prawie własności intelektualnej i ich sfery zastosowania*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Prawa Własności Intelektualnej” 2020/2, s. 181–182.

uprawdopodobnienia danego roszczenia)²⁴. Jednocześnie podkreśla, że przesłanka uprawdopodobnienia roszczenia w żadnym stopniu nie przesądza o tym, że ma być to uprawdopodobnienie tego roszczenia, którego wykazaniu ma służyć wnioskowany dowód²⁵.

W przeciwieństwie do instytucji zabezpieczenia środka dowodowego, we wniosku o wyjawienie lub wydanie środka dowodowego nie ma konieczności wykazywania interesu prawnego. Można bowiem uznać, iż interes w żądaniu wyjawienia środka dowodowego *per se* wynika z wytoczenia powództwa²⁶.

Ponadto środki dowodowe, o wyjawienie lub wydanie których powód zamierza wnioskować, muszą służyć ujawnieniu i udowodnieniu faktów. Co więcej, jak wskazuje się w doktrynie i orzecznictwie, powyższe środki dowodowe muszą mieć znaczenie dla ustalenia okoliczności faktycznych istotnych dla rozstrzygnięcia²⁷. Chodzi zatem o takie sytuacje, w których bez udostępnienia środków dowodowych skuteczne dochodzenie roszczeń będzie niemożliwe lub nadmiernie utrudnione²⁸. Środek dowodowy musi być również przydatny dla dowodowego oznaczenia (powołania) faktów istotnych dla rozstrzygnięcia o roszczeniu – chodzi tu przede wszystkim o fakty odnoszące się do rozmiaru dochodzonego roszczenia (zakresu bezprawnej eksploatacji chronionego dobra)²⁹.

Mimo iż wykładnia językowa przepisu wskazuje tylko na konieczność spełnienia wymogu ujawnienia i udowodnienia faktów dzięki wydanym lub wyjawionym środkom dowodowym, należy się niewątpliwie zgodzić z wyżej omówionym stanowiskiem prezentowanym w orzecznictwie i literaturze. Środek ten ma bowiem służyć uzyskaniu materiału dowodowego, który będzie miał znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, a nie stać się instrumentem, który doprowadzi do przewlekłości postępowania i będzie w tym celu nadużywany przez powoda, aby pozyskiwać środki dowodowe niemające znaczenia dla sprawy.

III. RELACJA ART. 479¹⁰⁶ K.P.C. WZGLĘDEM ART. 248 K.P.C.

Instytucją podobną do wyjawienia lub wydania środka dowodowego na podstawie art. 479¹⁰⁶ k.p.c. jest art. 248 k.p.c., na podstawie którego każdy obowiązany jest przedstawić na zarządzenie sądu w oznaczonym terminie i miejscu dokument

24 T. Targosz, *Art. 80 (w:) Ustawy...*, s. 1881.

25 T. Targosz, *Art. 80 (w:) Ustawy...*, s. 1881.

26 M. Rejda, 3.2. Zakres zastosowanie, legitymacja czynna i bierna, przebieg postępowania (w:) *System...*

27 Wyrok SO w Warszawie z 3.02.2022 r. (XXII GW 496/21), LEX nr 3567176.

28 A. Gołaszewska, *Art. 479¹⁰⁶ (w:) Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 506–1217*, red. T. Szancilo, Warszawa 2023, t. 2.

29 A. Gołaszewska, *Art. 479¹⁰⁶ (w:) Kodeks...*

znajdujący się w jego posiadaniu i stanowiący dowód faktu istotnego dla rozstrzygnięcia sprawy, chyba że dokument zawiera informacje niejawne.

W literaturze wskazuje się, iż środek procesowy przewidziany w art. 479¹⁰⁶ k.p.c. nie ma na celu wyłączenia stosowania art. 248 k.p.c. w sprawach własności intelektualnej, a uzupełnienie katalogu instrumentów dostępnych w celu pozyskania niezbędnych dla sprawy środków dowodowych³⁰. Wynika to przede wszystkim z kręgu podmiotów, którym sąd może nakazać przedstawienie dokumentów. Na podstawie art. 479¹⁰⁶ k.p.c. zobowiązany może być tylko i wyłącznie pozwany, natomiast art. 248 k.p.c. umożliwia zobowiązanie także osoby trzeciej do przedstawienia dokumentu znajdującego się w jej posiadaniu.

Należy jednak zaznaczyć, iż krąg podmiotów zobowiązanych jest ograniczony w pewnym zakresie, albowiem zgodnie z art. 248 § 2 k.p.c. od obowiązku przedstawienia dokumentu może uchylić się ten, kto co do okoliczności objętych treścią dokumentu mógłby jako świadek odmówić zeznania albo kto posiada dokument w imieniu osoby trzeciej, która mogłaby z takich samych przyczyn sprzeciwić się przedstawieniu dokumentu. Niemniej jednak w powyższym przepisie ustawodawca zastrzegł, że nie można odmówić przedstawienia dokumentu, gdy jego posiadacz lub osoba trzecia obowiązani są do tego względem chociażby jednej ze stron albo gdy dokument wystawiony jest w interesie strony, która żąda przeprowadzenia dowodu, a także strona nie może odmówić przedstawienia dokumentu, jeżeli szkoda, na którą byłaby przez to narażona, polega na przegraniu procesu.

Z drugiej strony hipoteza normy z art. 248 k.p.c. ograniczona jest do dokumentu (w przeciwieństwie do art. 479¹⁰⁶ k.p.c., w którym jest mowa o środku dowodowym). Ponadto, jak trafnie zauważa się w literaturze, art. 248 k.p.c. nie nakłada na sąd obowiązku wydania zarządzenia, co za tym idzie – w praktyce wnioski bazujące na tej podstawie prawnej są często ignorowane, a nawet jeżeli są wydawane, to zarządzenie w tym przedmiocie nie podlega przymusowemu wykonaniu³¹.

Niezależnie od tego, z którego środka strona zamierza skorzystać – czy to z art. 479¹⁰⁶ k.p.c., czy art. 248 k.p.c. – należy zadbać o precyzję w formułowaniu wniosku. Sądy są bowiem w tym zakresie rygorystyczne, szczególnie jeśli chodzi o pisma wnoszone przez profesjonalnych pełnomocników, i rozpoznają z perspektywy art. 235² k.p.c., a nie art. 479¹⁰⁶ k.p.c. wnioski sformułowane tak, jak wniosek dowodowy, o którym mowa w art. 248 k.p.c., mimo późniejszego opisywania przepisu odnoszącego się do wyjawienia środków dowodów³².

O precyzję w formułowaniu wniosku i jego podstawy prawnej, a także wniesienie stosownej opłaty należy dbać również z racji, iż w praktyce wnioski o wyjawienie lub

30 A. Gołaszewska, *Art. 479¹⁰⁶ (w:) Prawo...*

31 B. Karolczyk, *Art. 479¹⁰⁶ (w:) Postępowanie cywilne...*

32 Wyrok SO w Warszawie z 24.07.2023 r. (XXII GW 75/22), LEX nr 3613725.

wydanie środka dowodowego w oparciu o art. 479¹⁰⁶ k.p.c. często zgłaszane są łącznie z wnioskami o wezwanie do udzielenia informacji³³ opartymi na art. 479¹¹² i n. k.p.c.

IV. WYMOGI FORMALNE WNIOSKU

Zgodnie z art. 479¹⁰⁷ k.p.c. wniosek o wyjawienie lub wydanie środka dowodowego musi jednocześnie spełniać wymogi formalne pisma procesowego (przewidziane w art. 126 k.p.c. i n.), a także wymogi szczególne (z art. 479¹⁰⁷ k.p.c.), którymi są: określenie środka dowodowego, którego wyjawienia lub wydania żąda powód, oraz uprawdopodobnienie okoliczności uzasadniających wnioski, w tym okoliczności, z których wynika, że pozwany dysponuje środkiem dowodowym objętym żądaniem (a także, jak wskazuje się w doktrynie, między innymi wyjaśnienie, jakie znaczenie dla roszczeń powoda ma ten dowód³⁴).

Właściwy do rozpoznania wniosku jest sąd okręgowy – sąd własności intelektualnej, przed którym sprawa się toczy. Zażalenie od postanowień sądu pierwszej instancji w tym przedmiocie rozpoznaje sąd apelacyjny – sąd własności intelektualnej³⁵.

W literaturze słusznie wskazuje się, że domagając się wydania lub wyjawienia środka dowodowego, powód powinien go wyraźnie określić, precyzując, o jaki konkretnie środek się zwraca³⁶. Ponadto podkreśla się, że powód powinien (zwłaszcza w przypadku domagania się wyjawienia środka dowodowego) doprecyzować, w jaki sposób powinno dojść do ujawnienia środka, wskazując, że na przykład ujawnienie ma nastąpić poprzez okazanie rzeczy czy umożliwienie dostępu do bazy danych³⁷. W każdym przypadku należy zadbać o to, by zachować taki poziom w zakresie precyzji oznaczenia tych środków, aby umożliwić pozwanemu identyfikację żądanych od niego środków dowodowych³⁸.

Pojawiają się także wątpliwości, czy możliwe jest ustne złożenie wniosku o wyjawienie lub wydanie środka dowodowego. W tej kwestii należy zgodzić się z zapatrywaniem, iż według treści art. 479¹⁰⁷ k.p.c. intencją ustawodawcy było umożliwienie składania wniosków w tym przedmiocie tylko i wyłącznie w formie pisemnej³⁹.

Zgodnie z poglądem wyrażonym w doktrynie drugi wymóg szczególny wniosku o wyjawienie lub wydanie środka dowodowego zawarty w art. 479¹⁰⁷ pkt 2 k.p.c., tj. uprawdopodobnienie okoliczności uzasadniających wnioski, stanowi w istocie

33 Np. postanowienie SO w Gdańsku z 14.03.2023 r. (XVII GW 196/21), LEX nr 3573130; postanowienie SO w Warszawie z 28.03.2022 r. (XXII GWO 123/21), LEX nr 3613748.

34 T. Targosz, *Art. 80 (w:) Ustawy...*, s. 1882.

35 G. Kamiński, *Art. 479¹⁰⁷ (w:) Komentarz KPC*, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Warszawa 2023, Legis.

36 M. Barczewski, O. Zinkiewicz-Będźmirowska (w:) *Postępowania odrębne*, red. A. Machnikowska, Warszawa 2022, s. 1012–1013.

37 A. Sadza, *Art. 479¹⁰⁷ (w:) Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Ołaś, Warszawa 2023, t. 3.

38 Uzasadnienie..., s. 22.

39 G. Kamiński, *Art. 479¹⁰⁷ (w:) Komentarz...*

dotatkową przesłankę stosowania wyjawienia lub wydania środka dowodowego, a więc, jak należy zakładać, przesłankę uwzględnienia wniosku, której brak powinien skutkować jego oddaleniem⁴⁰.

Należy również pamiętać, że wniosek o wyjawienie lub wydanie środka dowodowego podlega opłacie podstawowej w wysokości 30 zł (art. 14 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych⁴¹). Jest to zatem najniższa opłata, biorąc pod uwagę pozostałe dwa środki prawne umożliwiające dochodzenie ochrony praw własności intelektualnej. Wniosek o zabezpieczenie środków dowodowych, a także wniosek o wezwanie do udzielenia informacji podlegają bowiem opłacie w wysokości 200 zł (art. 26a ust. 2 pkt 1 i 2 u.k.s.c.).

Ponadto zgodnie z art. 87² § 1 i 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. w postępowaniach w sprawach własności intelektualnej, w których wartość przedmiotu sporu przekracza dwadzieścia tysięcy złotych, obowiązuje co do zasady zastępstwo stron przez adwokatów, radców prawnych lub rzeczników patentowych. Z obowiązku tego sąd może zwolnić stronę w każdym stanie sprawy (w tym na wniosek złożony w piśmie procesowym), na wniosek lub z urzędu, jeżeli okoliczności, w tym stopień złożoności sprawy, nie uzasadniają obowiązkowego zastępstwa (art. 87² § 3 k.p.c.). Rozwiązanie to należy ocenić pozytywnie z racji, iż zdecydowana większość spraw dotyczących własności intelektualnej jest skomplikowana i dla prawidłowego przebiegu postępowania wymaga działania profesjonalnego pełnomocnika.

Jeżeli zaś chodzi o braki formalne wniosku, to podlegają one uzupełnieniu na podstawie art. 130 k.p.c., chyba że wniosek został złożony przez profesjonalnego pełnomocnika – wówczas zastosowanie znajdzie art. 130^{1a} k.p.c.

V. ODPOWIEŹ POZWANEGO NA ZGŁOSZONY PRZEZ POWODA WNIOSEK

W postępowaniu w przedmiocie wniosku o wyjawienie lub wydanie środka dowodowego ustawodawca nie uznaje za konieczne uzyskania efektu zaskoczenia pozwanego, charakterystycznego dla postępowania o zabezpieczenie środka dowodowego⁴². Zgodnie bowiem z art. 479¹⁰⁸ k.p.c. przed wyznaczeniem posiedzenia przewodniczący zarządza wniesienie przez pozwanego odpowiedzi na zgłoszone żądanie w terminie nie krótszym niż dwa tygodnie.

Powyższy termin ma na celu umożliwienie pozwanemu zajęcia stanowiska co do zgłoszonego przez powoda żądania wyjawienia lub wydania środka dowodowego

40 M. Rejda (w:) *Dowody...*, s. 962.

41 Ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2005 r. nr 167 poz. 1398, ze zm.), dalej: u.k.s.c..

42 A. Sadza, *Art. 479¹⁰⁸ (w:) Kodeks...*

jeszcze przed jego rozpoznaniem⁴³. Można zatem stwierdzić, iż postępowanie w przedmiocie tego typu wniosków ma charakter kontrydiktoryjny⁴⁴.

Przewodniczący może na podstawie art. 166 k.p.c. z ważnej przyczyny wydłużyć pozwanemu termin na złożenie odpowiedzi, nawet bez wysłuchania powoda. Wniosek taki jest pismem procesowym, które podlega wzajemnemu doręczeniu, jeżeli obie strony są reprezentowane przez profesjonalnych pełnomocników (art. 132 k.p.c.).

Jeżeli powód złoży równocześnie wniosek o zabezpieczenie środka dowodowego, wezwanie do udzielenia informacji lub wnioski o zabezpieczenie roszczenia, to z przepisów nie wynika sekwencja, w jakiej sąd powinien środki te rozpoznać. Z racji, iż środki te mają autonomiczny charakter, nie wydaje się, aby miało to w praktyce większe znaczenie, gdyż rozpoczęte postępowania powinny otrzymać odrębne sygnatury i toczyć się niezależnie od siebie⁴⁵.

Należy również zauważyć, iż wniosek o wyjawienie lub wydanie środka dowodowego może zostać złożony już w pozwie. Zatem termin na złożenie odpowiedzi na wniosek może być wyznaczany przez przewodniczącego równocześnie z wyznaczaniem terminu na wniesienie odpowiedzi na pozew. Z art. 479¹⁰⁸ k.p.c. nie wynika jednak, że w takim przypadku oba terminy muszą upływać w tym samym momencie – możliwe jest zatem wyznaczenie takiego terminu na odpowiedź na wniosek, który, choć rozpocznie się w tym samym dniu, będzie krótszy niż termin wyznaczony w celu wniesienia odpowiedzi na pozew⁴⁶.

W przypadku wniesienia przez pozwanego odpowiedzi z uchybieniem określonego terminu, zawarte w odpowiedzi twierdzenia i dowody podlegać będą pominięciu zgodnie z przepisami postępowania, które znajdują zastosowanie w sprawie⁴⁷.

Jeżeli natomiast pozwany nie wniesie w ogóle odpowiedzi w wyznaczonym przez sąd terminie, sąd, orzekając w przedmiocie wniosku, będzie brał pod uwagę wyłącznie stanowisko powoda, a także dotychczasowy przebieg postępowania (w tym przeprowadzone dowody i ustalone na ich podstawie okoliczności)⁴⁸.

Wraz z wyznaczeniem pozwanemu terminu na złożenie odpowiedzi na wniosek przewodniczący, zgodnie z art. 479¹⁰⁸ k.p.c., poucza pozwanego o ochronie tajemnicy przedsiębiorstwa. W doktrynie, w oparciu o definicję legalną tajemnicy przedsiębiorstwa z art. 11 ust. 2 ustawy z 16.4.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji przyjmuje się, że aby informacja mogła zostać uznana za tajemnicę przedsiębiorstwa, muszą zostać spełnione trzy przesłanki: 1) informacja musi być informacją techniczną,

43 A. Sadza, *Art. 479¹⁰⁸ (w:) Kodeks...*

44 A. Gołaszewska, *Art. 479¹⁰⁸ (w:) Prawo...*; M. Rejda, *(w:) System...*, s. 981.

45 B. Karolczyk, *Art. 479¹⁰⁸ (w:) Postępowanie cywilne...*

46 A. Sadza, *Art. 479¹⁰⁸ (w:) Kodeks...*

47 A. Gołaszewska, *Art. 479¹⁰⁸ (w:) Kodeks...*

48 A. Gołaszewska, *Art. 479¹⁰⁸ (w:) Kodeks...*

technologiczną, organizacyjną przedsiębiorstwa lub inną informacją i posiadać wartość gospodarczą; 2) informacje jako całość lub w szczególnym zestawieniu i zbiorze ich elementów nie mogą być powszechnie znane osobom zwykle zajmującym się tym rodzajem informacji albo nie są łatwo dostępne dla takich osób; 3) uprawniony do korzystania z informacji lub rozporządzania nimi musi podjąć, przy zachowaniu należytej staranności, działania w celu utrzymania ich w poufności⁴⁹.

W orzecznictwie podkreśla się natomiast, że wszelkie informacje związane z udziałem przedsiębiorcy w postępowaniu sądowym stanowią tajemnicę przedsiębiorstwa, gdyż ujawnienie informacji o toczących się postępowaniach może stanowić zagrożenie dla interesów przedsiębiorcy poprzez między innymi osłabienie ich wiarygodności, zmniejszenie zdolności kredytowej, zdolności negocjacyjnej, co w konsekwencji może rzutować na zawieranie umów na korzystnych warunkach⁵⁰.

Pouczenie o ochronie tajemnicy przedsiębiorstwa ma istotne znaczenie, ponieważ w razie powołania się przez pozwanego na ochronę tajemnicy przedsiębiorstwa sąd może określić szczególne zasady korzystania ze środka i zapoznawania się z nim (art. 479¹⁰⁹ § 1 zd. 2 k.p.c.). Ponadto, zgodnie z art. 153 § 1¹ k.p.c. w razie możliwości ujawnienia okoliczności stanowiących tajemnicę przedsiębiorstwa, sąd na wniosek strony zarządza odbycie posiedzenia przy drzwiach zamkniętych.

VI. POSTANOWIENIE NAKAZUJĄCE WYJAWIENIE LUB WYDANIE ŚRODKA DOWODOWEGO

W literaturze zauważono, że skoro w przepisach o postępowaniu odrębnym w sprawach własności intelektualnej nie przewidziano wyraźnej regulacji określającej forum rozpoznania wniosku o wyjawienie lub wydanie środka dowodowego, to zasadą, zgodnie z art. 148 § 1 k.p.c., powinno być rozpoznawanie go na posiedzeniu jawnym⁵¹. Rozpoznanie wniosku może również nastąpić na posiedzeniu niejawnym (art. 148 § 3 k.p.c.) – co było intencją samego ustawodawcy⁵². W doktrynie wskazuje się jednak, że pożądane byłoby rozpoznawanie wniosków o wyjawienie lub wydanie środka dowodowego na rozprawie, z racji, że nie występują tutaj okoliczności wskazujące na potrzebę pilnego rozpoznania wniosku⁵³.

Wydając, zgodnie z art. 479¹⁰⁹ k.p.c., postanowienie w przedmiocie wyjawienia lub wydania środka dowodowego, sąd zobowiązany jest do uwzględnienia interesów stron w takiej mierze, aby uprawnionemu zapewnić należytą ochronę prawną,

49 G. Kamiński, *Art. 479¹⁰⁸ (w:) Komentarz...*

50 Wyrok NSA z 18.10.2013 r. (I OSK 1719/13), Legalis.

51 M. Rejda (w:) *Dowody...*, s. 962.

52 *Uzasadnienie...*, s. 23.

53 M. Rejda, 3.2. *Zakres zastosowanie, legitymacja czynna i bierna, przebieg postępowania* (w:) *System...*

a obowiązanego lub pozwanego nie obciążać ponad potrzebę, mając na uwadze obciążenia obowiązanego lub pozwanego, jakie wynikałyby z zastosowanych środków, oraz ochronę tajemnicy przedsiębiorstwa (art. 479⁹⁵ k.p.c.). Sąd powinien zatem, stosując powyższą zasadę proporcjonalności, działać z rozważą i ostrożnością, ponieważ w tego typu sprawach istnieje ryzyko szkodliwych konkurentów z racji istnienia możliwości ujawnienia dla konkurencyjnego podmiotu informacji stanowiących tajemnicę przedsiębiorstwa⁵⁴.

W przypadku, gdy sąd uzna za zasadny wniosek powoda i uwzględni jego żądanie (w całości lub też w części), wyda postanowienie, które zgodnie z brzmieniem art. 479¹⁰⁹ § 1 zd. 1 k.p.c. musi zawierać cztery elementy: a) nakaz wyjawienia lub wydania środka dowodowego; b) termin na dobrowolne wykonanie postanowienia; c) zasady korzystania ze środka dowodowego i zapoznawania się z nim przez powoda oraz d) pouczenie stron o ochronie tajemnicy przedsiębiorstwa.

Jak trafnie wskazuje się w doktrynie, powyższy przepis nie jest wystarczająco precyzyjny – samo bowiem ograniczenie się przez sąd do nakazania pozwanemu wyjawienia lub wydania środka dowodowego powodowi nie wskazuje, jakie konkretnie czynności ma podjąć pozwany⁵⁵. Poprzestanie na tym zwrocie spowoduje zapewne, że postanowienie nie będzie mogło zostać skutecznie wykonane, ponieważ w realiach postępowania sądowego opis zachowania pozwanego jest w świetle art. 797 § 1 k.p.c. niedostatecznie sprecyzowany⁵⁶.

Jak wskazuje B. Karolczyk, sentencja postanowienia powinna zatem zawierać następujące nakazy skierowane względem pozwanego: a) nakaz wyjawienia środków dowodowych określonych w żądaniu; b) nakaz złożenia wykazu skonkretyzowanych środków dowodowych należących do wskazanych powyżej kategorii środków dowodowych; c) nakaz złożenia pisemnego oświadczenia, że żadnego środka dowodowego należącego do określonej kategorii nie zataił, nie zniszczył ani się go nie wyżył; d) nakaz złożenia pisemnego zapewnienia, że złożone oświadczenie lub wykaz są prawidłowe i zupełne⁵⁷.

Jak wskazuje A. Gołaszewska, postanowienie może również określać inne elementy takie jak wskazanie, że pozwany jest uprawniony do zanonimizowania określonych części dokumentu udostępnianego powodowi czy też precyzować czas i miejsce, w którym powód będzie uprawniony do otrzymania środka dowodowego, o wydanie którego wnioskował⁵⁸.

54 A. Turczyn, *Art. 479⁹⁵ (w:) Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, red. O. M. Piaskowska, LEX/el. 2023.

55 B. Karolczyk, *Art. 479¹⁰⁹ (w:) Postępowanie cywilne...*

56 B. Karolczyk, *Art. 479¹⁰⁹ (w:) Postępowanie cywilne...*

57 B. Karolczyk, *Art. 479¹⁰⁹ (w:) Postępowanie cywilne...*

58 A. Gołaszewska, *Art. 479¹⁰⁹ (w:) Prawo...*

Termin na wykonanie postanowienia, o którym mowa w art. 479¹⁰⁹ § 1 zd. 1 k.p.c., jest terminem sądowym. Będzie się on różnił długością w zależności od tego, czy pozwanemu nakazano wyjawić czy też wydać środek dowodowy, a także w zależności od rodzaju środka dowodowego. Powinien on być wynikiem sędziowskiej oceny całokształtu stanu faktycznego sprawy, w tym należytego wyważenia i ochrony interesów stron, z zastrzeżeniem, że prymat należałoby przyznać interesowi powoda w uzyskaniu potencjalnego materiału procesowego lub jego ochronie przed zniszczeniem przez pozwanego⁵⁹.

Postanowienie nakazujące wyjawienie lub wydanie środka dowodowego podlega wykonaniu z chwilą jego wydania (art. 479¹⁰⁹ § 2 zd. 1 k.p.c.). Nie jest więc konieczne oczekiwanie na jego uprawomocnienie się. Ponadto zgodnie z art. 479¹⁰⁹ § 2 zd. 2 k.p.c. do tego typu postanowień stosuje się odpowiednio art. 743 k.p.c, zatem będzie ono zaopatrywane w klauzulę wykonalności z urzędu.

Dokumenty bankowe, handlowe lub finansowe stanowią z reguły obszerny zbiór dokumentów, którego dostarczenie może stanowić istotny problem techniczny lub logistyczny. W związku z powyższym ustawodawca przewidział również rozwiązanie w takich sytuacjach. Na podstawie art. 249 § 2 k.p.c. w zw. z art. 479¹¹¹ k.p.c. możliwe jest wtedy przejrzanie tego typu dokumentów w miejscu ich przechowywania i sporządzenie niezbędnych wyciągów. B. Karolczyk wskazuje, iż przepis ten jest martwy w praktyce, bowiem ze względu na możliwości technologiczne zapisywania i kopiowania danych trudno uznać, aby fizyczne wizyty w przedsiębiorstwie były częstą koniecznością⁶⁰. Niemniej jednak, jak trafnie podkreślił T. Targosz, mimo że w większości przypadków trudności natury technicznej lub logistycznej w związku z koniecznością przedstawienia wskazanych dokumentów nie będą występować, to w praktyce mogą się zdarzyć przypadki, w których przepis ten znajdzie zastosowanie. Będą to na przykład sytuacje, w których wniosek obejmuje swoim zakresem znaczną liczbę dokumentów o dużej objętości i w dokumentach tych obok informacji przydatnych znajdują się również informacje nieistotne dla danej sprawy czy też sytuacje, w których dokumenty mają postać elektronicznych baz danych i w konkretnym przypadku przydatne i wystarczające będzie uzyskanie jedynie niektórych fragmentów z tego typu baz⁶¹.

Pozwany powinien dobrowolnie wykonać postanowienie o wyjawieniu lub wydaniu środka dowodowego, ponieważ jeśli tego nie uczyni, narazi się na konsekwencje (przede wszystkim finansowe) związane z postępowaniem egzekucyjnym.

Postanowienie o wyjawienie lub wydanie środka dowodowego podlega bowiem wykonaniu w drodze egzekucji⁶². Postępowanie egzekucyjne będzie prowadzone przez

59 B. Karolczyk, *Art. 479¹⁰⁹ (w:) Postępowanie cywilne...*

60 B. Karolczyk, *Art. 479¹¹¹ (w:) Postępowanie cywilne...*

61 T. Targosz, *Art. 80 (w:) Ustawy...*, s. 1884.

62 M. Rejdak (w:) *Dowody...*, s. 962; M. Rejdak (w:) *System...*, s. 982.

sąd lub komornika, w zależności od rodzaju czynności, jakich pozwany ma dokonać. W przypadku konieczności wydania środka dowodowego postanowienie będzie podlegało wykonaniu przez komornika, jeśli natomiast pozwany został zobowiązany do wyjawienia środków dowodowych, egzekucję na podstawie przepisów dotyczących egzekucji świadczeń niepieniężnych prowadzi będzie sąd rejonowy jako organ egzekucyjny⁶³. Wniosek egzekucyjny obejmujący postanowienie o wydaniu środka dowodowego będzie podlegał opłacie stałej w wysokości 400 złotych (art. 35 pkt 4 ustawy o kosztach komorniczych⁶⁴).

Co więcej, pozwany, odmawiając wykonania postanowienia nakazującego wyjawienie lub wydanie środka dowodowego lub dopuszczając się zniszczenia takiego środka w celu udaremnienia jego wyjawienia lub wydania, naraża się również na inny rodzaj konsekwencji. Zgodnie bowiem z art. 479¹⁰⁹ § 3 k.p.c. sąd może zastosować dwa rodzaje sankcji.

Pierwszą z nich jest uznanie za ustalone faktów, które mają zostać stwierdzone za pomocą tego środka (chyba że pozwany, który uchyla się od wykonania postanowienia nakazującego wyjawienie lub wydanie środka dowodowego lub dopuszcza się zniszczenia takiego środka, wykaże co innego). Stosowanie powyższej sankcji jest w praktyce bardziej skomplikowane, niż mogłoby się to wydawać. Znaczenie fikcji prawnej, którą sankcja ta przewiduje, zależy bowiem od tego, jakiego rodzaju okoliczności miały zostać wykazane za pomocą środka dowodowego, do którego wyjawienia lub wydania pozwany został zobowiązany. Jak wskazuje T. Targosz, jeśli są to okoliczności o binarnej naturze (np. istnienie lub nieistnienie licencji, wytworzenie lub nie egzemplarzy po ustaniu licencji itp.), łatwe jest przyjęcie faktu zgodnego z twierdzeniem powoda⁶⁵. Jednakże gdy mamy do czynienia z okolicznościami o charakterze ilościowym (np. wysokość korzyści uzyskanych przez pozwanego w związku z naruszeniem praw powoda, liczba wytworzonych egzemplarzy), jest to problematyczne (pomocne mogą być w takich sytuacjach inne dowody, które orientacyjnie wskazują przedziały w zakresie powyższych okoliczności)⁶⁶.

W doktrynie pojawiają się również stanowiska krytyczne wobec powyższej sankcji. B. Karolczyk wskazuje, że *de facto* zezwala ona pozwanemu nie tylko na niewykonanie postanowienia sądu powszechnego, ale także na niszczenie potencjalnych dowodów, a następnie pozwala mu wykazać korzystne dla niego twierdzenia⁶⁷.

Drugą sankcją jest natomiast obciążenie pozwanego obowiązkiem zwrotu kosztów postępowania, w całości lub części, niezależnie od wyniku sprawy. Chodzi tu

63 A. Sadza, *Art. 479¹⁰⁹ (w:) Kodeks...*; M. Rejda, *(w:) System...*, s. 983; G. Kamiński, *Art. 479¹⁰⁹ (w:) Komentarz...*

64 Ustawa z 28.02.2018 r. o kosztach komorniczych (Dz.U. z 2018 r. poz. 770 ze zm.).

65 T. Targosz, *Art. 80 (w:) Ustawy...*, s. 1886.

66 T. Targosz, *Art. 80 (w:) Ustawy...*, s. 1886.

67 B. Karolczyk, *Art. 479¹⁰⁹ (w:) Postępowanie cywilne...*

o koszty postępowania głównego, a nie postępowania o wyjawienie lub wydanie środka dowodowego, które jest postępowaniem pomocniczym. Należy zauważyć, że w praktyce, ze względu na regulację kosztów zastępstwa procesowego, która nie prowadzi do ich odzyskania w rzeczywistym wymiarze, sankcja ta nie będzie niestety dotkliwa ekonomicznie dla pozwanego w wystarczającym stopniu⁶⁸.

Na postanowienie w przedmiocie wyjawienia lub wydania środka dowodowego służy zażalenie do sądu drugiej instancji (art. 479¹¹⁰ § 1 k.p.c.). Ma ono charakter dewolutywny i z racji użycia przez ustawodawcę sformułowania „w przedmiocie wyjawienia lub wydania środka dowodowego” przysługuje zarówno na postanowienia uwzględniające wniosek, jak i oddalające czy też odrzucające wniosek.

Zażalenie pozwanego w zakresie, w jakim powołuje się na ochronę tajemnicy przedsiębiorstwa, sąd rozpoznaje na posiedzeniu niejawnym (art. 479¹¹⁰ § 2 zd. 1 k.p.c.). Z zastrzeżeniem, że od uznania sądu zależy, czy na posiedzeniu wysłucha jedną czy więcej niż jedną stronę (art. 479¹¹⁰ § 2 zd. 2 k.p.c.). Powyższe zastrzeżenie należy ocenić pozytywnie z racji, iż w przeciwnym wypadku pozwany mógłby nadużywać przysługujących mu praw i doprowadzać do bezpodstawnego przedłużania postępowania, bowiem powołując się na tajemnicę przedsiębiorstwa, sąd byłby zobligowany do wysłuchania stron nawet w sytuacji, gdy postulat ochrony tajemnicy przedsiębiorstwa jest *prima facie* niezasadny⁶⁹.

VII. PODSUMOWANIE

Instytucja wyjawienia lub wydania środka dowodowego stanowi środek procesowy, bez którego w wielu sprawach dochodzenie ochrony praw własności intelektualnej byłoby niemożliwe. Przedmiotem wniosku jest bowiem żądanie dostarczenia przez pozwanego sądowi lub bezpośrednio powodowi określonego środka dowodowego, który ma służyć ujawnieniu i poznaniu nowych faktów dotyczących naruszenia praw powoda lub wykazaniu prawdziwości podnoszonych przez niego twierdzeń o faktach. Dzięki niemu polepsza się sytuacja prawna uprawnionego, który uzupełnia tym sposobem posiadany materiał dowodowy o takie środki dowodowe, w których posiadanie najpewniej nie mógłby wejść, gdyby nie instytucja wyjawienia lub wydania środka dowodowego.

68 B. Karolczyk, Art. 479¹⁰⁹ (w:) *Postępowanie cywilne...*

69 A. Gołaszewska, Art. 479¹¹⁰ (w:) *Kodeks...*

mgr Ewelina Tomczyk

Doktorantka w Zakładzie Postępowania Cywilnego na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego.

Doctoral student at the Department of Civil Procedure at the Faculty of Law, Administration and Economics at the University of Wrocław.

ABSTRACT

Keywords: *disclosure of evidence, handing over evidence, civil procedure, intellectual property*

Disclosure or handing over evidence in proceedings in intellectual property cases

The purpose of the article is to analyse disclosure or handing over of evidence, which remedies enable the plaintiff to seek effective protection of intellectual property rights in civil proceedings. These remedies are very important for the plaintiff, as they enable them to obtain evidence which is important for deciding the case but remains in the defendant's possession.

Bibliografia

Dowody w postępowaniu cywilnym, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, E. Rudkowska-Ząbczyk, Warszawa 2010

Gil Izabella, Gil Piotr, *Dowodzenie w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2019

Gołaszewska Agnieszka, *Postępowanie odrębne w sprawach własności intelektualnej w orzecznictwie sądów powszechnych (w:) Reforma Prawa Własności Intelektualnej część III*, red. A. Adamczak, Kielce 2023

Jasińska Katarzyna, *1.8. Postępowania w sprawach własności intelektualnej a inne postępowania odrębne (w:) Metodyka pracy pełnomocnika w sprawach cywilnych z zakresu prawa własności intelektualnej*, red. K. Jasińska, Z. Pinkalski, J. Rasiewicz, A. Sokołowska-Ławniczak, Warszawa 2021

Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. A. Olaś, Warszawa 2023, t. 3

- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Warszawa 2023
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. Tomasz Szanciło, Warszawa 2023, t. 1
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 506–1217*, red. T. Szanciło, Warszawa 2023, t. 2
- Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, red. O.M. Piaskowska, LEX/el. 2023
- Kurosz Krzysztof**, *Standard dowodzenia w ramach środków pomocniczych służących pozyskiwaniu dowodów i informacji a zakres przedmiotowy postępowania w sprawach własności intelektualnej (w:) Reforma Prawa Własności Intelektualnej część III*, red. A. Adamczak, Kielce 2023
- Postępowanie cywilne w sprawach własności intelektualnej. Komentarz dla pełnomocników procesowych i sędziów*, red. L. Marcinoska-Boulangé, D. Sierżant, S. Stepaniuk, M. Sznajder, B. Karolczyk, Warszawa 2021
- Prawo własności przemysłowej. Komentarz*, red. Ł. Żelechowski, Warszawa 2021, t. 8b
- Rejda Monika**, 3.2. *Zakres zastosowanie, legitymacja czynna i bierna, przebieg postępowania (w:) System Prawa Procesowego Cywilnego*, t. 2, cz. 3, *Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji. Postępowania odrębne w szczególnych kategoriach spraw*, red. S. Cieślak, Warszawa 2023
- System Postępowania Cywilnego*, t. 2, *Dowody w postępowaniu cywilnym*, red. Ł. Błaszczak, Warszawa 2021
- System Postępowania Cywilnego*, t. 6, *Postępowania odrębne*, red. A. Machnikowska, Warszawa 2022
- Targosz Tomasz**, *Środki pomocnicze w prawie własności intelektualnej i ich sfery zastosowania*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Prawa Własności Intelektualnej” 2020/2
- Ustawy autorskie. Komentarze, Prawo autorskie i prawa pokrewne. Ochrona baz danych. Zbiorowe zarządzanie prawami autorskimi i prawami pokrewnymi*, red. R. Markiewicz, Warszawa 2021, t. 2

Słowa kluczowe: *zakaz tortur, prawo do rzetelnego procesu sądowego, prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, wolność myśli, sumienia i wyznania, wolność wypowiedzi, wolność zgromadzania się i stowarzyszania się, zakaz dyskryminacji*

Marek Antoni Nowicki

Europejski Trybunał Praw Człowieka – przegląd orzecznictwa (styczeń – marzec 2024 r.)

ABSTRAKT

Prezentowany przegląd orzecznictwa stanowi omówienie najistotniejszych wyroków i decyzji Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydanych w okresie od stycznia do marca 2024 r. dotyczących:

I. ZAKAZ TORTUR (ART. 3)

W przypadku wydalenia istnienie ryzyka złego traktowania należy oceniać w pierwszej kolejności z odwołaniem się do faktów, które były znane albo powinny być znane państwu w okresie wydalenia. Jeśli jednak skarżący w okresie rozpatrywania jego skargi przez Trybunał nie został jeszcze wydany w drodze ekstradycji albo wydany, ten moment musi rozstrzygać o ocenie. Przesłe wydarzenia mogą pomóc w wyjaśnieniu aktualnej sytuacji oraz jej możliwego rozwoju, to jednak rozstrzygające są aktualne okoliczności. Konieczne jest więc uwzględnienie informacji dotyczących wszystkich istotnych okoliczności, które pojawiły się już po podjęciu ostatecznej decyzji przez władze krajowe.

Wyrok J.A. i A.A. v. Turcja, 6.02.2024 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 80206/17, par. 64 – dot. grożącego skarżącym wydalenia wraz z czwórką dzieci do Iraku oraz braku odpowiedniej oceny przez władze administracyjne i sądy krajowe zarzutu, że byłiby tam narażeni na rzeczywiste ryzyko śmierci lub złego traktowania.

System prawny pozbawiony gwarancji niezależnej kontroli przymusowego umieszczenia w szpitalu psychiatrycznym, niedobrowolnego leczenia psychiatrycznego, użycia immobilizacji farmakologicznej oraz nieposiadający innych mechanizmów umożliwiających zapobieganie nadużyciom na szkodę osób z niepełnosprawnością

umyślową w ogólności i dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej w szczególności – nie spełnia wymagań nieodłącznych od obowiązku państwa stworzenia i zapewnienia skutecznego działania systemu ochrony takich dzieci przed poważnymi ingerencjami w ich integralność osobistą, z naruszeniem art. 3 Konwencji.

Wyrok V.I. v. Mołdowa, 26.03.2024 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 38963/18, par. 129 – dot. przymusowego umieszczenia w szpitalu psychiatrycznym dziecka – sieroty z niewielką niepełnosprawnością umyślową.

II. PRAWO DO RZETELNEGO PROCESU SĄDOWEGO (ART. 6)

Problemy związane z dwoma rodzajami świadków w procesach karnych – nieobecnych i anonimowych – są co do zasady tożsame, bowiem w obu przypadkach prowadzą do potencjalnie niekorzystnych konsekwencji dla oskarżonego z powodu braku możliwości sprawdzenia uczciwości i wiarygodności tych świadków oraz ich zeznań. W kwestii dopuszczalności dowodów z zeznań nieobecnego świadka oraz świadka, którego tożsamość została ukryta, Trybunał stosuje więc podobne podejście.

Wyrok Snijders v. Holandia, 6.02.2024 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 56440/15, par. 65 – dot. zarzutu nierzetelności postępowania karnego z powodu braku możliwości bezpośredniego przesłuchania przez oskarżonego anonimowego świadka, którego zeznania posłużyły jako dowody przeciwko niemu.

Pewne ograniczenia możliwości obrony kwestionowania zeznań świadka anonimowego różnią się od tych, z jakimi obrona styka się w przypadku świadka nieobecnego o znanej tożsamości. W przypadku świadka anonimowego, gdy nie są znane szczegóły jego tożsamości lub pochodzenia, obrona nie jest w stanie wskazać świadkowi żadnych powodów, z których świadek mógłby kłamać. Wykorzystanie jako dowodu zeznań świadka anonimowego i niemożność jego przesłuchania na rozprawie może dodatkowo pogłębić trudności obrony.

Wyrok Snijders v. Holandia, 6.02.2024 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 56440/15, par. 66.

W przypadkach, w których naukowo udowodniono, że osoba nie jest w stanie sama zorientować się, że cierpi na określoną chorobę (np. azbestozę), okoliczność ta powinna zostać uwzględniona przy ustalaniu początku biegu okresu przedawnienia roszczeń, biorąc pod uwagę fakt, że choroba spowodowana działaniem azbestu nie daje przez bardzo długi okres widocznych objawów.

Wyrok Ann-Zwicker i Jann v. Szwajcaria, 13.02.2024 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 4976/20, par. 79 – dot. braku dostępu do sądu ze względu na uznanie przez

sądy, że okres przedawnienia rozpoczął bieg od momentu narażenia osoby na działanie azbestu, a nie ujawnienia symptomów choroby.

III. PRAWO DO POSZANOWANIA ŻYCIA PRYWATNEGO I RODZINNEGO (ART. 8)

Wewnętrzne struktury organizacyjne partii politycznych różnią się od struktur spółek prywatnych, a związki prawne istniejące między pracodawcą i pracownikiem oraz partią polityczną i którymś z jej członków są zasadniczo różne. Autonomia organizacyjna stowarzyszeń, w tym partii politycznych, jest ważnym aspektem ich wolności zrzeszania się, chronionej na mocy art. 11 Konwencji, i muszą one mieć pewne uprawnienia dyscyplinarne. Lojalność polityczna, jakiej oczekuje się od członków partii, lub uprawnienia dyscyplinarne partii nie mogą jednak prowadzić do nieograniczonego monitorowania korespondencji członków partii. Władze krajowe muszą zapewnić, aby środkiem monitorowania korespondencji i innych komunikatów, niezależnie od ich zakresu i okresu trwania, towarzyszyły odpowiednie i wystarczające zabezpieczenia przed nadużyciami.

Wyrok Tena Arregui v. Hiszpania, 11.01.2024 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 42541/18, par. 38 – dot. gromadzenia i ujawniania niektórych wiadomości e-mail skarżącego przez partię polityczną (której był jednym z liderów) w trakcie operacji monitorowania komunikowania się w związku z podejrzeniami, że inni członkowie zakulisowo układali się z inną partią.

Na podstawie Konwencji państwa korzystają zwykle z szerokiej swobody w kwestiach odnoszących się do polityki ogólnej, w tym polityk w sferze socjalnej, gospodarczej i opieki zdrowotnej. Jeśli jednak prawa podstawowe odnoszą się do grupy szczególnie bezbronnej w społeczeństwie, która doznała poważnej dyskryminacji w przeszłości, takiej jak osoby z niepełnosprawnością lub zależne osoby starsze, margines swobody państwa jest istotnie węższy i muszą istnieć bardzo ważne powody, aby można było usprawiedliwić ograniczenie wchodzące w grę.

Wyrok Diaconeasa v. Rumunia, 20.02.2024 r., Izba (Sekcja IV), skarga nr 53162/21, par. 48 – dot. decyzji władz o zaprzestaniu pomocy asystenta opieki domowej.

IV. WOLNOŚĆ MYŚLI, SUMIENIA I WYZNANIA (ART. 9)

Wolnośćzewewnętrzznianiaswojejreligiiobejmujezasadniczoprawodo wyrażania swoich poglądów religijnych poprzez przekazywanie ich innym oraz prawo

do „podejmowania prób przekonania bliźniego”, np. poprzez „nauczanie”, bez czego „wolność zmiany religii lub przekonań” zawarta w art. 9 pozostałaby – jak się wydaje – martwą literą. Przekazywanie informacji o konkretnym zespole przekonań innym osobom, które ich nie podzielają – znane jako praca misyjna lub ewangelizacja w chrześcijaństwie – jest chronione na mocy art. 9 wraz z innymi aktami kultu, takimi jak wspólne studiowanie i omawianie tekstów religijnych, które są aspektami praktykowania religii lub przekonań w powszechnie uznanej formie.

Wyrok Hamzayan v. Armenia, 6.02.2024 r., Izba (Sekcja IV), skarga 43082/14, par. 41 – dot. kary administracyjnej wymierzonej Świadkowi Jehowy przez władze separatystycznej „Republiki Górskiego Karabachu” za rozmowę o charakterze religijnym z osobą spoza wspólnoty Świadków Jehowy w jej domu.

Prawo do przekonywania do określonej religii może jednak być zasadnie ograniczone, jeśli wiąże się z przymusem lub przemocą, np. przez wywieranie presji na osoby znajdujące się w trudnej sytuacji lub w potrzebie lub przez nadużywanie pozycji władzy w hierarchii wojskowej lub w stosunkach pracy. Jeśli jednak nie ma dowodów na przymus lub niewłaściwą presję, istnieje prawo do angażowania się w indywidualną ewangelizację i głoszenie swojej religii przez wędrowanie od drzwi do drzwi.

Wyrok Hamzayan v. Armenia, 6.02.2024 r., Izba (Sekcja IV), skarga 43082/14, par. 42.

W odróżnieniu od prawa UE, które stanowi, iż dobrostan zwierzęcia należy do celów wynikających z interesu ogólnego prawa UE, taka ochrona na podstawie Konwencji nie istnieje. W rezultacie można uznać, że ochrona dobrostanu zwierzęcia nie jest jednym z uprawnionych celów wymienionych w art. 9 ust. 2 mogących uzasadniać ingerencję w wolność uzewnętrzniania swojej religii. Równocześnie jednak zapobieganie cierpieniu zwierząt stanowi kwestię interesu ogólnego i może usprawiedliwiać ingerencję ze względu na ochronę moralności.

Wyrok Executief van de Moslims van België i inni v. Belgia, 13.02.2024 r., Izba (Sekcja II), skargi nr 16760/22 i inne, par. 93–94 – dot. dekretów w regionach flamandzkim i walońskim Belgii zakazujących uboju zwierząt bez uprzedniego ogłoszenia, jednocześnie przewidujących w uboju rytualnym odwracalny proces ogłuszania.

Ochrona moralności publicznej, o której mowa w art. 9 ust. 2 Konwencji, nie może być rozumiana jako wyłącznie ochrona godności w relacjach między ludźmi. Konwencja nie ignoruje środowiska, w jakim żyją ludzie, których ma chronić, w szczególności nie ignoruje potrzeby ochrony zwierząt. Konwencji nie można więc interpretować jako odnoszącej się wyłącznie do przestrzegania zawartych w niej praw

i wolności bez względu na cierpienie zwierząt, z powołaniem się na okoliczność, że zgodnie z art. 1 Konwencja chroni wyłącznie prawa i wolności ludzi.

Wyrok Executief van de Moslims van Belgie i inni v. Belgia, 13.02.2024 r., Izba (Sekcja II), skargi nr 16760/22 i inne, par. 95.

Konwencja jest żywym instrumentem, który należy interpretować w świetle obecnych warunków i koncepcji dominujących obecnie w państwach demokratycznych. Ta doktryna „żywego instrumentu” dotyczy nie tylko praw i wolności uznanych w Konwencji, ale także przyczyn uzasadniających możliwe ograniczenia, z uwzględnieniem rozwoju społecznego i prawnego, jaki nastąpił od czasu przyjęcia Konwencji w 1950 r. Trybunał może więc uwzględniać coraz większe znaczenie ochrony dobrostanu zwierząt także wówczas, gdy bada zasadność realizowanego celu ograniczenia prawa do wolności uzewnętrzniania swojej religii. Oznacza to, że ochronę dobrostanu zwierząt można powiązać z pojęciem „moralności publicznej”, które stanowi jeden z uprawnionych celów w rozumieniu art. 9 ust. 2 Konwencji.

Wyrok Executief van de Moslims van Belgie i inni v. Belgia, 13.02.2024 r., Izba (Sekcja II), skargi nr 16760/22 i inne, par. 96–97, 100–101.

V. WOLNOŚĆ WYPOWIEDZI (ART. 10)

Oprócz treści idei i informacji, art. 10 chroni również sposób, w jaki zostały one wyrażone. Należy jednak wyraźnie rozróżnić krytykę i zniewagę, z których ta ostatnia może, co do zasady, uzasadniać ukaranie. Atak na dobre imię osoby za pomocą rażąco obraźliwego lub obelżywego języka w kontekście zawodowym jest ze względu na jego szkodliwe skutki szczególnie poważny i może wiązać się z surowymi karami.

Wyrok Dede v. Turcja, 20.02.2024 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 48340/20, par. 46 – dot. zwolnienia pracownika banku za wysłanie e-maila do personelu wydziału ds. pracowniczych krytykującego metody zarządu.

Obrażliwe komentarze mogą zostać uznane za wykraczające poza zakres ochrony swobody wypowiedzi, jeśli oznaczają nieuzasadnione oczernianie, na przykład gdy obraza stanowi ich jedyny cel. Z drugiej strony użycie wulgarnych wyrażen nie jest samo w sobie rozstrzygające dla oceny, czy komentarz ma charakter obraźliwy, bowiem może być zamierzone wyłącznie jako zabieg stylistyczny.

Wyrok Dede v. Turcja, 20.02.2024 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 48340/20, par. 49.

Artykuł 10 nie przyznaje jednostce prawa dostępu do informacji posiadanych przez władzę publiczną ani nie zobowiązuje rządu do przekazania takich informacji

jednostce. Prawo takie lub obowiązek może się jednak pojawić, gdy dostęp do informacji stanowi sposób korzystania z prawa do wolności wypowiedzi, w szczególności wolności „otrzymywania i przekazywania informacji”, oraz gdy odmowa takiego dostępu stanowiłaby ingerencję w to prawo. Przy rozstrzyganiu tej kwestii Trybunał musi dokonać ustaleń w świetle szczególnych okoliczności konkretnego przypadku i z uwzględnieniem następujących kryteriów: (a) celu wniosku o informację; (b) natury żądanej informacji; (c) roli wnioskującego; oraz (d) czy informacja była gotowa i dostępna. Kryteria te powinny być traktowane łącznie.

Wyrok Sieć Obywatelska Watchdog Polska v. Polska, 21.03.2024 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 10103/20, par. 49. – dot. prób organizacji pozarządowej uzyskania dostępu do kalendarzy spotkań dwóch sędziów Trybunału Konstytucyjnego oraz rejestrów wejść do jego budynku.

Osoba może domagać się dostępu do informacji posiadanych przez władzę publiczną, aby móc w ten sposób korzystać z wolności „otrzymywania i przekazywania informacji i idei”. Ważne jest ustalenie, czy zbieranie informacji jest istotnym etapem działalności dziennikarskiej lub innej tworzącej forum debaty publicznej lub stanowiącej jej istotny element. W rezultacie ocena, czy art. 10 wchodził w grę, wymaga ustalenia, czy żądane informacje były konieczne dla korzystania z wolności wypowiedzi. Dostęp do informacji wymaga uznania za niezbędny, jeśli jego odmowa utrudniałaby lub ograniczyłaby korzystanie z prawa do wolności wypowiedzi, z uwzględnieniem „obowiązków i odpowiedzialności”, jakie mogą wynikać z art. 10 ust. 2.

Wyrok Sieć Obywatelska Watchdog Polska v. Polska, 21.03.2024 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 10103/20, par. 50.

Wynikający z Konwencji obowiązek władz udostępnienia wnioskowanych informacji, danych lub dokumentów pojawi się zasadniczo wtedy, gdy wchodzi w grę kwestie interesu publicznego, a więc m.in. gdy udostępnione informacje pozwolą zapewnić transparentność prowadzenia spraw publicznych oraz wzbudzą zainteresowanie ogółu, a tym samym umożliwią udział społeczeństwa w zarządzaniu sprawami publicznymi.

Wyrok Sieć Obywatelska Watchdog Polska v. Polska, 21.03.2024 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 10103/20, par. 51.

Definicja tego, co może stanowić kwestię interesu publicznego, zależy od konkretnych okoliczności. Interes publiczny pojawia się w sprawach dotyczących ogółu w takim stopniu, iż można rozsądnie oczekiwać, że wzbudzą jego zainteresowanie, przyciągną uwagę lub dotyczą go w istotnym stopniu, zwłaszcza gdy mają wpływ na dobrobyt obywateli lub życie społeczne. Odnosi się to również do spraw mogących

wywołać poważne spory w ważnych kwestiach społecznych lub wiążących się z problemami, o których opinia publiczna chciałaby być poinformowana. Interes publiczny nie może zostać zredukowany do publicznego pragnienia informacji o życiu prywatnym innych osób lub do sensacji czy podglądactwa. Ustalenie, czy publikacja dotyczy tematu o znaczeniu ogólnym, wymaga oceny całości publikacji, z uwzględnieniem jej kontekstu.

Wyrok Sieć Obywatelska Watchdog Polska v. Polska, 21.03.2024 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 10103/20, par. 52.

Specjalną rolę pełni osoba żądająca informacji w celu „otrzymywania i przekazywania” jej opinii publicznej. W rezultacie przy ocenie, czy państwo naruszyło prawa skarżących wynikające z art. 10 przez odmowę dostępu do określonych dokumentów, Trybunał przywiązuje szczególną uwagę do roli skarżącego jako dziennikarza, publicznego obserwatora albo organizacji pozarządowej działającej w sferze spraw leżących w interesie publicznym.

Wyrok Sieć Obywatelska Watchdog Polska v. Polska, 21.03.2024 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 10103/20, par. 54.

Funkcję platformy debaty publicznej może pełnić nie tylko prasa, ale również m.in. organizacje pozarządowe, których działalność stanowi istotny element takiej merytorycznej debaty. W sytuacji, gdy organizacja pozarządowa zwraca uwagę na kwestie interesu publicznego, pełni rolę publicznego monitora o znaczeniu podobnym do prasy i można ją określić jako rolę społecznego „monitora” korzystającego na mocy Konwencji z ochrony podobnej do prasy. Trybunał podkreślił, że społeczeństwo obywatelskie wnosi istotny wkład w dyskusję na temat spraw publicznych.

Wyrok Sieć Obywatelska Watchdog Polska v. Polska, 21.03.2024 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 10103/20, par. 55.

Sposób, w jaki publiczne organizacje strażnicze prowadzą swoją działalność, może mieć znaczący wpływ na prawidłowe funkcjonowanie społeczeństwa demokratycznego. W jego interesie leży umożliwienie prasie pełnienia istotnej roli „publicznego monitora” przez przekazywanie informacji na temat spraw publicznej troski. To samo należy umożliwić organizacjom pozarządowym. Biorąc pod uwagę fakt, że dokładne informacje są narzędziem ich pracy, często konieczne jest zapewnienie takim osobom i organizacjom dostępu do informacji, aby w ten sposób mogły pełnić swoją rolę polegającą na informowaniu w interesie publicznym. Przeszkody w dostępie do informacji mogą spowodować, że osoby działające w mediach lub pokrewnych dziedzinach nie będą w stanie skutecznie pełnić swojej roli, co ograniczy możliwość dostarczania przez nie dokładnych i wiarygodnych informacji.

Wyrok Sieć Obywatelska Watchdog Polska v. Polska, 21.03.2024 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 10103/20, par. 56.

VI. WOLNOŚĆ ZGROMADZANIA SIĘ I STOWARZYSZANIA SIĘ (ART. 11)

Nie można od państwa wymagać, aby podejmowało interwencję dopiero w momencie rozpoczęcia przez stowarzyszenie konkretnych działań wprowadzających w życie politykę niezgodną ze standardami Konwencji i demokracji. Prewencyjne działania ograniczające wolność zgromadzania się i stowarzyszania się podejmowane w innych okolicznościach niż podżeganie do przemocy lub odrzucanie zasad demokratycznych – niezależnie od tego, jak szokujące i niemożliwe do zaakceptowania mogłyby wydawać się władzom niektóre poglądy lub wypowiedzi, oraz niezależnie od tego, jak bezprawne mogłyby być wysuwane żądania – szkodzą demokracji, a często jej zagrażają. Jedną z cech demokracji jest możliwość rozwiązywania problemów w drodze dialogu, bez sięgania po przemoc, nawet mimo ich uciążliwości. Demokracja rozwija się dzięki wolności słowa. Nie można więc uzasadniać utrudniania grupie działania wyłącznie tym, że usiłuje ona podjąć publiczną dyskusję o pewnych problemach i znaleźć ich rozwiązanie zgodnie z zasadami demokratycznymi. Odwoływanie się do uświadomionej przynależności do mniejszości oraz pielęgnowanie i rozwijanie jej kultury nie może oznaczać zagrożenia dla „demokratycznego społeczeństwa”, nawet jeśli może wywoływać napięcia.

Wyrok Association of People of Silesian Nationality (in liquidation) (Stowarzyszenie Osób Narodowości Śląskiej) (w likwidacji) v. Polska, 14.03.2024 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 26821/17, par. 39.

W przypadku Stowarzyszenia Osób Narodowości Śląskiej Trybunał uznał, że sądy nie przedstawiły wystarczających argumentów, które przemawiałyby za decyzją o jego rozwiązaniu. Kluczową kwestią przemawiającą za taką decyzją sądów była, jak się wydaje, nazwa stowarzyszenia oraz treść jego statutu, która odwoływała się do pojęcia użytego w jego nazwie, a więc „narodowości śląskiej”. Władze nie wykazały, że elementy te mogły stanowić zagrożenie dla porządku publicznego. Przy braku jakichkolwiek konkretnych dowodów wskazujących, że wybierając nazwę „Stowarzyszenie Osób Narodowości Śląskiej”, opowiedziało się ono za polityką rodzącą realne zagrożenie dla porządku publicznego lub społeczeństwa demokratycznego, względy przywołane przez władze nie mogły jako takie uzasadniać rozwiązania stowarzyszenia.

Wyrok Association of People of Silesian Nationality (in liquidation) (Stowarzyszenie Osób Narodowości Śląskiej) (w likwidacji) v. Polska, 14.03.2024 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 26821/17, par. 52–54.

VII. ZAKAZ DYSKRYMINACJI (ART. 14)

Niedopuszczalne jest poleganie na stereotypach związanych z płcią i specjalnym statusie policji w celu uzasadnienia różnic w traktowaniu funkcjonariuszy policji płci męskiej i żeńskiej w odniesieniu do uprawnień do urlopu rodzicielskiego. Różnica traktowania w tym zakresie stanowi dyskryminację ze względu na płeć.

Wyrok B.T. v. Rosja, 19.03.2024 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 15284/19, par. 42, 44 – dot. odmowy przyznania funkcjonariuszowi policji – mężczyźnie urlopu rodzicielskiego.

adw. Marek Antoni Nowicki

Autor jest adwokatem niewykonującym zawodu (Izba Adwokacka w Warszawie), ekspertem międzynarodowym w dziedzinie praw człowieka. W okresie stanu wojennego w 1982 r. jeden z założycieli podziemnego Komitetu Helsińskiego w Polsce i współautor wszystkich jego raportów, w tym o prawach człowieka w Polsce w stanie wojennym (Raport Madrycki). Współzałożyciel Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. W latach 1993–1999 orzekał w Europejskiej Komisji Praw Człowieka w Strasburgu. W latach 2000–2005 był międzynarodowym Rzecznikiem Praw Obywatelskich w Kosowie, a w latach 2007–2016 – prezesem Izby Doradczej ONZ ds. Praw Człowieka w Kosowie.

The author is a non-practicing advocate (District Bar Association in Warsaw), an international expert in the field of human rights. During the period of martial law in 1982, he was one of the founders of the underground Helsinki Committee in Poland and co-author of all its reports, including on human rights in Poland during martial law (Madrid Report). Co-founder of the Helsinki Foundation for Human Rights. From 1993 to 1999 he adjudicated at the European Commission of Human Rights in Strasbourg. From 2000 to 2005, he was the international Ombudsman in Kosovo, and from 2007 to 2016 he was president of the UN Advisory Board on Human Rights in Kosovo.

ABSTRACT

Keywords: *prohibition of torture, right to a fair trial, right to respect for private and family life, freedom of thought, conscience and religion, freedom of expression, freedom of assembly and association, prohibition of discrimination*

The review of the case law of the European Court of Human Rights presents the most significant judgments and decisions issued by the European Court of Human Rights in the period from January to March 2024, concerning: prohibition

of torture, right to a fair trial, right to respect for private and family life, freedom of thought, conscience and religion, freedom of expression, freedom of assembly and association, prohibition of discrimination.

Table of Contents

FROM THE EDITORS

Michał Bieniak

Constitution, constitution!.....5

ARTICLES

Jacek Gołaczyński

Electronic service in civil and criminal matters.....7

Marcin Dziurda

Interlocutory appeal, or, there and back again.....25

Zbigniew Miczek

Making court settlements during so-called remote hearings.....46

Filip Grzegorzczak

*A few comments on the interpretation of the Act on the Principles of Shaping
the Remuneration of Persons Managing Certain Companies*.....61

Katarzyna Adydan

*The function of “interim protection” in tax-related proceedings before
administrative courts compared to other proceedings*.....79

Katarzyna Syroka-Marczewska

*The problem of mobbing among physicians against the background
of the offence defined in Article 207 of the Polish Penal Code*.....95

Ewelina Tomczyk

*Disclosure or handing over evidence in proceedings in intellectual
property cases*.....111

RECENT CASE LAW

Marek Antoni Nowicki

European Court of Human Rights – case law review

(January-March 2024).....128

mLegitymacja

adwokata
aplikanta adwokackiego

prawnika zagranicznego
adwokata niewykonującego
zawodu.

Cyfrowa wersja dokumentu
wydawanego
przez okręgową radę adwokacką.
Potwierdza uprawnienia
zawodowe jej właściciela.

mLegitymacja adwokacka
jest dostępna
w aplikacji mObywatel

ADWOKATURA
POLSKA

pobierz
mLegitymację

PALESTRA

Pismo Adwokatury Polskiej

od 1924 roku

W numerze m. in.:

Jacek Gołaczyński

Doręczenia elektroniczne w sprawach cywilnych i karnych

Marcin Dziurda, prof. UW

Zażalenie, czyli tam i z powrotem

Zbigniew Milczek

Zawieranie ugód sądowych w trakcie tzw. rozpraw zdalnych

Katarzyna Adydan

Funkcja „ochrony tymczasowej” w postępowaniu sądowoadministracyjnym w sprawach podatkowych na tle innych postępowań

PALESTRA

Pismo Adwokatury Polskiej

od 1924 roku

palestra.pl